

Е. Л.
ДОКТОРОУ

Рагтайм

ЗЛАТНА КОЛЕКЦИЯ XX ВЕК

ЕДГАР ЛОРЪНС ДОКТОРОУ РАГТАЙМ

Превод: Людмила Колечкова

chitanka.info

Романът „Рагтайм“ е написан през 1975 г. Смята се, че произведението е най-популярната и сполучлива творба на Доктороу. Тя му донася световна слава.

Действието в книгата отговаря на заглавието ѝ. Чрез понятието „рагтайм“ в музиката се означава много разнообразен и синкопиран ритъм. Така протича и действието в романа. В него са описани годините преди Първата световна война. Основни герои в произведението са редица исторически фигури — фокусникът Хари Худини, Уилям Тафт, Джи Пи Морган, Хенри Форд, Зигмунд Фройд, Карл Юнг, Теодор Драйзър, престолонаследникът на Австро-Унгарската империя Франц Фердинанд и други.

Наред с тях са изобразени и множество бедни имигранти, музиканти и т.н. Персонажите не са добри или лоши — те са просто бедни или богати, черни или бели, мъже или жени. Историческите и измислените фигури се преплитат така креативно, че тъй наречената „историческа истина“ е под въпрос.

През 1976 г. романът е награден с Националната награда на критиката, както и с Наградата за изкуства и литература на Американската академия за изкуства и литература. За високите качества на книгата красноречиво свидетелства и фактът, че през 1981 г. световноизвестният режисьор Милош Форман я екранизира, а на 18 януари, 1998 г. творбата оживява и като мюзикъл на Бродуей. Историята в мюзикъла е изпята, а диалозите почти отсъстват. Шоуто е номинирано за 12 награди „Тони“ през 1998-а. Според познавачите този мюзикъл е измежду американските шедеври в жанра.

Едгар Лорънс Доктороу е роден на 6 януари 1931 г. в Бронкс, Ню Йорк. Нарекли го на големия американски поет и писател Едгар Алън По, който също е живял на това място. Родът на Доктороу произхождал от руски евреи. Майка му била много добра пианистка, а бащата притежавал магазин за музикални инструменти.

Детството на писателя преминава под знака на Голямата депресия. Средното си образование завършва в Бронкс и продължава в Колумбийския университет.

След това работи като редактор и пише. От 1969 г. преподава в различни колежи и университети — Калифорнийския университет, Ървайн, колежа „Сара Лоурънс“, Йелския, Принстънския и Нюйоркския университет. Създава първите си романи — „Добре

дошли в тежките времена“ (1960 г.), екранизиран през 1967 г., и „Голям като живота“ (1966 г.), докато работи като литературен консултант в студиото „Кълъмбиа пикчърс“ и след това като редактор в издателство. В книгата си „Били Батгейт“ (1989 г.) разказва за бедно момче от Бронкс, което става ученик на знаменит гангстер от трийсетте години. Романът е екранизиран и във филма играят Дъстин Хофман и Никол Кидман. Публикува и много други произведения, измежду които и книга с очерци „Джек Лондон, Хемингуей и конституцията“ (1993 г.). Той майсторски пресъздава с помощта на художествените образи важни събития и значими фигури от американската история. Критикува сериозно американското правителство. През 1984-а е избран за член на Американската академия за изкуства и литература.

*„Не свири това бързо, разтайм^[1] никога не
се свири бързо...“*

Скот Джоуплин^[2]

ЧАСТ ПЪРВА

1

През 1902 година в град Ню Рошел, щата Ню Йорк, Бащата построи къща върху билото на хълма, по който минаваше Бродвю авеню. Тя бе триетажна постройка с покрив от кафяви шинди, капандури, еркерни прозорци и покрита веранда. Раирани платнени навеси пазеха сянка на прозорците. Семейството се настани в този солиден дом през един слънчев юнски ден и няколко години наред изглеждаше, че бъдниците им ще са все така топли и безоблачни. Най-значителната част от доходите на Бащата идваше от производството на знамена, драперии и разни други парадни снаряжения на патриотизма, включително и фойерверки. В началото на 20-ия век патриотизмът беше все още чувство, на което можеше да се разчита. Президент бе Теди Рузвелт^[3]. Населението обикновено се събираше на големи групи — на открито за паради, публични концерти, за пържене на риба, пикници и излети с политическа и обществена цел, или пък на закрито, в зали за събрания, във ваниететни и оперни театри или танцувални салони. Сякаш не съществуваха забавления без участието на огромни тълпи хора. Влакове, параходи и трамваи ги пренасяха от едно място на друго. Такава беше модата, така си живееха хората. Тогава жените бяха по-пълни. Разхождаха се по брега на малкия залив с бели чадърчета. През лятото всички ходеха в бяло. Тенис ракетите бяха големи, с елипсовидна форма. Много хора се увеличаха по сексуалните изживявания. Нямаше негри. Нямаше емигранти. В неделя следобед Бащата и Майката се качваха на горния етаж и се затваряха в спалнята. Дядото заспиваше на дивана в гостната. Момчето с моряшката блузка седеше на верандата и пъдеше мухите. Долу, в подножието на хълма, Малкият брат на Майката се качваше на трамвая и пътуваше до края на линията. Той беше самотен, затворен в себе си млад човек с руси мустачки и всички мислеха, че сам трудно ще избере пътя си в живота. Трамвайната линия свършваше в едно пусто поле, обрасло с високи тръстики. Въздухът бе солен. В бял ленен костюм и твърда сламена шапка, Малкият брат на Майката запретваше крачолите на панталоните си и тръгваше бос из соленото бласто. Морските птици

приплясваха уплашено с криле и литваха нагоре. Всичко това ставаше в оня момент от нашата история, когато Уинслоу Хоумър рисуваше своите картини. Все още някаква светлинка струеше над Източното крайбрежие. Хоумър рисуваше светлината. Тя придаваше на морето сурова мрачна застрашителност и хвърляше сиво-сини отблясъци по скалите и плитчините край бреговете на Нова Англия. Ставаха необясними корабокрушения и героични спасителни операции. По морските фарове и в малките барачки, сгушени в крайбрежните сливащи, се случваха странни неща. Из цяла Америка секът и смъртта вървяха ръка за ръка. Избягали от домовете си жени намираха своя край в тръпките на екстаза. Потулваха се разни истории, а богаташки семейства заплащаха за мълчанието на журналистите. Хората трябваше да четат между редовете на вестниците и списанията. Нюйоркските вестници бяха пълни с новини около сензационното убийство на известния архитект Станфърд Уайт от Хари К. Тоу, ексцентрична издънка на магнати на кокса и железопътния транспорт. Хари К. Тоу бе съпругът на Ивлин Незбит, прочута красавица и някогашна любовница на Станфърд Уайт. Убийството стана в ресторанта на покрива на Медисън скуеър гардън на 26-а улица — внушителна сграда от жълти тухли и теракота, простираща се между две пресечки и проектирана от самия Станфърд Уайт в севилски стил. Беше вечерта на премиерата на ревюто „Мамзел Шампан“ и докато актьорите пееха и танцуваха, Хари К. Тоу, облечен в тая лятна вечер в черно пардесю и твърда сламена шапка, измъкна пистолет и изстреля три куршума в главата на известния архитект. Върху покрива. Чуха се писъци. Ивлин припадна. Още петнайсетгодишна тя бе станала известна като модел. Бельото ѝ беше бяло. Съпругът ѝ често я биеше. Веднъж тя случайно срещна революционерката Ема Гоулдман. Ема остро я разкритикува. Очевидно *имаше* негри. *Имаше* и емигранти. И макар вестниците да наричаха убийството „престъплението на века“, Гоулдман знаеше, че бяха едва в 1906-а и до края на века оставаха още деветдесет и четири години.

Малкият брат на Майката беше влюбен в Ивлин Незбит. Той внимателно следеше скандала около нейното име и постепенно стигна до извода, че след смъртта на любовника ѝ Станфърд Уайт и след затварянето на съпруга ѝ Хари К. Тоу тя се нуждае от грижите и вниманието на благовъзпитан млад човек от средната класа, и то без

пари. Непрестанно мислеше за нея. Безумно я желаше. На стената в стаята си бе окачил изрязана от вестник рисунка от Чарлз Дейна Гибсън, озаглавена „Вечният въпрос“. Представляваше Ивлин в профил, с буйни гъсти коси, от които се бе отскубнал един немирнен кичур и падаше надолу под формата на въпросителна. Сведените ѝ очи се красяха от пусната къдрица, която закриваше челото. Нослето ѝ бе изящно вирнато нагоре. Устните ѝ леко нацупени. Дългата ѝ шия имаше издължената извивка на птица при полет. Ивлин Незбит бе причинила смъртта на един човек и бе разрушила живота на друг; от това той заключаваше, че нищо на този свят не си струваше да се постигне, освен прегръдката на нейните нежни ръце.

Следобедът тънеше в синкава мараня. Водата от прилива се просмукваше в следите от стъпките му. Той се наведе и вдигна една раковина — великолепен, но рядък вид за западното крайбрежие на Лонг Айленд. Раковината беше спираловидна, в розово — кехлибарени тонове, с формата на напръстник и в слънчевата мараня, докато солта съхнеше по глезените му, той отметна глава назад и сръбна глътката морска вода от раковината. Над него кръжаха чайки и надаваха звуци като от обой, а зад него, върху твърдата земя отвъд блатото, скрит от високите папури, трамваят за Северното авеню раздаваше своя далечен предупредителен звън.

Там, в града, момчето с моряшкото костюмче изведнъж стана неспокойно и взе да измерва с крачки дължината на верандата. Настъпи дъгата на стола люлка с тръстикова облегалка. Притежаваше такива познания и разум за детската си възраст, които възрастните наоколо не подозираха и затова не забелязваха. Четеше всеки ден вестника и неотклонно следеше спора между професионалните играчи на бейзбол и един учен, който твърдеше, че извивката на топката представлява оптическа измама. То смяташе, че условията на живот в семейството му бяха пречка за неговата необходимост да се запознава с разни неща и да пътува по разни места. Така например то проявяваше огромен интерес към изкуството и кариерата на илюзиониста Хари Худини, майстора на изчезването. Но досега не го бяха завели на нито едно от представленията му. Худини бе „звездата“ на най-прочутите вариететни програми. Публиката му се състоеше все от бедни хора — носачи, амбулантни търговци, полицаи, дечурлига. Животът му беше абсурден. Обикаляше целия свят,

оставяше се да го връзват по най-невероятни начини, след което се измъкваше. Завързваха го с въжета за стол. Той се измъкваше. Приковаваха го за стола с вериги. Пак се измъкваше. Надяваха на ръцете му белезници, а на краката му железни окови, стягаха го в усмирителна риза и го заключваха в сандък. Отново се измъкваше. Измъкваше се и от подземия на банки, от заковани с гвоздеи кащи, от защити пощенски чували; измъкваше се от поцинкована каса за пиано, от футболна топка с гигантски размери, от железен бойлер, от бюро с рулетки, от черва за колбаси. Всичките му бягства бяха забулени в тайнственост, защото той никога не повреждаше или видимо не отключваше това, от което се измъкваше. Завесата се дръпваше и той заставаше разрошен, но ликуващ до недокоснатия съд, в който би трябвало да се намира. Размахваше ръце към тълпата. Измъкна се от запечатана цистерна за мляко, пълна с вода. Измъкна се от вагон за сибирски заточеници. От китайско разпятие за изтезания. От хамбургския каторжен затвор. От английски затворнически кораб. От бостънската тъмница. Привързаха го с вериги за автомобилни гуми, за водни колела, оръдия и той се освобождаваше. Скачаше, окован с белезници, в Мисисипи, Сена, Мърси и изплуваше, като махаше с ръка за поздрав. Надянал усмирителна риза, висеше надолу с главата от кранове, биплани и покриви на сгради. Пускаха го в океана, пристегнат във водолазен костюм с тежести, несвързан с кислородно храняване и той се измъкваше. Веднъж го заровиха в гроб и той не можа да избяга, та трябваше да го спасяват. Изровиха го бързо. „Земята е страшно тежка“ — задъхвайки се, каза той. Ноктите му кървяха. Пръст се сипеше от очите му. Лицето му беше пребеляло — той не можеше да се държи на краката си. Асистентът му повърна. Худини хриптеше и ломотеше нещо. Храчеше кръв. Почистиха го и го заведоха в хотела. Днес, почти петдесет години след неговата смърт, броят на любителите на изкуството да се измъкваш, е още по-голям.

Момчето стоеше на края на верандата с поглед, вперен в една муха месарка, която пълзеше по парапета, сякаш се катереше по хълма откъм Северното авеню. Мухата отлетя. Един автомобил се движеше нагоре по хълма откъм Северното авеню. Когато се приближи, момчето видя, че е открит черен „Поуп Толедо“, 45 конски сили. Изтича от верандата и застана на площадката на стълбището. Автомобилът мина покрай къщата със страшен шум и се заби право в телеграфния стълб.

Момчето хукна вътре и викна отдолу на майка си и баща си. Дядото се сепна и се събуди. Момчето отново излезе на верандата. Шофьорът и неговият пасажер стояха наред улицата и гледаха колата: тя имаше огромни колела с пневматични гуми и дървени спици, боядисани с черен емайлак. Имаше фарове с месингови гривни пред радиатора и странични фарове на калниците. Беше с плюшена тапицерия и двойни врати. Не личеше да има някаква повреда. Шофьорът носеше ливрея. Той вдигна капака на мотора и гейзер от бяла пара се вдигна със свистене.

Доста хора бяха наизлезли по дворовете и наблюдаваха случилото се. Бащата, като оправи ланеца на жилетката си, се запъти към тротоара, да види би ли могъл да помогне с нещо. Собственик на колата беше Хари Худини, прочутият майстор на магическото бягство. Беше прекарал целия ден в пътуване из Устър. Мислел да си купи някакво място. Поканиха го в къщата, докато радиаторът се охлади. Той ги удиви със скромното си, почти безлично поведение. Изглеждаше потиснат. Неговият успех бе привлякъл във вриететното изкуство множество съперници. Ето защо трябваше да измисля все повече и по-опасни подвизи. Беше нисичък, яко сложен човек, атлет, със силни китки, а мускулите по гърба и ръцете му изпъкваха изпод омачкания вълнен костюм, който, макар и добре ушит, бе крайно неподходящ за тоя ден. Термометърът показваше близо деветдесет градуса по Фаренхайт. Худини имаше непокорна остра коса, разделена на път в средата, и светлосини очи, които непрестанно играеха. Държеше се много почтително към Майката и Бащата и говореше за професията си със стеснителност. Те приеха това като нещо напълно редно. Момчето бе вперило очи в него. Майката поръча да донесат лимонада. Сервираха я в гостната и Худини с благодарност я изгълта. Навесите пред прозорците държаха стаята хладна. Самите прозорци бяха затворени, за да не влиза топлина отвън. Худини пожела да разкопчее яката си. Чувстваше се потиснат от тежките мебели, от завесите и тъмните килимчета, от ориенталските копринени възглавнички, зелените стъклени абажури. Едно от креслата бе покрито с кожа от зебра. Като забеляза учудения поглед на Худини, Бащата обясни, че сам е убил зебрата по време на лов из Африка. Бащата беше известен изследовател любител, бивш председател на нюйорския изследователски клуб, в който внасяше всяка година

парични суми. Всъщност само след няколко дни той щеше отново да потегли, за да отнесе знамето на клуба за третата експедиция на Пири из Арктика. „Искате да кажете — попита Худини, — че заминавате с Пири за полюса?“ „Ако е рекъл бог“ — отвърна Бащата. Облегна се в креслото си и запали пура. Худини стана по-разговорлив. Заразхожда се напред-назад из стаята. Говореше за своите пътувания, за турнетата си из Европа. „Но полюсът, това е друго нещо! — каза той. — Трябва да сте много опитен, за да ви изберат за такава експедиция.“ После отпрати сините си очи към Майката. „А да се поддържа огънят в семейното огнище, също не е лесна работа!“ Не му липсваше чар. Усмихна се и Майката, едра светлокоса жена, сведе поглед. После Худини направи на момчето няколко сръчни фокуса с подръчни предмети. Когато си тръгна, цялото семейство го изпрати до вратата. Бащата и Дядото се ръкуваха с него. Худини премина по пътечката под големия клен и слезе по стъпалата, които водеха към улицата. Шофьорът го чакаше, колата беше нормално паркирана. Худини седна до шофьора и махна с ръка за довиждане. Хората продължаваха да зяпат от дворовете си.

Момчето изпрати илюзиониста до улицата, застана пред черното „Поуп Толедо“ и се взря в разкривената си уголемена физиономия, която се отразяваше в бляскавата металическа гривна на фара. Худини хареса момчето — приятно, мило и русокосо като майка си, само че с по-омекотени черти. Наведе се през вратата. „Довиждане, момчето ми!“ — каза той, като му протегна ръка. „На добър час!“ — извика момчето и побягна.

---

[1] Модерен в началото на нашия век синкопиран джазов ритъм в силно и слабо време, водещ началото си от негърския фолклор — Б.пр.

↑

[2] Известен джазов композитор и изпълнител, баща на рагтайма — Б.пр. ↑

[3] Теодор Рузвелт (1858–1919) — президент на САЩ от 1901 до 1909 г. — Б.пр. ↑

Неочакваното посещение на Худини прекъсна сношението между Майката и Бащата. После Майката не показа с нищо, че желае да го поднови. Избяга в градината. Дните летяха, часът на заминаването наближаваше, а Бащата все още чакаше безмълвния знак, че може да я посети в леглото ѝ. Знаеше, че предприеме ли сам някакви действия, ще провали всичко. Беше як човек с пламтящи желаниа, но проявяваше разбиране към неохотата на жена си да откликва по всяко време на неговите страсти. Всички вкъщи участваха в подготовката за заминаването му. Трябваше да се опаковат принадлежностите му, трябваше да се подготви предстоящото му откъсване от фабриката, трябваше да се уредят хиляди други дреболии. Майката вдигна ръка и отхвърли падналия кичур коса от челото си. Всеки в семейството си даваше сметка за изключителните опасности, на които щеше да се изложи Бащата. Но никой не го спря заради тях да си остане вкъщи. Бракът като че ли процъфтяваше след продължителните му отсъствия. По време на вечерята преди неговото отпътуване Майката закачи с маншета си една лъжица и я събори от масата, след което цялата пламна. Когато къщата потъна в сън, Бащата влезе в тъмното при нея. Беше тържествен и внимателен, както подобаваше за случая. Майката притвори очи и притисна с ръце ушите си. Потта от неговата брадичка се стичаше върху гърдите ѝ. Тя се сепна. „И все пак знам, че това са щастливите ни години — мислеше си тя. — А в бъдеще ни чакат само големи беди.“

На следното утро всички отидоха до гарата на Ню Рошел да изпратят Бащата. Бяха дошли и няколко души от ръководството на фабриката и главният помощник на Бащата държа кратко слово. Гръмнаха ръкопляскания. Влакът от Ню Йорк пристигна, пет вагона, боядисани в тъмнозелено и теглени от локомотив марка „Болдуин 440“, с огромни спици на колелата. Момчето зяпаше как един човек с масльонка в ръка проверява ходовите бутала. Усети нечия ръка на рамото си, обърна се и Бащата, усмихнат, пое ръчичката му и я разтърси. Не позволиха на Дядото да вдига багажа. С помощта на

носач Бащата и Малкият брат на Майката качиха куфарите. Бащата стисна ръка на младия човек. Повишил му бе заплатата и му бе поверил по-отговорна длъжност във фабриката. „Наглеждай работата!“ — каза Бащата. Младежът кимна. Майката засия. Тя нежно прегърна съпруга си, който я целуна по бузата. Застанал на задната платформа на последния вагон, Бащата свали шапка и маха за сбогом, докато влакът се изгуби зад завоя.

На следната сутрин, след богата закуска с шампанско заедно с представители на печата, хората от полярната експедиция на Пири вдигнаха въжетата, малкият им стабилен кораб „Рузвелт“ се отдели от кея и със заден ход навлезе в Ийст ривър. Пожарните кораби изстреляха нагоре силни водни струи, които под лъчите на изгряващото слънце се преляха в пъстроцветни дъги. Пътническите параходи тръбяха с басовите си сирени. Едва когато „Рузвелт“ излезе в открито море, Бащата се убеди, че пътуването е вече реалност. Застанал до перилата на палубата, усети как през цялото му тяло преминава величественият вечен ритъм на океана. Малко след това „Рузвелт“ се размина с един пристигащ трансатлантически параход, претъпкан с емигранти. Бащата гледаше как носът на износения широк кораб пори морето. Палубите му гъмжаха от хора. Хиляди мъжки глави с бомбета. Хиляди женски глави, обвити в шалове. Това бе кораб за дрипльовци, от който го гледаха хиляди тъмни очи. Бащата, обикновено твърд човек, усети как нещо изведнъж трепна в душата му. Обзе го необяснимо отчаяние. Изви се вятър, небето се покри с облаци и огромният океан започна да се надига и да се преобръща, сякаш бе направен от гранитни плочи и от огромни, бавно движещи се шисти. Бащата гледа след кораба, докато го изгуби от погледа си. И все пак с него пристигаха много нови клиенти, тъй като емигрантското население възлагаше големи надежди на американския флаг.

3

Повечето емигранти идваха от Италия и Източна Европа. Откриваха ги с големи лодки до Елис Айлънд. Там, в един необичайно украсен склад за хора от червени тухли и сив камък, ги сортираха, окъпваха ги и ги нареждаха на пейки да чакат в дъсчени бараки. Още от първия миг изпитваха неограничената власт на емиграционните чиновници. Тия чиновници променяха имена, които не можеха да произнесат, разделяха семейства, определяха за връщане в Европа старците, хората със слабо зрение, непригодните и онези, които им изглеждаха непокорни. Тази власт ги поразяваше. Напомняше им за дома. Тръгваха по улиците и някакси евтините наемни жилища успяваха да ги погълнат. Нюйоркчани ги презираха. Бяха мръсни и неграмотни. Воняха на риба и чесън. Имаха гнойни рани. Нямаха лично достойнство и работеха почти без пари. Крадяха. Пиеха. Изнасилваха собствените си дъщери. Понякога се избиваха помежду си. Най-силно от всички ги ненавиждаха второто поколение ирландци, чиито предци бяха вършили същите престъпления. Ирландските дечурлига дърпаха брадите на старите евреи и ги поваляха на земята. Обръщаха количките на италианските амбулантни търговци.

По всяко време на годината из улиците минаваха товарни коли и събираха труповете на несретниците. Късно през нощта стари жени със забрадки пристигаха в моргата да търсят своите мъже и синове. Труповете лежаха на железни маси. От долния край на всяка маса излизаше тръба, която стигаше чак до пода. По ръба на масите имаше улей. В тия улей се стичаше водата, която шуртеше непрестанно над всеки труп от едно кранче над главата му. Лицата на мъртвците бяха извърнати към водните струи, сякаш те бяха неудържимите дори в смъртта потоци от техните сълзи.

И все пак започнаха да се дават уроци по пиано. Хората се привързваха към знамето. Дялаха павета за настилка на улиците. Пееха. Разказваха си вицове. Семейството живееше само в една стая и всички работеха: Мама, Тате и момиченцето с престилчицата. Мама и момиченцето шиеха къси панталони и получаваха по седемдесет цента

за дузина. Шиеха от зори до късна вечер. Тате си изкарваше хляба на улицата. С течение на времето опознаха града. Един неделен ден, обхванати от разточително настроение, те изхарчиха дванайсет цента за три трамвайни билета и отидоха до центъра. Разходиха се по Медисън авеню и по Петото авеню и зяпаха красивите сгради. Собствениците им ги наричаха дворци. И те наистина бяха дворци. Всички проектирани от Станфърд Уайт. Тате беше социалист. Гледаше дворците и сърцето му се раздираше от гняв. Семейството закрочи бързо. Полицаи с високи каски ги следяха с очи. Не им се искаше да се виждат емигранти по широките и празни булеварди в тази част на града. Защото, както обясни Тате, преди години в Питсбърг един емигрант стрелял по краля на стоманата Хенри Фрик^[1].

В семейството настъпи суматоха, когато се получи писмо, че момиченцето трябва да тръгне на училище. Това значеше, че не биха могли да свързват двата края. Но нямаше как, Мама и Тате заведоха детето си на училище. Записаха го и то ходеше всеки ден. Тате се скиташе из улиците. Не знаеше какво да прави. Беше амбулантен продавач, но никъде по тротоарите не си откри място, където да му потръгне търговията. След като той излезеше, Мама сядаше до прозореца с купчина скроени дрехи и неспирно натискаше педала на машината. Беше дребничка тъмноока жена с къдрави черни коси, които разделяше в средата на път и отзад прибираще на кок. Когато оставаше сама, тя си тананикаше със звучен мелодичен глас. Песните ѝ бяха без думи. Един следобед занесе ушитите дрехи в склада на Стантън стрийт. Собственикът я покани в канцеларията си. Внимателно разгледа свършената от нея работа и я похвали. Брои ѝ парите, като прибави един долар от себе си. Давал ѝ го, обясни той, задето била толкова хубава. Усмихна се. Докосна гърдите ѝ. Мама побягна, но взе долара. Следващия път се повтори същото. Тя каза на Тате, че свършила извънредна работа. Започна да свиква с ръцете на своя работодател. Един ден, след като две седмици не бяха плащали наема си, тя му позволи да постигне своето върху един тезгях за кроене. Той целуваше лицето ѝ и опита соления вкус на сълзите ѝ.

Точно по това време Джейкъб Рийс^[2], неуморим журналист и реформатор, пишеше за нуждата от жилища за бедните. Живееха по много хора в една стая. Нямаше канализация. Улиците воняха на изпражнения. Децата измираха от лека настинка или шарка. Умираха в

легла, сглобени от два кухненски стола. Умираха по пода. Мнозина вярваха, че мръсотията, гладът и болестите са наказанието на емигрантите, заради техния морален упадък. Но Рийс вярваше във вентилационните шахти. Тези шахти, светлината и чистият въздух биха донесли здраве. Той се изкачваше по тъмните стълбища, чукаше на вратите, правеше снимки на бедняшките семейства и техните жилища. Вдигаше високо светкавицата, пъхаше главата си под качулката и снимката беше готова. След като си отидеше, семейството не смееше да мръдне, застинало в позата, в която бе фотографирано. Очакваха животът да се промени. Очакваха нещо да се случи. Рийс състави цветни карти за етническото население на Манхатън. С тъмносиво означиха евреите — любимия им цвят, както твърдеше. С червено мургавите италианци. Със синьо пестеливите германци. С черно африканците. Със зелено ирландците, а с жълто чистичките като котки китайци, които приличаха на котките и в своето жестоко лукавство и дива ярост, стига да ги предизвикаш. „Прибавете още няколко цвята за финландци, араби, гърци и така нататък и получавате безумна шарения — казваше Рийс, — безумната шарения на човечеството!“

Веднъж Рийс реши да интервюира Станфърд Уайт, прочутия архитект. Искаше му се да запита Уайт дали някога е проектирал жилища за бедните. Искаше да чуе неговото мнение за общественото жилищно строителство, за вентилационните шахти, за светлината. Намери Уайт на пристанището да следи разтоварването на пратки с архитектурни украшения. Рийс се смая от всичко онова, което се измъкваше от трюмовете на корабите: цели фасади на флорентински дворци и атински атриуми, камък по камък; кошове с картини, статуи, гоблени, резбовани и рисувани тавани; керамичната облицовка на вътрешни дворове, мраморни фонтани, мраморни стълбища и балюстради, паркетни подове и копринени драперии за стени; оръдия, вимпели, ризници, арбалети и други старинни оръжия; легла, шкафове, кресла, маси, бюфети, клавесини; каси със стъквени предмети, сребърни и златни прибори, порцеланови съдове, сандъци с църковни украшения, сандъци с редки книги, табакери за енфие. Уайт, едър, снажен човек с червеникава ниско подстригана коса, вече почнала да се прошарва, се разхождаше наоколо и подбутваше с чадъра си носачите по гърбовете. „Внимателно, глупаци!“ — крещеше им той.

Рийс искаше да му зададе въпросите си. Жилища за бедните, това бе темата му. Но пред очите му се разкриваше ограбването на Европа, опустошаването на древните земи, зараждането на нова естетика в европейското изкуство и архитектура. А самият той бе датчанин.

Същата тая вечер Уайт отиде на премиерата на „Мамзел Шампан“ в ресторанта градина на Медисън скуеър. Беше началото на юни, а към края на месеца незапомнено силната жега взе да мори децата из бордеите. Бедняшките жилища се бяха нажежили като пещи и обитателите им нямаха дори вода за пиене. Умивалниците в приземните етажи пресъхнаха. Бащите търчаха из улиците да търсят лед. Но спекуланти сложиха ръка върху ледохранилищата и продаваха късчета лед на безбожни цени. Хората изнасяха възглавниците си по тротоарите. Спяха на площадките пред къщите и по входовете. Конете се сгромолясваха и издъхваха по улиците. Министерството на здравеопазването изпращаше из града товарни коли да извозват трупове на измрелите коне. Но тази мярка не бе резултатна. Конете просто се пукаха от горещината. Откритите им вътрешности гъмжаха от плъхове. А из тесните улички на крайните квартали, над сивите дрехи, които висяха безжизнено по опънатите над шахтите въжета, се носеше миризмата на пържена риба.

---

[1] Хенри Клей Фрик (1848–1919) — американски индустриалец, съдружник на Карнеги. — Б.пр. ↑

[2] Джейкъб Огъст Рийс (1849–1914) — американски общественик и писател от датски произход. — Б.пр. ↑

В тези убийствени летни горещини политиците, които искаха да бъдат преизбрани, започнаха да канят последователите си на излети из страната. Към края на юли един от кандидатите устрой парад из улиците на четвърти избирателен район. На ревера му бе забодена гардения. Духов оркестър свиреше марш от Суса^[1]. Членовете на дружеството в подкрепа на кандидата вървяха след оркестъра и шествието се понесе към реката; там всички се качиха на океанския параход „Гранд Рипъблик“, който мина през тесния пролив на Лонг Айлънд към град Рай, щата Ню Йорк, точно отвъд Ню Рошел. Параходът, претоварен от близо пет хиляди души, лошо се наклони на десния си борд. Слънцето прежурише. Пътниците задръстиха палубите и се трупаха на гроздове към перилата за глътка въздух. Водата беше като стъкло. В Рай всички слязоха и поеха в ново шествие към „Павилиън“, където върху масите за пикник малка армия от келнери с дълги до земята бели престилки им поднесоха традиционната задушена риба с лук. След обедата се произнесоха речи от естрадата за оркестъра. Тя бе украсена с национални знамена и патриотични плакати. Всички доставени от фирмата на Бащата. Имаше и знамена с името на кандидата, изписано със златни букви, и малки национални флагчета на позлатени пръчки, които се раздаваха като сувенир на всяка маса. Участниците в излета прекараха следобеда в пиене на бира от малки буренца, в игра на бейзбол и мятане на подкови. Ливадите на Рай се осеяха с хора, които дремеха под бомбетата си върху тревата. Привечер им поднесоха друго ястие, военният оркестър даде концерт и чак тогава настъпи връхната точка на забавлението: демонстрация на фойерверки. Малкият брат на Майката бе пристигнал тук нарочно, за да следи лично демонстрацията. Той обичаше да измисля фойерверки. Единственото нещо в бизнеса, което го увеличаше. Ракетите се извисяваха с бумтене в душния, наелектризиран мощен въздух. Светкавица блесна над пролива, сякаш огромно огнено кълбо се затъркаля над океана. Сияен женски профил, като ново съзвездие, се изписа върху нощното небе. Червени, бели и сини светлини се сипеха

като дъжд от звезди, после нова вълна от светлинни снаряди припламваше над стария параход и във водата около него. Всички бяха във възторг. Когато фойерверките престанаха, запалиха факли, за да осветят пътя до пристанището. В обратния рейс старият параход се килна към бакборда. Сред пасажерите беше и Малкият брат на Майката, който пъргаво се метна на борда в последния момент. Газеше върху мъже, които спяха по палубата. Застана при перилата на носа и вдигна лице към лекия бриз, който се носеше над черните води на океана. Впери поглед в тъмната нощ и потъна в мисли по Ивлин.

В това време Ивлин Незбит правеше всекидневната си репетиция на показанията, които щеше да даде на предстоящия съдебен процес срещу съпруга ѝ заради убийството на Станфърд Уайт. Тя се срещаше почти всеки ден не само с Тоу в „Гробниците“, градския затвор, където го бяха задържали, но и с неколцината му адвокати и с неговата майка — една царствена дама от Питсбърг, която я ненавиждаше; трябваше да се среща и със собствената си майка, чиито алчни апетити за лесно придобити богатства тя бе далеч надминала. Пресата следеше всяка нейна крачка. Опита се да заживее тихо и скромно в малък луксозен хотел. Избягваше да си спомня как бе изглеждал Станфърд Уайт с простреляно лице. Сервираха ѝ в стаята. Репетираше показанията си. Лягаше си рано, като смяташе, че сънят ще освежи тена на лицето ѝ. Скучаеше. Поръчваше дрехи при шивачката си. Основният мотив в защитата на Хари К. Тоу щеше да бъде това, че е получил временно умствено разстройство, когато му разказала за своето падение на петнайсетгодишна възраст. Била модел и мечтаела да стане актриса. Веднъж Станфърд Уайт я поканил в апартамента си в небостъргача Медисън скуеър гардън и я почерпил с шампанско. Но шампанското било примесено с упойващи средства.

И все пак щеше да бъде трудно да се убеди съдът, че Хари К. Тоу се е умопомрачил единствено от тази история. Той беше избухлив човек и през целия си живот вдигаше скандали из ресторантите. Караше автомобила си по тротоарите. Правеше опити за самоубийство и веднъж изгълта цяло шише лауданум. Държеше спринцовки в една сребърна кутия. Сам си биеше разни инжекции. Имаше навика да се удря в слепоочията с юмруци. Беше властен, деспотичен и лудо ревнив. Още преди да се оженят, беше замислил някакъв план, който задължаваше Ивлин да даде писмена декларация, че Станфърд Уайт ѝ

е нанасял побои. Тя отказала и го издала на Уайт. Следващият ход на Хари беше да я заведе в Европа, където можел да я притежава, без да се безпокои, че след това ще я поеме Уайт. Майка ѝ заминала с тях като придружител. Отплавали с „Принцеса Сесилия“. В Саутхамптън Хари платил на майка ѝ да се върне и завел само Ивлин на континента. Накрая пристигнали в един старинен планински замък в Австрия — замъка Катценщайн, който Хари бил наел. Още първата нощ той ѝ смъкнал пеньоара, хвърлил я на леглото и я наложил с камшик по хълбоците и бедрата. Писъците ѝ отеквали из празните коридори и каменните стълбища. Германските слуги слушали от стаите си, възбуждали се, отваряли бутилки с „Голдвасер“ и се любели. Отвратителни червени ивици обезобразили плътта ѝ. Тя хленчила и стенала през цялата нощ. На сутринта Хари отново влязъл в стаята ѝ, този път с ремък за точене на бръснач. Ивлин останала прикована на легло няколко седмици. Докато се възстановявала, той ѝ носел стереоскопични диапозитиви от Шварцвалд и Австрийските Алпи. Бил нежен, когато се любели, и грижливо пазел болните ѝ места. Но въпреки това тя решила, че връзката им излиза извън рамките на мълчаливото разбирателство. Пожелала да се върне вкъщи. Отплавала обратно сама на борда на „Кармания“. Майка ѝ отдавна се била прибрала. Щом пристигнала в Ню Йорк, веднага отишла при Станфърд Уайт и му разказала за случилото се. Показала му белезите от изтезанията по тялото си. „О, боже мой, о, боже мой!“ — повтарял Станфърд Уайт. Целувал раните. Тя му показала едно мъничко жълто — мораво петънце точно на левия ѝ хълбок. „Колко ужасно!“ — казал Станфърд Уайт и целувал мястото. На следната сутрин я изпратил при адвокат, който приготвил клетвена декларация за случилото се в замъка Катценщайн. Ивлин я подписала. „А сега, мила, когато Хари се върне вкъщи, покажи му това“ — казал Стани Уайт, като се усмихнал широко. Тя го послушала. Хари К. Тоу прочел клетвената декларация, побледнял и моментално ѝ предложил да се оженят. Започнала като обикновена статистка, тя успя да постигне не по-малко от останалите момичета на Флорадора.

В затвора Хари бе изложен на публичен показ. Килията му се намираще в отделението за убийци, на последния етаж в приличния на пещера затвор. Всяка вечер пазачът му носеше вестниците, за да може да следи проявите на любимия си отбор „Питсбърг нешънъл“ и

звездата му Хонъс Вагнер. Едва след като прочетеше за бейзболните мачове, прочиташе какво пишат за него. Преглеждаше всички вестници — „Уърлд“, „Трибюн“, „Таймс“, „Ивнинг пост“, „Джърнъл“, „Херълд“. След като изчиташе всеки вестник, той го сгъваше, заставаше до решетките и го запращаше отвъд перилата на коридора; вестникът се разтваряше и политаше на отделни страници надолу покрай шестте етажа към централната шахта, около която бяха разположени килиите. Постъпките му очароваха пазачите. Рядко докарваха при тях хора от неговата класа. Той не беше особено доволен от затворническата кухня, затова му поръчваха храна от ресторант „Делмонико“. Обичаше да е чист и спретнат и всяка сутрин получаваше по една смяна дрехи, които камериерът му донасяше до затвора. Ненавиждаше негрите, затова се постараха наблизко до неговата килия да не настаняват затворници негри. Той не оставяше без възнаграждение вниманието на пазачите. Но не изразяваше благодарността си по дискретен начин, а най-грубо, като смачкваше и пускаше в краката си двайсетдоларови банкноти и ги наричаше свини, докато те лазеха да ги приберат. Те бяха много доволни. Репортерите ги разпитваха, когато напускаха „Гробниците“ в края на смяната си. Всеки следобед, щом като Ивлин пристигнеше, спретната в блузка с висока колосана якичка и плисирана ленена пола, на съпрузите им се разрешаваше да се разхождат напред-назад по „моста на въздишките“, железен коридор, който съединяваше затвора със сградата на Криминалния съд. Той се движеше с разкривена, патрава походка, като човек, прекарал мозъчна травма. Имаше голяма уста и ококорени очи като на викторианска кукла кралица. Понякога го виждаха да ръкомаха буйно, а Ивлин стоеше с наведена глава, лицето ѝ засенчено от шапката. На няколко пъти пожелаваше да влязат в стаята за свиждания. Пазачът заставаше точно пред малкото прозорче на вратата и твърдеше, че понякога Той плачел и държал ръката на Ивлин. Друг път крачел нервно напред-назад, удрял с юмруци главата си, а Ивлин зяпала през решетките на прозореца. Веднъж пожелал тя да му докаже своята преданост към него, а най-удобният начин за това се оказала френската любов. Подпряна от корема на Той, широкополата шапка на Ивлин, украсена с тюл и сухи цветя, бавно се отделила от главата ѝ. После той изтупал полепналите боклуци от полата ѝ и подал няколко банкноти от портфейла си.

Ивлин заявяваше на репортерите, които я причакваха пред „Гробниците“, че нейният съпруг, Хари К. Тоу, е невинен. „Процесът ще докаже, че съпругът ми Хари К. Тоу е напълно невинен“ — съобщи тя един ден, като се качваше в луксозната лимузина, която бе получила от своята внушителна свекърва. Шофьорът затвори вратата. Останала вътре сама, тя се разплака. Знаеше най-добре от всички доколко бе невинен Хари. Беше се съгласила да даде показания в негова полза срещу сумата от двеста хиляди долара. А за развода щеше да поиска по-голяма цена. Прокара пръсти по тапицерията на колата. Сълзите ѝ пресъхнаха. Заля я странно, злобно въодушевление, отпусна сърцето си с хладната подигравателна усмивка на победител. Беше израснала по улиците на миньорския град в Пенсилвания. Беше превъплътена в статуята на Годънз, която Стани Уайт бе поставил на върха на Медисън скуеър гардън, една прекрасна гола бронзова Диана, опънала тетивата на своя лък, с поглед, насочен към небето.

Тия събития съвпадаха с периода от нашата история, когато мрачният романист Теодор Драйзър непоносимо страдаше от критичните отзиви в пресата и слабата продажба на първия му роман „Сестра Кери“. Драйзър беше без работа, без пукната пара и се срамуваше да се среща с хората. Нае си мебелирана стая в Бруклин и се пренесе там. По цял ден седеше на един дървен стол наред стаята. Но един ден реши, че столът му гледа в неподходяща посока. Стана от стола, вдигна го с две ръце и го извърна надясно, за да го постави както трябва. За миг помисли, че е успял, но после се разколеба. Изви го още по-надясно. Седна, пак му се стори неудобен. Отново го обърна. Най-накрая описа пълен кръг, а все още не откриваше най-подходящото положение за стола си. Светлините гаснеха зад мръсните прозорци на мебелираната му стая. Цяла нощ Драйзър въртя стола в кръг, търсейки най-точната му посока.

---

[1] Джон Филип Суса (1854–1932) — композитор и капелмайстор, „царят“ на американските маршове. — Б.пр. ↑

Предстоящият процес на Тоу не бе единственото вълнуващо събитие в затвора „Гробниците“. В свободното си време двама от пазачите бяха изобретили нов вид вериги за краката и твърдяха, че превъзхождат онези, които се използваха. За да докажат това, отправиха покана към самия Хари Худини да ги изпробва. Една сутрин илюзионистът пристигна в кабинета на директора на затвора; снимаха го, както се ръкува с него и после — прегърнал през раменете двамата усмихнати пазачи. Разменяше си духовити реплики с репортерите. Раздаде сума гратисни билети. Вдигна веригите към светлината и внимателно ги разгледа. Прие поканата. Щеше да ги изпробва следващата вечер и да се освободи от тях на представлението си на хиподрума „Кийт“. В присъствието на тълпата репортери Худини отправи своята покана: още в тоя момент да го съблекат и заключат в килия и да поставят дрехите му отпред; след като всички се оттеглят, той ще се измъкне и ще се появи след пет минути напълно облечен в кабинета на директора на затвора. Директорът се възпротиви. Худини се престори на удивен. В края на краищата той, Худини, бе приел без колебание поканата на пазачите; та нима директорът няма доверие в собствения си затвор? Журналистите взеха страната на Худини. Като знаеше обаче какво можеха да направят вестниците от отказа му да се съгласи със сензационния номер на Худини, той отстъпи. Всъщност той вярваше, че килиите му са напълно сигурни. Стените на кабинета му бяха бледозелени. На бюрото му стояха снимки на жена му и майка му. На масичката зад бюрото му имаше кутия за пури и шише с ирландско уиски. Вдигна новия си телефон — апарата в една ръка, слушалката в друга, и многозначително изгледа репортерите.

След малко поведоха Худини чисто гол по шестетажните стълбища към отделението за убийци. В него имаше по-малко затворници и килиите минаваха за напълно сигурни. Пазачите заключиха Худини в една празна килия. Сгънаха дрехите му на купчинка в коридора, на разстояние, което не можеше да достигне с ръка. После заедно с придружаващите го репортери се оттеглиха и

както се бяха уговорили, се върнаха в кабинета на директора. Худини винаги носеше на разни места по себе си малки стоманени жички и пружинки. Тоя път прокара ръка по ходилото си и измъкна от цепнатинка в мазола на лявата си пета метална пластинка, широка около четвърт инч и дълга инч и половина. От гъстата си коса измъкна парченце твърда тел, което закрепил около металната пластинка като дръжка. Провря ръка през решетките, пъкна набързо скалпениния шперц в ключалката и бавно го завъртя в посока на часовниковата стрелка. Вратата на килията се отвори. В тоя момент Худини забеляза, че отсрещната килия отвъд мрачната шахта свети и в нея има човек. Затворник, който го наблюдаваше. Имаше широко плоско лице и месест нос, широка уста и неестествено искрящи големи очи. Зад сърповидната линия на челото му стърчеше твърда коса, причесана назад. На Худини, цирковия актьор, човекът отсреща му заприлича на вентрилоквист^[1]. Затворникът седеше пред маса, застлана с покривка и отрупана със съдове. Върху нея личаха останките от богат обяд. В кофичката с лед беше напъкана с гърлото надолу празна бутилка от шампанско. Желязното легло бе покрито с кувертюра и отрупано с възглавнички. Старинен шкаф стоеше до каменната стена. Крушката на тавана бе украсена с копринен абажур. Худини не можеше да си откъсне очите от там. Килията на затворника блестеше като сцена във вечния мрак на гробовния затвор. Затворникът се изправи и махна величествено с ръка, а по широката му уста се появи нещо като усмивка. Худини бързо започна да се облича. Гащите, панталоните, чорапите, жартиерите, обувките. Затворникът отсреща започна да се съблича. Худини си сложи фланелката, ризата, яката. Върза връзката си и забодде иглата. Вдигна тирантите си и облече сакото си. Сега затворникът бе гол, както бе Худини преди това. Той пристъпи напред и като направи неприличен жест с ръцете си, се закълчи цинично зад решетките. Худини се спусна по коридора, припряно и несръчно отключи вратата и я хлопна зад себе си.

Той не разказа никому за странната си среща. Прие поздравленията за затворническия си подвиг с необичайно потиснато, почти мрачно настроение. Дори опашките пред театралната каса, последвали репортажите за успеха му във вечерните вестници, не можаха да го разведрят. Това, че успя за две минути да се освободи от затворническите вериги, не го зарадва ни най-малко. Минаха дни,

докато разбра, че гротескният мимик от отделението за убийци е бил убиецът Хари К. Тоу. Хора, които не откликваха спонтанно и всецяло на изкуството му, го смуцаваха. Осъзнаваше, че те винаги са били хора от висшите класи. Те разбиваха илюзията на неговия живот и го караха да изглежда глупав. Худини имаше амбицията на изобретател и всяко постижение в техниката го правеше неспокоен. В жалките рамки на сцената той можеше да създава чудеса и да вдъхва преклонение. Междувременно хората започваха да летят с аероплани във въздуха или да се гонят с автомобили със скорост 60 мили в час. Рузвелт бе нападнал испанците на хълма Сан Хуан, а после изпрати по целия свят флотилия от бели бойни кораби, бели като зъбите му. Богатите знаеха кое колко струва. На него гледаха като на дете или глупак. И все пак със своята воля, самодисциплина, всеотдайност и стремеж към съвършенство в работата си той олицетворяваше американския идеал. Поддържаше се в спортна форма като атлет. Не пиеше и не пушеше. Малко по малко той взе да надминава по сила всичките си съперници. Можеше така да си стегне коремните мускули, че с усмивка на уста да подкани всеки, който желае, да забие там юмрука си с всичка сила. Притежаваше завидни мускули, пъргавина и професионална смелост. И все пак за богатите това не представляваше нищо.

В програмата си Худини бе включил нов номер: измъкваше се от един канцеларски сейф, след което го отваряше, за да се окаже вътре, с белезници на ръцете, неговият помощник, който само миг преди това е бил на сцената. Номерът имаше небивал успех. Една вечер след представление импресариото на Худини му съобщи, че го е търсила мисис Стайвъзънт Фиш от 78-а улица, за да го ангажира за домашно представление. Мисис Фиш бе една от четиристотинте. Славеше се с остроумието си. Веднъж бе устроила бал, на който всички се задължаваха да говорят по бебешки. Мисис Фиш сега даваше възпоменателен бал в чест на приятеля си, покойния Станфърд Уайт, архитект на дома ѝ, проектиран в стила на дожски палат. Дожът — това е главният магистрат на републиките Генуа или Венеция. „Не искам да имам нищо общо с тези хора“ — отвърнал Худини на импресариото си. Импресариото веднага осведомил мисис Фиш, че Худини е зает. Тя удвоила хонорара. Балът се състоя един понеделник вечерта. Беше първото голямо събитие за сезона. Около девет часа Худини пристигна с такси марка „Пиърс Ароу“. Придружаваха го

импресариото и асистентът му. Камион, натоварен с реквизита му, следваше колата. Въведоха ги през задния вход.

Без да знае Худини, мисис Стайвъзънт бе наела за вечерта и цялото ревю на цирка „Барнъм и Бейли“. Обичаше да смайва префърцунените особи. Худини влезе в нещо като чакалня, където се намери сред кръг от чудаци. Те всички бяха чували за него и искаха да го докоснат. Същества с кожа на люспи във всички разцветки на дъгата, с ръце, привързани на рамената, джуджета с гласове на телефони, сестри сиамски близначки, които се накланяха в противоположни посоки, човек, който вдигаше тежести от стоманени гривни, завинаги и неподвижно прикрепени към гърдите му. Худини си свали пелерината, цилиндъра и белите ръкавици, подаде ги на асистента си и тежко се отпусна в един стол. Придружителите му чакаха за инструкции. Чудаците бърбеха наоколо му.

Самата стая бе необикновено красива, с резбовани дървени тавани и фламандски гоблени, изобразяващи разкъсването на Актеон от кучетата.

В началото на своята кариера Худини бе работил в малък цирк в Западна Пенсилвания. Той си припомни за ония времена на всеотдайност, за да възвърне самообладанието си. Едно от джуджетата, жена, се отдели от останалите и накара всички да отстъпят с няколко крачки назад. Оказа се, че това е прочутата Лавиния Уорън, съпругата на генерал Том Палечко, най-известния от всички джуджета. Лавиния Уорън Палечко бе облечена в разкошен тоалет, доставен ѝ от мисис Фиш; по този начин домакинята подхвърляше злобна шега към мисис Уилям Астор, която предната пролет се бе появила със същия модел. Лавиния Палечко бе с прическа като на Астор и носеше блестяща имитация на нейните бижута. Тя беше почти седемдесетгодишна и се държеше с достойнство. В деня на сватбата ѝ — преди петдесет години — тя и тогавашният полковник Палечко били приети в Белия дом от семейство Линкълн. На Худини му се доплака. Лавиния вече не работеше в цирка, но беше дошла в Ню Йорк от дома си в Бриджпорт — къща с дъсчена облицовка, фронтони и алеи за разходка, чието поддържане изискваше доста пари. Затова бе приела участие в бала тази вечер. Живееше в Бриджпорт, за да бъде по-близо до гроба на своя съпруг, починал преди много години и в чиято памет бе издигнат каменен бюст върху монументална колона в гробището „Маунтън

гроув“. Лавиния беше висока почти шейсет сантиметра. Стигаше до коленете на Худини. С годините гласът ѝ бе станал по-плътен и сега тя говореше като обикновено двајсет и пет годишно момиче. Имаше искрящи сини очи, сребристойа коса и ситни бръчици върху бялата кожа на лицето си. Худини си спомни за майка си. „Хайде, момчето ми, покажи ни някои от твоите номера“ — подкани го Лавиния.

Худини позабавлява хората от цирка с няколко изкусни прости трика. Постаѝи в устата си билиардна топка, затвори уста, после я отвори и топката бе изчезнала. Отново затвори уста, после зина и извади отвътре топката. Забоде в бузата си обикновена игла за шиене и я извади от вътрешната страна. Разтвори ръка и в нея се появи живо пиленце. Изтегли от ухото си лента цветна коприна. Цирковите артисти бяха във възторг. Аплодираха и се смееха. Когато реши, че е изпълнил своето задължение, Худини се изправи и каза на импресариото си, че няма да участва в програмата на Стайвъзънт Фиш. Последваха увещания. Худини се втурна като фурия през вратата. Ярката светлина на кристални полилеи заслепи очите му. Беше попаднал във великолепната бална зала на дожския палат. Струнен оркестър свиреше от един балкон. Дълги светлочервени завеси се спускаха покрай прозорците в готически стил и четиристотин души танцуваха валс върху мраморния под. Като засенчи с ръка очите си, видя, че срещу него се спуска самата мисис Фиш; сноп от украсени със скъпоценни камъни пера се полюшваше от натруфената ѝ прическа, нанизани от перли висяха около врата ѝ, ново остроумие вече цъфваше на устните ѝ като слюнчени мехурчета на епилептик.

Въпреки немалкото подобни преживелици Худини никога не достигна до това, което наричаме политическо съзнание. Не можеше да разсъждава обективно поради нараненото си честолюбие. До края на живота си остана в пълно неведение за смисъла на кариерата си, за възможния път към революцията, подсказана от неговия живот. Той беше евреин. Истинското му име бе Ерих Вайс. Силно обичаше старата си майка, която живееше в неговия дом на 133-а улица. Всъщност Зигмунд Фройд бе току-що пристигнал в Америка да изнесе поредица от лекции в „Кларк юнивърсити“ в Устър, щата Масачузетс, и така на Худини бе предопределено от съдбата, заедно с Ал Джолсън, да бъде един от последните роби на едиповия комплекс, олицетворяван в Америка от такива изтъкнати личности на XIX век като Едгар По,

Джон Браун, Линкълн и Джеймс Макнийл Уислър. Естествено, не съществуваха благоприятни условия за незабавното възприемане на Фройд в Америка. Само неколцина млади психиатри осъзнаха неговата значимост, но за голяма част от обществото той представляваше някакъв си германски сексолог, радетел на свободната любов, който си служеше с големи думи, за да говори за мръсни неща. Едно десетилетие поне трябваше да измине, преди Фройд да стане свидетел на собственото си отмъщение и да види как идеите му унищожават завинаги секса в Америка.

---

[1] Човек, който говори с корема си. — Б.пр. ↑

Фройд пристигна в Ню Йорк с лайнера „Джордж Вашингтон“ на компанията „Лойд“. Придружаваха го учениците му Юнг и Ференци, и двамата с няколко години по-млади от него. На пристанището бяха посрещнати от двама още по-млади фройдисти, докторите Ърнст Джоунз и А. А. Брил. Всички вечеряха в ресторанта градина върху покрива на небостъргача „Хамърстайн“. Наоколо имаше палми в саксии. Дует от цигулка и пиано изпълняваше „Унгарска рапсодия“ от Лист. Около Фройд всички говореха и непрестанно го поглеждаха, за да отгатнат настроението му. Той яде крем карамел. Джоунз и Брил поеха ролята на домакини. В следващите дни разведоха Фройд из Централ парк, музея „Метрополитън“ и китайския квартал. Китайци с котешки очи ги зяпаха от тъмните си дюкянчета иззад стъкленици, пълни със захаросани бадеми. Цялата компания отиде на един ням филм, много популярен из евтините кинотеатри на града. Бял дим се извисяваше от дулата на пушките и мъже с начервени устни и руж по бузите падаха назад, притискайки с ръце гърдите си. „Слава богу, мислеше си Фройд, че филмът е ням.“ Това, което го потискаше в Новия свят, бе шумът. Нетърпим тропот на коне и файтони, звън и грохот от трамваи, клаксони на автомобили. Седнал зад волана на един открит „Мармън“, Брил разведе фройдистите из Манхатън. По едно време, на Пето авеню, Фройд почувства, че го наблюдават; вдигна поглед и забеляза няколко дечурлига, които бяха вторачили в него очи от един двуетажен автобус.

Брил разходи гостите си из Лоуър Ийст сайд с малките еврейски театри, сергии и надземна железница. Влаковете страховито трещяха покрай прозорците на къщурките, където се предполагаше, че живеят хора. Стъклата се тресяха, тресяха се целите постройки. Фройд пожела да се облекчи, ала никой не бе в състояние да го упъти къде да намери обществена тоалетна. Наложиха се всички да влязат в едно ресторантче за млечни храни и да си поръчат сметана със зеленчуци, за да може Фройд да използва тоалетната. После отново се качиха в колата и спряха на един ъгъл да позяпат някакъв уличен художник, стар

човечец, който само с помощта на ножици и хартия изрязваше миниатюрни силуетни портрети за няколко цента. Позираше му в момента красива елегантна жена. Емоционалният Ференци, за да прикрие възхищението си от красотата на тая жена, заяви на колегите си, че е безкрайно щастлив, задето древното изкуство на силуетната рисунка процъфтява из улиците на Новия свят. Фройд, захапал пурата си, не каза нищо. Моторът на колата продължаваше да работи. Единствено Юнг забеляза момиченцето с престилката, което стоеше малко зад младата жена и държеше ръката ѝ. Момиченцето погледна към Юнг и този човек с бръсната глава, който вече бе започнал да изказва несъгласие със своя учител по някои основни проблеми, се загледа към красивото дете през дебелиите си очила с металически рамки и изпита нещо, което той наричаше сила на привличането, въпреки че в този момент не беше в състояние да обясни причината. Брил натисна педала на газта и компанията продължи обиколката си. Крайната им цел беше Кони Айлънд, доста далеч извън града. Пристигнаха късно следобед и незабавно се втурнаха към трите големи парка за забавления, като започнаха от Стипълчейз, минаха през Страната на приказките и накрая, някъде късно през нощта, стигнаха до очертаните от електрически крушки кули и сводове на Лунапарк. Високопоставените гости се возиха на водната пързалка и Фройд и Юнг попаднаха заедно в една лодка и преминаха през Тунела на любовта. Денят завърши едва когато Фройд се почувства уморен и получи един от ония пристъпи на отмаляване, които напоследък често го сполитаха в присъствието на Юнг. След няколко дни цялата група замина за Устър за лекциите на Фройд. Когато лекциите му свършиха, убедиха Фройд да посети великото чудо на природата, Ниагарския водопад. Пристигнаха на водопада в един облачен ден. Хиляди двойки младоженци стояха и зяпаха гигантските каскади. Мъгла като ситен дъжд се издигаше от водопада. Високо горе от единия бряг до другия беше опънато телено въже и някакъв безумец по балетни пантофки и трико се разхождаше по него, като пазеше равновесие с чадърче. Фройд поклати неодобрително глава. После отидоха в Пещерата на ветровете. Там, пред едно тясно подземно мостче, водачът махна с ръка на останалите да почакаат и хвана Фройд за лакътя. „Нека първо мине възрастният човек!“ — каза той. В този момент прочутият петдесет и три годишен доктор реши, че дотук Америка му стига.

Отплава обратно за Германия заедно с учениците си на борда на „Кайзер Вилхелм Велики“. Той просто не можа да свикне с храната и с недостига на обществени тоалетни. Беше убеден, че това пътуване е навредило както на стомаха, така и на мехура му. Населението на страната му се струваше прекалено самонадеяно, нагло и недодялано. Поголовното парвенюшко присвояване на европейското изкуство и архитектура, без оглед на период или страна, му се струваше чудовищно. В това наше безгрижно смесване на големи богатства и голяма нищета той виждаше гибелта на една разпадаща се европейска цивилизация. Седеше в тихия си уютен кабинет във Виена, щастлив, че е отново вкъщи. Каза на Ърнст Джоунз: „Америка е една грешка, гигантска грешка.“

Разбира се, по онова време немалко хора по нашите брегове бяха готови да се съгласят с него. Милиони мъже стояха без работа. Тия, които имаха късмет да се хванат на работа, се осмеляваха да се групират в съюзи. Управите на предприятията ги преследваха, полицията им трошеше главите, водачите им попадаха в затвора, нови хора поемаха работата им. Един профсъюз представляваше обида към бога. „Трудовите хора трябва да бъдат закриляни и пазени не от разни активисти на работническото движение — беше казал един богаташ, — а от християните, на които господ в своята безгранична мъдрост е поверил контрола на частнособственическите интереси в тая страна.“ Ако всички изпробвани средства не успееша, на помощ идваше войската. Оръжейни фабрики взеха да никнат във всеки град. В каменовъглените мини един миньор изкарваше по долар и шейсет цента на ден, ако успееше да изкопае три тона. Живееше в бараките на компанията и пазаруваше от магазините на компанията. В тютюневите плантации негри беряха тютюневите листа по тринайсет часа на ден за шест цента на час, мъже, жени, деца. Към децата не се проявяваше дискриминационно отношение. Ценяха ги навсякъде, където ги приемеха на работа. Те не се оплакваха, както правеха възрастните. Работодателите гледаха на тях като на джуджета, които носят щастие. Ако въобще съществуваше проблем при назначаването на децата, той се свеждаше единствено до тяхната издръжливост. Бяха по-пъргави от възрастните, но в късните часове на деня работоспособността им започваше да намалява. В консервните и предачните фабрики точно в тия часове имаше най-голяма вероятност да загубят пръстите си, да

осакатят ръцете си или да премажат краката си; налагаше се често да им напомнят да стоят нащрек. В каменовъглените мини те работеха като сортировачи и понякога се задушаваша под срутванията; предупреждаваха ги да внимават и да се пазят. По сто негри в годината биваха линчувани. По сто миньори изгаряха живи. По сто деца осакатяха. Сякаш за тия неща си имаше норми. Сякаш имаше норми и за гладната смърт. А съществуваха нефтодобивни тръстове и банкови тръстове, и железопътни тръстове, месодобивни тръстове и стоманени тръстове. Беше станало модно да се подражава на бедните. Дори в някои дворци в Ню Йорк и Чикаго се даваха балове на бедността. Гостите идваха облечени в дрипи, ядяха в алуминиеви чинии и пиеха в нащърбени канчета. Украсяваха балните зали така, че да приличат на рудници — с дървени подпори, железни релси и миньорски лампи. Наемаха фирми за театрален декор, които да превърнат градините им в мръсни ферми, а трапезариите — в текстилни фабрики. Гостите пушеха фасове, поднесени им на сребърни табли. Актьори с начернени като на негри лица изнасяха спектакли. Една дама устрой бал в кланица. Гостите бяха загърнати в дълги престилки, а на главите си носеха бели кепета. Докато вечеряха и танцуваха, окачени късове кърваво месо минаваха покрай стените по специални движещи се релси. По пода се валяше карантия. Приходите отиваха за благотворителни цели.

Един ден след посещение в „Гробниците“ Ивлин Незбит надникна през задното прозорче на автомобила и случайно забеляза, че за първи път от толкова време насам никакъв репортер не върви по петите ѝ. Обикновено журналистите от „Хърст“ и „Пулицър“ я преследваха на глутници като кучета.

Някакъв импулс я накара да каже на шофьора да завие в източна посока. Естествено, като слуга на майката на Хари Тоу, шофьорът си позволи да се намръщи. Ивлин не му обърна внимание. Колата се движеше из града, моторът ѝ бръмчеше в топлия следобед. Беше черен „Детройт Електрик“ с дебели гуми. Не след дълго Ивлин съзря през прозореца количките на амбулантните търговци от Лоуър Ийст сайд.

Тъмнооки лица надзъртаха в автомобила. Мъже с огромни мустаци се усмихваха през златните си зъби. Улични работници седяха по тротоарите в жегата и си вееха с шапки. Момчета с голфове тичаха покрай колата с обемисти товари на гърба. Ивлин видя магазини с еврейски надписи по витрините; еврейските букви ѝ изглеждаха като фигури от кости. Видя железните спасителни пожарникарски стълби по наемните жилища, които бяха подредени като затворнически килии. Дръгливи коне в хамути изправяха превитите си вратове и я поглеждаха. Вехтошари с усилие тикаха своите претоварени с боклуци двуколки, жени продаваха хляб в кошници, които държаха в ръце: всички зяпаха. Шофьорът взе да нервничи. Беше облечен в сива ливрея и черен кожен брич. Той промъкваше с усилие лъскавата лимузина из тесните мръсни улички. Едно момиченце е престилчица и високи обувки с връзки си играеше в прахоляка край тротоара. Едно момиченце с мръсно лице. „Спри!“ — каза Ивлин. Шофьорът изтича да ѝ отвори вратата. Ивлин излезе на улицата. Коленичи. Момиченцето имаше права черна коса, която се спускаше край главата му като шлем. Имаше матова кожа и толкова кафяви очи, че изглеждаха почти черни. Гледаше Ивлин без любопитство. Това беше най-красивото дете, което Ивлин бе виждала. Въженце за простиране беше вързано около китката му. Ивлин се изправи, проследи къде свършва другият край на

въженцето и се намери очи в очи с някакъв налудничав стар човек с ниско подкастрина сива брада. Краят на въжето бе омотан около кръста му. Единият ръкав на овехтялото му палто бе отпран. Беше с таке, с риза с твърда яка и връзка. Стоеше на тротоара пред една количка, на която бяха изложени силуетни портрети в рамки, прикачени върху парче от черно кадифе. Занимаваше се с изрязване на силуети. Единствено с помощта на ножичка и малко лепило можеше да извае образа ти, като изреже очертанията му от бяла хартия и го залепи върху черен фон. Цялата миниатюра заедно с рамката струваше петнайсет цента. „Петнайсет цента, мадам“ — каза старецът. „Защо държите това дете вързано с въже?“ — попита Ивлин. Старият изгледа втренчено богатото ѝ облекло. Засмя се, поклати глава и си забъбри нещо на еврейски. После ѝ обърна гръб. Около спрялата кола се бе насъбрала тълпа. Един висок работник пристъпи напред, свали почтително шапка и преведе на Ивлин думите на стареца. „Извинете, госпожо, въжето е, за да не му откраднат момиченцето.“ Ивлин имаше чувството, че преводачът ѝ играеше ролята на дипломат. Старият художник се изсмя рязко и посочи с брада към нея, явно я коментираше. „Казва, че може би богатата дама не знае, че из бедняшките квартали всеки ден крадат млади момичета от родителите им и ги продават в робство.“ Ивлин беше потресена. „Но това дете не може да има повече от десет години“ — каза тя. Старецът закрещя и посочи към наемното жилище на отсрещния тротоар, после се извърна, посочи към единия ъгъл, после към другия. „Извинете, госпожо — продължи високият работник, — но могат на всичко да сложат ръка, на омъжени жени, на деца. Оскверняват ги, а после, потънали в срам, жените се отдават на скитнически живот. Точно на тая улица има къщи, които се използват за такава цел.“ „Къде са родителите на детето?“ — попита Ивлин. Старецът вече говореше на тълпата, биеше се в гърдите и сочеше към небето. Някаква жена, увита в черен шал, поклати глава и изстена съчувствено. Старецът свали шапката си и заскуба косите си. Дори високият работник, развълнуван от разказа му, забрави да превежда. „Този човек, госпожо — каза той накрая, — е бащата на детето. — Посочи към отпрания ръкав на художника. — Собствената му жена, за да ги изхранва, се отдаде на греха, той я изгонил от дома и сега я оплаква, както оплакваме мъртвите. Косата му побеляла за един месец. Той е тридесет и две годишен.“

Старият човек плачеше и хапеше устни; като се обърна към Ивлин, забеляза, че тя също е разстроена. В тоя миг всички събрани наоколо споделяха неговото нещастие — Ивлин, шофьорът, високият работник, жената с черния шал, зяпачите. После започнаха един след друг да си тръгват. Тълпата се разпръсна. Ивлин се приближи до момиченцето, което все още седеше на бордюра. Наведе се с овлажнели очи и погледна в лицето му. Неговите очи бяха сухи. „Ей, душицо!“ — каза тя.

Така започнаха грижите на Ивлин Незбит за трийсет и две годишния художник със старчески вид и неговата дъщеричка. Той имаше някакво дълго еврейско име, което тя не можеше да произнесе, затова взе да го нарича Тате, както му викаше момиченцето. Тате беше председател на Сдружението на художниците социалисти от Лоуър Ийст сайд. Беше горд човек. Ивлин разбра, че единственият начин да се доближи до него бе да ѝ прави силуетни портрети. За две седмици старецът изработи около сто и четиридесет силуета на Ивлин. За всеки от тях тя му даваше по петнайсет цента. Понякога искаше да направи портрет на момиченцето. Той изряза около деветдесет и за тях отделяше повече време. После Ивлин поръча портрети на нея и на момиченцето заедно. Старецът я изгледа и в очите му припламна укор. Независимо от това изпълни желанието ѝ. След време Ивлин се убеди, че доста хора спираха да позаяпат как работи старият художник, но твърде малко позираха за портрет. Той започна да създава все по-сложни силуети — на Ивлин в цял ръст, с фон, на момиченцето, на един каруцарски кон, който се движеше тежко, на петима мъже с колосани яки, седнали в открит автомобил. С ножиците си той пресъздаваше не само очертания, но и плът, настроения, характер, отчаяние. Повечето от тогавашните му творби сега са в частни колекции. Ивлин идваше почти всеки следобед и оставаше, докато можеше. Обличаше се така, че да изглежда възможно по-незабележима. Следвайки примера на Тоу, тя заплащаше големи суми на шофьора, за да го накара да мълчи. Журналистите, които списваха клюкарските колони на вестниците, решиха, че причина за изчезването на Ивлин са нейните нови безразсъдни любовни авантюри, и свързваха името ѝ с десетки мъже в града. Колкото по-малко я виждаха, толкова по-злословни ставаха измислиците в печата. На нея ѝ беше все едно. Промъкваше се незабелязано при обекта на новото си любовно

увлечение в Лоуър Ийст сайд. Загръщаше главата си с шал и навличаше оръфан черен, прояден от молци пуловер; шофьорът ги държеше под килимчето в колата. Тя отиваше на ъгъла при Тате, стоеше, докато изработи портрета ѝ, наслаждаваше се на красотата на момиченцето, завързано в края на въжето. Беше силно увлечена по детето. И през цялото това време в живота ѝ нямаше друг мъж освен лудия ѝ съпруг Хари К. Тоу. Ако не смятаме тайния ѝ обожател, младия човек с високи скули и руси мустачки, който я преследваше навсякъде. За първи път тя го забеляза на ъгъла на Тате, стоеше на отсрещния тротоар и извъръщаше очи, когато тя го поглеждаше предизвикателно. Знаеше, че свекърва ѝ наема частни детективи, но реши, че той е твърде плах и стеснителен, за да бъде детектив. Беше научил къде живее, какъв е редовният ѝ всекидневен маршрут, но никога не се доближи до нея. В неговото внимание тя не усещаше заплахата, а закрила. Интуитивно разбираше, че силно я желае, и това прерязваше сърцето ѝ. Нощно време сънуваше момиченцето, събуждаше се, мислеше за него. В съзнанието ѝ като фейерверки лумваха планове за бъдещето и също тъй бързо угасваха. Беше неспокойна, напрегната, възбудена, необяснимо щастлива. Щеше да свидетелства в полза на мъжа си, и то добре. Но се надяваше, че ще го признаят за виновен и ще го осъдят на доживотен затвор.

Момиченцето с престилчицата ѝ подаваше ръчичката си, но никога нищо не ѝ казваше. Дори с Тате почти не говореше. Тате казваше, че никой, даже и влюбеният, не тъгува така, както тъгува дете. Ивлин съзнаваше, че гордостта на стария човек отдавна би го накарала да я отблъсне далеч от тях, ако не разбираше, че грижите ѝ към момиченцето бяха полезни. Веднъж Ивлин пристигна на ъгъла на Тате, но не откри нито него, нито детето. За щастие беше научила къде живеят, на Хестър стрийт, зад общинската баня. Запъти се бързо натам, без да смее да гадае какво ли се бе случило. Хестър стрийт, пазарна уличка, гъмжеше от амбулантни търговци, които продаваха зеленчуци, плодове, пилета, хляб на сергии, наредени край бордюра. Тротоарите бяха задръстени от купувачи, а край входа на всеки дом стояха боклукчийски кофи. От пожарникарските стълби висеше спално бельо. Ивлин на един дъх изкачи няколкото железни стъпала и потъна в тъмен, неопикуемо вонящ коридор. Тате и момиченцето живееха на тавана в две задни малки стаички. Тя почука на вратата. После почука

отново. След малко вратата се откряна; на нея висеше стоманена верига. „Какво се е случило? — попита Ивлин. — Пуснете ме да вляза!“

Тате бе смутен от посещението ѝ. Беше само по риза и панталон, който се държеше с тиранти, и по домашни пантофи. Настоя входната врата да остане отворена въпреки противните миризми, които се носеха от стълбището, и веднага нахлузи сакото и обувките си. Набързо оправи леглото си, като метна отгоре му пъстроцветна покривка. Момиченцето лежеше на креват с месингови табли в другата стая. Беше болно, имаше треска. Двете стаи се осветяваха от свещи. Спалнята, въпреки че имаше прозорец, беше почти толкова тъмна, колкото и предната стая. Прозорецът гледаше към вентилационната шахта. Цялата квартира не беше по-голяма от килер. Но когато очите на Ивлин свикнаха с тъмнината, тя забеляза, че домът беше безупречно чист. Появата ѝ така силно бе изненадала състарения художник, че той крачеше напред-назад в светлината на свещта и не знаеше как да постъпи с нея. В голямото си смущение той запали цигара, която държеше между палеца и показалеца си с обърната нагоре длан, по европейски маниер. „Аз ще остана при детето — настояваше Ивлин, — а вие вървете на работа!“ Най-накрая старият отстъпи, може би избяга от страхотното вътрешно напрежение, което предизвикваше присъствието на Ивлин в неговия дом. Втурна се навън със статива си, с черното кадифено парче плат, метнато на ръката му, и с дървената кутия, подобна на куфар, в която държеше материалите си. Ивлин затвори вратата след него. Огледа стъклената витринка с няколкото нацърбени порцеланови чашки и чинийки. После огледа и спалното бельо и чекмеджетата, дъбовите столове и чистата маса, на която се хранеше семейството. Върху шевната машина до прозореца на спалнята имаше цял куп недовършени къси панталонки. Машината беше крачна. В прозореца на спалнята блещукаше отражението на свещта. Месинговите табли на малкото креватче светеха. Ивлин усети някаква близост с напусналата майка. Момиченцето я гледаше от възглавниците си и нито се усмихваше, нито продумваше. Ивлин свали шала си и стария пуловер и ги метна на един стол. В изправен сандък подпрян с единия си край до леглото, бяха подредени книги на еврейски. Имаше и книги на английски за социализма и памфлети, на чиито корици се виждаха устремени напред работници със здраво

оплетени ръце. Никой от тях не приличаше на немощния белокоп Тате. Никъде по стените нямаше нито огледала, нито снимки на семейството или на избягалата съпруга и майка. В предната стая намери ламаринено легенче. Намери и кофа и слезе до партера да я напълни с вода. Стопли водата на печката в предната стая и отнесе в спалнята легенчето, кофата и една изтъняла колосана кърпа. Момиченцето здраво се вкопчи в завивките си. Ивлин внимателно ги отстрани, накара го да седне на ръба на леглото, повдигна нощничката му, изправи го и свали нощничката през главата му; младото му телце излъчваше топлина като слънце. „Ела, стъпи за малко в легена“ — каза тя и като коленичи пред детето, започна да го къпе с топлата вода, която загребваше с шепи и изливаше отгоре му и го търкаше, загорелите ѝ рамена, личицето, пухкавото ѝ гръбче, тънките ѝ бедра, гладката издатинка на коремчето, а замърсената вода се стичаше по трескавото телце и падаше в легена като дъжд. После изсуши детето със сгънатата на четири хавлия, преоблече го в друга нощница, която беше намерила в чекмеджето — доста по-голяма, от тънка памучна материя, толкова голяма и смешна, че момиченцето се разсмя. Ивлин опъна чаршафите и бухна възглавниците, постави детето да легне отново, попипа челото му; то вече не пареше. Тъмните очи на момиченцето светеха в полумрака. Ивлин среса черните му коси, наведе се над него и докосна бузите му, а детето вкопчи ръце зад врата на Ивлин и я целуна по устните.

Този ден Ивлин Незбит си помисли да открадне момиченцето и да остави Тате сам на съдбата си. Старият художник никога не бе попитал за името ѝ и не знаеше нищо за нея. Лесно можеше да го направи. Вместо това тя се посвети на живота на семейството с удвоени сили, като мъкнеше храна, бельо и всичко, което би могло да мине покрай болезнената гордост на художника. Беше просто обезумяла от желание да се сближи с тях, да склони Тате да разговаря с нея, а момиченцето да я научи да шие къси панталонки. По цели часове всеки ден, всяка вечер тя живееше като другите жени в еврейските бедняшки съборетини, а после шофьорът на Тоу я вземаше от предварително уречено място на няколко пресечки разстояние; винаги се прибираше отчаяна вкъщи. Безнадеждно влюбена, тя не беше в състояние да вижда нормално, нещо замрежваше зрението ѝ и непрестанно мигаше, сякаш се мъчеше да прогони мъглата от очите си.

Гледаше света през завеса от солени сълзи, гласът ѝ стана дрезгав, защото гърлото ѝ непрестанно се къпеше в неудържимия плач, който извираше от дълбочините на нейното щастие.

Един ден Тате я покани на събрание, организирано от Сдружението на художниците социалисти от Лоуър Ийст сайд съвместно с още седем други организации. Беше важно събитие. За оратор се предвиждаше не друг, а Ема Гоулдман. Тате обясни, че макар и да не споделя твърдо възгледите на Гоулдман, която е анархистка, а той социалист, все пак изпитва дълбоко уважение към нейната смелост и последователност, и че намира за разумно да се постигне някакво временно съгласие между социалисти и анархисти, пък дори и само за тая вечер, тъй като събраните от случая средства ще отидат в подкрепа на стачкуващите в момента работнички от шивашките фабрики и стоманолеярите от Мак Кийспорт, Пенсилвания, и за анархиста Франсиско Ферер, който трябваше да бъде съден и екзекутиран от испанското правителство, задето разпалил всеобща стачка в страната си. За пет минути Ивлин се увлече от завладяващите идеи на радикализма. Не намери смелост да признае пред Тате, че до този момент винаги бе смятала социализма и анархизма за едно и също нещо и че мисълта да види прочутата Ема Гоулдман истински я плашеше. Плътно обви шала около главата си и като стисна здраво ръката на момиченцето, тръгна след Тате, който крачеше на север към работническия дом в източния край на 14-а улица. Все пак в един момент тя се обърна да види дали я следваше нейният странен плах обожател и той наистина вървеше след тях, изпитото му лице скрито в сянката на сламената му шапка.

Темата на речта на Ема Гоулдман беше големият драматург Ибсен, в чието творчество, както каза тя, могат да се открият всички инструменти за радикална дисекция на обществото. Тя не правеше впечатление с външността си — нисичка, с широка талия и ъгловато мъжко лице. Носеше очила с рогови рамки, които уголемяваха очите ѝ и разкриваха нестихващия гняв в душата ѝ от това, което виждаше наоколо. Тя бе изключително жизнена, гласът ѝ кълтеше из залата; след като с облекчение откри, че Гоулдман е просто жена, и при това доста дребна жена, Ивлин бе завладяна от нейните могъщи,

възвисяващи идеи, които нахлуха в съзнанието ѝ като река. Вътре бе душно, напрежението сред публиката непрестанно растеше и тя не забеляза как шалът се свлече на раменете ѝ. Може би в залата присъстваха около стотина души, седнали на пейки или прави покрай стените, а Гоулдман говореше зад една маса в дъното на залата. Полицията беше подредила открито своите хора около вратите; един полицейски сержант се опита да прекъсне Ема, като заяви, че първоначално обявила, че ще говори за драмата въобще, а говорела за Ибсен. Свирукания и подигравки го изгониха от залата. Гоулдман обаче не се присъедини към всеобщия смях, тъй като знаеше от опит каква е неизбежната реакция на разгневената полиция. Сега тя заговори още по-отривисто, а очите ѝ неуморно сновяха сред хората и все по-често се задържаха върху бялото като алабастър лице на Ивлин Незбит, седнала между Тате и момиченцето на първия ред вдясно, почетно място, което отговаряше на поста на Тате като председател на Сдружението на художниците социалисти. „Свобода на любовта! — изкрещя Гоулдман. — Хора като мисис Авлинг, заплатили със сълзи и кръв за своето духовно пробуждане, отхвърлят брака като наложено бреме, като куха и празна подигравка.“ Някои от публиката, включително и Тате, изкрещяха: „Не! Не!“ „Другари и братя — каза Гоулдман, — нима вие, социалистите, отказвате да признаете двойния ярем, който влачи едната половина от човешкия род? Нима мислите, че обществото, което ограбва труда ви, не се интересува как живеете с жените си? Не в свобода, а в окови? Всички реформатори днес говорят за проблема на бялото робство. Но ако бялото робство е проблем, то нима бракът също не е проблем? Няма ли връзка между институцията на брака и институцията на публичния дом?“ При произнасянето на тая дума възгласи „Срам, позор!“ изпълниха залата. Тате покри с ръце ушите на дъщеричката си и притегли главичката ѝ към себе си. Един човек се изправи и се разкрещя. Гоулдман вдигна ръка за тишина. „Другари, разбира се, несъгласие може да има, но изгубим ли мярката за благоприличие, полицията ще го използва като претекст да ни разгони.“ Хората се извърнаха и действително видяха около дузина полицаи сред тълпата на входа. „Истината е там — продължи Гоулдман бързо, — че жените не могат да гласуват, не могат да обичат, когато те искат, не могат да развиват своя ум и своя интелект, не могат да посветят живота си на духовния прогрес, не могат, другари! А защо?

Нима нашето призвание се крие само в утробата ни? Нима ние не можем да пишем книги, да създаваме научни трудове, да изпълняваме музика, да предлагаме философски модели за подобряването на обществото? Нима съдбата ни завинаги трябва да бъде само физическа? Ето тази вечер тук сред нас седи една от най-блестящите жени на Америка, жена, принудена от капиталистическото общество да търси своето призвание единствено в сексуалния си чар — и тя успява в това, другари, до такава степен, че един Пиърпонт Морган и един Джон Д. Рокфелер биха ѝ завидели. И въпреки това името ѝ буди скандал, а техните имена се произнасят с почит и уважение от сервилните законодатели на това общество.“ Ивлин замръзна на мястото си. Искаше ѝ се да дръпне шала на главата си, но се боеше да не привлече вниманието върху себе си. Седеше напълно неподвижна, забила очи в ръцете на скута си. Добре поне, че оная жена имаше благовъзпитаността да не гледа към нея, докато говореше. Хората от публиката, които извиваха вратове, за да открият обекта на думите на Гоулдман, сега бяха привлечени от вик в дъното на залата. Цяла фаланга от мъже със сини униформи нахлу през вратите. Чу се писък. Изведнъж в залата настана пълна суматоха. Типичен завършек на речите на Ема Гоулдман. Полицаяте се втурнаха по централната пътека. Анархистката остана спокойно зад масата и прибра книгата си в една чанта. Ивлин Незбит усети очите на Тате върху себе си и се извърна да прочете в тях присъдата си. Гледаше я така, както го бе видяла да гледа хлебарка, преди да я размаже с крака си. После старческото му лице сякаш се смени с друго, още по-състарено, с много по-сложна плетеница от бръчици и гънки, сякаш цялото му същество навлезе в предсмъртен час, а очите му, врязани дълбоко в древния череп, ѝ преведоха това, което напуканите му устни прошепнаха на еврейски: „Животът ми е осквернен от развратници.“ Такива бяха думите му. И като сграбчи ръката на момиченцето, изчезна в тълпата.

Ивлин остана да гледа втренчено след тях. Струваше ѝ се, че светлината изтича от очите ѝ. Ръката ѝ се протегна да се хване за нещо. Един познат вече глас прошепна в ухото ѝ: „Насам, елате с мен!“ и ръката ѝ се намери в тая на Ема Гоулдман. Стисна я с желязна сила. Гоулдман я поведе през една малка вратичка зад ораторската маса и точно преди вратичката да се затвори, Ивлин изстена силно, погледна

назад и видя своя плах светлокос обожател ожесточено да си пробива път към тях. „Аз съм опитна в тия истории — каза Ема Гоулдман, като я теглеше надолу по някаква тъмна стълба. — Това е просто една обикновена вечер.“ Стълбите ги изведоха на уличка зад тая, на която бе главният вход за залата. Край тях профуча полицейска патрулна кола, звънецът ѝ биеше алармено. Колата зави зад ъгъла. „Елате“ — каза Гоулдман, като я хвана за ръка и бързо я поведе в обратната посока.

Когато Малкият брат на Майката се добра до тая уличка, едва успя да зърне двете женски фигури, които тъкмо минаваха под един фенер на две пресечки разстояние. Забърза след тях. Вечерта беше хладна. Потта застина по раменете му. Вятърът плющеше в дочените му панталони. Приблужи се на двајсетина метра до двете жени и известно време ги следва от това разстояние. Изведнъж те се обърнаха и се заизкачваха по каменните стъпала на една къща. Той се затича и когато достигна до къщата, видя, че това е пансион с мебелирани стаи. Вмъкна се вътре и безшумно изтича по стълбите, без да знае коя стая търси, но сигурен, че някакси ще я открие. На втората площадка се прикри в сянката на една врата. Гоулдман с леген в ръка се отпрати към банята. Той чу шуртенето на течащата вода и се намери пред отворената врата на нейната стая. Стаята беше малка и като надникна вътре, видя Ивлин Незбит, седнала на леглото, скрила лице в ръцете си. Ридания разтърсваха тялото ѝ. Стените бяха покрити с избелели лилави тапети. Единствената светлина идеше от нощната лампа. Като чу стъпките на Ема Гоулдман, която се връщаше от банята, Малкият брат безшумно се шмугна в стаята и се пъкна в стенния гардероб. Остави вратичката му леко открехната.

Гоулдман постави легена с водата върху нощното шкафче и разгъна една излиняла хавлиена кърпа за лице. „Горкото момиче — повтаряше тя, — горкото момиче! Позволи ми да те поосвежа! Аз съм медицинска сестра, така си вадя хляба. Следих твоя случай във вестниците. Още от самото начало се възхищавах от тебе. Без сама да разбера защо. — Развърза връзките на високите ѝ обувки и ги свали. — Не искаш ли да си вдигнеш краката? — попита тя. — Ето така.“ Ивлин се облегна върху възглавницата, като триеше очи с опакото на ръката си. Взе кърпата, която ѝ подаде Гоулдман. „О, как мразя да плача — каза тя. — От сълзите погрознявам.“ И зариде отново в кърпата. „В края на краищата — продължи Гоулдман — ти не си нищо друго, освен

една умна проститутка. Приела си обстоятелствата, в които си изпаднала, и тържествуваш. Но що за победа е това? Победата на една проститутка. И каква е утехата ти? Утехата на цинизма, на презрението, на отвращението към мъжа. Защо, чудех се аз, изпитвам такава силна привързаност към тая жена? Аз никога не съм приемала никакво подчинение. Била съм свободна. Цял живот съм се борила да бъда свободна. И никога не съм лягала с мъж, без да го обичам, без да споделям любовта си с него като свободно човешко същество, като негова равна, отдавала съм и съм получавала равностойни части любов и свобода. Може би съм обичала повече мъже от тебе. Сигурно ще се изненадаш, ако разбереш колко свободна съм била, колко свободно съм живяла живота си. А ти, както всички проститутки, цениш благоприличието. Ти си създание на капитализма, чийто морал е дълбоко корумпиран и лицемерен, така че твоята красота не струва повече от красотата на златото, което ще рече, че е фалшива, студена и безполезна.“

Надали други думи биха могли така мигновено да пресушат сълзите на Ивлин. Тя сне хавлиената кърпа от лицето си и вторачи поглед в пълната нисичка анархистка, която, докато говореше, се разхождаше напред-назад пред леглото. „И така, кое ме караше да чувствам толкова силна връзка помежду ни? Ти вълпяваш всичко онова, което съжалявам и презирам у жената. Когато те видях на моето събрание бях готова да повярвам в мистичното начало на твоя живот. Ти дойде, защото, съгласно законите на човечеството, твоят живот е предопределен да се кръстоса с моя, минавайки през най-порочните дълбини на своето съществуване, сърцето ти те е насочило към анархисткото движение.“

Незбит поклати глава. „Вие не разбирате — каза тя. Отново сълзи изпълниха очите ѝ. И разказа на Гоулдман за момиченцето с престилчицата. Разказа ѝ за Тате, за своя таен живот из бедняшките квартали. — И сега ги изгубих — каза тя. — Изгубих моето бедно хлапене.“ И горчиво заплака. Гоулдман седна в стола люлка край леглото и сложи ръка върху колената ѝ. Наведе се към Ивлин. „Е, добре, ако не бях заговорила за теб, твоето Тате нямаше да ти избяга. Но какво от това? Не се безпокой! Истината винаги е за предпочитане пред лъжата. Когато отново ги срещнеш, ще можеш честно и открито да се отнасяш с тях, защото ти в действителност си честен човек. А ако

не ги намериш, може би ще е за добро. Кой би могъл да каже кои са истинските хора и кои служат за оръдие на другите? Кое у нас е съзидателното, кое е полезно и за другите, въобще кое има право на бъдеще? Ето върху това разсъждавам аз. Знаеш ли, че в един момент от живота си бях тръгнала да продавам тялото си из улиците? Ти си първият човек, на когото разказвам това. За щастие веднага познаха, че съм новачка и ме отпратиха. Беше на 14-а улица. Мъчех се да изглеждам като проститутка, но никого не измавих. Предполагам, че името Александър Бъркман не ти говори нищо.“ Ивлин поклати глава. „Когато бяхме по на двайсет и няколко години, Бъркман и аз се любехме и станахме революционери. В Питсбърг имаше стачка. В стоманолеярния завод на мистър Карнеги^[1]. И Карнеги реши да разтури профсъюза. Той самият се измъкна и отиде да си кара ваканцията в Европа, като остави своя директор, този подлизурко, тази нищожна отрепка на обществото, Хенри Клей Фрик, да оправи работата. Фрик докара цяла армия пинкертоновци. Работниците вдигнаха стачка заради намаляването на надниците. Заводът се намира на река Мононгохела и Фрик доведе своите ченгета по реката и ги стовари точно пред завода. Разрази се люта битка. Истинска война. Завърши с десет жертви и много ранени. Ченгетата бяха прогонени. Тогава Фрик успя да привлече правителството на своя страна, националната гвардия пристигна и обгради стачкуващите работници. Тъкмо в тоя момент ние с Бъркман замислихме нашия атентат. Искахме да вдъхнем кураж на борецките се работници. Искахме да революционизираме борбата им. Искахме да убием Фрик. Но се намирахме в Ню Йорк, а няхахме пари. Трябваша ни пари за влаков билет и за револвер. И тогава аз си облякох бродирано бельо и тръгнах по 14-а улица. Един възрастен господин ми даде десет долара и ми каза да си вървя вкъщи. Останалите взех назаем. Но можех и да ги изкарам по тоя начин, ако се наложеше. Заради атентата! Заради Бъркман и заради революцията! Прегърнах го на гарата. Беше замислил да убие Фрик и да посегне на собствения си живот при процеса. Аз тичах след потеглящия влак. Имахме пари само за един билет. Той казваше, че за такова дело е нужен само един човек. В Питсбърг нахълтал в кабинета на Фрик и стрелял в мръсника три пъти. Във врата и в рамото. Рукнала кръв. Фрик се строполил. Няколко души се втурнали вътре. Взели му револвера. Той имал нож. Забил го в крака

на Фрик. Взели му ножа. Той си пъхнал нещо под езика. Проснали го на земята. Разтворили насила устата му. Бил налапал капсула с гърмящ живак. Трябвало само да я сдъвче и цялата стая заедно с всички вътрешности да хвъркнат във въздуха. Извили му главата встрани. Извадили капсулата. Били го до несвяст.“

Ивлин седеше на леглото, притеглила колене към гърдите си. Гоулдман гледаше в пода. „Той стоя в затвора цели осемнайсет години — продължи тя, — много от тях в единична килия, в тъмница. Посетих го само веднъж. Не намерих сили да отида втори път. А тоя мръсник Фрик оживя, вестниците направиха от него герой, обществеността се обърна срещу работниците и стачката претърпя провал. Тогава казаха, че сме върнали колелото на американското работническо движение с четиридесет години назад. Имаше един друг анархист, Моуст, по-възрастен човек, когото дълбоко уважавах. В своя вестник той осъди Бъркман и мене. Следващия път, когато видях Моуст на събрание, бях подготвена. Купила си бях конски камшик. Нашибах го пред всички. После счупих камшика и го захвърлих в лицето му. Бъркман излезе от затвора едва миналата година. Косата му е опадала. Лицето му е добило цвета на пергамент. Моят любим сега ходи прегърбен. Очите му са като въглищни шахти. Пак сме си приятели. Но вече сърцата ни не бият заедно. Какво е преживял в затвора — мога само да предполагам. В тъмнина, влага, вързан и оставен да лежи в собствената си мръсотия. — Ръката на Ивлин се бе протегнала към по-възрастната жена; Гоулдман я пое и я стисна здраво. — Ние и двете знаем какво значи да имаме мъж в затвора, нали? — Те се спогледаха. Последва кратко мълчание. — Разбира се, твоят съпруг е извратен, той е паразит, пияница, мръсен алчен хищник — каза Гоулдман. Ивлин се изсмя. — Ненормална свиня, с изкривено свинско съзнание.“ Сега и двете се смееха. „Да, аз го мразя“ — извика Ивлин. Гоулдман се замисли. „Но все пак има съответствия, нали виждаш, нашите жизнени пътища си схождат, нашите духове се докосват като хармонични ноти, в цялостната съдба на човечеството ние сме като две сестри. Разбираш ли това, Ивлин Незбит? — Тя се изправи и докосна лицето на Ивлин. — Разбираш ли, мое красиво момиче?“

Както говореше, очите на Гоулдман се спряха на тялото на Ивлин. „Носиш ли корсет? — попита тя. Ивлин кимна. — Би трябвало да се срамуваш от себе си. Погледни ме, дори при моята фигура всичко

нося свободно и широко, давам на тялото си свобода да диша и да живее. Ето на, ти си създание по тяхна направа. А имаш нужда от корсети, колкото една горска нимфа. — Хвана Незбит за ръка и я накара да седне на края на леглото. Обгърна талията ѝ. — Господи боже, стегнато като в менгеме. Кръстът ти е като в окови. Стани!“ Ивлин покорно се изправи и Гоулдман със сръчността на медицинска сестра бързо разкопча и свали блузката ѝ. Разкопча полата и я накара да я смъкне. Отвърза връзките на фустата, свали и нея. Ивлин носеше лек корсет около кръста си. Горната част на корсета поддържаше гърдите ѝ. Долната му част се опъваше от ремъчета, които минаваха между бедрата ѝ. Връзваше се откъм гърба. „Каква ирония? Из цяла Америка те мислят за безпътна, безсрамна развратница! — каза Гоулдман, като разхлабваше връзките от дупките им и теглеше корсета надолу през краката ѝ. — Свали го! — каза тя. Ивлин се подчини. Бельото ѝ остана прилепено до тялото ѝ, нашарено от банелите на корсета. — Дишай! — заповяда Гоулдман. — Вдигни нагоре ръце, разгъпчи се и дишай! — Ивлин изпълняваше. Гоулдман хвана комбинезона и го изхлузи през главата ѝ. После коленичи и плъзна надолу украсените ѝ с дантела гащички. — Излез от тях!“ — заповяда отново тя. Ивлин послуша. Сега тя стоеше свършено гола на сред стаята, останали бяха само ажурените ѝ черни памучни чорапи, които се придържаха с ластици около бедрата. Гоулдман ги нави надолу и Ивлин се събу. Прикри с ръце гърдите си. Гоулдман се изправи с намръщено лице и я заобръща бавно като за проверка. „Погледни, за бога! Цяло чудо е, че кръвта ти все още се движи! — Резките от банелите се очертаваха като бразди по талията на Незбит. Жартиерите бяха оставили дълбоки червени следи по бедрата ѝ. — Жените се самоубиват по този начин — каза Гоулдман. Отметна завивките на леглото. Взе от бюрото малка черна докторска чантичка. — Такова великолепно тяло, а виж само как си го обезобрази. Легни! — Ивлин седна на леглото и зачака да види какво ще се появи от чантата. — По корем!“ — заповяда Гоулдман. Взе едно шишенце и изсипа съдържанието му в шепата си. Ивлин легна по корем и Гоулдман нанесе течността по онези места, където кожата ѝ бе силно зачервена. „Ох! — извика Ивлин. — Щипе!“ „Това е спирт! Първото нещо, което ще възстанови кръвообращението ти“ — обясняваше Гоулдман, като масажираше гърба, хълбоците и бедрата на Ивлин. Тя се гърчеше, а

плътта ѝ се свиваше при всяко ново докосване. Зарови глава във възглавницата, за да задуши виковете си. „Знам, знам — каза Гоулдман, — но после ще си ми благодарна!“ Под нейните енергични пръсти плътта на Ивлин се изопна и възстанови напълно. Сега тя трепереше и хълбоците ѝ се присвиваха под живителната хладина на спирта. Краката ѝ потръпваха. Гоулдман извади от чантата си шише с масажно масло и започна да разтрива врата и раменете ѝ, бедрата и прасците ѝ и чак петите ѝ. Постепенно Ивлин се отпусна и плътта ѝ започна да тръпне под изкусните ръце на Гоулдман. Тя втриваше маслото в кожата, докато тялото на Ивлин възвърна естествения си розов цвят и чувствителността си. „Обърни се!“ — изкомандва Гоулдман. Косата на Ивлин се беше разпуснала и се диплеше край лицето ѝ по възглавницата. Очите ѝ бяха затворени, а по устните ѝ се появи неволна усмивка, докато Гоулдман масажираше гърдите ѝ, стомаха, краката ѝ. Гоулдман застана до бюрото и затваряше своите шишенца, гърбом към Ивлин, която започна да се дипли и вие на леглото като морска вълна. В този миг нейде сякаш иззад стената, се разнесе дрезгав, нечовешки вик, вратичката на гардероба се отвори и Малкият брат на Майката се сгромоляса в стаята, лицето му изкривено в пристъп на свещена болка, затъркаля се по пода с виковете на екстаз и отчаяние.

---

[1] Андрю Карнеги (1835–1919) — американски промишлен магнат, създал известната фондация на негово име. — Б.пр. ↑

В Ню Рошел Майката дни наред мислеше за брат си. Беше се обадил веднъж-дваж по телефона от Ню Йорк, но не беше казал нито защо е заминал, нито къде се е настанил, нито кога ще се върне. Смотолеви нещо. Никак не беше разговорлив. Тя му се ядоса ужасно. Той не отвърна на гнева ѝ. След неговите обаждания тя се реши на крайна стъпка — влезе в стаята му и я огледа. Както винаги, беше разтребена. Върху масата стоеше машинката му за наплитане с корда на тенис ракети. Веслата му бяха подпрени на стената. Той сам се грижеше за стаята си и дори сега, в негово отсъствие, вътре не можеше да се открие ни една пращинка. Четките му за коса бяха подредени на масата. Обувалката от слонова кост. Малка мида с форма на напръстник, с няколко песъчинки, полепнали по нея. Преди не я беше виждала. Снимка от списание, закачена на стената, рисунка от Чарлз Дайна Гибсън на оная жена, Ивлин Незбит. Не беше взел със себе си никакъв багаж — ризите и яките му стояха в чекмеджето на скрина. Тя виновно затвори вратата след себе си. Странен младеж. Никога не завързваше приятелства. Бе самотен, сдържан и малко ленив, нещо, което или не можеше, или не си правеше труд да прикрие. Тя знаеше, че Бащата се дразнеше от мързела му. Въпреки това го бе издигнал на по-висока длъжност.

Тя не можеше да сподели тревогата си с Дядото, който бе създал сина си на преклонна възраст, а сега бе загубил всякакъв усет за живота. Вече прехвърлил деветдесетте, той беше пенсиониран преподавател по гръцки и латински, обучавал поколения наред семинаристи от колежа „Шейди гроув“ в централната част на щата Охайо. Един провинциален класик. Познаваше Джон Браун^[1] още като момче в Хъдзън Каунти в западния резерват и бе готов да повтаря това до двайсет пъти на ден, стига да го оставят. След заминаването на Бащата Майката все по-често си мислеше за старото им жилище в Охайо. Там винаги летата натежаваха от обещания и червенокрили косове се извисяваха от окосените ливади. Къщата беше скромно обзаведена с провинциални мебели. Столове от чамово дърво с високи

облегалки. Лъскави подове от широки дъски, приковани с щифтове. Тя истински бе обичала тая къща. Едно време с Малкия брат играеха на пода пред камината. В игрите тя винаги го напътстваше. През зимата впрягаха кобилата Беси в шейната, привързваха звънчета на врата ѝ и се носеха по дебелия снежна покривка на Охайо. Помнеше брат си от времето, когато бе по-малък от нейния син сега. Грижеше се за него. В дъждовните дни играеха на разни тайни игри в уханната топлина на сеновала, при конете, които пръхтяха и цвилеха под тях. В неделните утрини тя слагаше розовата си рокличка и белоснежните си панталонки и отиваше на църква с разтупкано от вълнение сърце. Беше едро дете с високи скули и дръпнати сиви очи. В „Шейди гроув“ бе прекарала целия си живот, освен четирите години в пансиона в Клийвълнд. Винаги бе смятала, че ще се омъжи за някой от семинаристите. Но през последната си година в колежа тя срещна Бащата. Той пътуваше из Средния запад, за да урежда търговски сделки за фабриката си. Посети я на два пъти в „Шейди гроув“ по време на своите пътувания. Когато се омъжи и се премести на изток, тя взе и своя баща със себе си. А по-късно, след като не можа сам да се задоми, Малкият брат се прехвърли при тях в Ню Рошел. И сега, останала сама в своя модерен дом с платнени навеси на изискания Бродвю авеню единствено със своя невръстен син и стар баща, тя се чувстваше изоставена от всички мъже и разгневена на себе си заради мъката, която идеше без предупреждение по всяко време на деня и нощта и я завладяваше напълно. Беше се получило писмо от Републиканския комитет по тържествените церемонии при встъпване в президентски пост, в което се интересуваха дали фирмата би сключила договор за украсата и фойерверките по време на церемониалния парад и бала през идния януари, когато се очакваше мистър Тафт^[2] да замести на президентския пост мистър Рузвелт. Това бе важен момент за техния бизнес, а нито Бащата, нито Малкият брат бяха на мястото си. Майката излезе в градината да се поуспокои. В тоя късен септември цъфтяха едрите, тежко поклащащи се цветя: пламъкът, хризантемата, невенът. Тя се разхождаше покрай лехите до оградата на двора с притиснати към гърдите ръце. От един прозорец на горния етаж момчето я следеше с поглед. То забеляза, че движенията на тялото ѝ се предаваха успоредно на дрехите ѝ. Подгъвът на полата ѝ се полюшваше ту на една, ту на друга страна и докосваше връхчетата на

тревичките. Момчето държеше в ръка писмо от баща си, пуснато от Кейп Йорк в Северозападна Гренландия. Пристигнало бе до САЩ с продоволствения кораб „Ерик“, който бе транспортирал до Гренландия трийсет и пет тона китово месо за кучетата на командира Пири. Майката преписа писмото, а оригинала хвърли в боклука, защото ѝ напомняше миризмата на умрял кит. Момчето бе измъкнало обратно писмото и постепенно, благодарение на пръстите му, мазните петна от плика се бяха просмукали във всяка фибра на хартията. Писмото сега бе станало прозрачно.

Момчето видя отгоре как майка му излезе от шарената сянка на кленовете и златистите ѝ коси, които носеше прибрани високо на тила според модата на времето, заблестяха като слънце. Тя спря за миг и се заслуша. Вдигна ръце до ушите си и бавно коленичи край цветната леха. После започна да рови в земята. Момчето изостави прозореца и се спусна надолу. Премина през кухнята и изхвъркна през задната врата. Пред него вече тичаше прислужницата им, ирландка по произход, бършейки ръце в престилката си.

Майката беше изровила нещо. Сега отърсваха пръстта от някакъв вързоп, който лежеше в скута ѝ. Прислужницата изписка и се прекръсти. Момчето се опита да надникне във вързоп, да разбере какво има в него, но клекнали на земята, Майката и прислужницата го почистваха от пръстта и то не можеше да се промъкне помежду им. Лицето на Майката бе страшно преbledняло и изразяваше такова напрежение, че скулите ѝ изглеждаха невероятно уголемени, изведнъж тази пищна красива жена, която то обожаваше, заприлича на съсухрена старица. Когато отръскаха пръстта от вързоп, Момчето видя, че това е бебенце. По затворените му очи и по устата му имаше полепнала пръст. Беше малко и сбръчкано. Чернокожо бебе, повито в памучно одеялце. Майката освободи ръчичките му. То нададе слаб, немощен писък и двете жени изпаднаха в паника. Прислужницата избяга вътре. Момчето тръгна с майка си към къщата, като тичаше успоредно с нея, а малките ръчички на черното бебенце се размахваха във въздуха.

Жените изкъпаха бебето в един леген върху кухненската маса. Беше цялото в кръв, неизмито, току-що родено черно момченце. Прислужницата разгледа пъпната връв и каза, че била прегризана. Повиха го в хавлиени кърпи и Майката изтича в преддверието да се обади за лекар. Момчето внимателно наблюдаваше бебето, да види

дали диша. То почти не помръдваше. После мъничките му пръстенца сграбчиха хавлията. Главичката му леко се обърна, като че ли през затворените си очички откри нещо, което искаше да разгледа.

Когато лекарят пристигна със своя форд, въведоха го в кухнята. Той опря слушалката си върху малките костеливи гърдички. Отвори устата му и пхна пръста си чак до гърлото му. „Ах, тия хора“ — рече той; поклати глава и сви устни, така че мускулите на бузите му се изпънаха. Майката разказа как го е намерила: чула някакъв вик в краката си, сякаш изпод земята, и първо си помислила, че така ѝ се е сторило. „Добре че се спрях“ — каза тя. Докторът поиска топла вода. Извади от чантата си някакъв инструмент. Прислужницата стисна здраво малкото кръстче, което висеше върху гърдите ѝ на верижка. Звънна звънецът на пътната врата и момчето отиде след нея в преддверието. Бе пристигнала полицията. Майката излезе и отново изложи обстоятелствата, при които бе открила бебето. Полицаят попита може ли да ползва телефона, който стоеше на една масичка до входната врата. Свали каската си, хвана телефона, вдигна слушалката до ухото си и зачака да му се обади телефонистката. Намигна на момчето.

След около час откриха негърката в едно мазе на съседната улица. Беше перачка, която работеше из квартала. Докараха я в полицейската линейка пред къщата и Майката ѝ подаде бебето. Когато го пое в ръцете си, жената започна да плаче. Майката се удиви от младостта ѝ. Имаше детинско лице, невинно и красиво, с цвета на шоколад, а косата ѝ бе ниско подстригана и занемарена. Една медицинска сестра се зае с нея. Майката отстъпи на тротоара. „Къде ще я карате?“ — обърна се тя към доктора. „В благотворителната болница — отговори той. — А после срещу нея ще се възбуди обвинение.“ „Обвинение в какво?“ — запита Майката. „Как в какво, в предумишлено убийство, доколкото разбирам.“ „А тя има ли семейство?“ — попита Майката. „Не, госпожо — отвърна полицаят. — Няма, както знаем.“ Докторът спусна периферията на шапката си, отиде до колата и остави чантичката на седалката. Майката пое дълбоко дъх. „Тогава аз ще поема грижата за нея! — каза тя. — Моля, въведете я вътре!“ И въпреки добронамерените съвети на лекаря и протестите на полицията, тя не промени решението си.

И така младата негърка и нейното бебенце бяха настанени в една стая на таванския етаж. Майката проведе множество телефонни разговори. Обади се, че няма да присъства на събранието на своето дружество. Разхождаше се напред-назад из хола. Беше силно развълнувана. Остро усещаше отсъствието на съпруга си и се укоряваше, задето винаги с готовност приемаше пътуванията му. Нямаше начин да сподели с него който и да е от своите проблеми в живота. Вест щеше да получи чак идното лято. Вторачи се в тавана, сякаш искаше да проникне с поглед отвъд него. Черното момиче и нейното бебе внесоха в къщата някакво чувство за нещастие, за хаос и сега това чувство я гнетеше като зараза. Беше изплашена. Отиде към прозореца. Всяка сутрин перачките поемаха нагоре по хълма от трамвайната спирка на Северното авеню и потъваха по къщите. Пътуващи италиански градинари поддържаха тревните площи. Продавачи на сладолед вървяха край скърцащите каруци, а конете, изпъвайки ремъците на хамутите си, се изкачваха по хълма.

Когато тая вечер слънцето взе да залязва, то се спря в подножието на хълма, сякаш се беше изтърколило там. Беше кървавочервено. Късно през нощта момчето се събуди и видя, че майка му седи до леглото и го гледа, златистите ѝ коси бяха сплетени, а едрите ѝ гърди докоснаха ръката му, когато се наведе да го целуне.

---

[1] Джон Браун (1800–1859) — борец за освобождение на негрите в САЩ. — Б.пр. ↑

[2] Уилям Хауърд Тафт (1857–1930) — президент на САЩ от 1909 до 1913 г. — Б.пр. ↑

През дългите зимни месеци Бащата пишеше всеки ден писма, чието изпращане се отлагаше и те оставаха като записки в дневника му. Така той отмерваше неизменния ход на времето в сивкавия здрач. Членовете на експедицията живееха в неочакван комфорт на борда на „Рузвелт“, който огромните плаващи ледени блокове бяха повдигнали от котвената му стоянка и сега той стоеше заклещен като орех сред ледените маси. В най-големи удобства живееше Пири. В кабинета му имаше дори механично пиано. Беше висок едър човек с гъста, започнала вече да се прошарва червеникава коса и с дълги мустаци. В една от предишните експедиции бе загубил пръстите на краката си. От това походката му бе някак особена, тътрузеше краката си, без да ги отделя от земята. Натискаше педалите на механичното пиано с осакатените си крака. Носеше свитъци с най-добрите композиции на Виктор Хърбърт и Рудолф Фримл, както и сборник колежански песни и „Минутен валс“ на Шопен, който избумкваше на механичното пиано за четиридесет и осем секунди. Но зимните месеци не бяха време за безделие. Трябваше да се ходи на лов за мускусни елени, да се строят шейни, а лагерната база трябваше да се разположи на деветдесет мили от кораба, при Кейп Колумбия, откъдето щеше да започне истинската полярна атака през ледовете. Всеки трябваше да се научи да управлява кучешки впряг и да строи иглу в снеговете. Помощникът на Пири, негърът Матю Хенсън, ръководеше подготовката. След толкова много експедиции Пири си бе изработил система. Всяка подробност от техния живот в Арктика беше старателно обмислена от него и представляваше брънка в системата му. Материалът и моделът за шейните, храната, която щяха да ядат, алуминиевите съдове, в които щеше да се пренася, начинът, по който тия съдове трябваше да се закрепват в шейните, какъв вид горно и долно облекло да се носи, с какво да се впрягат кучетата, какви видове ножове и пушки щяха да са необходими, какви кибрити и как да се запазват сухи, устройството на предпазителите на очите срещу заслепяване от слънцето и така нататък. Пири обичаше да разяснява своята система. В основни линии

— използване на кучета и шейни, кожено облекло и препитаване с местна фауна — системата на Пири бе просто заимствана от ескимоския начин на живот. Един ден Бащата с удивление откри това. Случи се така, че той стоеше на квартердека и чу как Пири гълчи един от ескимосите, който не бе изпълнил добре възложената му работа. После Пири се затътри обратно по палубата и като минаваше покрай Бащата, му каза: „Те са деца и човек трябва да се отнася с тях като с деца.“ Бащата беше склонен да се съгласи с него, в думите му имаше право. Спомни си една подобна забележка, когато преди десет години се бе сражавал на Филипините под ръководството на генерал Ленърд Ф. Ууд срещу партизаните на Моро. „Нашите малки кафяви братя трябва да получат добър урок“ — беше казал един генералщабен офицер, като забождаше карфичка в картата, на която планираше атаката. Ескимосите несъмнено бяха примитивни. Те бяха чувствителни, любящи, нежни, емоционални, доверчиви и неизтощими за лудории. Обичаха да се смеят и да пеят. В най-тежките часове от зимата, в безкрайните нощи, когато страховити урагани отцепваха каменни блокове от скалите, ветровете пищяха, студът бе отчайващ и Бащата халюцинираше, че кожата му гори, Пири и повечето от мъжете се отдаваха на теоретически разсъждения върху неговата система и така се спасяваха от собствения си страх. Ескимосите, които нямаха система, а просто живееха там, страдаха от ужасите на своя свят. Понякога жени ескимоски необяснимо защо разкъсваха дрехите си и се втурваха в черните бури, като крещяха и се въргаляха по леда. Мъжете им с усилие ги възпираха да не се убият. Бащата водеше редовно дневника си и така поддържаше самообладанието си. Той също използваше система, системата на езика и на понятията. Благодарение на тази система човешките същества можеха да регистрират времена, места и събития, на които са свидетелствали с очите си. Съвсем различни от мястото и времето, в което са живели.

В тая скована от лед зимна нощ сякаш господстваше някаква сила, която те хващаше за гърлото и те изправяше срещу себе си. Ескимоските семейства живееха по целия кораб, от палубата до трюмовете. Не се свеняха в интимното си общуване. Любеха се дори без да се събличат, просто през отворите на кожените си облекла; този акт неизменно се съпътстваше от тъпи стонове и крясъци на буйна радост. Веднъж Бащата се натъкна на една двойка и с изумление видя,

че жената повдигаше нагоре бедрата си в хармония с тласъците на своя мъж. Някаква тайнствена животинска песен се лееше от гърлото ѝ. Това бе нещо, за което не можеше да пише в дневника си, освен закодирано. Жената наистина откликваше на мъжа си. Беше поразен, че може да реагира по този начин. Тая мръсна беззъба ескимоска с плоско чело и сплескани от скулите ѝ очи с песен отвърщаше на любовта на своя мъж. Замисли се за изтънчеността на Майката, за нейния финес и интелигентност и изведнъж усети, че в него се надига бунт срещу претенциите на тая примитивна жена да принадлежи към нежния пол.

Най-накрая настъпи пролетта и една сутрин помощникът на Пири, Матю Хенсън, пристигна при Бащата и посочи към кърмовата част на кораба. Тънък лъч светлина се процеждаше на южния хоризонт. В следващите дни тъмнината постепенно започна да се разрежда. Една сутрин на небосклона се извиси мъгляво кървавочервено слънце, не кръгло, а с неправилна елипсовидна форма, като нещо новородено. Всички се зарадваха. Приказни цветове — розово, зелено и жълто — заблестяха върху снежните върхове и целият този суров, но красив свят разтвори обятия пред всеки, който би желал да го покори. Небето постепенно стана синьо и Пири каза, че е настъпил часът за покоряване на полюса.

В деня преди потеглянето на експедицията Бащата отиде с Матю Хенсън и трима ескимоси до птичите скали, на половин ден път от брега. Изкачиха скалите с раници от тюленова кожа на гръб и събраха няколко дузини яйца — голям деликатес в Арктика. Когато птиците се вдигнаха и с крясък закръжиха над тях, стори им се, че част от скалата се беше откъртила. Бащата никога не беше виждал толкова много птици. Буревестници и гагарки. Ескимосите изпъваха мрежи, птиците се устремяваха към мрежите и се оплитаха. Ескимосите завързваха мрежите в двата им края и те се превръщаха в сакове с неподвижна натежала перушина, които жаловито писукаха. Когато уловът им достигна предела, който можеха да носят, те слязоха долу и незабавно избиха птиците. На буревестниците, големи почти колкото чайките, им извиваха вратовете. Бащата бе поразен от начина, по който довършваха малките гагарки. Просто натискаха леко с пръст мъничкото им сърчице. Отначало гледаше как го правят, а после сам опита. Хвана една гагарка и леко завъртя палец върху туптящите гърдички.

Главичката ѝ увисна и тя издъхна. Ескимосите обичаха месото на гагарките и ги Мариноваха в тюленови кожи.

На връщане към лагера Бащата и Матю Хенсън разискваха това, за което хората на Пири непрестанно разговаряха — кой ще има честта да отиде на полюса с него. Още преди тръгването им от Ню Йорк командирът бе изяснил на всички, че той и само той ще открие полюса — славата на останалите ще бъде в помощта, която му оказват. „Целия си живот посветих на подготовката на този момент — казваше Пири — и той ще бъде само мой!“ Бащата смяташе това решение за основателно. Признаваше своята несигурност на любителя пред професионалиста. Но според Матю Хенсън още някой освен ескимосите трябваше да придружи командира до крайната цел и с пълно право се надяваше, че ще бъде той. В същност Бащата смяташе, че Хенсън има основание за това. Бе придружавал Пири в предишните му експедиции и самият той бе усърден и опитен полярен изследовател. Умееше да управлява кучетата така добре, както и ескимосите, умееше да поправя шейните, да строи лагери, притежаваше изключителна физическа издръжливост и сила и се гордееше със сръчността си в много неща. Но Бащата, кой знае защо, се подразни от самонадеяността на негъра и го попита откъде знае, че именно той ще бъде избраникът. Бяха се изкачили на гребена на един хълм, спряха за малко да отпочинат кучетата и се загледаха в необятната белоснежна равнина, която се простираше пред очите им. В този миг слънцето пробди плътните облаци и цялата земя блесна като огледало. „Ами просто съм сигурен, сър“ — отвърна Матю Хенсън усмихнат.

На следния ден експедицията потегли на север през полярните ледове. Бяха разпределени на отделни групи, съставени от един-двама бели, неколцина ескимоси, няколко впряга кучета и четири-пет шейни. В продължение на седмица всяка една от групите, освен тази на Пири, щеше да действа като пионер и да проправя пътя на останалата част от експедицията. Накрая те трябваше да отпаднат и да се оттеглят назад към сушата, като оставят Пири и неговите момчета да изминат последните стотина мили свежи и сравнително отпочинали. Такава беше системата. Най-трудната работа беше проправянето на пътя. Опасна и изтощителна задача. Ледени блокове трябваше да се разбиват с кирки и да се отстраняват от пътя, тежките шейни трябваше да се

теглят и бутат по ледените склонове и да се подпират по стръмните нанадолнища. Всяка шейна носеше над шестстотин фунта инструменти и провизии. Ако се счупеше, трябваше да се разтовари и да се поправи, като строшените части се пристягаха една за друга — работа, която обезателно изискваше гола ръка, без ръкавица. По пътя се натъкваша на водни пространства между ледовете, които трябваше да се прекосят или да се изчака, докато замръзнат. Ледените блокове се блъскаха със страховития грохот на оръдия и тътнеха под краката им, сякаш в тях бучеше самият океан. Мъгли забулваха неочаквано слънцето. Понякога хората едва пълзяха по тънък слой от новообразуващ се лед; на никого не му се щеше да попадне на плуващ леден блок. Времето ги измъчваше непрестанно; вятърът шибаше така остро при петдесет-шестдесет градуса под нулата, че въздухът сякаш изменяше агрегатното си състояние и нахлуваше във вид на твърди кристали в човешките дробове. Всяко дихание оставяше втвърдената си следа по брадата или по заскрежените краища на кожените качулки. Съгласно изискванията носеха меки мокасина от тюленова кожа, панталони от мечка кожа и якета с качулки от еленова кожа, но дори тези материали ставаха чупливи на студа. Сега слънцето стоеше на хоризонта по двацет и четири часа на денонощие. В края на всекидневния преход, след около петнайсетина мили на мъчителни усилия, групата на пионерите правеше лагер, построяваше иглу за следващата група от експедицията, нахранваше кучетата, разпрягаше заледените им каиши, запалваше спиртничета, за да запари чай, и сядаше да се храни с питки и сушено кълцано месо и бисквити. През целия март експедицията на Пири бавно напредваше на север. Една по една групите започнаха да се връщат назад със задачата възможно най-добре да проправят обратния път, да улеснят следващите групи. Всеки ден Пири пристигаше в лагера последен със своята група и незабавно се настаняваше в иглуто, което Хенсън бе построил за него. В това време Хенсън се грижеше за кучетата на Пири, поправяше строшени шейни, приготвяше вечеря, оправяше се с ескимосите, много от които вече му създаваха главоболия. Единствените добродетели, които Пири виждаше в ескимосите, бяха преданост и покорство, горе-долу същите качества, които човек търси у кучетата. Когато настъпи времето за последния преход до полюса, сега само на стотина мили, Пири наистина избра Хенсън да го придружи; а Хенсън подбра от

ескимосите тези, които по негова преценка бяха най-свестните, най-предани и верни на командира. Останалите от групата бяха отпратени обратно.

Бащата отдавна се бе върнал. Той беше проправял път само в първата седмица. Не се оказа от най-издръжливите в експедицията. Не защото му липсваха сила и смелост, беше му казал Пири, преди да го отпрати, а просто защото крайниците му лесно измръзваха. Лявата пета на Бащата например се вкочаняваше всеки ден, каквито и предпазни мерки да вземаше. Вечер в лагера той я загряваше, а това бе придружено с мъчителни болки, и я лекуваше най-старателно, но на следната сутрин тя отново премръзваше. Същото ставаше с едното му коляно и с едно малко петно на ръката му. Различни части от тялото на Бащата постоянно премръзваха и Пири каза, че съдбата на някои мъже на Севера е такава и с нищо не може да им се помогне. Пири не беше неразбран човек и харесваше Бащата. През дългите зимни месеци на борда на „Рузвелт“ бяха открили, че и двамата са членували в една и съща национална организация в колежа, а това не беше слаба връзка. Но след един цял живот на усилен стремления Пири бе нетърпелив да постигне своята цел. Дружеството на Бащата бе внесло значителна сума в касата на Пири, срещу която неговият представител стигна до седемдесет и два градуса и четиридесет и шест минути — доста прилична ширина. Преди да тръгне назад, Бащата подари на командира едно американско знаме, изработено специално за случая. Беше от чиста коприна и доста голямо, но като се сгънеше, ставаше не повече от една носна кърпа. Пири му благодари, пъкна го под кожената си дреха и като предупреди Бащата да внимава при водните пространства, го отпрати на борда на „Рузвелт“ заедно с трима намръщени ескимоси.

Сега вече Пири беше само на един ден път от целта на своя живот. Той безмилостно изцеждаше силите на Хенсън и ескимосите, не ги оставяше да спят повече от час-два след всеки уморителен дневен преход. Слънцето блестеше ярко, небето бе чисто и ясно. Върху синьото небе се очертаваше пълната луна и огромните ледени бедра на земята се надигаха, потръпваха и извисяваха към луната. Сутринта на девети април Пири заповяда да спрат. Нареди на Хенсън да издигне снежен заслон, който да го пази, докато прави наблюденията си. Пири легна по корем и с помощта на съд с живак, секстант, лист хартия и

молив определи местоположението си. Резултатът не го задоволи. Придвижи се по-напред по ледения блок и направи нови измервания. И те не го задоволиха. Пири цял ден се тътрузи напред-назад по леда, една миля в тая посока, две — в оная, като правеше своите изчисления. Но нито едно не го задоволи. Изминаваше няколко крачки в северна посока, а откриваше, че се е движил на юг. На тази водна планета вечно плъзгащото се ледено море отказваше да застане неподвижно. Не можеше да намери точното място, за което да каже: Ето на, това е Северният полюс. Въпреки всичко съмнение нямаше, че бяха там. Изчисленията доказваха това. „Да викнем три пъти радостно ура, моето момче! — каза той на Хенсън. — И да развеем знамето!“ Хенсън и ескимосите извикаха силно ура, но воят на вятъра ги заглуши. Знамето се развяваше с плющене. Пири накара Хенсън и ескимосите да застанат пред знамето и ги снима. На снимката се виждат пет едри фигури, увити в кожи, знамето — забито зад тях на едно многолетно ледено възвишение, което можеше да се приеме за истинския физически полюс. От ярката светлина лицата са неразличими, виждат се само неясни петна, оградени с еленови кожи.

А у дома, в Съединените щати, ставаха значителни промени. Имаше нов президент. Уилям Хауърд Тафт, който, встъпвайки в длъжност, тежеше 160 килограма. Мъжете из цялата страна започнаха да се оглеждат. Бяха свикнали да пият огромни количества бира. Поглъщаха цели самуни хляб и се тъпчеха с пълнени с карантия колбаси, които висяха по тезгяхите на кръчмите. Всяко ядене на величайшия Пиърпонт Морган се състоеше неизменно от седем или осем блюда. Закусваше с пържоли и котлети, яйца, палачинки, варена риба, кифлички с масло, пресни плодове и сметана. Поглъщането на храната беше тайнство, от което зависеше успехът. Всеки, който носеше голямо шкембе пред себе си, се смяташе, че е в разцвета на силите си. Жени постъпваха в болници, за да умрат от спукване на пикочния мехур, от белодробен колапс, пренатоварени сърца и менингит на гръбначния мозък. Потоци от хора се стичаха към минералните бани и серните извори, а пургативът се ценеше като средство, повишаващо апетита. Америка бе велика оригваща се страна. И всичко това взе да се изменя, когато Тафт влезе в Белия дом. Въздигането му на този пост, станал мит в съзнанието на американеца, потисна всички. Огромната му фигура моментално наложи възхвала на такъв тип човек. Оттук нататък модата се обърна в противна посока и само бедните хорица можеха да дебелеят.

И в това отношение, както и в много други, Ивлин Незбит бе изпреварила времето си. Предишният ѝ и в същност неин пръв любовник Станфърд Уайт беше модно едър човек; съпругът ѝ Хари К. Тоу, макар и не толкова огромен, бе пълен и отпуснат, но затова пък новият ѝ любовник, Малкият брат на Майката, беше слаб и жилиав като фиданка. Те се любеха бавно и страстно, като се виеха в гъвкави пози един връз друг до пълно отдаване, а през останалото време, докато бяха заедно, почти не намираха смисъл да разговарят. За Ивлин бе типично да не може да устоява на никой, силно привързан към нея. Тя мъкнеше Малкия брат из Лоуър Ийст сайд в безплодни опити да открие Тате и момиченцето. Квартирата на Хестър стрийт бе

изоставена. Ивлин я нае и плати на хазаина жалката покъщнина. Прекарваше цели часове, седнала край прозореца до шахтата. Докосваше разни предмети, някое одеяло или чиния, като слепец, който се опитва да чете с пръстите си. После избухваше в сълзи и Малкият брат на Майката я утешаваше върху тясното желязно легло.

Когато започна процесът на Хари К. Тоу, фотографираха Ивлин как пристига в съда. А в съдебната зала, където фотографи не се допускаха, я рисуваха художници за илюстрираните издания. Тя чуваше скърцането на стоманените писци. Застанала на свидетелското място, тя описа как като била петнайсетгодишна и се разхождала по червена кадифена рокличка, на един богат архитект му секнал дъхът при вида на голите ѝ прасци. Говореше спокойно, с високо вирната глава. Облеклото ѝ разкриваше безупречен вкус. Показанията ѝ направиха от нея първата богиня на секса в Америка. Две прослойки от обществото осъзнаха това. Едната се състоеше от хора на бизнеса и по-точно от финансисти и производители на готови облекла, които се занимаваха също и с „подвижните снимки“ или киносеансите, както бяха взели да ги наричат. На някои от тях им направи впечатление как заради портрета на Ивлин на първа страница вестниците моментално се разпродаваха. Усетиха, че съществува процес на възвеличаване, при който актуалните събития около някои личности завладяваха много повече съзнанието на обществеността, отколкото самият живот. Тези личности притежаваха една ценна човешка черта за сметка на всички останали. Бизнесмените се чудеха дали не могат да създадат подобни личности не от случайни събития, а посредством умишлено използване на средства, които бяха в тяхно владение. Постигнеха ли това, много повече хора щяха да плащат за техните киносеанси. Ето така Ивлин стана вдъхновител на идеята за кинозвездата и образец на всички богини на секса от Теда Бара до Мерилин Монро. Втората група хора, които прозорливо схванаха значимостта на Ивлин, бяха разни профсъюзни водачи, анархисти и социалисти, които правилно предвещаваха, че след време тя би могла да се превърне в по-голяма заплаха за интересите на работничеството, отколкото са собствениците на мини или производителите на стомана. В Сиатъл Ема Гоулдман, говорейки пред местно събрание на Световния съвет на промишлените работници, изтъкна Ивлин Незбит като дъщеря на работническата класа, чийто живот е пример за това как богатите използват

дъщерите и сестрите на бедните работници за свое удоволствие. Мъжете в залата взеха да се кикотят, да подхвърлят цинични забележки и накрая избухнаха в смях. Това бяха войнствено настроени работници, профсъюзни дейци, които ясно осъзнаваха своето положение. Гоулдман изпрати на Ивлин писмо: „Често ми се задава въпросът: Защо масите позволяват да бъдат експлоатирани от шепа богати? Отговорът ми е: Защото ги увещават да се идентифицират с тях. Купувайки си вестника с твоята снимка, работникът се връща у дома при жена си, една изтощена от работа кобила с изпъкнали вени по краката, и той започва да мечтае не за справедливост, а да бъде богат.“

Ивлин не знаеше как да отвърща на тия подмятания. Продължи да свидетелства, както договорът я задължаваше. Появяваше се с фамилията на Тоу и с поглед или с жест поддържаше представата за привързана съпруга. Описа Хари като жертва на неудържимото си желание да възвърне собствената си чест и тази на своята млада съпруга. Играеше ролята си безупречно. Чуваше скрибуцането на перата, с които я скицираха. Правни съветници с очила и целулоидни яки гладеха мустаците си. Всички в залата бяха облечени в черно. Ивлин се учудваше на този огромен апарат от съдебни служители, които цял живот чакаха да им падне подобен случай. Съдии и адвокати, съдебни пристави и полицаи, надзиратели и съдебни заседатели: всички те са вярвали, че някога ще им падне такъв процес. Скрибуцането продължаваше. В коридорите навън чакаха психиатри, готови да свидетелстват, че Хари е невменяем. Такава защита обаче той не би позволил. Просто не намираше сили да го понесе. Но неговата властна майка настояваше. Боеше се, че ако защитата не бъде в тоя дух, ще отиде на електрическия стол. Ивлин го наблюдаваше, седнал на подсъдимата скамейка. Чудеше се какво ли би могло да смири това необуздало сърце. Изразът на лицето му се менеше според свидетелските показания. Имаше ли нещо смешно, той се усмихваше. При нещо тъжно свеждаше поглед. Споменаваха ли се името на Станфърд Уайт, смръщваше чело. Приемаше ту позата на смирен и разкаян, ту вирваше глава самонадеяно и дори дръзко и предизвикателно. За такова поведение бе нужна пълна съсредоточеност. На влизане и излизане от съдебната зала бе спокоен и вежлив, самото олицетворение на разума.

Един ден на Ивлин ѝ хрумна, че може би Хари наистина я обича. Беше поразена. Опита се да определи самата истина за техните взаимоотношения. За отношенията между тримата. За първи път болезнено осъзна смъртта на Станфърд Уайт, загубата на Стани. Той би могъл да ѝ каже каква е истината. Можеше да ѝ го подхвърли на шега. Такъв си беше. Весел стар бохем с хубаво чувство за хумор. Тя можеше да го накара да изгуби ума си, също както и Хари. Но със Стани Уайт се чувстваше по-спокойна. Понякога я оставяше сама, за да отиде да построи някъде нещо, докато Хари никога не би я оставил сама, понеже нямаше какво друго да върши. Хари просто беше богат. Ивлин изпитваше безумна потребност да говори с някого, а единственият човек, с когото бе способна да разговаря, бе мъжът, за чиято смърт носеше пряка отговорност. На лист фина синя хартия с надпис „Мисис Хари К. Тоу“, гравирани с релефни букви, написа писмо на Ема Гоулдман. „Какво направих?“ — питаше тя в писмото си. Отговорът пристигна от Калифорния, където Гоулдман набираше средства за защита на профсъюзните дейци — братята Макнамара, обвинени във взривяването на сградата на в. „Таймс“ в Лос Анджелис: „Не надценявай своята роля във взаимоотношенията между двамата мъже.“

Междувременно процесът на Хари стигна до съдебните заседатели. Те не можаха да произнесат присъда. Насрочено беше ново дело. Ивлин свидетелства отново — със същите думи и същите жестове. Когато делото свърши, Хари К. Тоу бе изпратен за неопределен срок в болница за душевно болни криминални престъпници. Почти незабавно адвокатите му направиха постъпки за развод. Ивлин прие веднага. Поиска да ѝ заплатят един милион долара. Тогава се появиха частните детективи с подробни сведения за изневерите ѝ с Малкия брат на Майката и с някои други измислени лица и бракоразводното дело приключи тихо и мирно, като заплатиха на Ивлин само двайсет и пет хиляди. Ивлин седеше на леглото си в своя апартамент в хотела, който сега трябваше да напусне, и се взираше в чехлите си, които държеше в ръка, равнодушна към ласките на Малкия брат. Спомни си какво ѝ бе казала Гоулдман при последното си посещение в Ню Йорк. „Колкото и много пари да си измъкнала от Тоу, те не са били повече от това, което сам е искал да ти даде. Тия хора извличат само облаги от парите, които дават — такъв е законът на

богатството. Тия неща така стават. Всеки долар, който ти е дал по един или друг начин, му е донесъл печалба. Ще ти оставят ограничена сума пари, която ти ще харчиш и ще пилееш, докато станеш толкова бедна, колкото някога си била.“ Ивлин знаеше, че това е истина. Дори когато състоянието ѝ бе все още значително, тя изпитваше странно чувство на несигурност. Някой мъж ще се престори на влюбен, ще отмъкне парите и ще разбие сърцето ѝ. За тия свои горчиви прозрения трябваше да благодари единствено на Гоулдман, която ѝ бе обрисувала две картини: едната на алчност и жестокост, глад, неправди и смърт, както в сегашните национални общества, където господства частният капитал, и другата — на утопично спокойствие, каквото съществуваше в свободните, от никого неуправлявани общества от равноправни люде, които честно поделят помежду си своя труд и своите доходи. Ивлин направи дарение на анархисткото списание „Майка земя“ на Гоулдман, за да продължи излизането му. Откликваше с помощи на всички молби от радикали, които се сипеха към нея от цялата страна, след като тръгна мълвата, че е започнала да се занимава с политика. Даваше пари за юридическа защита на работнически водачи, хвърлени в затвора. Даваше пари на родителите на деца, осакатени в заводи и фабрики. Безгрижно и малко по малко тя пропиля богатството, което с толкова труд беше спечелила. Обществото така и не разбра за всичко това, защото тя държеше на своята анонимност. Нямахше никакви радости. Като се гледаше в огледалото, съзираше явните признаци на зрелостта по своето моминско лице. Дългата ѝ красива шия сега ѝ се струваше като дебел кочан, върху който бе забучена смешната глава на застаряваща проститутка с тъжни очи. Копнееше да се сгуши до нечие тяло като това на Станфърд Уайт. А през цялото време Малкият брат на Майката се грижеше за нея със своята ненатрапчива, кучешка преданост. Не знаеше как да я утеши. Не умееше нито да я развесели, нито да я поглези. Не можеше да я научи как се оценяват диаманти, нито да я заведе в ресторант, където собственикът да любезничи с него. Единственото, което можеше да направи, бе да посвети изцяло живота си на нея и да работи, за да задоволи и най-малката ѝ прищявка. Тя го обичаше, но ѝ беше нужен някой друг, който да се отнася зле с нея и с когото тя да се отнася зле. Копнееше за някой, който да възбуди ума ѝ, копнееше някой отново да разпали амбициите ѝ.

А какво стана с Тате и неговото момиченце? След събранието старият художник не мръдна цяло денонощие от квартирата си, не хапна нищо, не пророни дума и като пушеше безспирно своите цигари „Собрание“, размишляваше върху жестоката си орисия. От време на време поглеждаше към детето си и при мисълта, че неговата постоянна мъка безсъмнено ще похаби изключителната му хубост, той го притискаше до себе си и сълзи напиреха в очите му. Момиченцето безмълвно приготвяше скромната им вечеря, а в движенията си толкова напомняше за майка си, че той нямаше повече сили да издържа. Нахвърля малкото им дрехи в един вехт куфар, чиито ремъци отдавна бяха изгнили, пристегна го с въже и като сграбчи детето за ръка, завинаги напусна двустайното жилище на Хестър стрийт. На ъгъла взеха трамвай номер дванайсет, който водеше до Юниън скуеър. Там се прехвърлиха на номер осем — в северна посока към Бродуей. Ранната привечер беше топла и всички прозорци на трамвая бяха отворени. Улиците гъмжаха от автомобили и файтони, които си даваха сигнал едни на други с клаксоните си. Трамваите се движеха във върволица, звънците им ехтяха, електрическите искри от лирите им пращяха по жиците, ярки като светкавиците, които снишаваха небето над тъмнеещия душен град. Тате нямаше представа накъде отива. Малкото момиченце здраво стискаше ръката му. Тъмните му очи внимателно следяха множеството от хора, излезли да се разхождат по Бродуей, мъжете с твърди сламени шапки, тъмносини блейзъри и бели памучни панталони, жените в бели летни тоалети. Рекламите от електрически крушки над входа на всеки вариететен театър проблясваха на вълни или в кръг, всяка по свой начин. Пръстен от светлини затанцува около зениците на момиченцето. Три часа по-късно те пътуваха с един трамвай на север по Уебстър авеню в Бронкс. Луната се показа, беше се захладило, трамваят препускаше по просторното платно на този широк булевард и спираше само от време на време. Минаха покрай затревени парцели с пръснати по тях множество още недовършени къщи. После светлините изчезнаха

напълно и момиченцето разбра, че пътуват покрай оградата на голямо гробище, разположено на един хълм. Надгробните камъни се очертаваха на студеното нощно небе и го навеждаха на мисълта за съдбата на собствената му майка. Чак сега попита своето Тате накъде пътуват. Той вдигна прозореца, тъй като студеният вятър свиреше из дрънчация люлеещ се трамвай. Те бяха единствените пътници. „Шт — каза й той, — затвори си очите.“ Всичките си спестявания, около трийсетина долара, бе разпределил по джобовете и в обувките си. Беше решил да напусне Ню Йорк, града, който разби живота му. В ония дни от нашата история съществуваше добре уредена система на междуградска трамвайна мрежа. Човек можеше да пропътува далечни разстояния на твърди тръстикови седалки или дървени пейки, като се вози до крайната спирка на всеки трамвай и оттам да се прехвърля на друг. Тате не познаваше маршрутите им. Просто беше решил да пътува, докъдето го откара всеки следващ трамвай.

В ранните часове на първото утро от тяхното пътешествие те пристигнаха в град Маунт Върнън, Ню Йорк, и там разбраха, че следващият трамвай ще тръгне след разсъмване. Намериха една градина и поспаха в беседката за оркестъра. На сутринта се измиха и освежиха в една обществена тоалетна. Щом слънцето се показа, се качиха на един трамвай, боядисан в яркочервено и жълто, кондукторът весело ги поздрави. Тате плати пет цента за себе си и два цента за момиченцето. Върху дървения под в задния край на вагона бяха наредени каси, пълни с мокри лъскави четвъртлитрови бутилки с мляко. Тате пожела да купи една. Кондукторът го изгледа, после изгледа детето и му каза да си вземе една, като не дочака да му плати. Дръпна едно въженце, звънецът на трамвая звънна и колата се понесе напред. Кондукторът запя. Беше як, шкембелия човек, с теноров тембър. Машинка за разваляне на монети висеше на колана около кръста му. Не след дълго трамваят влезе в град Ню Рошел, щата Ню Йорк, и бавно тръгна по главната улица. Сега движението бе поинтензивно, слънцето блестеше на небосклона и в малкото градче цареше оживление. Обясниха на Тате, че ако иска да продължи по-нататък, на пресечката със Северното авеню трябва да се прехвърли на трамвая, който върви по Поуст роуд. Доплащаше се по един цент за всяко прехвърляне. Тате и момиченцето слязоха на ъгъла на главната улица и Северното авеню и зачакаха следващия трамвай. Покрай тях

мина едно момченце с майка си. Момиченцето погледна към момчето. Беше русокосо, с моряшка блузка, тъмносини панталонки, бели чорапки и лъснати бели обувки. Държеше за ръка майка си и погледна в очите момиченцето, застанало до своя състарен баща. В този момент трамваят се появи, Тате хвана дъщеричката си за китката, пресякоха улицата и се качиха в трамвая. Когато трамваят потегли, момиченцето се загледа в момчето, което се движеше в противоположна посока. Застана на задната платформа на трамвая и гледа след него, докато окончателно го изгуби от погледа си. Очите на момиченцето бяха сини, изпъстрени с жълтеникави и тъмнозелени петънца като училищен глобус. Трамваят се изкачи по Поуст роуд и тръгна по бреговата линия на Лонг Айлънд чак към границата с щата Кънектикът. В градчето Гринич, Кънектикът, те се прехвърлиха на друг трамвай. Той ги преведе през градовете Стамфърд, Норуок и накрая стигнаха до Бриджпорт, където бе погребан Том Палечко. Сега вече знаеха по какво да отгатват, че приближава края на линията. Кондукторът минаваше през целия трамвай, вдигаше празните седалки и издърпваше дръжките от облегалките, без да забавя крачките си. В Бриджпорт се прехвърлиха отново. Сега релсите се насочваха към вътрешността на страната. Спряха за една нощ в Ню Хейвън, Кънектикът. Преспяха в един малък пансион и закусиха в трапезарията. Преди да слязат долу, Тате енергично изчетка панталоните, самото и меката си шапка. Под протритата си яка върза папийонка. Провери дали момиченцето е облякло чистата си престилчица. Това беше пансион за студенти и някои вече бяха насядали около масата. Носеха очила със златни рамки и пуловери с високи яки. След закуска старият художник и дъщеричката му се отправиха към трамвайната спирка и отново започнаха своето пътешествие. Един трамвай от градския транспорт на Спрингфийлд ги откара до Ню Бритън и после до Хартфърд. Трамваят бавно се полюшкваше из тесните улички на града, дървените къщички от двете им страни се надвесваха така близко, че ако протегнеш ръка, ще ги пипнеш. Стигнаха до предградията и после трамваят се втурна на север към Спрингфийлд, щата Масачузетс. Големият дървен вагон се накланяше ту на една, ту на друга страна. Вятърът биеше в лицата им. Те препускаха покрай поля, откъдето изхвъркваха уплашени птици и накацваха отново, щом като отминеха. Момиченцето видя стада пасящи крави. Видя кафяви кончета, които припкаха на слънцето.

Тънък пласт от варовиков прах полепна по лицето му като светла маска, от което така изпъкнаха големите му влажни очи и червените му устни, че Тате се смути от този вид, който вещаеше зрелост. Трамваят препускаше по релсите успоредно на пътя и щом наближеше пресечка, въздушната му свирка проехтяваше. На едно място спря и се накачиха нови пътници. Пътеката между седалките се изпълни с хора. Момиченцето едва дочакваше отново да наберат пълна скорост. Тате разбра, че то се радва. Пътуването му харесваше. Като прикрепяше с една ръка куфара в скута си, с другата той прегърна детето. Усмиваше се на себе си. Вятърът шибаше в лицето му и пълнеше дробовете му. Трамваят заплашваше всеки момент да изскочи от релсите. Мяташе се ту на една, ту на друга страна и всички пътници се смееха. Засмя се и Тате. Едно селце на няколко километра откъд ливадата му напомни за дните на неговата младост. На хълма стърчеше църковна кула. Като момче той обичаше фургоните, обичаше пътуванията с големите двуколки в лунните летни нощи, боричкащите се дечурлига в твърдите подскачащи каруци. Загледа се в пътниците в трамвая и за първи път, откакто бе пристигнал в Америка, си помисли, че може би ще е възможно да се живее тук. В Спрингфийлд те си купи хляб и сирене и се качиха на модерен тъмнозелен трамвай на компанията „Устър електрик“. Сега Тате реши да отиде поне до Бостън. Изчисли пътните разноски. Щеше да му излезе два долара и четирийсет цента за него, а за момиченцето — долар и нещо. Трамваят бръмчеше по калните пътища, а слънцето зад него клонеше към залез откъд Бъркшиърз. Китни елхички хвърляха дълги сенки. Минаха покрай самотен лодкар, който пореше с веслата си спокойните води на широка река. Видяха огромно воденично колело, което се въртеше над една малка рекичка и от него се изцеждаха струйки вода. Сенките се издължиха. Момиченцето заспа. Тате стисна здраво куфара и се загледа в релсите пред себе си, които проблясваха под снопа светлинка, бликащ от мощния електрически фар на трамвая.

Релси! Релси! Фантазьорите, които пишеха за популярните списания, си представяха, че бъдещето лежи на края на две успоредни релси. Железопътни локомотивни линии до далечни разстояния, междуградски електрички, градски трамвайни линии, линии, повдигнати над нивото на улицата — всички те насичаха земята със своите стоманени ребра, кръстосваха я и образуваха скелета на една неуморима цивилизация. А в Бостън и Ню Йорк имаше даже железопътни линии под улиците — нова, бърза транзитна подземна система, превознаща хиляди хора на ден. Успехът на подземната железница в Манхатън роди желанието линията да се продължи до Бруклин. Извършено бе истинско инженерно чудо — прокопан бе тунел под Ийст ривър, който свързваше Бруклин с центъра на Манхатън. Зад хидравличен щит работници копаеха сантиметър по сантиметър наносите под речното корито и монтираха свързочни секции от чугунени тръби. Изкопната камера се пълнеше с въздух под налягане, който изпомпваха от повърхността. Работата беше опасна. Миньорите, които копаеха, станаха герои. Работейки под речното дъно, те се излагаха на голям риск. Една от обичайните злополуки беше пробивът — когато сгъстеният въздух намираще слабо място в покрива на тунела и избиваше навън във вид на мощна струя. Веднъж стана пропукване с такава страшна експлозивна сила, че изсмука от тунела четирима работници, издуха ги през шестметровия пласт от речен нанос и ги изхвърли през самата река във въздуха на върха на гейзер с дванайсет метра височина. Оцеля само един от тях. Необикновеният инцидент намери веднага отклик във всички вестници и когато, пиейки сутрешното си кафе, Хари Худини прочете за случая, моментално се облече и се втурна към болницата „Белвю“, в центъра, където според съобщенията бе откаран оцелелият работник. „Аз съм Хари Худини — обяви той на пропуска — и трябва да видя миньора, който е копал под реката.“ Две сестри взеха да се съветват нещо зад гишетото, през това време той хвърли поглед към информационното табло и хукна нагоре по стълбите. „Тук е забранено да се влиза!“ — му извика троснато една

сестра, когато той се промъкна в отделението, пълно с болни и умиращи хора. Снопове ярки слънчеви лъчи се спускаха косо като подпори от високите мръсни прозорци. Около леглото на храбрия копач се бе струпало цялото му семейство — съпругата, възрастна майка, забрадена с голям шал, двама снажни синове. Бдеше и лекар. Човекът в леглото бе омотан в бинтове от главата до краката. Двете му гипсирани ръце и единият му, изопнат в шини крак, бяха в екстензия. На всеки няколко минути от бинтованата глава се процеждаше слаб съдържан стон. Худини се изкашля. „Аз съм Хари Худини — обяви той пред семейството, — занимавам се с разни сложни бягства, това е професията ми, аз съм ескаполог. Но да си призная, никога не съм постигал подвиг като неговия.“ Той посочи към леглото. Роднините го изгледаха, но славянските им лица останаха безизразни. Бабата, без да сваля очи от Худини, промълви нещо на чужд език — вероятно зададе някакъв въпрос, защото един от синовете отвърна по същия начин и спомена името му. Те продължаваха да го гледат. „Дойдох да поднеса почитанията си.“ Всички имаха широки лица, високи чела и раздалечени очи. Не отвърнаха на усмивката му. „Как се вмъкнахте тук?“ — попита докторът. „Още една минутка само — каза Худини, — искам да го попитам нещо.“ „По-добре напуснете веднага!“ — възрази докторът. Худини се обърна към семейството. „Искам да знам какво е изживял. Какво е направил, за да се добере до повърхността. Той единствен е успял. Трябва да е направил нещо. Искам да узная, за мен е много важно да разбера!“ Той извади портфейла си и измъкна оттам няколко банкноти. „Мисля, че ще имате нужда! Хайде, вземете ги, искам да ви помогна.“ Семейството продължаваше да го гледа вторачено. От тялото на леглото долетя звук. Един от синовете се наведе и опря ухо. Заслуша се, после кимна. Отиде при другия син и му каза нещо. Бяха едри мъжаги, високи повече от метър и осемдесет, с яки гърди. „Без грубости!“ — каза лекарят. Худини се усети във въздуха, усети как го поведоха по коридора, без краката му да се опират в земята. Реши да не се съпротивлява. Владееше доста хватки за самозащита, имаше начини да надмогне над тия грубияни, но все пак — намираше се в болница.

Заскита се из улиците. Ушите му горяха от унижение. Спусна надолу периферията на шапката си. Беше с втален двуреден жакет и пъхна ръце в джобовете си. Панталоните му бяха светлокафяви, а

обувките — гарнирани в бяло и кафяво с изострени върхове. В тоя студен есенен следобед повечето хора носеха палта. Той крачеше бързо из гъмжащите нийоркски улици. Беше невероятно подвижен. За някои номера в тоя живот истинският свят е сцена. Тях той не ги владееше. Независимо от постиженията си той си оставаше илюзионист, обикновен фокусник. Какъв смисъл имаше животът му, щом хората, излизайки от театрите, го забравяха? Заглавията по вестникарските будки съобщаваха, че Пири достигнал полюса. Само номерата на истинския свят влизат в историята.

Худини реши да се съсредоточи върху своите външни изяви. По време на турне той избяга от един сандък, закован с пирони, завързан с въжета и спуснат в ледената река Детройт. Спуска се в разни реки в Бостън и Филадельфия. Ледени късове плаваха наоколо. За бягства от ледени реки той тренираше във ваната си, където продавачът на сладолед изсипваше ледени блокчета. Но нещата не се промениха. Тогава реши да предприеме турне из Европа. Там бе почнал своята кариера още преди да пробие в големите циркове на Щатите. Колкото и да е странно, все още му се струваше, че хората в Европа го разбират по-добре, отколкото сънародниците му. Няколко дни преди заминаването си той се съгласи да даде бенефис в полза на някои стари фокусници и пенсионирани циркови артисти. Искаше да ги изненада с ново бягство. Нае цяла команда санитарии от болницата „Белвю“ да го омотаят на сцената с бинтове от главата до петите. После го увиха в няколко чаршафа и го завързаха с ремъци за болнично легло. Изсипаха отгоре му вода, за да натежат превръзките. Худини се измъкна. Старите циркови артисти го аплодираха бурно. Но той остана неудовлетворен.

Щеше да отплава за Европа на борда на „Император“, грамаден германски кораб със статуя на носа — нещо твърде необичайно за един модерен триетажен презокеански лайнер. Статуята представляваше орел с корона, забил ноктите си в земното кълбо. Старата майка на Худини, мисис Вайс, слезе до пристана да го изпрати. Бе крехка дребна женица, облечена в черно. Той я целуна, прегърна я, целуна ръцете ѝ и се качи на мостика. После изтича обратно, целуна я отново, задържа лицето ѝ в ръцете си и обсипа очите ѝ с целувки. Тя кимаше и го милваше. Худини изтича по мостика и пак ѝ махна. Не беше сигурен дали го вижда. Когато големият лайнер потегли на заден ход в реката,

той застана до парапета и замаха. Размаха и шапката си, за да привлече вниманието ѝ. Ясно беше, че тя не го виждаше. Провикна се, макар това да бе безсмислено, тъй като витлата на кораба пореха с грохот водата наоколо. Не откъсваше очи от черната ѝ фигурка и когато влекачите обърнаха кораба по течението, той изтича на другата страна на палубата. Тя стоеше на кея — крехка, благовидна стара дама — и гледеше как корабът постепенно се отдалечава. Радваше се на привързаността на сина си. Веднъж бе дошъл при нея, беше я накарал да вдигне престилката си и бе изсипал в нея петдесет златни монети. Добро момче беше. Тя се прибра с такси в дома им на 113-а улица, за да чака неговото завръщане.

Първото представление от европейското си турне Худини даде в театър „Ханза“ в Хамбург. Публиката беше възхитена. Вестниците му отделиха голямо внимание. Завладя го непознато досега чувство на неудовлетвореност. Питаше се, защо е посветил живота си на такива глупави занимания. Публиката го приветстваше възторжено. След всеки спектакъл на входа за артистите се струпваше група почитатели. С тях той биваше сдържан. Веднъж присъства на публичната демонстрация на един френски летателен апарат, марка „Воазен“, красив биплан с облечени в твърда материя крила, рул и три косо подпрени велосипедни колела. Пилотът го вдигна над пистата, после го приземи в близките ниви, а на следния ден подвигът му бе описан във вестниците. Худини предприе решителни действия. След седмица той стана собственик на един биплан „Воазен“. Струваше му пет хиляди долара. Със самолета пристигна и един френски механик, който даваше уроци по летателно изкуство. Худини си издейства разрешение да ползва един военен параден плац недалече от Хамбург. Във всички страни, където изнасяше представления, се сдружаваше с военните. Навсякъде войниците бяха негови почитатели. Всеки ден призори той пристигаше на плаца, сядаше пред уредите за управление на воазена, а френският механик му обясняваше предназначението и действието на лостовете и педалите. Самолетът се управляваше с помощта на голям волан, монтиран във вертикално положение, прикрепен с вал към кормилото. Пилотът сядаше зад кормилото на малка седалка между двете крила. Зад него се намираще моторът, а зад мотора — пропелерът. Воазенът бе направен от дърво. Крилата му бяха облечени с някаква силно изопната платнена материя, лакирана отгоре.

Подпорите, съединяващи двойните крила, бяха обвити със същата материя. Воазенът имаше вид на хвърчило. Худини поръча да изпишат с печатни букви името му на долната страна на крилата и задните стабилизатори. Тръпнеше в очакване на първия си полет. Търпеливият механик го обучаваше в различни операции, нужни, за да се вдигне машината, да поддържа полета си и да се приземи. Всяка нощ Худини изпълняваше своя номер в театъра и всяко утро взимаше уроци по пилотаж. Най-накрая една сутрин, когато червеното небе бе чисто и механикът прецени, че вятърът и въздушните условия са благоприятни, те изтикаха машината от хангара ѝ и я насочиха с лице към бриза. Худини се покатери на пилотското столче, обърна назад шапката си и я нахлупи силно. Сграбчи волана. Присви съсредоточено очи, стисна устни, извърна глава и кимна на механика, който завъртя дървения пропелер. Моторът заработи. Беше марка „Енфийлд“, 80 конски сили, и се предполагаше, че е по-добър от този на братята Райт. Без да смее да поеме дъх, Худини форсира мотора, после отне газта и форсира отново. Накрая вдигна палеца си. Механикът се пъкна под крилете и издърпа подпорите на колелата. Машината бавно потегли. Колкото по-голяма скорост набираше воазенът, толкова по-учестено ставаше дишането на Худини. Скоро самолетът заподскача по земята и той усети как чувствителните крила сами взеха да го направляват, сякаш някаква нематериална сила бе дошла на помощ в начинанието. Самолетът се отдели от земята. Худини мислеше, че сънува. Трябваше с усилие да потиска възбудата си, да овладее равновесието на крилата, да регулира непрестанно газта съобразно скоростта на полета. Той летеше! Краката му натискаха педалите, обгърна кормилото и лостът леко се наклони надолу, а машината се извиси в небето. Осмели се да погледне към земята: тя беше на петнайсет метра под него. Не чуваше вече шума на мотора зад себе си. Вятърът шибаше лицето му и се усети, че крещи. Обтяжните жици сякаш пееха, големите крила над него и под него се поклащаха, гмуркаха се и танцуваха във въздуха с невероятна изящност и красота. Велосипедните колела се въртяха бавно и лениво от вятъра. Прелетя над някаква горичка. Като се почувства по-уверен в себе си, извърши сложна маневра — вираж. Воазенът описа широк кръг над парадния плац. Забеляза в далечината механика, застанал пред навеса и вдигнал и двете си ръце за поздрав. Худини хладнокръвно уравни крилата, плъзна се под вятъра и взе

да се спуска. В мига, в който колелата се докоснаха до земята, резкият допир го подрази. А когато моторът заглъхна и спря, дощя му се отново да се понесе във въздуха.

При следващите си полети Худини се задържаше по десетина-дванайсет минути във въздуха. Искаше му се да изпита горивния капацитет на двигателя. Понякога се поклащаше, сякаш увесен на облаците. Виждаше цели селца, сгушени из полята на Германия, следваше собствената си сянка по невероятно правите пътища, оградени с жив плет. Веднъж се вдигна толкова високо, че успя да види в далечината средновековния силует на Хамбург и бляскащата ивица на река Елба. Гордееше се безкрайно със своя аероплан. Искаше му се да остане в историята на въздухоплаването. Млади офицери от местната казарма започнаха да идват на парадния плац и да наблюдават полетите му. Той дори се запозна с някои от тях. А комендантът, от когото бе поискал разрешение да ползва плаца, попита Худини дали би изнесъл пред младите офицери няколко лекции по въздухоплаване. Илюзионистът се съгласи с готовност. Измени съобразно с това програмата си и започна серия от неофициални занятия. Младите офицери му допадаха. Бяха интелигентни и почтителни. Смееха се на шегите му. Немският му беше пълен с грешки и с еврейски думички, но те се правеха, че не забелязват.

Веднъж след полет, когато откарваше самолета си към навеса, Худини забеляза отпред един военен мерцедес с висши офицери от Имперската германска армия. Още преди да слезе от самолета, неговият приятел комендантът се изправи в колата, поздрави го и по най-официален начин запита дали би имал нещо против още веднъж да вдигне воазена за демонстрационен полет. Худини погледна към двамата мъже с натезали от медали гърди, които седяха на задната седалка. Те му кимнаха. На предната седалка до шофьора седеше мирно един войник с островърха каска и заредена карабина. В тоя миг едно бяло ландо „Даймлер“ с покрито купе бавно се приближи зад военната кола. Металните му части блестяха, даже белите му дървени спици светеха. Почетно знаменце със златни ресни се вееше над десния преден калник. Худини не можеше да види пътниците в купето. „Разбира се“ — отвърна той. Нареди на механика си да зареди с гориво машината и след няколко минути отново литна из въздуха, като описваше над полята широки величествени кръгове. Опита се да си

представи как ли изглежда от земята. Развълнува се като на представление. Издигна се над колите на височина около трийсет метра, после се смъкна рязко до петнайсет метра, като разклащаше крилата и махаше с ръка. Правеше специална демонстрация за този в бялата кола, който и да бе той.

Щом се приземи, заведоха го до белия „Даймлер“. Шофьорът отвори вратата и застана мирно. В колата седеше ерцхерцогът Франц Фердинанд, наследникът на австро-унгарския престол. Ерцхерцогът бе в униформа на фелдмаршал от австрийската армия. В ръка държеше шлем с пера. Косата му бе ниско подстригана като четка. Имаше големи рунтави завити нагоре мустаци и зяпаше глупаво Худини изпод тежките си клепачи. До него седеше съпругата му, графиня Софи — внушителна матрона, която деликатно се прозяваше зад облечената си в ръкавица ръка. Изглежда, ерцхерцогът Франц Фердинанд не знаеше кой е Худини. Той го поздрави като изобретател на самолета.

ЧАСТ ВТОРА

Бащата се завърна в Ню Рошел, изкачи стъпалата към своя дом, премина под гигантските норвежки кленове и намери жена си с черно бебенце на ръце. Негърката беше в таванската си стая. Отчаянието бе изсмукало волята от мускулите ѝ. Нямаше сили да държи детето си. Седеше по цял ден в мансардата и гледаше как стъклата на прозорците като диаманти събират светлината, блестят заедно с нея и вечер я изпускат. Бащата я загледа през отворената врата. Тя не му обърна внимание. Той се разходи из къщата и навсякъде откри белези на отсъствието си. Синът му сега си имаше бюро, както подобава на истински ученик. Стори му се, че чува полярния вятър, но се оказа, че това е прислужницата Бриджит, която тътреше електрическата прахосмукачка по килима в гостната. Но най-много го изненада огледалото в банята: в него се отразяваше изтощеното брадясало лице на един скитник, на един бездомник. В малкото бръснарско огледало на „Рузвелт“ не се бе виждал такъв. Свали дрехите си. Смая се от очертанятията на тялото си — от ребрата и ключиците, бели и стърчащи, от кокалестия задник. Нощем в леглото Майката се мъчеше да го стопли, притискаше го към себе си, обгръщаше гърба му, за да прогони странната му студенина. И за двамата бе ясно, че този път бе отсъствал твърде дълго. Долу Бриджит слагаше плоча на грамофона, навиваше ръчката и сядаше в гостната с цигара в ръка, заслушана в песента на Джон Маккормък „Чувам, че ме зовеш“. Вършеше всичко възможно, за да изгуби мястото си. Вече не беше нито старателна в работата си, нито почтителна в поведението си. Майката забеляза, че промяната бе настъпила след пристигането на черното момиче. Бащата го отдаваше на големите отклонения, които се наблюдаваха в морала на планетата. Натъкваше се на това навсякъде и истински се смайваше. От фабриката му съобщиха, че шивачките от отделението за знамена се присъединили към нюйоркския профсъюз. Облече един костюм от гардероба си, който увисна на него така безформено, както и кожите, които бе носил цяла година. Беше донесъл някои подаръци. На сина си подари две бивни от морж и един зъб от кит, гравирани от ескимосите.

На жена си — кожа от бяла полярна мечка. Измъкна от куфара арктическите си съкровища — тетрадките с дневниците си, с подвити краища и вкоравени от влага страници; снимка с автографа на командира Пири; костен връх на харпун, три или четири кутийки неизползван чай — невероятна ценност за Севера, но тук, в гостната, те бяха така не на място, като принадлежности на някой дивак. Той стоеше на колене, а семейството наоколо го наблюдаваше. Нямаше какво да им каже. На Северния полюс на света имаше само мрак и студ, който бе проникнал в него и бе изгърбил раменете му. Докато бе чакал Пири да се завърне на „Рузвелт“, бе слушал как вятърът вие в нощта и се бе притискал с любов и благодарност в мръсното тяло на една ескимоска, което вонеше като вмирисана риба. Беше навирал своето тяло в миризливата риба. Ето какво бе вършил там. И сега в Ню Рошел той усещаше по себе си миризмата на рибено масло, усещаше дъха на риба в устата и в ноздрите си. Търкаше се до зачервяване. Взираше се в очите на Майката, за да прочете в тях присъдата си. Вместо това откри една жена, любопитна и внимателна към новата му природа. Направи му впечатление, че всяка нощ, откакто се бе завърнал, спяха в едно легло. Тя не бе така свенлива както преди. Издържаше на погледа му. Лягаше при него с разпуснати коси. Една нощ ръката ѝ се плъзна по гърдите му и се спря под пижамата му. Той реши, че са неизброими наказанията, които господ може да му прати, и няма смисъл да гадае какви ще бъдат. Извърна се към нея със стон и я намери готова. Ръцете ѝ притеглиха лицето му към нейното и не усетиха сълзите.

А къщата с еркерните си прозорци и скосените ъгли стоеше сред двора като кораб. Навитите на руло навеси бяха вдигнати над прозорците. Той излезе на тротоара в едно слънчево ноемврийско утро. Покрити със скреж, окапалите листа обгръщаха къщата като вълни. Духаше вятър. След завръщането от експедицията леко накуцваше. Помисли си, че трябва да подготви лекцията си за пред Нюйоркския клуб на изследователите. Предпочиташе да си стои в гостната с малка електрическа печка до краката си. Всички в семейството се отнасяха с него като с възстановяващ се болник. Момчето му носеше телешки бульон. То беше пораснало и малко поотслабнало. Започваше да става по-начетено и по-разумно. Разговаряше интелигентно за Халеевата комета. Пред него баща му се чувстваше като дете.

Във вестниците пишеше за африканското сафари на Теди Рузвелт. Големият защитник на природата бе убил седемнайсет лъва, единайсет слона, двајсет и един носорога, осем хипопотама, девет жирафа, четиридесет и седем газели, двајсет и девет зебри и безброй куду, антилопи, импала, африкански глигани и червени антилопи.

Бизнесът по време на отсъствието на Бащата явно бе вървял добре. Майката сега можеше да разговаря с лекота за понятия като цена на парче, инвентар, реклама. Беше поела изпълнителната власт. Бе внесла промени в някои платежни процедури и бе сключила договори с четирима нови агенти от щатите Калифорния и Орегон. Всичко, което бе сторила, издържа на проверката му. Беше учуден. На нощното шкафче на Майката лежеше книжка, озаглавена „Борбата на жените“ от Моли Елиът Сиуел. Намери също и памфлет на тема „Свободата в семейството“ от революционерката анархистка Ема Гоулдман. Долу в работилницата през полупрозрачния прозорец се виждаше Малкият брат на Майката, приведен над чертожната маса. Неговата светла коса бе започнала да оредява. Беше блед, слаб и по-необщителен от всякога. Най-изумително впечатление правеше това, че сега той прекарваше на работа по дванайсет и по петнайсет часа на ден. Беше се ориентирал към фойерверките и бе проектирал десетки нови ракети, огнени колела и един необикновен фишек не с цилиндрична форма, а поставен в специален сферичен контейнер. Фитилът му стърчеше като дръжка и го нарекоха „Черешова бомба“. Двамата с Бащата отидоха един ден на опитната площадка на Малкия брат в солените блатата на края на трамвайната линия. Облечени бяха в черни палта и носеха бомбета. Бащата застана на едно малко възвишение точно до високите блатни треви. Върху площадка от засъхнала кал на петдесетина метра от него Малкият брат се наведе и подготви демонстрацията. Бяха се уговорили с Бащата първо да възпламенят един от обикновените фишеци, а после черешовата бомбичка. Изведнъж Малкият брат се изправи, вдигна високо едната си ръка и отскочи няколко крачки назад. Бащата чу слабото изпукване на фишека и видя тънка струйка дим, която се разнесе от вятъра. Малкият брат пристъпи напред, отново се наведе и после отскочи по-енергично назад. Вдигна и двете си ръце. Последва експлозия като на истинска бомба. Чайки закръжиха из въздуха и Бащата усети ударната вълна като бучене в ушите си. Това доста го разтревожи. Когато

Малкият брат се приближи до него, лицето му пламтеше, а очите му искряха. Бащата подхвърли, че по всяка вероятност зарядът е твърде голям и може да има опасни последствия. „Не искам да произвеждам нещо, което би могло да извади очите на някое дете“ — каза той. Малкият брат нищо не отговори, върна се на опитната площадка и запали нова черешова бомбичка, като този път остана на две крачки от фитила. Стоеше като че ли под душ, с вдигнато нагоре лице. Разпери ръце. Бомбичката гръмна. Отново приклепна и пак разпери ръце. Чу се нова експлозия. Птиците се въртяха във все по-широки кръгове, виеха се над тесния пролив, спускаха се ниско към пенливите гребени на вълничките и отново се понасяха с вятъра.

Младият човек страдаше. Постепенно Ивлин Незбит бе станала безразлична към него, а когато той продължи настойчиво да ѝ предлага своята любов, тя взе да се държи враждебно. Докато най-накрая забягна с някакъв професионален танцър на рагтайм. Остави му бележка. Дватама заедно щели да изнасят някакво представление. Братът донесе у дома в Ню Рошел една дървена щайга, пълна със силуетни портрети, и един чифт бежови сатенени пантофки, които Ивлин бе захвърлила. Веднъж, застанала съвсем гола — само с тия пантофки и с бели ажурени чорапи, тя бе сложила ръце на кръста и го бе изгледала през рамо. След завръщането си той по цели дни не ставаше от леглото. Понякога му се счуваше гласът ѝ и той започваше да се разхожда из стаята и силно да си тананика. Не можеше да погледне към силуетите. Искаше му се да зареди сърцето си с барут и да го взриви. Една сутрин най-неочаквано се събуди с уханието на парфюма ѝ в ноздрите си. От всичките му спомени този бе най-мъчителният. Изтича долу и хвърли силуетите и сатенените пантофки в кофата за боклук. После се избърсна и се запъти към фабриката за знамена и фойерверки.

Силуетните портрети ги прибра племенникът му.

Момчето събираше всичко изхвърлено. Имаше особено отношение към собственото си образование и водеше таен интелектуален живот. Беше хвърлило око на полярните дневници на баща си, но не се осмеляваше да ги прочете, преди Бащата да ги захвърли. За него стойността на една вещ се определяше от това дали е вече изхвърлена от употреба. Разгледа силуетите, проучи ги внимателно и избра един да окачи от вътрешната страна на вратата на своя гардероб. Представляваше рисунка на най-често срещания се модел на художника — момиченце с коса като шлем, готово сякаш всеки момент да хукне нанякъде. Беше обуто във вехти високи обувки, част от колекцията със силуети момчето скри на тавана. Проявяваше жив интерес не само към изхвърлени вещи, но и към неочаквани събития и съвпадения. Нищо не научаваше в училище, но вървеше добре, защото нищо не изискваха от него. Учителката му — жена с прошарена коса — учеше децата само да декламираат и пляскаше с ръце, докато те се упражняваха в тетрадките на разни ченгелчета, които според някои спомагаха за краснописа. Любимото му четиво бяха детските книжки за автомобили и рядко пропускаше брой от седмичника „Дивият запад“; вкъщи смятаха тези негови вкусове за напълно нормални и не се тревожеха. Майката подозираше, че детето ѝ е по-способно, но не споделяше това с никого дори с Бащата и се радваше на всяка проява, която показваше обратното. Искаше ѝ се момчето да си има приятели. Бащата все още не се бе възстановил напълно, а Малкият брат твърде много се измъчваше от собствените си грижи, за да бъде от полза, така че оставаше на Дядото да се справя със странностите на момчето, или по-точно с независимостта на неговия дух.

Старецът бе много слаб и прегърбен, от него лъхаше миризма на плесен може би защото имаше твърде малко дрехи, а отказваше да си купи или да приеме нещо ново. Очите му непрекъснато сълзяха. Но все пак седеше в гостната и разказваше на момчето истории от Овидий. Истории за хора, станали животни, дървета или статуи.

Истории за превъплътяването. Жените се превръщаха в слънчогледи, паяци, прилепи, птици; мъжете — в змии, свини, в камъни и дори във въздух. Момчето не знаеше, че това, което му се разказва, е писано от Овидий и едва ли би имало значение, ако узнаеше. От разказите на дядо си добиваше представата, че формите на живот са вечно променливи и че всичко на този свят може от едно да се превърне в друго. Старият човек неусетно за самия него често преминаваше от английски на латински, сякаш учеше своите ученици отпреди четиридесет години; това доказваше, че всичко е подвластно на закона за променливостта, дори езикът.

Момчето гледаше на Дядото като на излязъл от употреба ценен предмет. Приемаше разказите като олицетворение на истината, следователно и като предположения, които подлежах на проверка. Потвърждение намираще в собствените си наблюдения върху непостоянността на предмети и хора. Така например виждаше, че четката за коса стои на бюрото, но изведнъж тя се плъзваше и падаше на пода. Или отваряше прозореца на стаята си, а той понякога се затваряше в момента, в който на момчето му се струваше, че вътре става хладно. Обичаше да ходи на кинопрожекциите в театъра на главната улица в Ню Рошел. Познаваше принципите на фотографията, но забелязваше, че кинофилмите зависят от способността на хора, животни и предмети да излъчват части от себе си, остатъци от сянка и светлина. Слушаше в захлас грамофона и си пускаше по няколко пъти една и съща плоча, която и да е, сякаш да подложи на проверка трайността на повтореното събитие.

После започна да се изучава пред огледалото, може би очаквайки пред очите му да настъпи някаква промяна. Не можеше да види обаче, че бе израснал само за няколко месеца или пък че косата му бе взела да потъмнява. Майката забеляза, че отделя по-голямо внимание на себе си, но го прие като суетност на момче, започнало да се мисли за мъж. Във всеки случай бе отминало вече възрастта на моряшките костюмчета. Дискретна както винаги, тя не каза нищо. Но ѝ беше приятно. А момчето продължаваше да се наблюдава, но не от суетност, а защото виждаше в огледалото средство за самопревъплъщение. Взираше се, докато се появяха две същества, загледани едно в друго, от които нито едно нямаше претенции да е истинското. Получаваше усещането, че е безтелесен. Преставаше да бъде една определена

личност. Имаше шеметното чувство, че безконечно се отделя от себе си. Понякога изпадаше в такъв дълбок транс, че трудно излизаше от него, макар съзнанието му да оставаше бистро. Трябваше да разчита на някакво външно влияние, силен шум или промяна в светлината, която струеше от прозореца, за да овладее вниманието си и се превърне в една цялост.

А какво ставаше с баща му, онзи едър самоуверен човек, който се завърна измършавял, прегърбен и брадясал? Или с неговия вуйчо, който постепенно се разделяше с косите си и с умората? Един ден в подножието на хълма при Бродвю авеню градските съветници откриха тържествено бронзова статуя на някакъв си стар холандски губернатор, човек със свиреп израз, шапка с четвъртито дъно, къса наметка, прилепнали по тялото панталони и обувки с катарамии. Семейството присъства на церемонията. Из градските паркове имаше и други статуи и момчето ги знаеше всичките. Смяташе, че статуите са един от начините за превъплъщение на хората, а понякога и на конете. И все пак дори статуите не оставаха вечно същите, а се променяха на цвят или губеха по-малки или по-големи части от себе си.

Беше му напълно ясно, че светът непрекъснато се композира и прекомпозира в един безкраен процес на недоволство.

Зимата се оказа изключително студена и суха и езерцата около Ню Рошел станаха идеални за кънки. В събота и неделя Майката, Малкият брат и момчето се пързалиха на езерцето в горичката на края на Пейн авеню, съседната улица на „Бродвю“. Малкият брат се пързалише сам, като правеше великолепни и грациозни движения по леда с ръце на гърба и наклонена напред глава. Майката носеше дълго черно палто и кожена шапка, държеше си ръцете в маншон и се пързалише под ръка със сина си. Стараеше се да го отвлече от дългите му самотни занимания вкъщи. Беше весела гледка — деца и възрастни от цялата околност се плъзгаха по белия лед, с развети дълги цветни шалове около вратовете, със зачервени бузи и носове. Хората падаха, смееха се и си помагаха един на друг да се изправят. Кучетата, които вървяха подир децата, с усилие се мъчеха да запазят равновесие. Чуваше се неспирното почукване на кънките по леда. Някои семейства носеха тръстикови столове на плъзгачи за по-възрастните или за по-боязливите и внимателно ги бутеха. Но очите на момчето виждаха

само следите, оставени от кълкборите, лесно заличими следи от минали мигове, от минали пътешествия.

Зимата свари Тате и дъщеричката му в индустриалния град Лорънс, щата Масачузетс. Бяха дошли тук още през есента, след като той бе научил, че имало работа. Тате стоеше пред един тъкачен стан по петдесет и шест часа на седмица. Заплатата му беше по-малко от шест долара. Живееха под наем в една дървена къщурка на хълма. Нямаше отопление. Стаята им гледаше към тясна уличка, където хората от околните къщи си изхвърляха боклука. Той се боеше, че момиченцето може да стане жертва на престъпните елементи в квартала. Отказа да го запише в училище — тук беше по-лесно да убегне от властите, отколкото в Ню Йорк — и го караше да стои въщи, когато не можеше да излезе с него. След работа се разхождаха около час из тъмните улички. Момиченцето взе да става по-вгълбено. Държеше раменете си изправени и се движеше като жена. Той се измъчваше при мисълта за настъпващата му зрелост. В такъв момент, когато момичето става вече жена, му е нужна майка, за да го напътства. Нима щеше самичко да премине през тази трудна промяна? А, от друга страна, ако той намереше за кого да се ожени, дали би се привързало към новия човек в семейството? Това можеше да се окаже много лошо за детето.

Мрачни дървени жилища се нижеха в безкрайни редици. Тук се бе събрала цяла Европа — италианци, поляци, белгийци, руски евреи. Отделните национални групи не хранеха добри чувства помежду си. Един ден най-голямата текстилна компания „Америкън Улън Къмпъни“ раздаде пликове с намалени заплати и тръпка на недоволство премина по всички работници в завода. Няколко италианци напуснаха машините си. Обиколиха фабриката и призоваваха към стачка. Изтръгваха жици, хвърляха през прозорците буци кюмюр. Последваха ги други. Гневът се разпростираше. Работниците от целия град изоставиха машините си. Тия, които сами не можеха да се ориентират, бяха повлечени от общата вълна. Само след три дни всички текстилни предприятия в Лорънс бяха затворени.

Тате ликуваше. „Щяхме да измрем от глад или да измръзнем от студ — говореше той на дъщеричката си. — А сега ще измрем от

куршумите.“ Но пристигнаха хора от ССИР^[1], които знаеха как да ръководят стачки, и поеха организацията в свои ръце. Създадоха стачен комитет с представители от всички малцинства и незабавно разпространиха сред работниците: никакво насилие. Като взе момиченцето със себе си, Тате се присъедини към хилядите стачници, тръгнаха да обкръжат фабриката — солидна тухлена сграда, която се простираше на няколко улици. Крачеха тежко под студеното сиво небе. По улицата минаваха трамваи, ватмани подаваха глава и зяпаха хилядите демонстранти, които мълчаливо напредваха в снега. Над главите им телефонните и телеграфните кабели бяха провиснали от лед. Военни отряди с карабини неспокойно охраняваха портите на фабриката. Те всички имаха топли шинели.

Станаха множество инциденти. Една работничка бе застреляна на улицата. Само полицията и военните отряди бяха въоръжени, но арестуваха двамата ръководители на стачката Етор и Джованети за съучастничество в убийството. Хвърлиха ги в затвора, предстоеше им съд. Разбира се, подобно нещо се очакваше. Тате отиде на гарата за посрещането на заместниците на Етор и Джованети. Беше се събрала огромна тълпа. От влака слезе Големият Бил Хейуд, най-прочутият уобли^[2]. Беше от западните щати и носеше мека широкопола шапка, която сега свали и размаха. Чуха се приветствени възгласи. Хейуд вдигна ръка за тишина. Заговори. Имаше хубав глас. „Чужденци тук няма, освен капиталистите“ — каза той. Тълпата обезумя. След това всички тръгнаха по улиците, пеейки Интернационала. Момиченцето никога не бе виждало своя Тате така оживен. Стачката му харесваше, защото не си стоеше в стаята. Държеше баща си за ръката.

Седмици наред борбата не стихваше. Помощни комитети организираха кухни във всеки квартал. „Това не е благотворителност — обясни една жена на Тате, който, след като момиченцето получи порцията си, отказа своята. — Господарите ви искат да сте слаби, а на вас са ви нужни сили. Хората, които днес ни помагат, утре ще се нуждаят от нашата помощ.“ В тези мразовити дни стачните постове увиваха главите си с шалове и тъпчеха от крак на крак в студения сняг. Пелеринката на момиченцето бе износена. Тате предложи услугите си на стачния комитет — да рисува плакати — и така те се измъкнаха от студените улици. Плакатите ставаха красиви. Но човекът, който отговаряше за тях, му каза, че не трябвало да се рисуват така. „На нас

не ни е нужно изкуство — каза човекът. — Нужно ни е нещо, което да възбужда гнева. Нещо, което да поддържа огъня.“ Тате беше нарисувал вкочанясалите фигури на стачници със затънали крака в снега и семейства, сгущени в бедняшките си квартири. Тогава премина към лозунги. „Един за всички, всички за един!“ Почувства се по-добре. Вечер мъкнеше вкъщи изрезки хартия, клишета, пера и туш и за да отвлече мисълта на момиченцето от собствените им несгоди, започна да го забавлява с рисунки на силуети. Направи цяла сцена с трамвай — как хората се качват и слизат. Момиченцето много я хареса. Подпря рисунката на възглавницата си и я разглеждаше под различни ъгли. Това вдъхнови Тате. Направи няколко скици на трамвай, постави ги една върху друга и като ги прелисти бързо, трамваят пристига по релсите отдалече и спира, за да се качат и слязат пътниците. Тате изглеждаше все едно, че се забавляваше не по-малко от дъщеря си. Тя го гледаше с такова възхищение, че той бе обхванат от истинска треска да създава нещо за нея. Донесе още изрезки. Представи си я на кънки. За две денонощия направи 120 силуета на листчета не по-големи от ръката му. Завърза ги с конци. Тя взе малката книжка и като обръщаше страниците с палеца си, виждаше как се плъзга на кънките напред-назад, плавно се завърта в осморка, прави пируети и накрая завършва с красив поклон пред публиката. Тате я прегърна и се разплака, като усети крехкото ѝ телце и допира на нежните ѝ устни до лицето си. Ами ако излезе така, че да не може да направи нищо повече за нея в този живот, освен да рисува картинки? Ами ако продължават да живеят само с неосъществени надежди? Дъщеря му щеше да го осъди за това, като порасне.

А междувременно стачката се бе прочула. Всеки ден пристигаха репортери от цялата страна. Идваше и подкрепа от други градове. Единството на стачния фронт обаче все по-осезателно отслабваше. За един човек с деца бе трудно да поддържа своята смелост и решимост. Тогава се разработи план, който предвиждаше децата на стачниците да се разпратят по други градове и да се настанят у семейства, симпатизиращи на стачката. Стотици семейства в Бостън, Ню Йорк и Филадельфия предложиха да поемат децата. Други изпращаха пари. Стачният комитет внимателно провери всяко едно семейство. Родителите на децата трябваше да подпишат формуляри, че са съгласни. Експериментът започна. Богати жени пристигнаха от Ню

Йорк да придружат първите сто деца във влака. Всяко дете премина през лекарски преглед и получи нов комплект дрехи. Те пристигнаха на централната гара в Ню Йорк като религиозно шествие. Чакаха ги тълпи от посрещачи и в съзнанието на всеки от тях се запечата картината с децата, хванати ръка за ръка и втренчили решително поглед напред, сякаш право към ужасната съдба, която индустриална Америка бе отредила за тях. Печатът им отдели изключително внимание. Фабрикантите в Лорънс разбраха, че от всички стратегически хитрости, измислени от работниците, кръстоносният поход на децата е най-опасният. Ако допуснеха това да продължи, симпатиите на обществеността в страната щяха да наклонят в полза на работниците и фабрикантите трябваше да отстъпят. А това би означавало повишение на всички заплати, за някои работници чак до осем долара седмично. Щяха да си издействат и допълнително възнаграждение за извънреден труд и за повишена производителност. Щяха да се измъкнат безнаказано за стачката си. Това бе немислимо. Фабрикантите знаеха кои са стълбовете на цивилизацията и източниците на прогреса и благоденствието в град Лорънс. За доброто на страната и на демократическата система в Америка те решиха: повече никакви детски походи.

А в това време Тате се бореше със себе си. Безспорно най-добре за момиченцето бе да поживее за няколко седмици с някое солидно семейство. Щеше да бъде добре нахранено, на топло и щеше да вкуси от нормалния семеен живот. Но той не можеше да си представи, че би могъл да се откъсне от него. Мисълта за раздялата го изпълваше с мрачни предчувствия. Отиде в помощния комитет, разположен в един склад недалеч от фабриката, и разговаря с една от жените. Тя го увери, че толкова много добри работнически семейства са изявили желание да поемат грижа за някое дете, че просто не знаят какво да правят с тях. „А еврейски семейства има ли?“ — попита Тате. „Само кажете какво искате и ние ще се погрижим!“ — отвърна жената. Но все пак той не се реши да подпише документите. „Всяко от тези семейства е добре проучено — поясни жената. — Нима можем да бъдем небрежни към подобни неща?“ „Аз през целия си живот съм бил социалист“ — уверяваше я Тате. „Разбира се — каза жената, — ще трябва да я преслуша доктор. Дори само затова си струва. Ще яде топла храна и

ще знае, че татко ѝ има приятели на тоя свят. Но никой не ви насилва. Погледнете само опашката зад вас, колко много кандидати.“

Тате си помисли: Попаднал съм сред най-ревностното човешко братство, а съм седнал да му мисля като някой буржоа. И подписа, че е съгласен.

След около седмица заведе дъщеря си на гарата. Момиченцето се падна в контингент от двеста деца за Филадельфия. Имаше нова пелеринка и шапка, която топлеше ушите му. Тате непрекъснато поглеждаше крадешком към дъщеря си. Беше красиво дете. Имаше нещо царствено в стойката му. Радваше се на новите си дрешки. Той се отнасяше с него, както и преди, опитваше се да не показва болката си. Детето бе приело идеята за раздяла, без да възрази ни думичка. Разбира се, това бе най-доброто и за двамата. Но ако сега приемаше всичко толкова лесно, как ли щеше да постъпва в бъдеще? Момиченцето имаше черти в характера си, които той не бе успял да открие. Привличаше хората. Много майки наоколо зяпаха в него. Тате се гордееше, но се и плашеше. В чакалнята гъмжеше от майки и деца. Някой извика: „Ето го, идва!“ И тълпата се люшна към вратите, а влакът бавно се приближаваше, като съскаше и изхвърляше грамадни облаци пара.

За децата бе прикачен специален вагон на края на композицията. Влакът се движеше по линията Бостън — Мейн. Локомотивът бе марка „Болдуин 4–6–0“. Всички се насочиха към перона, водени от сестрите на филадельфийския женски комитет. „Не забравяй как трябва да се държиш! — каза Тате, като вървяха напред. — Ако те попитат нещо, ще отговаряш! Говори ясно, че да могат да те чуват.“ Щом завиха зад ъгъла на гарата, той забеляза на улицата цяла редица въоръжени войници с каски. Карабини висяха през гърдите им. Стояха с гръб към перона. Шествието спря и се люшна назад. В предните редове настъпи смут. После се чу писък, изведнъж отвсякъде заизникваха полицаи и сред тълпата настана ужасна бъркотия. Пред изумените пътници, които зяпаха от прозорците, полицията се мъчеше да раздели майки от деца. Влачеха майките, които ритаха и пицяха, към няколко камиона на края на перона. Бяха военни камиони тип „Рео“ с брезентови платници и вериги на колелата. Децата падаха, те тълчеха върху им. Разбягаха се на всички страни. Покрай Тате и момиченцето изтича една жена, от устата ѝ струеше кръв. Локомотивът бълваше назад облаци пара като

гъста мъгла. Камбаната тихо издрънча. Някаква жена застана пред Тате. Опита се да му каже нещо. Държеше се за корема. После падна. Тате взе дъщеричката си на ръце и я качи на платформата на най-близкия вагон, за да я предпази от жестокостите по перона. После се наведе над падналата жена. Вдигна я под мишниците и я помъкна през тълпата към една пейка. Като я поставяше да седне, привлече вниманието на един от полицаите. Полицаят го зашиба с палка по раменете и главата. „Какво правите?“ — завика Тате. Той наистина не знаеше какво иска от него този обезумял тип. Отново се шмугна в тълпата. Оня го последва и продължаваше да го удря. Тате с препъване се измъкна от тълпата, но оня не спираше да го удря и той най-накрая се свлече на земята.

Заповедта за тази полицейска акция бе издадена от началника на военната полиция в града, който забраняваше децата да напуснат град Лорънс, Масачузетс. Това било за тяхно добро. Те стояха на колене, прегърнали проснатите окървавени тела на родителите си. Някои изпаднаха в истерия. За няколко минути полицията разчисти перона, камионите потеглиха, военните отряди си тръгнаха, марширувайки, останаха само разплакани деца и неколцина хълцащи пребити възрастни. Един от тях бе Тате. Той се подпря на един стълб, за да дойде на себе си. Главата му се въртеше. Чувахе звуци, които се бяха разнесли минути преди това. Чу и гласа на своето момиченце: „Тате! Тате!“ В тоя миг си даде сметка, че на перона е някак необичайно светло. Влака го нямаше. Осъзнаването на този факт го прободеше като с нож право в сърцето. Умът му изведнъж се проясни. Все още чуваше: „Тате! Тате!“ Погледна към релсите и видя последния вагон от влака за Филадельфия, спрял на няколко метра извън перона. Тате се затича. „Тате! Тате!“ И влакът бавно потегли. Тате тичаше по релсите. Тичаше, препъвайки се, с протегнати ръце. Пръстите му се докопаха до парапета на последната платформа. Влакът набираше скорост. Краката му не докосваха земята. Траверсите под него взеха да се размазват. Той се вкопчи в перилото, най-сетне успя да опре колене на платформата и увисна там, стиснал здраво железата, а главата си завря плътно до пръчките като затворник, който се моли да бъде пуснат на свобода.

---

[1] Световен съюз на индустриалните работници. — Б.пр. ↑

[2] Член на ССИР. — Б.пр. ↑

Двамата кондуктори спасиха Тате, като го сграбчиха за ръцете и за дъното на панталоните и го изтеглиха върху платформата. Първо трябваше да разтворят пръстите му, които бяха вкопчени в парапета. Откри дъщеря си във влака и без да обръща внимание нито на кондуктори, нито на пътници, я притисна до себе си и заплака. После забеляза, че новата ѝ пелерина е оплескана с кръв. Погледна ръцете ѝ. Те също бяха изцапани с кръв. „Къде си ранена? — изкрещя той. — Къде?“ Тя поклати глава и посочи към него; тогава разбра, че кръвта по нея е неговата. Идеше от черепа му и почерняше бялата му коса.

Един лекар, случил се във влака, се погрижи за раните на Тате и му сложи инжекция. След това не си спомняше напълно ясно какво стана. Заспа, легнал на една страна върху седалката, подложил ръка за възглавница. Усещаше, че влакът се движи и че дъщеря му седи срещу него. Тя гледаше през прозореца. Бяха единствените пътници в специалния вагон за Филадельфия. Понякога долавяше гласове, но не намираще сили да се напегне и разбере какво казват. Същевременно ясно виждаше в очите на дъщеря си планини от сняг, които бавно преминаваха покрай зениците. Така пропътуваха целия път на юг до Бостън, после до Ню Хейвън, през градчетата на Уестър-Рай и Ню Рошел, през локомотивните депа на Ню Йорк, през реката към Нюарк, към Ню Джърси и чак до Филадельфия.

Когато влакът пристигна, двамата бегълци намериха една пейка на перона и там прекараха цялата нощ. Тате не беше съвсем на себе си. За щастие в джоба си бе оставил част от седмичната си заплата, която бе отделил за наема: два долара и петдесет цента. Момиченцето седеше на излъсканата пейка до него и гледаше сенките на хората, които минаваха по перона. В ранните утринни часове бе останал само един чистач, който метеше с голяма метла мраморната настилка. Както винаги момиченцето посрещаше с примирение ситуацията, в която бяха изпаднали. Тате го болеше главата. Ръцете му бяха подпухнали и изподрани. Седеше, притиснал с длани ушите си. Не знаеше какво да прави. Не можеше да мисли. Но все пак бяха във Филадельфия.

На сутринта намери един захвърлен вестник. На първа страница имаше репортаж за полицейския терор в Лорънс, Масачузетс. Извади цигарите от джоба си, запуши и се зачете. В редакционната статия се настояваше федералното правителство да разследва причините за изстъпленията. Значи така, стачката ще бъде спечелена. А после какво? Той чу тракането на станове. Заплата от шест долара и нещо. Можеше ли това да промени живота им? Щяха да продължават да живеят в същата мизерна стаичка, на същата ужасна и тъмна уличка. Тате поклати глава. „Тая страна не ме оставя да дишам.“ В това настроение той бавно стигна до решението да не се връща в Лорънс, Масачузетс. Вещите си, дрипите си щеше да остави на хазаите. „Какво носиш със себе си?“ — попита дъщеричката си. Тя му показва съдържанието на малката си чанта — неща, които бе взела за пътуването си. Бельо, гребен, четка за зъби, шнола за коса, жартиери, чорапи, книжката с рисунките на трамвая и кънкьорката. Може би от този момент Тате започна да разглежда живота си като отделен, несвързан със съдбата на работническата класа. „Мразя машините“ — каза той на дъщеричката си. Стана, тя също се изправи, хвана го за ръката и двамата се отправиха към изхода. „Стачката на ССИР е успяла — каза той. — Но какво са спечелили? Няколко цента отгоре върху заплатите. Ще станат ни собственици на заводите? Не.“

Те се измиха и освежиха в обществената тоалетна. Отидоха в кафенето на гарата, закусиха с кифли и кафе и прекараха деня из улиците на Филадельфия. Беше студено и слънцето блестеше. Зяпаха по витрините на магазините и когато краката им се вкочанясаха до болка, влязоха в един голям универсален магазин да се постопят. Навсякъде гъмжеше от купувачи. Момиченцето с интерес откри, че над щандовете се люлеят телени кошници на подвижни кабели. Разнасяха парите и бележките напред-назад между щандовете и касата. Продавачките дърпаха шнур с дървена дръжка, за да слезе кошницата до тях, и друг един шнур, за да я изкачи обратно. Манекени като големи кукли демонстрираха тюрбани от сатен и широкополи шапки с пера от бяла чапла. „Една от тия шапки струва повече от седмичната ми заплата“ — каза си Тате.

После, отново из улиците, те минаха покрай сгради с железни порти, където камиони спираха пред складови платформи. Витрините на компаниите за доставки и търговия на едро не представляваха

интерес. В един момент погледът на момичето се спря върху мръсна витрина, на която бяха изложени всякакви евтини украшения и дрънкулки, които можеха да се изписват по пощата. По онова време бизнесмените започваха да откриват облагите от разни шегаджийски номера и забавни трикове. Имаше експлодиращи цигари, гумени рози за бутониера, от които църкаше вода, кутийки с емфие, телескопи, които оставят чернилка по очите, гърмящи тестета карти, плондери, които се поставяха под възглавницата на стол и издаваха неприлични звуци, стъклено преспание със зимни пейзажи, върху които валеше сняг, щом ги разтърсиш, гърмящи кибритени клечки, малки оловни камбани на свободата и статуи на свободата, магически пръстени, гърмящи автоматични писалки, книги, които тълкуват сънищата, гумени египетски танцьорки, гърмящи часовници, гърмящи яйца.

Тате продължи да зяпа витрината дълго след като интересът на дъщеря му се бе изчерпал. Въведе я в магазина. Свали шапка и заговори на един човек с раирана риза, който тръгна към тях да ги посрещне. Беше приятен. „Разбира се — каза той, — дайте да видим.“ Тате взе чантата на момиченцето, постави я на щанда и извади книжката с кънкьорката. Застана до собственика, протегна книжката на една ръка разстояние и ловко прелисти страниците. Малката кънкьорка се плъзгаше напред, изписваше осморки, връщаше се, правеше пируети и накрая завърши с грациозен поклон. Човекът вдигна вежди. Издаде напред долната си устна. „Нека аз да опитам“ — каза той.

След един час Тате излезе от магазина с двайсет и пет долара в брой и договор с поръчка за още четири такива книжки, по двайсет и пет долара всяка. Компанията — името ѝ бе „Франклин Новълти“ — щеше да ги отпечата и пусне в продажба. В договора ги нарекоха кино книжки. „Ела — каза Тате на дъщеричката си, — ще намерим някой пансион в приличен квартал, после ще се нахраним и ще вземем топла баня.“

Така художникът даде нова насока на живота си и го вля в потока на американската енергия. Работниците можеха да стачкуват и да умират, но из улиците на градовете се срещаха предприемчиви люде, които варяха сладки картофи в казани върху жарава и ги продаваха за един или два цента. Вечно усмихнат, латернаджията пълнеше шапката си. Без да се плаши от снега, Фил, цигуларят, отрязал пръстите на ръкавицата си, свиреше под осветените прозорци на богаташките къщи. Франк, касиерчето, дебнеше дали не се е подплашил конят на дъщерята на някой акционер от Уолстрийт. По целия континент търговците натискаха големи кръгли клавиши на автоматичните каси. Стойността на това достойно изобретение навсякъде бе надлежно оценена. Всеки град си имаше свой павилион от белгийски мрамор за сладолед и газирана вода. Навсякъде новите таблетки „Паркър“ обещаваха да ви спасят от зъбобол. В Хайланд парк, щата Мичиган, първият автомобил модел Т, монтиран на конвейер, се плъзна по рампата и се спря в тревата под ясното небе. Беше черен и неугледен и стърчеше високо над земята. Неговият създател го наблюдаваше от разстояние. Шапката му бе килната назад. Дъвчеше сламка. В лявата си ръка държеше джобен часовник. Работодател на много хора, голяма част от тях чужденци, той отдавна се беше убедил, че повечето човешки същества на тая земя са твърде тъпи, за да си уредят сносно живота. На него му хрумна идеята да раздроби работните операции по монтажа на автомобила на най-елементарните им съставки, така че всеки глупак да е в състояние да ги върши. Вместо да кара един човек да изучи изцяло стотиците детайли и операции при изработването на автомобила, вместо да го разкарва напред-назад да събира всички части по общия опис, защо да не го остави да си стои на едно място и да извършва една и съща работа, а частите да пристигат при него на движеща се лента. Така умствените възможности на работника нямаше да са от значение. „Онзи, който поставя болта, не поставя гайката — казваше изобретателят на съдружниците си. — А този, който поставя гайката, не я затяга.“ Знаеше как да си служи с думите. Вдъхновението

му бе дошло, след като посети един концерн за разфасоване на говеждо месо, където кравите минаваха из целия завод, закачени на ченгели върху подвижни въжета. Местеше с език сламката от единия край на устата си в другия. Отново погледна часовника си. Геният му се проявяваше и в това, че умееше пред подчинените и конкурентите си да се прави на много по-бавномислещ от тях. Докосваше леко тревата с върха на обувката си. Точно шест минути след като първият автомобил слезе от рампата, друг, абсолютно същият, се появи на върха ѝ, задържа се за миг, насочен към студеното утринно слънце, после се плъзна надолу и чукна задницата на първия. Някога Хенри Форд бе обикновен автомобилен техник. Сега се радваше на възторг и преклонение, каквито не са били засвидетелствани на никой американец преди него, дори и на Томас Джеферсън^[1]. Беше изобретил как една машина да се самовъзпроизвежда безкрайно. Неговите подчинени, помощници и управители се струпаха наоколо да му стиснат ръката. В очите им заблестяха сълзи. Той отдели точно шейсет секунди по джобния си часовник за чувствоизлияния. После отпрати всички обратно по работните им места. Знаеше, че могат да се направят подобрения, и беше прав. Контролирайки скоростта на конвейерните ленти, можеше да контролира производителността на труда. Не желаше работникът да се навежда или да прави повече от крачка встрани от работното си място. Работникът трябва да оползотворява всяка необходима секунда в работа, но нито една повече от необходимото. От тези принципи Форд изгради теорията за индустриалното производство — не само частите на готовия продукт да бъдат заменяеми, но работниците, които ги произвеждат, да представляват заменяеми се части. Скоро започна да произвежда по три хиляди автомобила на месец и да ги продава на масите. Щеше да живее дълъг и активен живот. Обичаше птиците и животните и сред приятелите му беше и Джон Бъроуз, стар природоизпитател, който изучаваше живота на кротките горски обитатели — катеричките, миещите се мечки, стърчиопашките, орехчетата и синигерчетата.

---

[1] Томас Джеферсън (1743–1826) — третият президент на Съединените щати (1801–1809). — Б.пр. ↑

Въпреки постиженията си Форд не се издигна до върха на пирамидата на бизнеса. Това високо място се заемаше от един-единствен човек.

Канторите на компанията на Дж. П. Морган се намираха на Уолстрийт 23. Една сутрин крупният финансист пристигна на работа, облечен в тъмносин костюм, черно пардесю с яка от агнешка кожа и цилиндър. Предпочиташе винаги излезлия от мода стил. Когато слизаше от лимузината, наметката, с която седеше в колата, падна и се уви около краката му. Един от неколцината банкови служители, втурнали се да го посрещнат, размота наметката и я окачи на специална кука от вътрешната страна на вратата. Шофьорът го отрупа с благодарности. Кой знае как тръбата, през която се разговаряше с шофьора, се бе откачила и друг банков служител я закрепил. В това време Морган бе вече влязъл в сградата и съветници, помощници, чедори и някои клиенти на фирмата закръжиха наоколо му като и птици. Морган носеше бастун със златна топка. Бе влязъл вече в седемдесет и петата година от своя живот — едър човек, висок повече от метър и осемдесет, с голяма глава и оредяла бяла коса, бели мустаци и студени фанатични очи, така близко разположени едно до друго, сякаш за да подсказват патологичното във волята му. Приемайки раболепните умилквания на своите подчинени, той влезе в кабинета си — скромна стая с остъклени стени в централното хале на банката, където всички го виждаха и той виждаше всички. Помогнаха му да си свали палтото и шапката. Носеше свободна колосана яка и широка вратовръзка. Седна зад бюрото си и без да обръща внимание на влоговите сметки — първото нещо, към което обикновено поглеждаше, каза на помощниците си: „Искам да се видя с оня тенекеджия. Как му беше името? Автомобилният механик. Форд.“

Беше доловил в постиженията на Форд такава жажда за ред, каквата бе и неговата. Това бе първият знак от толкова време насам, който подсказваше, че може би не е единствен на тая планета. Пиърпонт Морган беше оня класически герой на Америка, който,

роден в баснословно богатство, с упорит труд и безскрупулност успя да умножи милионите на фамилията си до безчетни величини. Държеше 741 директорски поста и 112 корпорации. Веднъж предостави заем на правителството на Съединените щати, за да го спаси от банкрут. Сам прекрати паниката в 1907 година, като уреди вноса на сто милиона долара в златни кюлчета. Със своите частни влакове или яhti бе прекосил всички граници и навсякъде в света се чувстваше като у дома си. Той бе кралят на невидимата многонационална империя на капитала, чийто суверенитет бе гарантиран навсякъде. Владееше ресурси, които биха разорили кралските богатства, но той бе реформатор, който оставяше на президенти и крале техните територии, а поемаше ръководството на железопътните им линии, корабоплаването, банките, тръстовете, индустрията и битовите услуги. Години наред се бе обграждал с приятели и познати и тайно изследваше ония им лични качества, които биха ги издали, че хранят към него по-малко уважение, отколкото в действителност показват. Неизменно оставаше разочарован. Навсякъде мъжете му се подчиняваха, а жените се опозоряваха. Той познаваше както никой друг студентите и пусти измерения на безграничния успех. Най-обикновени прояви на неговата интелигентност и инстинкт през последните петдесет години го направиха изтъкнат деец в международните отношения и той мислеше, че това не говори особено добре за човечеството. Само едно нещо все още напомняше на Пиърпонт Морган за човешкия му произход: това бе хроническото кожно заболяване, обсебило целия му нос, който сега приличаше на оня гигантски сорт ягоди, удостоен с множество награди, отглеждан в Калифорния от чудодееца в градинарството Лутър Бърбенк. Това нещастие бе сполетяло Морган още в младежките му години. Колкото по остаряваше и по-богат ставаше, толкова повече растеше носът му. Беше се научил да смразява с поглед хора, които се заглеждат в носа му, но всеки ден от своя живот, щом станеше, той го разглеждаше внимателно в огледалото и макар да го намираще за отвратителен, изпитваше някакво необяснимо задоволство. Струваше му се, че винаги когато постигне нова придобивка, извърши успешно някоя финансова операция или пък поеме ръководство над нов клон от индустрията, на носа му разцъфва ново яркочервено петно. Любимото му литературно произведение бе разказът „Белег по рождение“ на

Натаниъл Хоторн — за една изключително красива жена, чието обаяние би било съвършено, ако не бил един малък белег на бузата ѝ. Съпругът ѝ, учен естественик, я накарал да пие някакво лекарство, за да се отърве от това свое несъвършенство, и белегът наистина изчезнал; но когато и последните му бегли очертания взели да се губят от кожата ѝ, тя издъхнала. Морган вярваше, че обезформянето на чудовищния му нос е божи знак, доказателство за неговата смъртност. Това бе най-силното доказателство, което притежаваше.

Веднъж, преди години, покани на вечеря в своята резиденция на Медисън авеню дванадесетимата най-могъщи хора на Америка, освен него. Мислеше, че събрана наедно, енергията на техните мозъци би огънала стените на дома му. Рокфелер го смая с вестта, че страда от хронически запек и мисли повечето в тоалетната. Карнеги дремеше над своето бренди. Харимън изгърсваше глупост след глупост. Събран в тая зала, елитът на американския бизнес не можа да измисли какво да си каже. Как го отвращаваха те! Как потръпваше сърцето му! Той долови с мозъка си наелектризираните ветрове на една празна вселена. Нареди прислугата да окичи с лаврови венци всяко теме. Без изключение дузината най-силни на Америка приличаха на конски задници. Но помпозността, която растеше заедно с богатствата им, ги караше да смятат, че тези смешни лозови клечки имат свой смисъл. На нито една от жените им не ѝ мина през ума да се изсмее. Вещици. Седяха върху огромните си драпирани задници, с провиснали под деколтетата им гърди. Нито капка ум в главите им. Никакъв блясък в очите. Те бяха верни съпруги на велики мъже и усиленото катерене по пътя на бурните успехи бе изсмукало всичката жизненост от плътта им. Без да показва чувствата си, Морган се прикри зад своята свирепа и непроницаема маска. Повикаха фотограф да направи снимки. Блесна светкавица — тържественият миг бе увековечен.

Избяга в Европа на борда на „Океаник“ на компанията „Бяла звезда“. Той бе обединил компаниите „Бяла звезда“, „Червена звезда“, „Американска“, „Доминиканска“, „Атлантически транспорт“ и „Лейлънд“ в една, наброяваща общо 120 океански парахода. Ненавиждаше конкуренцията по море не по-малко, отколкото конкуренцията по суша. Стоеше нощно време до перилата на палубата, слушаше грохота на морето, усещаше го как се издува, но не го виждаше. И морето, и небето бяха черни и не се различаваха. Някаква

птица, нещо като чайка, се появи от чернотата на нощта и кацна на парапета недалеч от него. Може би привлечена от неговия нос. „Аз нямам равни на себе си“ — каза Морган на птицата. Това, изглежда, бе неоспорима истина. Сякаш от ластична прашка се бе изхвърлил отвъд стойностната система на тоя свят. Факт, който го натоварваше със страшната отговорност да поддържа илюзията на другите хора. За своето Епископално братство строеше катедралата „Свети Йоан Златоуст“ на 110-а улица в Ню Йорк. За съпругата си и порасналите си вече деца продължаваше да поддържа образа на семейна бездушност. А заради авторитета на страната си живееше в най-величествения възможен стил, вечеряше с крале, купуваше произведения на изкуството от Рим и Париж или общуваше с красиви компаньонки в Екс ле Бен.

Морган спазваше принципите си. Прекарваше по шест месеца всяка година в Европа, като се придвижваше царствено от страна в страна. Трюмовете на корабите му бяха пълни с картини, редки ръкописи, първи издания, нефрит, бронзови статуи, автографи, гоблени, кристали. Взираше се в очите на бюргерите на Рембранд и на прелатите на Греко, сякаш търсеше нови царства на истината, пред които да застане на колене. Прокарваше пръсти по илюстрираните текстове на редки библии от Средновековието, сякаш за да обере прахта от божия град. Смяташе, че ако съществува нещо повече от това, което знае, то се крие в миналото, а не в настоящето, в чиято пълна гибел бе напълно уверен. Той беше настоящето. Наемаше специалисти да му търсят редки произведения на изкуството и учени да го просвещават в древните цивилизации. Газеше по фламандски гоблен. Ръцете му галеха римски скулптури. Крачеше из Акропола и подритваше откъртени отломки. Отчаяните му изследвания се спираха неизбежно на цивилизацията на Древния Египет, която учеше, че вселената е непроменяема и че след смъртта настъпва възобновление на живота. Това го смайваше. Животът му прие нов курс. Субсидира археологическа експедиция на Метрополитънския музей в Египет. Следеше откриването на всяка нова стела от сухите пясъци, на канонически съдове или амулети. Замина за долината на Нил, където слънцето никога не пропуска да изгрее, нито пък реката да наводни бреговете си. Изучаваше йероглифите. Една вечер напусна хотела си в Кайро и измина седем мили със специално превозно средство до

Голямата пирамида. Там под бледосинкавата лунна светлина един местен водач му разказа за великата мъдрост, приписвана на Озирис: че съществува на земята свещено племе от герои, издънка на боговете, които се раждат във всяка епоха, за да помагат на човечеството. Тази идея го смая. Колкото повече мислеше за това, толкова по-осезателно го усещаше. След завръщането си в Америка започна да мисли за Хенри Форд. Не се самоаблуждаваше, че Форд е джентълмен. За него той беше един хитър провинциалист, прост като дърво. Но му се струваше, че в начина, по който Форд използва хората, се крие някакво фараонско начало. И не само това: беше изучавал снимки на автомобилния фабрикант и откри изумителна прилика между него и Сети I, бащата на великия Рамзес, най-добре съхранената мумия, извадена от некропола в Тива в Долината на царете.

Резиденцията на Морган в Ню Йорк се намираше на Медисън авеню 219 в Мърихил — величествена сграда на североизточния ъгъл с 36-а улица. В съседство с нея се издигаше бялата мраморна библиотека на Морган, построена специално, за да съхранява хилядите книги и предмети на изкуството, които събираше по време на пътешествията си. Беше проектирана в стила на Италианския ренесанс от фирмата на Чарлз Макким и Станфърд Уайт. Мраморните блокове бяха съединени без хоросан. Снежна покривка, малко по-тъмна в сравнение с мрамора на библиотеката, застилаше улицата в деня, когато Хенри Форд пристигна на обяд. Снегът приглушаваше всички шумове на града. Пред входа на резиденцията стоеше на пост полицай. На отсрещния тротоар и на ъглите на 36-а и на „Медисън“ се бяха събрали на групички хора с вдигнати яки и гледаха към дома на великия човек.

Морган бе поръчал лек обяд. Почти не разговаряха, докато се хранеха. Бяха само двамата и менюто им се състоеше от супа от морска костенурка, „Монтрачет“, агнешки врат, „Шато Латур“, салатата от пресни домати и цикория, ревендов сладкиш със сметана и кафе. Обслужването беше магическо: двама от прислужниците на Морган се появяваха и изчезваха с подносите така неусетно, сякаш да внушат липсата на каквото и да е друго човешко присъствие. Форд си хапна добре, но не се докосна до виното. Привърши преди домакина си. Открито зяпаше носа на Морган. Намери троха на покривката и я постави грижливо в чинийката от кафето си. Пръстите му безцелно си играеха със златната чиния.

След като обядът приключи, Морган извести на Форд, че би искал да го заведе в библиотеката си. Излязоха от столовата и минаха през някакъв тъмен салон, където трима-четирима мъже седяха в очакване да бъдат удостоени с няколко мига от времето на Пиърпонт Морган. Това бяха адвокатите му, дошли да го съветват по повод предстоящото му явяване пред Държавния комитет по банково дело и финанси, заседаващ по това време във Вашингтон, който трябваше да

проучи възможностите за създаване на банков тръст в Съединените щати. Те наскачаха при появяването му и Морган им махна да се отстранят. Чакаше го също и един търговец на произведения на изкуството, облечен в редингот, който бе пристигнал специално от Рим, за да се види с него. Той само се изправи и се поклони.

Нищо от тези сценки не убягна от погледа на Форд. Той бе човек с прост вкус, но съвсем не се смущаваше от тази империя, както сам я наричаше, която се различаваше от неговата само по стила си. Морган го отведе в просторната западна зала на библиотеката. Седнаха един срещу друг от двете страни на камината, висока колкото човешки ръст. „Днес е хубав ден за огън“ — каза Морган. Форд се съгласи. Поднесоха им пури. Форд отказа. Забеляза, че таванът е позлатен. Стените бяха облицовани с червена копринена дамаска. Имаше чудновати картини, които висяха зад тежки остъклени рамки — портрети на бледи одухотворени лица със златни ореоли. Предположи, че в ония времена само светците са си правили портрети. Имаше мадона с дете. Прокара ръка по облегалката на фотьойла от червен плюш.

Морган му даде възможност да възприеме всичко. Изпускаше кълба дим от пурата си. Накрая заговори. „Форд — каза той пресипнало, — нямам намерение да превземам вашия бизнес или да участвам в печалбите от него. Нито пък съм свързан с някой от вашите конкуренти.“ Форд кимна. „Трябва да призная, че това е добра новина“ — каза той, като го стрелна с лукав поглед. „Аз обаче — продължи домакинът — се възхищавам от постиженията ви и макар да се опасявам, че автомобилът може да попадне в ръцете на всеки безумец, решил да похарчи неколкостотин долара, признавам, че бъдещето ви принадлежи. Вие сте все още млад човек, около петдесетака или там някъде, нали? И вероятно съзнавате по-добре от мен необходимостта от поединичното мобилизиране на човешките маси. Аз прекарах целия си живот в координиране на капитални ресурси в хармоничното съчетание на разни промишлености, но никога не съм разсъждавал над това, че използването на работната сила представлява сам по себе си хармонично комбиниран процес, независимо от предприятието, в което се използва тази сила. Позволете ми да ви запitam нещо. Хрумвало ли ви е някога, че вашата поточна монтажна линия не е само проява на индустриален гений, а проекция на органична истина? В

крайна сметка взаимозаменяемостта на частите е природен закон. Индивидите носят белезите на своя вид в своя род. Всички млекопитаещи се размножават по един и същи начин, имат същия начин на самостоятелно хранене, почти същите храносмилателни и кръвоносни системи и същите възприятия. Разбира се, не искам да кажа, че бозайниците притежават взаимозаменяеми се части, както нашите автомобили. Но общото в устройството на органите им е дало правото на учените да ги класифицират като млекопитаещи. А вътре в един вид — човека например — природните закони действат така, че нашите индивидуални различия се проявяват на базата на нашето подобие. Така че индивидуализацията може да се сравни с пирамида по това, че се получава чак след като се положи най-горният камък.“

Форд се замисли над тия думи. „С изключение на евреите“ — промърмори той. Морган си помисли, че не е чул добре. „Моля?“ попита той. „Евреите — повтори Форд. — Те не приличат на останалите. Така че теорията ви става на пух и прах.“ Той се усмихна.

Морган остана безмълвен няколко минути, като продължаваше да пуши пурата си. Огънят в огнището пращеше. Орляци снежинки, гонени от вятъра, леко докосваха прозорците на библиотеката. Морган отново заговори. „От време на време се обграждам с учени и изследователи, които ми помагат във философските ми търсения да постигна някакъв върховен извод за тоя живот, останал досега извън обсега на масите. Предлагам ви да поделите резултатите от моите изследвания. Не мисля, че сте толкова самонадеян да вярвате, че постиженията ви са единствено резултат от вашите усилия. Ако само на себе си приписвате това, бих искал да ви предупредя, сър, за ужасната цена, която ще трябва да заплатите. Ще се намерите затлачен на другия край на света и ще се изпречите като никой друг срещу пустошта на небесния свод. Вярвате ли в господ?“ „Това си е моя работа“ — отговори Форд. „Разбира се — каза Морган, — не очаквам човек с вашата интелигентност да прегърне подобна изтъркана идея. Може би ще имате по-голяма нужда от мен, отколкото мислите. Да предположим, че ви докажа съществуването на универсални закони на ред и повторение, които придават смисъл на действията ни на тая планета. Да предположим, че ви демонстрирам, че вие самият сте инструмент в нашата съвременна епоха на ония тенденции на

човешката самоличност, които само потвърждават най-древната мъдрост на света.“

Морган рязко се изправи и излезе от стаята. Форд се обърна в стола си и погледна подире му. След миг старецът се появи на вратата и го повика с енергичен жест. Форд го последва през централната зала на библиотеката към източната зала, чиито високи стени бяха покрити с библиотечни лавици. Две галерии от матирано стъкло и с лъскав металически парапет опасваха цялата зала, така че всяка книга, колкото и високо да се намираще, можеше лесно да се достигне. Морган отиде до най-отдалечената стена, натисна гърба на една книга, част от лавицата се отмести и откри отвор, през който можеше да мине човек. „Ако обичате“ — подкани той Форд и след като се намериха в малка стая, натисна някакъв бутон и вратата зад тях се затвори.

Стаята беше с обикновени размери, скромно мебелирана с кръгла полирана маса, два стола с дълги тесни облегалки и нисък шкаф със стъклена плоча отгоре, в който бяха наредени ръкописи. Морган запали настолна лампа със зелен металически абажур. „Никой досега не е влизал с мен в тази стая“ — каза той. Светна и някаква лампа на пода, специално монтирана, за да осветява хранилището на ръкописите. „Елате насам, сър!“ — каза той. Форд погледна през стъклото и видя някакъв древен пергамент, изшарен с латинско писмо. „Това — поясни Морган — е фолио на един от първите тестове на розенкройцерите: «Химическото бракосъчетание на християнина Розенкройц». Знаете ли кои са били най-първите розенкройцери, мистър Форд? Те са били християни алхимици от Рейнското пфалцграфство на Фридрих V. Става дума за ранния седемнайсети век, сър. Тия велики и добри хора разпространявали идеята за една вечна благотворна магия, до която да имат достъп определени избраници на всяка епоха и която да служи за благо на човечеството. На латински това се нарича *Prisca theologia*, тайна мъдрост. Странното е, че не само розенкройцерите са вярвали в идеята на тайната мъдрост. Знаем, че в Лондон в средата на същия век съществувало общество, наречено «Невидимата колегия». Неговите членове се славели като истинските притежатели на тая благородна магия, за която говоря. Вие, разбира се, не знаете за писанията на Джордано Бруно, от които тук има оригинална страница със собствения му почерк. Моите учени проследиха, подобно на блестящи детективи, съществуването на тази

идея и на различните тайни организации, които са я поддържали в повечето от ренесансовите култури, в средновековните общества и в Древна Гърция. Предполагам, че следите мисълта ми внимателно. Най-ранният писмен документ, който споменава за тия специални люде, раждани във всяка епоха, за да облекчат страданията на човешкия род със своята *Prisca theologia*, са достигнали до нас чрез гръцките преводи на писанията на египетския жрец Хермес Трисмегистус. Именно Хермес дава историческото название на това окултно познание. Нарича се херметика.“ С дебелия си показалец Морган натисна стъклото над последния експонат — къс от розов камък, върху който едва се забелязваха някакви геометрични драскулки. „Това, сър, може би е екземпляр от самия Хермес с оригинално клинообразно писмо. А сега позволете ми да ви запitam нещо. Защо според вас една идея, която е просъществувала във всички епохи и цивилизации на човечеството, се загубва в съвременния ни свят? Защо само в епохата на науката тези хора и тяхната мъдрост изчезват от очите ни. Ще ви кажа защо: Възходът на механистичната наука на Нютон и Декарт представлява една конспирация, един гигантски дяволски заговор, целящ да разруши нашето чувство за реалност, нашето усещане за трансценденталността, с която сме надарени. Но независимо от това днес тия хора са пак с нас. Те ни съпътстват във всяка епоха. Те се връщат, разбирате ли? Връщат се!“

Морган се бе зачервил от вълнение. Той насочи вниманието на Форд към най-отдалечения край на стаята, където в сянка стоеше друга някаква мебел с продълговата форма, покрита със златно кадифе. Морган сграбчи края на златната покривка в шепата си и като прониза госта със свирепия триумфиращ поглед на собственик, я издърпа и я пусна на земята. Форд заразглежда предмета, който представляваше стъклена витрина, запечатана с олово. В нея имаше саркофаг. Чуваше хрипливото учестено дишане на стареца. Единственият звук в стаята. Саркофагът бе от алабастр. Отгоре му от дърво бе изрязано изображението на човека, който лежеше вътре. Изображението бе оцветено в златно, червеникава охра и синьо. „А това, сър — каза Морган с пресипнал глас, — е ковчегът на един велик фараон. Египетското правителство и цялата археологическа общност смятат, че се намира в Кайро. Ако се разбере, че го притежавам, ще се вдигне страшен международен вой. Това нещо буквално е безценно. Моят

частен екип от египтолози взе всички възможни научни предохранителни мерки, за да се запази от разрушителния досег с въздуха. Под маската, която виждате, лежи мумията на великия фараон от деветнайсетата династия Сети I, взета от храма в Карнак, където е стояла повече от три хиляди години. Дойде ли му времето, ще ви я покажа. Позволете ми сега само да ви уверя, че физиономията на великия владетел ще ви заинтересува неимоверно много.“

Морган трябваше да възвърне самообладанието си. Бутна назад един от столовете и седна до масата. Лека-полека дишането му се нормализира. Форд бе седнал насреща му и разбирайки физическите затруднения на стария човек, остана неподвижен, загледан във върховете на обувките си. Високи обувки с връзки, които бе купил по каталог от „Л. Л. Бейн“. Хубави, удобни обувки. „Мистър Форд — каза Пиърпонт Морган, — бих искал да сте мой гост при една експедиция до Египет. Там е истинското място, сър. Оттам започва всичко. Поръчал съм да се изработи параход, проектиран специално за плаване по Нил. Когато стане готов, бих желал да дойдете с мен. Ще приемете, нали? Няма да са нужни никакви средства от ваша страна. Трябва да отидем до Луксор и Карнак. До Голямата пирамида в Гиза. Та ние сме толкова малко, сър! Парите ми разтвориха вратите на някои крипти, дешифрираха свещени йероглифи. Защо да не се радваме на това, което представляваме, и на вечната благотворна сила, която въплъщаваме?“

Форд седеше, леко изгърбен. Дългите му ръце лежах на дървените облегалки на стола, сякаш бяха прекършени в китките. Обмисляше онова, което се бе споменало дотук. Погледна към саркофага. Когато се убеди, че е разбрал всичко, кимна тържествено и отговори по следния начин: „Ако съм ви разбрал правилно, мистър Морган, вие говорите за превъплъщаване. Нека да ви кажа затова няколко думи. Като младеж изживях голяма душевна криза, като разбрах, че нямам нужда да знам това, което знам. Притежавах издръжлив и твърд характер, разбира се, но бях обикновено селско момче с трудно детство. И все пак знаех кое как действа. Можах само да хвърля един поглед върху нещо и да кажа веднага на какъв принцип работи и как да се усъвършенства. Но не съм интелектуалец, разбирате ли, и нямам търпение да слушам дълги думи.“

Морган слушаше. Почувства, че не бива да мърда.

„И така — продължи Форд, — веднъж ми попадна малка книжка. Наричаше се «Вечната мъдрост на един източен факир», публикувана от компанията «Франклин Новълти» във Филадельфия, щата Пенсилвания. И в тая книжка, която струваше двацет и пет цента, намерих всичко, което ми бе нужно, за да дам покой на съзнанието си. Превъплъщението е единственото нещо, в което вярвам, мистър Морган! С него си обяснявам своя гений; просто някои от нас са живели повече пъти от другите. Така че, виждате ли, това, за което вие сте харчили пари по учени или сте пропътували света, за да научите, аз вече го знам. И ще ви кажа още нещо: като благодарност за обяда ще ви заема тая книжка. Няма да ви е нужно да се ровите из всичките тия латински неща! — каза Форд, като размаха ръка. — Няма да ви е нужно да обирате боклукчийските кофи на Европа и да строите параходи за Нил, за да откриете нещо, което можете да си доставите с пощенска поръчка за двацет и пет цента!“

Двамата мъже се гледаха вторачено един друг. Морган се облегна в стола си. Кръвта се изцеди от лицето му и очите му изгубиха студения си блясък. Когато заговори, гласът му бе отпаднал като на старец. „Мистър Форд — каза той, — ако моите идеи издържат, след като ги разкрих пред вас, това ще е най-голямото им изпитание.“

Все пак решителният пробив бе направен. Около година след тази изключителна среща Морган замина на своето пътешествие из Египет. Макар че Форд не тръгна с него, той не отрече възможността за божественото си потекло. Двамата основаха най-дълбоко законспирирания и недостъпен клуб в Америка „Пирамидата“ и бяха единствените му членове. Той финансира някои изследвания, които продължават и до днес.

Разбира се, в оня период от нашата история представите за Древния Египет вълнуваха съзнанието на много хора. Това се дължеше на скорошните открития в пустинята, направени от английски и американски археолози. След играчите на ръгби с техните брезентови наколенки и кожени шлемове археолозите се радваха на най-голяма популярност в университетите. В неделните притурки на вестниците се появяваха най-подробни описания на мумифицирането и неопитни репортери коментираха сложността на съхраняването на папирусите. Египетското изкуство стана предпочитана украса в интериора на домовете. Изхвърляха се мебелите стил „Луи XIV“ и на мода излизаха тронове с увити около облегалките змии. В Ню Рошел Майката също се зарази от модата, тапетите на цветя в столовата ѝ се сториха потискащо скучни и ги замени с елегантен десен от египтяни и египтянки с големи тъмни очи, изискани прически и къси туники. Оцветени в червеникава охра, синьо и млечнокафяво, те дефилираха по стените в типичната за Египет фронтална рисунка, с лешояди, житни снопи, водни лилии и лютни в ръце. Сред тях се забелязваха лъвовете, скарабей, бухали, волове. Бащата, чувствителен към всяка промяна, усети, че апетитът му намалява. Струваше му се неуместно да се заровиш в гробница, когато се храниш.

Момчето обаче хареса този десен и се въодушеви да изучава йероглифите. Отказа се от седмичното списание за Дивия запад и се нахвърли върху списания, които публикуваха истории за осквернени гробници и за сбъднати проклетия на мумиите. Беше заинтригувано от негърката в мансардата и в своите детски игри тайно си я представяше като нубийска принцеса, пленена в робство. Без да знае това, тя седеше до прозореца си, а то се разхождаше покрай вратата ѝ с картонена маска на ибис с дълга човка, която само си бе изработило.

Един неделен следобед нов форд модел Т бавно се плъзна надолу по хълма и мина край къщата. Момчето го забеляза още от верандата и изтича на тротоара. Шофьорът се оглеждаше наляво и надясно, сякаш се опитваше да открие определен адрес; колата зави зад ъгъла и се

появи отново. Шофьорът натисна спирачки точно пред момчето и му махна с облечената си в ръкавица ръка. Беше негър. Колата му грееше. Металните части ослепително блестяха. Отпред имаше високо стъкло, което бранеше от вятър, а отгоре специален брезентов гюрук. „Търся една млада цветнокожа жена на име Сара — каза той. — Научих, че живее в някоя от тези къщи.“

Момчето разбра, че става дума за жената от тавана: „Сара е тук!“ Негърът изключи мотора, дръпна спирачката и скокна навън. После изкачи стъпалата под норвежките кленове и мина покрай къщата към задния вход.

Отвори му Майката; чернокожият се държеше почтително, но в начина, по който помоли за разрешението ѝ да говори със Сара, прозираше някаква подчертана решителност и самоувереност. Майката не можа да определи възрастта му. Беше набит човек с лъскаво кафяво лице, високи скули и големи тъмни очи, толкова настойчиви, че просто пронизваха. Имаше и тънки мустачки. Беше облечен с превзета изисканост, каквато черните обичаха да демонстрират. Носеше вталено черно пардесю, костюм на рибена кост в черно и бяло, сиви гети и остри черни обувки. В ръка държеше тъмносива шапка и очила за шофиране. Тя му каза да почака и затвори вратата. Изкачи се до третия етаж. Завари Сара не до прозореца както обикновено, а застанала напрегнато със скръстени ръце, вперила поглед във вратата. „Сара — каза Майката, — търсят те.“ Момчето не отговори нищо. „Ще слезеш ли в кухнята?“ Сара поклати отрицателно глава. „Не искаш ли да го видиш?“ „Не, госпожо — най-накрая тихо каза тя, без да вдига очи от пода. — Моля ви, отпратете го!“ Това бе най-дългото ѝ изречение, откакто живееше при тях вече няколко месеца. Майката слезе долу, но не намери човека на задния вход, а в кухнята, където бебето на Сара спеше в количката си в топлото ъгълче до готварската печка. Количката беше плетена от тръстика, на четири дървени колела със спици и подплатена с избеляла драперия от син сатен, обточена с плюш. В нея бе спал нейният син, а преди това и брат ѝ. Чернокожият бе коленичил пред количката и гледаше съсредоточено детето. Без да размисли, Майката се ядоса, задето се бе осмелил да прекрачи прага ѝ. „Сара не е в състояние да се види с вас“ — каза тя и отвори вратата. Черният човек хвърли още един поглед към детето, стана, благодари и си излезе. Тя хлопна след него вратата по-силно, отколкото бе редно.

Бебето се събуди и се разплака. Тя го вдигна на ръце да го успокои, изненадана от своята невъздържана реакция към посетителя.

Така се появи чернокожият с форда на Бродвю авеню. Името му бе Коулхаус Уокър-младши. От този следобед нататък той пристигаше всяка неделя, чукаше на задната врата и си тръгваше, без да възразява, когато Сара отказваше да го приеме. Бащата намираще посещенията му за досадни и искаше да го обезкуражи. „Ще повикам полицията“ — обяви той. Майката го хвана за ръката. Един неделен ден чернокожият остави букет жълти хризантеми, които в тоя сезон трябва да му бяха стрували доста пари. Преди да занесе горе цветята на Сара, Майката застана до прозореца на гостната. Отпред на улицата чернокожият бършеше праха от колата си, почистваше спиците на колелата, фаровете, предното стъкло. Хвърли поглед към прозореца на третия етаж и потегли. За Майката това бе повод да си спомни израза по лицата на младежите от семинарията в Охайо, които я обикаляха още като седемнайсетгодишно момиче. Каза на Бащата: „Мисля, че сме свидетели на най-упоритото ухажване, което познават християните.“ Бащата отговори: „Да, ако наричаш ухажване това, от което вече се е пръкнало дете.“ „Забележката ти е доста груба — каза Майката. — Имало е страдание, а сега има покаяние. Виждам нещо много благородно в това и съжалявам, че ти не можеш да го усетиш.“

Сара не продумваше за своя посетител. Те нямаха представа къде и как го е срещнала. Доколкото знаеха, тя нямаше нито семейство, нито приятели сред цветнокожото население в града, което беше сравнително отдавна установено, но все пак се срещаха и приходящи. Очевидно тя бе дошла тук от Ню Йорк да работи като слугиня. Майката се въодушеви от ситуацията. За първи път насам от деня, в който бе открила черното бебенце в цветната леха, тя видя някаква надежда за бъдещето на младата жена. Започна да съжалява, че Сара проявява такава непримиримост. Мислеше си за дългия път на Коулхаус Уокър чак от Харлем, където живееше, и за пътя, който биеше обратно, и реши следващата неделя да се отнесе по-добре с него. Щеше да сервира чай в гостната. Бащата запита дали това ще бъде уместно. „Той говори изискано и се държи като джентълмен — отвърна Майката. — Не виждам нищо нередно. Когато президентът Рузвелт беше господар в Белия дом, даде обяд на Букър Т. Уошингтън^[1]. Защо ние да не поднесем чай на Коулхаус Уокър.“

И така следващата неделя негърът бе поканен на чай. Бащата забеляза, че той не изпитва стеснение от това, че седи в гостната му с чаша чай в ръка. Напротив, приемаше го като най-естественото нещо на света. Не благоговееше пред обстановката, нито пък маниерите му бяха сервилно почитателни. Държеше се възпитано. Разказа им за себе се. Бил по професия пианист и понастоящем свирел почти постоянно в Ню Йорк в оркестъра на Джим Юрп „Клеф кльб“, много известен състав, който редовно даваше концерти в казино „Манхатън“ на 155-а улица и Осмо авеню. „За един музикант е много важно да се установи на постоянна работа — каза той, — работа, която да не е свързана с пътуване. Аз повече няма да пътувам, няма да се лашкам по пътищата.“ Говореше разпалено и Бащата разбра, че обяснението му е предназначено за горния етаж. Това го подразни. „Какво бихте изсвирили? — попита той неочаквано. — Изсвирете ни нещо.“

Негърът остави чая си на подноса. Изправи се, попи устните си със салфетката, сложи я отстрани до чашата си и се отправи към пианото. Седна на столчето, но веднага се изправи и го завъртя, докато се издигна до удобната за него височина. Седна отново, изсвири един акорд и се обърна към тях „Пианото ви се нуждае от акордиране“ — каза той. Лицето на Бащата почервения. „О, да — каза Майката, — ние сме доста небрежни в това отношение.“ Музикантът се обърна към клавиатурата. „Раг за Уолстрийт — обяви той, — написан от прочутия композитор Скот Джоуплин.“ Засвири. Зле акордиран или не, старият „Еолиан“ никога не бе издавал такива звуци. Къси ясни акорди трептяха във въздуха като цветя. Мелодиите образуваха букет. Сякаш в живота не съществуваше нищо друго, освен музика. Когато мелодията свърши, Коулхаус се завъртя на столчето и видя, че го слуша цялото семейство: Майката, Бащата, момчето, Дядото и Малкият брат, който бе пристигнал от стаята си по риза и тиранти да види кой свири. От всички присъстващи той единствен познаваше рагтайма. Беше го слушал в периода на своя нощен живот из Ню Йорк. Но никога не бе очаквал да чуе рагтайм в дома на сестра си.

Коулхаус Уокър отново се завъртя към пианото и оповести: „Кленов лист. Музика: Скот Джоуплин. Най-прекрасният раг, който е звучал някога.“ Пианистът седеше изправен, неговите тъмни пръсти с розови нокти без всякакво усилие изтръгваха синкопираните акорди и ритмични октави. Това бе оригинална композиция, силна музика, която

събужда всички сетива и се лее неуморно. Момчето я възприе като светлина, която се докосва до всичко в света и се събира в сложни шарки, усети, че цялата стая започна да блести, да излъчва светлина от себе си. Музиката изпълваше и стълбището до третия етаж, където безмълвната и неумолима Сара седеше и слушаше със скръстени ръце пред откренатата си врата.

Мелодията свърши. Всички аплодираха. Тогава Майката представи Коулхаус Уокър на Дядото и на Малкия брат, който разтърси ръката на негъра и каза, че е щастлив да се запознае с него. Коулхаус Уокър излъчваше тържественост. Всички стояха прави. Настъпи тишина. Бащата се изкашля. Той нямаше отношение към музиката. Предпочитанията му стигаха до Кери Джейкъбз Бонд^[2]. Свързваше негърската музика само с танците им. „Знаете ли някои негритянски песни?“ — попита той. Не искаше да бъде груб — негритянски песни, така ги наричаха. Пианистът отговори с рязко поклащане на глава. „Такива песни се пишат само за маскарадни спектакли. Изпълняват ги бели, маскирани като негри“ — отвърна Коулхаус. Отново последва тишина. Чернокожият погледна към тавана. „Е — каза той, — изглежда, мис Сара няма да бъде в състояние да ме приеме.“ Рязко се обърна и прекоси хола към кухнята. Семейството го последва. Беше метнал палтото си върху един стол. Облече се и без да обръща внимание на някого от тях, коленичи и се загледа в бебето, което спеше в количката си. След малко се изправи, каза довиждане и си излезе.

Това посещение развълнува всички освен Сара, която не даваше надежда за милост с нежеланието си да има каквото и да е общо с него. Следващата седмица той пак дойде, по-следващата също. Всъщност идваше на гости на семейството и всеки път им разказваше какво е правил през предишните шест дни, като никога не си позволи нещо повече, освен да обсеби техния жаден интерес. Бащата се дразнеше от неговото поведение. „Тя не иска да го види — казваше той. — Значи ли това, че трябва да забавлявам Коулхаус Уокър всеки неделен ден до края на живота си?“ Но Майката забелязваше признаци на напредък. Сара беше поела задълженията на напусналата домашна прислужница и сега чистеше стаите с такова настървение и желание, че Майката на смях ѝ казваше, че чисти така, сякаш къщата е нейна. Започна да търси детето не само за да го накърми, а взе сама да го къпе, пък после и да го носи горе в стаята си за през нощта. Коулхаус Уокър продължи да се

появява през цялата зима. Неведнъж, когато пътищата ставаха непроходими от силните снеговалежи, той пристигаше с влак и взимаше трамвая до хълма при къщата. С черния си балтон носеше и калпак от агнешка кожа. Донесе дрешки за бебето. Донесе на Сара четка за коса със сребърна дръжка. Бащата започваше да се възхищава на неговата търпеливост и постоянство. Чудеше се доколко заплатата на един музикант достига за такива подаръци.

Един ден му хрумна, че може би Коулхаус Уокър не знае, че е негър. Колкото повече се замисляше, толкова повече се убеждаваше. Уокър не говореше и не се държеше като цветнокож. Той сякаш бе успял да трансформира обичайната почтителност, с която се държеше неговата раса, и да я прибави към собственото си достойнство. Когато застава на задната врата, почукваше силно, но приемеха ли го вътре, съдържано поздравяваше всички и някак си им внушаваше чувството, че те са семейството на Сара и че неговата вежливост към тях просто се дължи на преклонението, което изпитва към Сара. Бащата взе да вижда нещо застрашително в тоя човек. „Може би не бива да насърчаваме неговото ухажване — каза той на Майката. — В тоя човек има нещо дръзко. Дори Матю Хенсън си знаеше по-добре мястото.“

Но нещата не можеха вече да се променят. В края на зимата Сара каза, че ще се срещне с Коулхаус в гостната. Дни наред горяха в трескави приготовления. Майката ѝ даде една от своите рокли и ѝ помогна да си я стесни. Тя слезе долу красива и свенлива. Косата ѝ бе вчесана и напарфюмирана; седеше на канапето с наведени очи, а Коулхаус Уокър водеше общ разговор и изсвири няколко мелодии за нея. Едва когато застанаха един до друг, пролича, че той бе значително по-възрастен от нея. Майката намери благовиден претекст семейството да излезе, за да могат двамата да останат насаме. Но тази среща не даде тласък на събитията. След нея Сара изглеждаше раздразнена, дори ядосана. Тя трудно прощаваше и колкото и да е странно, упоритостта ѝ изглеждаше най-достойният отговор на неговото постоянство. Животът не бе нещо, което тия двама души можеха да приемат безгрижно. Те живееха в жестоко подчинение на своите чувства и надежди. Самоизмъчваха се. Малкият брат на Майката може би разбираше преживяванията им най-добре от всички. Той само веднъж бе разговарял с Коулхаус, но безгранично се възхищаваше от него. В постъпките на чернокожия, в постоянството му да осъществи

намеренията си той виждаше много повече мъжественост, отколкото самият той притежаваше. И дълго размишлява над това. Малкият брат приемаше любовта като физическа болка на сърцето, като някаква нарушена физиологическа функция, подобно на рахит в костите или нахлуване на кръв в белите дробове. Той бе страдал от любов, същото ставаше и със Сара, макар да бе чернокожа. Виждаше я като прогонена от страната си африканска кралица; подозираше дори, че леката скованост на нейните движения би се превърнала в грациозност, стига тя да се почувства на своето място. По непреклонността, която проявяваше към предложението на Коулхаус Уокър за женитба, Малкият брат съдеше колко дълбоко е наранено сърцето ѝ.

Но една неделя през март, когато вятърът леко подухваше и по клоните на кленовете вече се забелязваха малки кафеникави пъпки, Коулхаус пристигна с лъскавия си форд и остави мотора да работи. Съседите наизлязоха по дворовете си, за да видят как този непознат, изискан, снажен чернокож човек с големи черни очи и красивата смутена Сара, с розова блузка, черна пола, жакет и една от широкополите шапки на Майката, преминават под норвежките кленове и по циментените стъпала към улицата. Тя носеше бебето на ръце. Той ѝ помогна да влезе в колата и седна зад кормилото. Махнаха с ръка на семейството и потеглиха през тесните квартални улички към полята в северния край на града. Паркираха встрани от пътя. Наблюдаваха една птичка кардинал, която леко докосна с крилца коравата кафява земя и после се стрелна към най-високата и най-тънката клонка на едно дърво. Този ден той ѝ предложи да се омъжи за него и тя се съгласи. Появата на тия прекрасни влюбени бе внесла вълнение в живота на семейството; сблъсъкът на техните волеви натури упражни върху им почти хипнотичен ефект.

---

[1] Букър Т. Уошингтън (1856–1915) — американски негърски просветен деец. — Б.пр. ↑

[2] Кери Джейкъбз Бонд (1862–1946) — американски композитор на вокална музика. — Б.пр. ↑

Малкият брат отново започна пътешествията си до Ню Йорк. Работеше над чертожната си маса в следобедните часове, а после хващаше вечерния влак за Ню Йорк. Беше се сприятелил с няколко артилерийски офицери на служба във военния арсенал на Лексингтън авеню и 134-а улица. Оплакваша се от пушките си тип „Спрингфийлд“. Показваха му своите лични оръжия и ръчни бомби. Малкият брат веднага разбра, че може да изобрети далеч по-добри оръжия. Пиеше заедно с офицерите. Стана известен на служебните входи на няколко театъра от Бродуей. Стоеше по коридорите заедно с другите, но не така изискан, както някои от по-възрастните мъже, нито пък небрежно-елегантен като възпитаниците на колежа „Принстън“ и „Йейл“. В погледа му се четеше някакво напрегнато очакване, което привличаше вниманието на много жени. Видът му беше винаги сериозен и нещастен и това ги караше да смятат, че е влюбен в тях. Мислеха го за поет.

Заплатата му обаче не стигаше за този живот. Бродуей предлагаше много забавления и всеки, свързан с театъра и заразен от неговото обаяние, изпразваше джобовете си. Той се научи къде да намира жени, които да легнат с него за по-скромна цена. Едно от тия места беше фонтанът „Витезда“ в Централ парк. Те се разхождаха две по две, когато времето бе меко и приятно. Дните бяха започнали да наголемяват. В хладните пурпурни залези по големите стъпала на фонтана играеха сенки, водата тъмнееше, а в плочките се отразяваха кафяви и розови цветове. Той се отнасяше с тях сериозно, което им доставяше удоволствие. Винаги беше внимателен и затова те не обръщаха внимание на неговата чудатост. Завеждаше някоя от тях в хотелската си стая, отпускаше се на някой стол със събути обувка в ръка и съвсем забравяше за посетителката си. Или изобщо не се опитваше да прави любов, а само изучаваше интимните ѝ части. Пиеше вино до несвоят. Хранеше се в евтини заведения със стърготини по пода. Посещаваше подземните кръчми на Хелз Китчън, където бохемите купуваха всекиму питие. Разхождаше се нощно време из

Манхатън, а очите му жадно оглеждаха минувачите. Зяпаше през прозорците на ресторантите и седеше из фоайетата на хотелите и неспокойният му поглед долавяше отдалече всяко движение и всеки цвят.

Най-накрая откри редакцията на списание „Майка земя“, издавано от Ема Гоулдман. Намираще се в една къща на 113-а улица, в която същевременно отсядаше анархистката, когато биваше в Ню Йорк. Заставаше под уличния фенер и зяпаше в прозорците. И така в продължение на няколко нощи. Най-после отвътре излезе един мъж, слезе по стъпалата и прекоси улицата към мястото, където стоеше той. Беше висок, мъртвешки бледен човек с дълги коси и тясна вратовръзка. „Вечер става хладно — каза той, — влезте вътре, ние нямаме тайни.“ И Малкият брат се остави да го поведат през улицата и нагоре по стълбите.

Оказа се, че в своите бдения той бил погрешно сметнат за полицейски агент. Отнесоха се към него със сдържана ирония. Предложиха му чай. Много хора стояха в апартамента с шапки и палта. После Гоулдман се появи на една врата и веднага насочи вниманието си към него. „Боже мой — каза тя — това не е никакъв полицай.“ Избухна в смях. Сложи си шапка и я закрепил неподвижно с карфици. Той се развълнува, задето тя си го спомни. „Елате с нас!“ — каза тя.

Не след дълго Малкият брат се озова в Профсъюза на медодобивната промишленост, недалеч от Бауърн. Вътре беше задушно, залата преливаше от хора. Имаше и много чужденци. Мъжете даже вътре стояха с шапките си. Беше голямо вонящо събрание, удавено в миризмата на чесън и пот. Свикваше се в подкрепа на мексиканската революция. Той изобщо не знаеше, че в Мексико имало революция. Мъжете размахваха юмурици. Изправяха се по пейките. Оратори един след друг взимаха думата. Някои говореха на чужди езици. Не ги превеждаха. Той не чуваше добре. Доколкото разбираше, мексиканските обезземлени селяни се бяха вдигнали спонтанно на въстание срещу Диас, президент на Мексико през последните трийсет и пет години. Сега имаха нужда от оръжие. От амуниции. Те се спускаха в атаки от хълмовете, нападаха федералните войски и товарните влакове с дървени сопи и мускети, които се пълнят откъм дулото. Замисли се над това. Накрая стана да говори Ема Гоулдман. Беше най-добра от всички оратори. Залата потъна в тишина, когато тя

взе да описва сдружените действия на богатите земевладелци и омразния тиранин Диас, потисничеството над безимотните селяни, беднотията и глада, и най-срамното от всичко — присъствието на представители на американския бизнес в националните съвети на мексиканското правителство. Гласът ѝ бе силен. Като въртеше глава и жестикулираше, светлината проблясваше в очилата ѝ. Той си проправи напред път, за да бъде по-близо до нея. Говореше за някой си Емилиано Сапата^[1], обикновен селянин от областта Морело, който станал революционер, защото нямал друг избор. Носел обичайните избелели дрехи на орач, пристегнати на гърдите с патронташи и препасани на кръста с картечна лента. „Другари! — викаше тя. — Това не е чуждоземски костюм. Няма чужди земи. Няма мексикански селяни, няма диктатор Диас. Съществува само една-единствена световна борба, един пламък на свободата, който се опитва да озари омразната тъмнина на живота по цялата планета.“ Оваците бяха оглушителни. Малкият брат нямаше пари. Обърна джобовете си, засрамен, че хората наоколо, макар и да живееха във воняща мизерия, подават шепи дребни монети. Видя, че е застанал точно пред подиума на ораторите. Речите бяха привършили и тя бе заобиколена от колеги и почитатели. Видя я, че се прегръща с един мургав мъж с тъмен костюм, връзка и огромно сомбреро. Тя се извърна и погледът ѝ падна върху оплешивяващия русокос младеж, чиято глава се подаваше точно над трибуната като на обезглавен френски републиканец с опулени, прехласнати нагоре очи. И се засмя.

Той си помисли, че след като събранието свърши, тя ще поговори с него, но устроиха прием на мексиканеца в редакцията на „Майка земя“. Той беше представител на сапатистите. Под панталоните си без маншети носеше ботуши. Не се усмихваше, сърбаше чая и изтриваше с ръка големите си мустаци. Стаите бяха претъпкани с журналисти, художници, поети и жени общественички. Малкият брат не се усещаше, че следва непрекъснато Гоулдман. Имаше голяма нужда от нейното внимание. Но тя бе ужасно заета. Всеки новодошъл трябваше да бъде посрещнат. Представяше гостите един на друг. Обясняваше на разни хора какво трябва да направят, с кого да поговорят, къде да отидат, ситуации, които трябва да изучат или да опишат. Той се почувства невероятен невежа. Ема отиде в кухнята и се залови да украсява една торта. „Моля — каза тя на Малкия брат, — вземете тези

чашки и ги занесете на масата в голямата стая.“ Беше ѝ благодарен, че го привлече в своята мрежа от полезни хора. Корици от списанието „Майка земя“ бяха окачени като плакати на всяка стена. Висок мъж с дълга коса наливаше и раздаваше пунша. Същият, който бе поканил Малкия брат от улицата. Имаше вид на неуспял Шекспиров актьор. Ноктите му бяха черни. Колкото наливаше, толкова и пиеше. Поздравяваше хората, като им изпяваше по някоя позната мелодия. Всеки, който се заговореше с него, се размиваше. Казваше се Бен Райтман, мъжът, с когото живееше Ема Гоулдман. Нещо не беше в ред с главата му, отгоре имаше обръснато петно. Като забеляза погледа на Малкия брат, той обясни, че бил в Сан Диего, където го намазали с катран и го овалели в перушина. Ема отишла там да държи реч. Той ѝ бил като менажер, наемал залите, уреждал предварителните приготовления. Те не искали Ема да говори. Отвлекли го нанякъде, съблекли го и го намазали с катран. Горили го с цигарите си и какво ли още не. Като говореше за това, лицето му помръкна, а усмивката му изчезна. Бяха го наобиколили слушатели. Той държеше черпака за пунша, който взе да дрънчи по стената на купата. Очевидно не се сещаше да го остави. Загледа се в ръката си със странна усмивка. „Не искаха моята Ема да говори в Канзас Сити, нито в Лос Анджелис, нито в Спокейн — каза той. — Но тя говори! Ние познаваме всички затвори. Ние спечелваме всяка кауза. Моята Ема ще говори и в Сан Диего.“ Изсмя се, сякаш не можеше да повярва, че собствената му ръка трепери така. Черпакът се удряше в купата.

В този момент до масата се приближи един човек и каза: „Да не си мислиш, Райтман, че светът си е получил заслуженото, като са те намазали с катран и перушина?“ Беше нисък, напълно плешив човек, с дебели стъкла на очилата, големи пълни устни, страшно бледи страни и прозрачна като восък кожа. „Въпросът се свежда до правото на Ема да говори, а не какво ще каже. Всичките ни сили отиват, за да се самозащитаваме. Това е тяхната стратегия, не нашата. Боя се, че не го разбираш! Какво толкова славно има в това, бедни ми Райтман, че си се измъкнал от пандиза под гаранция благодарение на някакъв си гузен либерал. За това той сам може да се поздравя. Накъде върви светът?“ Двата мъже се гледаха втренчено. Отзад долетя веселият глас на Ема: „Саша!“ Тя се приближи до масата, бършейки ръце в престилката си. Застана до Райтман. Внимателно измъкна черпака от ръката му.

„Саша, миличък — каза тя на бледоликия, — ако тепърва трябва да им разясняваме собствените им идеали, може би ще е по-добре да ги учим на нашите.“

Тържеството продължи до зори. Малкият брат копнееше да привлече вниманието ѝ. Той седна по турски на една кушетка с изтърбушени пружини. След време усети, че стаята е утихнала. Отвори очи. Гоулдман седеше на един кухненски стол точно пред него. Стаята беше празна, той бе последният гост. Необяснимо защо очите му се напълниха със сълзи. „Ти всъщност искаш да знаеш дали те помня? — каза Ема Гоулдман. — Как мога да забравя? Може ли човек да забрави подобна гледка, безвернико? — Докосна с палец бузата му и размаза една сълза. — Колко трагично, колко тъжно! — Тя въздъхна. — Това ли е всичко, което искаш от живота? — Уголемените ѝ очи го пронизваха през лупите на очилата ѝ. Седеше с разтворени крака и ръце на коленете. — Не я знам къде е. Но дори да ти кажа, какво ще спечелиш от това? Представи си, че успееш да я върнеш при себе си. Ще я задържиш само за известно време. После отново ще ти избяга, не разбираш ли?“ Той кимна. „Имаш ужасен вид — каза Гоулдман. — Какво си правил със себе си? Не ядеш ли? Не излизаш ли на чист въздух?“ Той поклати глава. „Остарял си с десет години. Не мога да ти съчувствам. Мислиш си, че си преживял кой знае какво нещастие, като си загубил любовницата си. Това става всеки ден. Представи си, че тя се съгласи въпреки всичко да живее с тебе. Ти си буржоа, ще пожелаеш да се ожениш за нея. И ще разбиете живота си само за една година. Със собствените си очи ще видиш как тя остарява и се отегчава. Ще седите един срещу друг през масата във вериги, в страхотни окови, които си мислите, че са любов. И двамата. Повярвай ми, така си по-добре.“ Малкият брат плачеше. „Правата сте — говореше той, — разбира се, че сте права.“ Целуна ѝ ръка. Тя имаше малка ръка, но пръстите ѝ бяха подути, кожата ѝ червена и кокалчетата изпъкнали. „Нямам никакъв спомен от нея — хлипаше той. — А беше мечтата ми.“ Гоулдман бе непримирима. „По същия начин можеш да страдаш за себе си. Какво възвишено страдание! Ще ти кажа нещо. Тази вечер видях моя сегашен любовник, но в стаята бяха двама предишни мои любовници. Ние всички сме добри приятели. Приятелството остава. Споделените идеали, уважението към личността. Защо отказваш да

приемеш собствената си свобода? Защо трябва да се прикачиш за някого, за да живееш?“

Той наведе глава. Гледаше към пода. Усети пръстите ѝ под брадата си. Тя повдигна главата му. Намери се очи в очи с Гоулдман и Райтман. Зад разсеяната усмивка на Райтман блестеше златен зъб. И двамата се взираха в него с любопитство и интерес. Гоулдман каза: „Той ми напомня на Чолгош^[2].“ Райтман отвърна: „Той е образован, буржоа.“ „Но със същия нещастен израз в очите — добави Гоулдман. Същото нещастно опасно момче.“ Малкият брат се видя застанал на опашка с други хора, за да се ръкува с Уилям Маккинли. Около ръката му бе увита носна кърпа. Под нея стискаше револвер. Маккинли политна. Кръв обагри дрехата му. Чуха се писъци.

Когато си тръгваше, тя го прегърна пред вратата. Устните ѝ, удивително нежни, се притиснаха до бузата му. Той се изуми. Отстъпи назад. Книгите под мишницата му се разпиляха по пода. Със смях се наведоха да ги събират.

Час по-късно той стоеше между вагоните на влака, който караше мляко за Ню Рошел. Мислеше да се хвърли под колелата. Вслушваше се в ритъма им, в отмереното им тракане като тактуване при раг музика. Скърцането и триенето на метал в метал, там, където вагоните се съединяваха, приличаше на синкопирания ритъм на рагтайма. Това бе рагът на самоубийството. Държеше ръчките на вратите от двете си страни и слушаше музиката на влака. Вагоните подскачаха под краката му. Луната тичаше заедно с влака. Той вдигна лице, сякаш лунната светлина можеше да го стопли.

---

[1] Емилиано Сапата (1883–1919) — мексикански революционер, борец за аграрна реформа. — Б.пр. ↑

[2] Леон Чолгош — американски анархист, убиецът на президента Уилям Маккинли. — Б.пр. ↑

Един неделен ден чернокожият Коулхаус Уокър се сбогува със своята годеница и потегли с форда си за Ню Йорк. Беше около пет часът следобед и дърветата хвърляха тъмни сенки. Пътят му минаваше по уличката на противопожарната команда „Емерълд Айл“, където работеха отряд пожарникари доброволци, прочути с бляскавите си парадни униформи и с веселите си излети. Колкото пъти бе минавал по този път, пожарникарите все стояха и си приказваха пред двуетажната, облицована с дъски сграда на пожарната и щом се приближеше, те млъкваха и го изглеждаха. Уокър не си даваше сметка, че със своето облекло и с автомобила си представлява предизвикателство за много бели. Но той самият се бе изградил като личност тъкмо благодарение на такива чувства.

По онова време частни доброволни команди се поддържаха като резерв към градската противопожарна служба; тъй като разчитаха само на частни дарения, тези команди тепърва трябваше да се моторизират. Когато негърът се появи, впряг от три сиви пожарникарски коня излезе в лек галоп наред пътя, теглейки голямата парна помпа, с която „Емерълд Айл“ се славеше в околността. Кочияшът внезапно дръпна юздите на конете и с това накара Коулхаус рязко да натисне спирачките.

Още двама доброволци излязоха от пожарната и се присъединиха към кочияша, който седеше на капрата, гледаше негъра и престорено се прозяваше. Всички бяха облечени в работните си сини ризи със зелени триъгълни връзки, тъмносини панталони и ботуши. Коулхаус Уокър отпусна амбреажа и слезе, за да запали отново с манивелата. Доброволците го изчакаха, след което го предупредиха, че пътува по частен път и ако иска да продължи, трябва да заплати такса от двайсет и пет долара или да представи документ, че е жител на града. „Това е обществен път, каза Уокър, минавал съм по него десетки пъти и никога никога не ми е искал такса.“ Седна зад волана. „Кажете на шефа!“ — викна един от доброволците. Уокър реши да се изтегли на заден ход до ъгъла и да мине по друг път. Обърна се на седалката си. В този момент

двама от пожарникарите, мъкнейки пет-шест метрова стълба, застанаха зад колата. Други двама влачеха друга стълба, а останалите пристигнаха с колички с навити маркучи, кофи, брадви, куки и други пожарникарски принадлежности, които изсипаха на улицата; просто командата бе избрала точно този момент да разчисти помещенията си!

Шефът се отличаваше по бялата си военна фуражка, която носеше килната на една страна. Беше малко по-възрастен от останалите. Обясни вежливо на Коулхаус, че макар и досега да не му са искали такса, законът си е закон и ако не плати, няма да мине. Вдигна с две ръце фуражката си и я наложи отново така, че козирката покри очите му. Това го караше да вири брадата си, за да вижда, и му придаваше войнствен вид. Беше як и набит човек с мускулести ръце. Някои от доброволците се захиха. „Трябват ни пари за пожарникарска кола, обясни шефът. За да можем да препускаме до мястото на пожара, както ти препускаш до публичните домове.“

Чернокожият спокойно обмисли възможните начини за действие. Отвъд пътя, срещу „Емерълд Айл“, се простираше поле, което се спускаше надолу към едно езеро. Би могъл евентуално да излезе вън от пътя, да обърне в полето и да заобиколи стълбите и количката с маркучите. Но бе така плътно притиснат, че даже и да навъртеше достатъчно кормилото и да убегнаше от конете, острият завой можеше да наклони колата и да я преобърне по полегатия склон. Явно, че изобщо не му мина през ума да спечели благоразположението им чрез умилкване, както бе присъщо за неговата раса.

Долу край езерото играеха няколко десетина-дванадесет годишни негърчета. „Хей, вие! — провикна се към тях Коулхаус Уокър. — Елате насам!“ Момчетата дотърчаха. Заяпаха се в него, докато той изключи мотора, изтегли спирачката и излезе от колата. „Искам да пазите тая кола — каза им той. — Като се върна, ще ми кажете дали някой я е пипал.“

Музикантът енергично закри обратно към ъгъла и се отправи към търговския център на града. След десетина минути намери един полицаи, който регулираше уличен светофар. Полицаят изслуша оплакването му, поклати глава, като изгуби доста време да измъкне кърпичката си изпод пелерината и да си изсекне носа. „Тия момчета не са искали да ви сторят нищо лошо — накрая измърмори той. — Аз ги познавам. Върнете се обратно, сигурно вече са се наситили на играта

си.“ Вероятно Уокър разбра, че това е максималната подкрепа, която можеше да очаква от полицаи. Може би в същото време се е чудил дали той не проявява свръхчувствителност към нещо, замислено само като лудория. Ето защо закрачи обратно към пожарната команда.

Пожарникарската помпа и конете се бяха изтеглили. По шосето не се виждаха доброволци, а фордът му стоеше в полето, встрани от пътя. Отправи се към автомобила. Беше целият изпръскан с кал. В гюрука му зееше дупка, широка около петнайсет сантиметра. А на задната седалка се мъдреше купчинка от пресни човешки изпражнения.

Отправи се насреща към входа на пожарната станция. Скръстил ръце, там стоеше шефът с бялата си военна фуражка и зелена връзка. „В полицейското управление ме увериха, че по никои пътища в този град не се плаща такса“ — каза Коулхаус Уокър. „Съвсем вярно — отговори шефът. — Всеки може свободно да си минава и заминава по тоя път, когато си пожелае!“ Слънцето вече беше залязло и електрическите крушки в противопожарната станция блестяха. През остъклените врати негърът зърна трите коня в яхъра им, огромната никелирана помпа с нейните медни приспособления, подпряна до стената. „Искам колата ми да се почисти и да ми се заплати за повредата“ — каза той. Шефът се разсмя и неколцина от подчинените му пристигнаха и се присъединиха към веселбата.

В тоя момент се приближи полицейска кола. В нея седяха двама полицаи, единият беше регулировчикът, към когото се беше обърнал Коулхаус Уокър. Той отиде към полето, огледа колата и се върна пред пожарната. „Уили — обърна се полицаят към шефа, — ти или някое от твоите момчета сте извършили тая мръсотия, нали?“ „Сега ще ти кажа точно какво се случи — рече шефът. — Тоя негър взе, че паркира идиотската си кола на средата на пътя, точно срещу пожарната. Трябваше да я преместим. Да се препречи пътят пред пожарната, е сериозна работа, нали така, момчета?“ Доброволците закимаха усърдно. Едрият полицаи взе решение. Дръпна Коулхаус настрана и му каза: „Слушай, ще избутаме на пътя тенекиената ти бричка и потегляй! Сериозни повреди няма. Почисти лайното отзад и забрави цялата история!“ „Аз си карах по пътя, когато те ме спряха — обясни Коулхаус. — Напълниха я вътре с мръсотии и разцепиха гюрука. Искам колата да се почисти и да ми се заплатят повредите!“ Едва сега

полицаят взе да оценява Коулхаус, неговия стил, облеклото и най-вече факта, че притежава автомобил. Разгневи се. „Ако не си вземеш автомобила и не се чупиш оттука — извика силно той, — ще те глобя, че си карал извън шосето, за пиянство и за нарушение на обществения ред.“ „Аз въобще не пия — отговори Коулхаус. — Не съм изкарал колата си извън пътя, не съм раздрал покрива ѝ, не съм хвърлял вътре мръсотии. Искам повредите да ми се заплатят и да ми се извинят.“ Полицаят погледна към Уили, който се хилеше на объркването му; сега вече от решаването на въпроса зависеше и неговият авторитет. Той се обърна към Коулхаус: „Арестувам те. Ще дойдеш с мен в колата.“

Рано привечер телефонът на Бродвю авеню иззвъня. Обади се Коулхаус и след като набързо обясни, че се намира в полицейското управление, попита дали Бащата би могъл да гарантира за него, за да може той да се върне в Ню Йорк и да не изпуска работата си тази вечер. За чест на Бащата трябва да признаем, че се отзова веднага, като реши да изчака по-удобно време да получи отговор на всичките си въпроси около случая. Извика такси, отиде до управлението и подписа чек за исканата сума от петдесет долара. Но когато разказваше за инцидента на Майката, беше малко огорчен, че Коулхаус Уокър проявил пестеливост в благодарностите си и се втурнал направо на гарата, като казал, че ще върне сумата.

На следващата вечер семейството преживя нещо необичайно — Коулхаус Уокър ги посещаваше в делничен ден. Седна в гостната, скръсти ръце и разказа историята в подробности. В гласа му не се долавяше и нотка на обида, говореше спокойно и обективно, сякаш разказваше за нещо, случило се с някой друг. „Мистър Уокър — каза Майката, — срамувам се, че представата ви за хората от нашия град ще остане завинаги свързана със спомена за тази банда разбойници.“ Бащата добави: „Тяхната компания се ползва с лоша слава. Те са изключение, в другите доброволни отряди са все сериозни и почтени хора.“ Малкият брат седеше на столчето пред пианото с кръстосани крака. Наведе се напред, изцяло погълнат от разказа. „Къде е сега колата? — попита той. — И какво стана с ония момченца? Те са ваши свидетели.“ Пианистът издирвал следобеда момчетата и накрая открил родителите им, които отказали децата им да се забъркват в цялата история. „Негрите в този град не ме познават — каза той незлобиво. Те си живеят тук и не искат да си навличат неприятности. А при колата не

съм ходил отново. И няма да отида, докато не ми я върнат, каквато си беше, като тръгнах от къщата ви снощи.“

В антрето, скрита от очите на останалите, стоеше Сара. Държеше бебето в ръце и слушаше. Тя усещаше по-добре от всички в семейството чудовищността на това нещастие. Чу, когато Бащата каза, че ако Коулхаус възнамерявал да търси правата си, трябвало да си наеме адвокат. Съществувало разпореждане за принудително призоваване на свидетелите. „Има ли цветнокожи адвокати тук?“ — попита Коулхаус. „Не познавам нито един, отговори Бащата. — Но всеки адвокат, който обича правдата, ще свърши работа.“ Той млъкна. После каза с рязък тон: „Аз ще гарантирам за разноските.“ Коулхаус се изправи. „Благодаря ви, но това няма да е необходимо.“ Остави един плик на масичката. Петдесет долара в брой. Отделени от тези, както Майката научи по-късно, които спестяваше за сватбата.

На другия ден Малкият брат на Майката реши сам да отиде на местопроизшествието и да види колата. След работа подкара велосипеда си към пожарната команда. Фордът модел Т беше изцяло обезобразен — от доброволците или от други, трудно можеше да се докаже. Предницата му бе заседнала във високите треви на езерото. Колелата бяха затънали в калта. Предните фарове и стъкла бяха изпотрошени, задните гуми спукани, плюшената тапицерия изтърбушена, гюрукът нацепен на ивици.

Малкият брат стоеше край езерото. След срещата си с Ема Гоулдман се намираше в странно напрежение. Хората от фабриката се изумяваха от възбудата му. Спираше вниманието си на всичко, което можеше да го задържи. Говореше за обикновени неща, но с тон, който граничеше с истерия. Стоеше над чертожната си маса и разработваше проекти на безкрайни модификации за пушки и гранати. Размерваше малките квадратчета, правеше изчисленията си и наблюдаваше как върхът на молива му оставя отпечатъци върху хартията. Когато всичко това му омръзваше, започваше да пее, просто за да чуе гласа си. Така, благодарение на непрестанното си съсредоточаване и изразходване на огромни количества енергия, той се мъчеше да се предпази да не се плъзне в бездънните бездни на своето нещастие. А то го дебнеше отвсякъде — една тъмнина, която натрапливо се впиваше в него и го задушаваше със своята близост. Но най-ужасяваща беше неговата измамност. Събуждаше се сутрин и виждаше как слънцето нахлува през прозорците, сядаше в леглото си и си мислеше, че вече го няма, а после го откриваше отново как пулсира в слепоочията или в сърцето му.

Разбра, че се намира на границата на нервно разстройство. Предписа си режим от студени душеве и физически упражнения. Купи си велосипед марка „Колумбия“ и отиваше с него на работа. Вечер преди лягане играеше гимнастика до пълно изтощение.

На долния етаж Майката и Бащата усещаха, че къщата се тресе. Разбираха, че скача. Бяха свикнали с неговите чудатости. Никога не им се беше доверявал, не беше споделял своите надежди или чувства, така че те не откриваха никаква особена промяна в поведението му. Майката го канеше да поседи при тях в гостната, ако нямаше специални планове за вечерта. Опита и това. Чуваше, че му говорят, чуваше се, че им отговаря. Гледаше ги в тая душна гостна, с нейните кресла, с разни препарирани глави на животни и абажури с ресни и му се струваше, че не му достига въздух. Презираше ги. Мислеше ги за самодоволни, ограничени егоисти. Една вечер Бащата прочете на глас

уводната статия в местния вестник. Той обичаше да чете на глас, особено ако намереше нещо поучително или добре написано. Статията беше озаглавена „Пролетната жаба“. „И така, тази дребна обитателка на нашите поля и езера отново е пристигнала — четеше Бащата. — В действителност тя е по-грозна от своите посестрими — обикновената жаба и краставата жаба. Но ние приветстваме с добре дошла нашата мила гостенка и възхваляваме красотата ѝ. Та нима тя не изпреварва червеношийката или дори жълтия минзухарко в предвестничеството на пролетта?“ Младият човек се втурна навън от стаята, убеден, че се задушаваше до смърт.

Ето защо нямаше нищо чудно в това, че за Малкия брат бе истинско щастие да предложи своите верни услуги на чернокожия. Застанал край езерото, той чуваше как водата плиска по предната решетка на форда. Забеляза, че капакът не е заключен, вдигна го и видя, че кабелите на мотора са изтръгнати. Слънцето клонеше към залез и къс синьо небе хвърляше отражението си върху тъмните води на езерото. Усети тръпка на гняв, сигурно само една стотна от яростта, която Коулхаус Уокър бе изпитал, но на него му се стори целебна.

Предвид последвалите събития, тук е редно да се спомене, че за Коулхаус Уокър се знаеше твърде малко. Бе родом от Сент Луис, щата Мисури. Като младеж той се възхищавал от музиката на Скот Джоуплин и други музиканти от Сент Луис и за да плаща уроците си по пиано, работел като хамалин. Нищо не се знае за родителите му. По едно време някаква жена от Сент Луис твърдяла, че му била съпруга и се развели, но нищо от тия приказки не се доказало. Не се откриха данни за него и в училищните дневници в Сент Луис; така и не стана ясно къде бе усвоил своя изискан стил и богат речник. Може би всичко бе постигнал с волята си.

По-късно, когато Коулхаус се прочу с лоша слава, заговори се нашироко, че преди да прибегне до саморазправа, не бил изчерпал всички мирни и законни средства, за да получи обезщетение. Това не беше вярно. Той се срещнал с трима различни адвокати, препоръчани му от Бащата. Но всички те категорично отказаха да поемат защитата. Съветваха го да поправи автомобила си, да го вдигне, преди да е разрушен напълно, и да забрави случилото се. И пред тримата Коулхаус заяви, че не желае да забрави инцидента, а да заведе дело срещу шефа на пожарната „Емерълд Айл“ и подчинените му.

Бащата сам телефонира на един от адвокатите, който бе представял фабриката му при няколко търговски дела. „Нима това не е достатъчно за едно дело?“ — попита той. „Когато отиде на разпит в съда, отидете и вие с него — отговори адвокатът. За такова нещо аз не съм ви нужен. В нашия град, ако някой заможен бял човек придружи негър в съда, обвинението, за което е подведен, обикновено се оттегля.“ „Но той не се интересува от това — настоя Бащата, — той самият иска да заведе дело.“ В този момент Бащата разбра, че адвокатът заговори с друг човек в кантората си. „Радвам се, че можах да ви бъда полезен!“ — каза адвокатът и затвори телефона.

Известно е също, че Коулхаус Уокър поиска съвета на един черен адвокат от Харлем. Той научи, че шефът на пожарната „Емерълд Айл“, на име Уил Конклин, бил доведен брат на съдията от градския съд и племенник на един от общинските съветници в Уайт Плейнз. Харлемският адвокат му обясни, че има начин да се отнесе делото до други инстанции, но това щяло да бъде твърде скъпо и да отнеме много време. А и изходът на делото съвсем не можел да се предвиди. „Имате ли пари за всичко това?“ попита адвокатът. „Готвя се скоро да се женя“ — отвърна Коулхаус Уокър. „Едно такова начинание изисква много пари — каза адвокатът, — а вашите задължения към избраницата ви са сигурно по-важни за вас, отколкото потребността да получите обезщетение за едно оскърбление от страна на белите.“ Вероятно тук Коулхаус е подхвърлил някоя не особено учтива забележка към чернокожия адвокат. Юристът се изправил зад бюрото си и му казал да напусне. „Аз водя благотворителни дела, за които нищо не знаете! — изкрещял той. — Аз се боря за правата на нашия народ с всички средства, с каквито разполагам. Но ако си мислите, че ще отида да пледирам в Уестърския съд за един чернокож, задето някой му изтърсил кофа с нечистотии в колата, горчиво се лъжете.“

Известно е също, че Коулхаус направил предварително опит да уреди цялата работа със собствени сили. Подал жалба, но не знаел как да си издейства час за съдебно заседание, нито пък бил сигурен, че жалбата му е издържана така, че да ѝ се даде ход. Отишъл в общината да се срещне с общинския съветник. Казали му да дойде друг ден, когато нямало толкова неотложни дела. Но той настоял и тогава му обяснили, че жалбата му не се намира в папката и ще минат няколко седмици, докато я издирят. „Елате пак!“ — казал му чиновникът.

Вместо това той отишъл в полицията, където се бе оплакал първоначално, и написал втора молба. Дежурният полицаи го изгледал с изумление. Един по-възрастен полицаи го дръпнал настрана и му доверил, че по всяка вероятност оплакванията му ще отидат на вятъра, тъй като доброволните пожарникарски отряди не били подведомствени на общината и следователно не попадали под съдебните закони на града. Подлостта в тая логика не убягнала от Коулхаус, но той предпочел да не я оспорва. Подписал жалбата и си тръгнал, а когато излизал през вратата, зад гърба му екнал смях.

Всички тия събития се развиха за един период от две или три седмици. По-късно, когато името Коулхаус Уокър стана символ на убийства и палежи, тези начални опити да намери законно разрешение на въпроса бяха вече без значение. Дори и днес не можем да простим тежките загуби, понесени заради неговата кауза, но важното е да се знае истината, доколкото е възможно. Разговорите на семейната трапеза сега неизбежно се въртяха около опитите на този странен горд чернокож да възстанови своята собственост. Всичко изглеждаше толкова глупаво. Сякаш вината беше негова, понеже е негър, а подобно нещо можеше да се случи само на негър. Неговата негърска непреклонност изпъкваше винаги като основно блюдо в менюто им. Докато Сара сервираше, Бащата й каза, че ще е по-добре нейният годеник да откара колата си някой ден и да забрави цялата история. Малкият брат се наежи. „Говориш като човек, който никога не е доказвал своите принципи на дело!“ — каза той. Бащата така силно се разгневи от тая забележка, че не намери думи да отговори. Майката каза меко, че да се дава израз на невъздържани чувства никому не ще бъде от полза. Необичайно топъл за сезона бриз издуваше завесата на украсената с египетски рисунки трапезария. Той носеше лъх на съдбовност, който винаги прави началото на пролетта неспокойно. Сара изпусна подноса с филе от лисия. Оттегли се в кухнята и прегърна детето си. Ридаеща, сподели с Малкия брат, който я последва, че предната неделя Коулхаус й казал, че няма да се оженият, докато не си получи форда модел Т в същото състояние, в което е бил, когато пожарникарските коне му препречили пътя.

Никой не знаеше презимето на Сара и никой не се беше сетил да я попита. Къде беше родено и къде бе живяло това бедно, необразовано чернокожо момиче с толкова твърдо убеждение за това как хората трябва да живеят? В няколкото седмици на щастие между деня, когато прие предложението на Коулхаус, и първите страхове, че сватбата никога няма да се състои, лицето ѝ се измени до неузнаваемост. Гневът и мъката като някаква физическа патологичност бяха скривали досега истинския ѝ лик. Майката бе поразена от красотата ѝ. Сара се смееше и говореше с мелодичен глас. Двете шиеха булчинската ѝ рокля и движенията ѝ бяха гъвкави и грациозни. Имаше прекрасна фигура и се оглеждаше в огледалото с гордост. Смееше се от радост, че съществува. Щастието ѝ се стичаше в млякото в гърдите ѝ и бебето растеше бързо. То започна да се изправя на крака и вече беше опасно да го оставят само в количката. Стоеше с нея в стаята ѝ. Тя го вдигаше на ръце и танцуваше с него. Беше може би осемнайсет или деветнайсетгодишна, доволна, че обстоятелствата сега ѝ дават смисъл да живее. Майката разбра, че тя е от ония същества, които познават единствено добротата. У нея нямаше притворство и тя действаше като безпомощно оръдие на своите чувства. Ако обичаше, постъпваше като влюбена, ако беше измамена, рухваше от мъка. Това са сияйните и опасните страни в живота на едно невинно създание. Момчето все по-силно се привързваше към нея и към чернокожото бебенце. Играеше си внимателно с детето; свързваше ги някакво тържествено приятелство. Тя пееше. Шиеше булчинския си тоалет, пробваше го, пак го сваляше. Отдолу носеше комбинезон, който се качваше до хълбоците ѝ, когато сваляше бялата рокля през главата си. Забеляза, че момчето открито и любопитно разглежда краката ѝ и се усмихна. С Малкия брат я свързваше онова негласно разбирателство, което сближава двама души от едно поколение. Бъдещият ѝ съпруг бе по-възрастен, а Малкият брат бе значително по-млад от останалите членове на семейството. Затова той я последва в кухнята и тя му

довери, че Коулхаус се е зарекъл да не се ожени, докато не възвърне колата си.

„Какво смята да направи?“ — попита Малкият брат. „И аз не знам“ — отвърна Сара. Но вероятно бе доловила, че насилието лежи в основата на всички принципи.

Следващата неделя Коулхаус не дойде да я види. Сара се оттегли в стаята си. За Бащата сега стана ясно, че положението се влошава. Каза, че е смешно една кола да завладее живота на всички. Реши на другия ден да разговаря с пожарникарите от „Емерълд Айл“ и поспециално с шефа Конклин. „И какво ще им кажеш?“ — попита Майката. „Ще ги накарам да разберат, че имат работа със заможен човек от тоя град — каза Бащата. — Ако и това не помогне, просто ще ги подкупя да поправят колата и да я оставят пред вкъщи. Ще им дам пари. Ще ги подкупя.“ „Но това няма да се хареса на мистър Уокър“ — възрази Майката. „И все пак — каза Бащата — тъкмо така ще постъпя. После ще се обясняваме един с друг. Те са от измета на града и ценят парата.“

Но преди да осъществи тоя план, Сара реши да предприеме самостоятелни действия. Беше пролетта на изборната година: кандидатът на Републиканската партия, Джеймз Шърман, вицепрезидент на „Тафт“, щеше да пристигне тази вечер в Ню Рошел да говори на вечеря на републиканците в хотел „Тайдуотърз“. Тя си спомни, че беше дочула, когато Бащата обясняваше по какви причини няма да присъства на това събитие. Тъй като не разбираше нищо от политика и не можеше да прецени колко маловажни са патилата на Коулхаус в национален мащаб, Сара реши да пледира пред Съединените щати от негово име. Това бе второто отчаяно действие, породено от нейната невинност. Почака вечерта детето ѝ да заспи спокойно, уви шал около главата си, излезе, без да предупреди никого вкъщи, и се втурна надолу по хълма към Северното авеню. Беше боса и тичаше бързо като дете. Беше решила да тича по целия път до хотела, но я застигна един трамвай с мигащи светлини и ватманът гневно издрънка звънеца, когато тя прекоси релсите точно пред него. Купи си билет и отпътува към центъра.

Изви се вечерен вятър и по черното небе се струпаха големи дъждовни облаци, вещаещи буря. Тя застана пред хотела до малката групичка хора, които чакаха пристигането на големеца. Една след

друга спираха коли и докарваха разни видни личности. Понесени от вятъра дъждовни капки запръскаха по тротоара. От бордюра до хотелските врати бе проснат килим. Не само местните полицаи с бели ръкавици, но и цял взвод от националната гвардия бяха на разположение; те пазеха свободен достъпа до входа и избутваха назад тълпата, в очакване колата на вицепрезидента. Хората от националната гвардия бяха непрекъснато нащрек, както и цивилните детективи от Секретната служба, назначени от Теодор Рузвелт да закрилят президенти и вицепрезиденти след убийството на президента Маккинли. Всъщност през тази година Рузвелт отново се бе появил на политическата сцена, за да се кандидатира срещу своя отдавнашен приятел Тафт. Кандидат на Демократическата партия беше Уилсън, на Социалистическата — Дебз; и четиримата кандидати препускаха напред-назад из страната и раздухваха надеждите на хората, както ветровете, които браздяха големите равнини. Само преди седмица Рузвелт беше пристигнал в Милуоки, щата Уисконсин, да произнесе своята предизборна реч. Като излязъл от гарата и се упътил към колата, доста настрана от тълпата посрещачи, един човек изскочил насреща му и насочил пистолет. Проехтели изстрели. Един куршум разкъсал кальфката на очилата му в горния джоб, пробил дупка в сгънатите на четири петдесет страници от речта му и заседнал в реброто му. Рузвелт бил като зашеметен. Убиецът бил повален на земята. Чули се писъци. Рузвелт огледал раната си, доволен, че не е нещо сериозно. Произнесъл речта си, преди лекарите да пристъпят към лечение. Но смърдящият дим от инцидента все още се стелеше в съзнанието на хората. Телохранителите на известни личности не можеха да не мислят за случая с Теди Рузвелт. Кметът на Ню Йорк, Уилям Дж. Гейнър, също бе наранен наскоро от куршумите на един убиец. Пистолети гърмяха навсякъде.

Когато колата на вицепрезидента, един „Панхард“, спря до тротоара и самият той излезе, разнесоха се радостни възгласи. Съни Джим Шърман беше политик от Ню Йорк и имаше доста приятели в Уестър. Беше закръглен плешив човечец с толкова разклатено здраве, че едва ли щеше да доживее края на кампанията. Сара се отскубна от тълпата, затича се към него и в смущението си крещеше: „Президенте, президент!“ Ръцете ѝ бяха протегнати напред и черните ѝ пръсти го докоснаха. При допира той се отдръпна. Може би в тъмната ветровита

вечер на приближаващата буря някой от телохранителите на Шърман е сметнал черната ръка на Сара за пистолет. Един от националната гвардия пристъпи напред и с безцеремонната деловитост на въоръжен човек, който охранява някакво величие, с всичка сила стовари приклада на своя „Спрингфийлд“ право в гърдите на Сара. Тя падна. Един детектив от Секретната служба скочи отгоре ѝ. Вицепрезидентът изчезна в хотела. Чуха се писъци и в настъпилата суматоха хвърлиха Сара в една полицейска кола и я откараха.

Задържаха я през нощта в полицейския участък. Тя хрочеше кръв и чак рано сутринта на дежурния полицаи му хрумна, че може би ще трябва да я прегледа лекар. Беше ги объркала всичките, понеже не отговаряше на никакви въпроси, гледаше ги с очи, пълни с болка и страх, и ако един от тях не си припомни, че бе изкрещяла: „Президенте, президенте!“, щяха да я помислят за глухоняма. „Какво искаше да направиш? — питаха я те. — Какво си мислеше, че правиш?“ На сутринта я прехвърлиха в болница. Беше мрачен облачен ден. Вицепрезидентът си беше заминал, тържествата бяха приключили, уличните метачи размахваха метлите си пред хотела и обвинението срещу Сара бе сведено от опит за убийство до нарушение на обществения ред. Остана в болницата. Гръдната ѝ кост и няколко ребра бяха счупени. Вкъщи, на Бродвю авеню, Майката чуваше как бебето се раздира от плач и накрая се качи да види какво става. Минаха няколко часа, преди тревогата на семейството да се свърже чрез един полицаи с чернокожото момиче, откарано в болницата. Бащата излезе от работа, Майката от къщи и отидоха да видят Сара в обществената болница. Тя спеше, челото ѝ бе сухо и гореше, а едно кърваво мехурче на края на устните ѝ се издуваше и спадеше при всяко дихание. До следващия ден Сара разви бронхопневмония. Майката и Бащата успяха да си изяснят случилото се от малкото неща, които им разказа. Тя почти не им обръщаше внимание и непрестанно питаше за Коулхаус. Уредиха да я поставят в самостоятелна стая. Не знаеха къде живее Коулхаус, затова се обадиха в казиното в Манхатън и се свързаха с директора на оркестъра „Клеф кльб“. По този начин успяха да намерят Коулхаус и след няколко часа той застана край болничното легло на Сара.

Майката и Бащата чакаха пред стаята. Когато надникнаха вътре, Коулхаус стоеше на колене пред леглото ѝ. Главата му бе наведена и

държеше ръката ѝ с двете си ръце. Те се оттеглиха. Скоро отвътре долетяха жаловитите стонове на този зрял мъж, който изливаше мъката си. Майката се прибра вкъщи. Не изпускаше бебето от ръцете си. Семейството бе покрусено. Непрекъснато ги тресеше от студ. Всички носеха пуловери. Малкият брат запали камината. Към края на седмицата Сара почина.

Погребението стана в Харлем. Беше много пищно. Сара лежеше в бронзов ковчег. Катафалката представляваше кола „Пиърс Ароу“, изработена по поръчка, с удължено купе и открита шофьорска кабина. Покривът ѝ бе обграден с месингов парапет и обсипан с купища цветя. От четирите му краища се развяваха черни ленти. В задните врати на блестящо полирания автомобил момчето виждаше отражението на цялата улица. Всичко наоколо бе черно, дори и небето. Улицата се виеше нагоре към стръмния хоризонт. Още няколко коли щяха да закарат опечалените до гробищата. Бяха повечето музиканти, колеги на Коулхаус от оркестъра на „Клеф кълб“, негри с ниско подстригана коса, плътно вталени тъмни костюми, кръгли яки и черни връзки. Жените им бяха с дълги рокли, които откриваха върховете на обувките им, с широкополи шапки и леки кожени наметки около раменете. Когато всички се качиха в колите, вратите се затвориха и шофьорите застанаха зад воланите, чуха се фанфарни звуци и към процесията се присъедини един открит автобус с духов оркестър от петима души, всички в смокинги. Коулхаус Уокър заплащаше погребението с парите, които бе събрал за сватбата си. Успя да осигури парцел за Сара посредством Благотворителната асоциация на негърските музиканти, в която членуваше. Гробището се намирало в Бруклин. През тихите улици на Харлем и по целия път към центъра оркестърът свиреше погребални маршове. Кортежът се придвижваше бавно. След него тичаха дечурлига, а по тротоарите се спираха и заглеждаха минувачи. Музиката продължаваше да се лее, когато процесията тържествено премина по Бруклинския мост над Ййст ривър. Пътниците в трамваите, които се движеха по външните платна на моста, се изправяха на седалките си, за да видят величествения парад. Слънцето блестеше. От водата се издигаха чайки. Те кръжаха между кабелите, на които висеше мостът, а когато и последната кола отмина, накацаха по парапета.

Пролет! Пролет! Както обезумял фокусник вади от куфарчето си копринени панделки и цветни ленти, така и земята извади от недрата си бели и жълти минзухари, форзицията цъфна, перуниката изпъна острите си листа, после цъфнаха белите и розови цветове на ябълките, кичестите люляци и жълтите нарциси. Дядото, застанал на двора, възторжено приветстваше природата. Изви се лек ветрец и понесе от кленовете дъжд от меки зелени семенца. Те се набиваха в оредялата му сива коса. Доволен, той поклащаше глава, сякаш бе обкичен с венец. Обхвана го някаква радостна тръпка, изпъна крак встрани, сякаш му се искаше да затанцува, но изгуби равновесие, токът на обувката му се подхлъзна и той се намери седнал на земята. Пукна си таза и оттук нататък здравето му постепенно взе да се влошава, за да не се възстанови никога. Но пролетта носеше радост и въпреки болките усмивката не слизаше от лицето му. Навсякъде пълзяха живителни сокове и пееха птички. А в северния край на щата, в чифлика на щатския затвор, Хари К. Тоу ловко прескочи през един ров на пътя и се метна на стъпалото на чакащия го локомотив. Обгърна с ръка стълба на покрива, нададе ликуващ вик и колата потегли. Тоу избяга в Канада и където минеше, оставяше след себе си оскърбени сервитьорки и изумени хотелиери. Отвлече и преби с камшик едно момче на около 14–15 години — нова проява на деспотизма му. И в края на краищата прекоси обратно границата. Откриха го в един влак близо до Бъфалоу; той минаваше от вагон на вагон, ухилен и задъхан, а полицаите тичаха по петите му. Във вагон-ресторанта се обърна и започна да мятат тежките посребрени кафеници, които грабеше от масите на изумените клиенти. Покатери се между вагоните и със скокове като човекоподобна маймуна се затича по покрива на влака, скочи в платформата и застана с протегнати ръце към слънцето, а в това време полицията се втурна през вратата и го залови.

Тоу упорито отказваше да открие името на човека, който му бе помогнал да избяга. „Наричайте ме просто Худини“ — бе казал той. Един инициативен репортер реши да открие прочутия илюзионист и да

го помоли за мнение. Бе от тия журналисти, които се занимаваха с глуповатите и незначителни историйки, така търсени и обичани от вестниците по онова време. Той откри Худини на гробището в Куинс, където съзерцаваше пролетта, коленичил до гроба на майка си. Бе вдигнал нагоре подпухналото си обезобразено от скръбта лице. Репортерът се измъкна. Из цялото гробище кучешкият дрян цъфтеше, а венчелистчетата на магнолиите бяха опадали в кръг около стъблата.

Ръкавът на черния вълнен костюм на Худини бе разпран при рамото. Майка му се бе поминала преди няколко месеца, но всяка сутрин той усещаше раната в сърцето все така прясна и болезнена, сякаш тя си бе отишла предната нощ. Бе отказал няколко ангажимента. Бръснеше се само когато се сетеше — а това рядко се случваше, — и със зачервените си очи, набола брада и провиснал като торба костюм приличаше на всичко друго, но не и на пъргавия фокусник с международна слава.

Според еврейския обичай върху гроба се оставяха малки камъчета, за да покажат, че някой е идвал на посещение. Гробът на Сесилия Вайс бе плътно покрит с кръгли речни камъчета, които образуваха нещо като пирамида. Той си мислеше как майка му почива спокойно в ковчега под земята. И горчиво ридаеше. Искаше му се да е до нея. Спомни си за своя опит да избяга от ковчега, за ужаса си, когато бе разбрал, че няма да успее. Спомни си как бе забивал нокти в земята, усещайки непреодолимата ѝ тежест, как бе крещял в непробиваемата тишина. Знаеше какво значи да си притиснат под земята, но смяташе, че сега мястото му е само там. Какво струваше тоя живот без неговата любима майка?

Ненавиждаше пролетта. Въздухът лепнеше в носа и устата му като сбита пръст.

В къщата си на 113-а улица близо до Ривърсайд драйв Худини бе наредил в рамки различни снимки на майка си, за да си внуши, че тя е непрекъснато наоколо. Един портрет в едър план бе поставил върху възглавницата на леглото ѝ. Увеличена поза на майка му, усмихната, седнала на един стол, бе сложил на същия стол, в който бе снимана. Друга нейна снимка — тя с палто и шапка по стълбите от улицата към пътната врата — бе окачил на гърба на вратата. Един от най-любимите ѝ предмети бе грамофонът от дъбово дърво с малко стъклено прозорче на капака, през което се виждаше голямата въртяща се плоча. Тя имаше

няколко плочи, но най обичаше тази с „Гаудеамус игитур“ от едната страна и „Колумбия — бисерът на океана“ — от другата. Худини навиваше грамофона и всяка вечер си пускаше тия мелодии. Въобразяваше си, че чува нейния глас. Съхраняваше писмата, които му бе писала в течение на дълги години, и сега ги преведе на английски, преписа ги на машина, за да може по-лесно да ги чете и да са вечно живи, без да се бои, че ще се превърнат на прах от прекалена употреба. Стоеше пред вратата на гардероба ѝ и вдишваше уханието на дрехите ѝ.

Старицата се бе разболяла, докато Худини бе в Европа. Той гореше от нетърпение да ѝ разкаже за срещата си с ерцхерцога Франц Фердинанд, наследника на Австро-унгарската империя, но преди да ѝ пише, тя се помина. Успя да се освободи от контрактуваните представления и отплава за Америка възможно най-скоро. Не помнеше нищо от пътуването си. Беше обезумял от скръб. Забавиха погребението до неговото пристигане. Научи, че в минутите преди смъртта си тя зовяла неговото име. Получила бе паралитичен удар. Ерих, бе стенала тя, Ерих, Ерих. Измъчваше го чувството за вина. Преследваше го мисълта, че е искала да му каже нещо, да му повери нещо, което е можела да разкрие само тогава, в момента преди смъртта си.

Винаги се бе отнасял скептично към окултистите и спиритическите хвалби на ясновидци и медиуми. Още в началото на кариерата си с цирка „Братя Уелш“ в Пенсилвания той самият бе експлоатирал лековерието на невежите, като призоваваше извънземни сили при своите фокуси. Със завързани очи той назоваваше предмета, който някой от публиката му показваше. „Какво е това, мистър Худини?“ — питаше асистентът му и той отговаряше. Всичко ставаше по шифър. Друг път твърдеше, че влиза в разговор с мъртвите и на някой хапльо, чието име и подробности около живота бяха успели да понаучат, предаваше послание от близък и обичан покойник. Знаеше какво значи спиритическа измама. Можеше да я усети. Този род шарлатанство се ширеше свободно из Америка още от 1848 година насам, когато двете сестри Маргарета и Кейт Фокс поканили съседи да чуят мистериозното хлопане в техния дом в Хайдсвил, щата Ню Йорк. Но напоследък собствените му изследвания го убедиха в необходимостта да потърси човек с истински качества на медиум.

Дали е възможно да се влиза в контакт с мъртвите, това щеше да открие той. Беше в състояние да долови и разкрие всяко фалшиво действие на тоя свят. А ако има нещо вярно, ще го узнае. Искеше да види дребничката фигура на своята майка Сесилия и да усети по лицето си допира на нейните ръце. Но тъй като това беше невъзможно, той реши да се опита поне да разговаря с нея.

В този момент от нашата история общуването с мъртвите не беше чак толкова непостижима идея, както преди. Америка се намираще в зората на двадесетия век, тя бе нацията на екскаваторите, локомотивите, дирижаблите, моторите с вътрешно горене, телефоните и двадесет и пет етажните сгради. Но съществуваше странно предразположение към окултни идеи от страна на най-големите прагматици в страната. Разбира се, всичко беше скрито-покрито. В определени кръгове тръгна слухът, че Пиърпонт Морган и Хенри Форд са образували тайно сдружение. Худини знаеше, че чудодеецът в градинарството Лутър Бърбанк, който кръстосваше и получаваше хибриди с много голяма плодовитост, говори тайно на растенията и вярва, че те го разбират. Дори великият Едисон, човекът, който откри двадесетия век, теоретизираше, че непревръщаеми частици от жива материя, които бе нарекъл „поток“, продължават да живеят и след смъртта и никога не могат да се унищожат. Худини опита да се свърже с Едисон. Поиска среща. Но големият учен бе много зает. Работеше над някакво тайно откритие и често в пресата се спекулираше с догадки относно характера му. Една дописка твърдеше, че новото му откритие щяло да бъде нещо като вакуумен тубус, посредством който Едисон се надявал да разговаря с мъртвите. Худини отчаяно му изпращаше телеграми и молеше за среща. Но му отказваха. Предлагаше пари да подпомогне научната му работа. Отново срещаше отказ. Тогава се зарече сам да открие някакво средство, така както се беше научил да кара собствения си самолет. Над каквото и да работеше Едисон, той бе тръгнал от съкровищницата на технологията, еднакво достъпна за всички. Худини накупи книги и се зае да изучава механичната физика и принципите на акумулатора. Заявяваше, че посредством какъв да е медиум, механичен или човешко същество, ако има живот след смъртта, той ще го открие.

Скоро неговата страст привлече вниманието на хора, които следяха новини от подобен характер. Той се срещна с един човек от

Бъфалоу, щата Ню Йорк, който твърдеше, че някога бил работил с джуджето имигрант Стайнмец, гения от компанията „Дженерал електрик“. „Физици от всички краища на света откриват вълни — казваше човекът. — В чужбина съществува една изключително важна теория, според която материята и енергията са двата аспекта на една и съща първична сила. Така мисля и аз“ — казваше човекът. Той бе физик, получил университетската си степен в Трансилвания. Нужно му било само да изнамери силно чувствителен уред, за да улавя и декодира основните вълни, за които още никой нищо не знаел. Худини подписа с него договор и му даде две хиляди долара, за да получи права върху изследванията му. Друг един човек, химик, настани в мазето на собствения си дом. Затрупваха го писма от хора с дарба на медиуми, които го молеха за някакъв предмет от майка му — брошка или къдрица, та да работят с тях. Той нае цяла детективска кантора да издирва и подбира най-приемливите от тях. Обясни на агентите как да откриват измамата в спиритизма. Разказа им за слуховите тръби, фотографските трикове, скритите мегафони, повдигането на масички с помощта на разни механизми. „Защо му трябва на медиума тъмна стая, говореше им той. Загаси ли светлините, значи иска нещо да прикрие.“

Твърде скоро Худини разви достатъчна дейност в това направление, което го накара да се замисли отново за работата си. „Вече се чувствам по-укрепнал — каза той на своя импресарио. — Почвам да си възвръщам предишната форма.“ Успя бързо да си уреди ангажименти. Който е гледал Худини от този период на кариерата му, твърди, че бил ненадминат. Докарваше зидари на сцената, които издигаха тухлена стена, висока почти три метра, и той преминаваше през нея. Един слон в естествена големина изчезна само като плесна с ръце. От пръстите му се лееха монети. От ушите му излитаха гълъби. Намъкна се в един сандък, предварително проверен от публиката. Затвориша го, заковаха го и го затегнаха със здраво въже. Не го покриха с никакъв плащ. После го разбиха. Сандъкът беше празен. Всички ахнаха от учудване, когато Худини тичешком влезе в салона откъм фойето. Скочи на сцената. Очите му блестяха като сини диаманти. Бавно вдигна ръце. Краката му се отделиха от земята. Издигна се на шест инча от земята. Жените хлъцнаха. Худини изведнъж се строполи. Разнесоха се възклицания на недоверие, последвани от нестихващи овации. Асистентите му поднесоха стол да седне. Той поиска чаша

вино, за да възвърне силите си. Вдигна чашата към светлината. Виното тозчас изгуби цвета си. Той го изпи. Винената чаша изчезна от ръката му.

Наистина сега спектаклите му бяха напрегнати и така странно и вълнуващо въздействаха на публиката, че понякога извеждаха децата преди края на представлението. Но Худини не забелязваше. Той надхвърляше собствените си физически възможности и демонстрираше осем или пък дванайсет от най-тежките си номера за една вечер, а се изискваха само три. Винаги бе рекламирал фокусите си като предизвикателство срещу смъртта и сега репортери от нюйоркските вестници, напълно уверени, че той ще надмине себе си, го следваха неотклонно в едnodневните му гостувания от Бруклин чак до Юниън Сити или до театъра на Главната улица в Ню Рошел. Той демонстрираше своето прочуто бягство от цистерна; затваряха го в обикновена десетгалонова цистерна, с която разкарваха мляко по магазините. Напълваха я с вода. Трябваше да избяга, иначе щеше да умре. Лягаше в стъклен резервоар с формата на ковчег, който не пропускаше въздух и в който пламъкът на свещ гаснеше. Понякога Худини престояваше почти шест минути, след като свещта бе изгаснала. От публиката се понасяха викове. Жените затваряха очи и закриваха с длани ушите си. Молеха асистентите му да го спрат. Когато те най-накрая се вслушваха в молбите им, покривът на ковчега се отваряше с пукот като газирано питие. Помагаха му да излезе, а той целият трепереше, облян в пот. Всеки негов подвиг изразяваше копнеж по покойната му майка. Той биваше погребван и се прераждаше, погребваха го и се прераждаше. Една вечер на представление в Ню Рошел така силно разкри желанието си за собствената си смърт, че хората започнаха неистово да пищят, а местният свещеник се изправи и извика: „Худини, ти си играеш с проклятието!“ Вероятно имаше нещо вярно в това, че той вече не правеше разлика между триковете си и истинския живот. Изправен в своята дълга, препасана с колан роба, лъснал от пот, мократа му коса навита на спирали, той приличаше на същество от друга вселена. „Дами и господа — каза той с изнемощял глас, — моля, простете ми!“ Той искаше да им обясни, че майсторски владее специалния режим за дишане на източните народи, който му позволява да преустанови за малко живота си. Искаше да им обясни, че номерата му само изглеждат по-опасни, отколкото са в действителност.

Протегна умолително ръце напред. Но в този миг експлозия със страшна сила разтърси театъра до основи и парчета гипс се отрониха от арката на авансцената. Обезумялата, с изострени нерви публика прие това за някой от поредните му сатанински трикове и хукна в ужас към изхода.

Всъщност взривът стана на около две мили от театъра в западните покрайнини на града. Експлодира пожарната „Емерълд Айл“, горящите дървени греди подпалиха полето отвъд улицата и осветиха цялото небе над Уестър. Пожарникарските отряди от всички райони на града, дори от съседните селища Пелхъм и Маунт Върнън се озоваха да гасят пожара. Твърде малко можаха да помогнат. За щастие най-близката къща в околността отстояше на около четвърт миля от облицованата с дъски постройка. Двама от пожарникарите доброволци бяха в болница, единият с толкова жестоки изгаряния, че едва ли щеше да оцелее до сутринта. А поне петима души са били на дежурство по време на инцидента. Беше четвъртък, неизменният ден от седмицата, в който пожарникарите се събираха на покер. До утрото на другия ден полето бе изгоряло, а на мястото на постройката се чернееше купчина овъглени развалини. Пострадалият район бе обграден с въжета; полицаите се ровеха из отломките, търсеха трупове и гадаеха какво е предизвикало бедствието. Скоро стана ясно, че има и убийства. От четирите намерени трупа на два личеше, че не експлозията или пожарът, а едрите сачми, с които бяха надупчени, са причинили смъртта. Впрегнати в парната помпа, пожарникарските коне лежаха мъртви наред пътя. Изпод развалините се откри алармената инсталация и стана ясно, че е бил даден сигнал за тревога от една телефонна кабина в северната част на града, а тази нощ никъде другаде не бе избухвал пожар. От всичко това и от някои други дребни доказателства, до които се добраха с помощта на един доктор по съдебна медицина от нюйоркското управление на полицията, се установи следното: приблизително около 10,30 ч вечерта шестима души от пожарникарския екип играели на карти в пожарната, когато завънял аларменият сигнал. Картоиграчите бързо се хвърлили към ботушите и каските си. Изкарали конете от конюшнията и ги впрегнали към парната помпа. Хамутите бяха измислени специално за пожарникарски коне от компанията „П. А. Сетсър“, град Хикори, Северна Каролина. Както всички пожарни, и „Емерълд Айл“ се

гордееше с бързината, с която откликваше на тревожния сигнал. Под парния котел винаги гореше слаб огън, така че от повика за помощ до момента, в който пожарната пристигаше на местопроизшествието, налягането на парата можеше да се вдигне до краен предел. Ако тази вечер командата е била в нормалната си готовност, за една минута вратите трябваше да са отворени и кочияшът, подвиквайки на конете си, да ги е изкарал на пътя. Но някой стоял наред улицата, точно на пътя на колата. Той или те, въоръжени, изпразнили пушките си право в препускащите настреща коне. Двата коня моментално се строполили, третият се вдигнал на задните си крака: бил прострелян във врата, откъдето струяла кръв и оросила цялата улица като ситен дъждец. Кочияшът на капрата, смъртоносно ранен, паднал на земята. От тримата пожарникари в колата двама също получили смъртоносни рани, а третият бил премазан от помпата, която се наклонила от изпадналите в паника коне и се стоварила върху него. Парният котел се преобърнал със страхотен трясък, който изумил хората от най-близките къщи, стреснати и без това от гърмежите. Пещта се пръснала и пламтящите въглени подпалили облицованата с дъски постройка на „Емерълд Айл“. Огнените езици светкавично се разраснали и от топлината на горящата сграда парният котел експлодирал, пламтящите греди се разхвърчали отвъд пътя в настрещното поле. Точно в този момент Худини изгуби обичта на публиката си.

Тази вечер стана тъй, че всички от семейството си легнаха рано. Напоследък спяха лошо. Черното бебенце плачеше за майка си и плюеше млякото от биберона. Бащата чу далечната експлозия и през прозореца на спалнята видя осветеното от пламъци небе. Първата мисъл, която проряза съзнанието му, бе, че неговата фабрика и складовете с фойерверки са се взривили. Но сиянието пламтеше най-ярко в съвсем друга посока. Едва на сутринта разбра какво е горяло. Пожарът бе единствената тема за разговор из целия град. През обедната почивка Бащата отиде на мястото на произшествието. Покрай бариерите, поставени от полицията, стояха тълпи. Той заобиколи въжетата и приближи към езерцето точно срещу сринатата сграда: там потопеният форд модел Т ту се подаваше, ту изчезваше под водната повърхност, която се дилпеше от лекия бриз на малки вълнички, после се изглаждаше и отново откриваше трептящите му очертания. Бащата се прибра вкъщи, макар че току-що бе изпищяла свирката, за да

оповести точно дванайсет часа. Майката не вдигна очи към него. Седеше с бебето в скута си. С наведена глава, унесена в мисли, тя някак напомняше на покойната Сара. Бащата се питаше дали отсега нататък те ще продължат да бъдат господари на своя живот.

Към четири часа следобед вестникарчето дотърча и метна на верандата сгънатия вечерен вестник. За убиец подпалвач се сочеше един неидентифициран негър. Единственият оцелял пожарникар, сега в болницата, го бе описал на полицаите. Очевидно негърът бе спасил ранения, като потушил пламъците по дрехите му. После, за да не се изтълкува това като проява на милост, го дръпнал за косите и попитал знае ли къде се крие шефът на „Емерълд Айл“. По щастлива случайност тази вечер шефът Конклин не бил в пожарната. Не беше ясно откъде негърът познава Конклин и какво има против него.

Всички професионалисти бяха единодушни, че той трябва да е имал съучастници. За това съдеха по фалшивата тревога, вдигната, за да изкара пожарникарите доброволци във воняващата пожарната. Но една от уводните статии характеризираше нещастията като дело на самотен умопобъркан престъпник. Призоваваха се гражданите да заключват домовете си, да удвоят бдителността си, но да запазят спокойствие.

Семейството седна на масата. Майката държеше бебето в ръце. Усещаше допира на малките му пръстчета върху лицето си. Горестно си Дядото стенеше от болка. Никой не искаше да вечеря, на никого не му се ядеше. Кристална гарафа, пълна с ракия, стоеше пред Бащата. Той пиеше третата си чашка. Имаше чувството, че някаква малка костичка или пращинка е заседнала на гърлото му и само ракията може да я прокара. Бе измъкнал от чекмеджето на бюрото си стария си военен пистолет от времето на филипинската офанзива. Той лежеше на масата. „Изживяваме една трагедия, която не би трябвало да е наша — каза той на жена си. — Какво, за бога, те е прихванало тогава? Общината има средства за бедняците. Ти си я приела тука, без да размислиш както трябва. Сега всички сме жертва на твоята глупава женска сантименталност.“ Майката го погледна. Не си спомняше да я бе укорявал друг път в техния дълъг семеен живот. Знаеше, че ще ѝ се извини, но сълзите напиреха в очите ѝ и рукнаха по бузите. Снопчетата коса се бяха измъкнали от кока и се спускаха по врата и около ушите ѝ. Бащата я погледна: беше все така хубава, както като момиче. Не осъзна, че изпита удоволствие, като я накара да се разплаче.

Малкият брат седеше на стола и подпираше с ръце главата си. Изопнатият показалец сочеше право в слепоочието му. Наблюдаваше зет си. „Ще го намериш и ще го очистиш, така ли?“ — попита той. „Ще закрилям своя дом — отговори Бащата. — Това тук е негово дете. Ако сбърка да приближи прага ми, ще се оправя с него.“ „Защо му е притрябвало да идва тук? — попита Малкият брат с предизвикателен тон. — Не сме ние омърсили колата му.“ Бащата погледна към Майката: „Сутринта ще отида в полицията и ще им кажа, че тоя побъркан убиец е бил гост в моя дом. Ще трябва да им кажа, че неговото копеле е при нас!“ Малкият брат каза: „Аз мисля, че Коулхаус Уокър би желал да разкажеш всичко на полицията. Можеш да им съобщиш, че това е същият вманиачен негър, чиято кола лежи на дъното на езерото срещу пожарната команда. Кажи им, че той е човекът, който лично отиде в полицейското управление и направи оплакване срещу Уили Конклин и неговата банда разбойници. Кажи им още, че той е същият смахнат черен убиец, дето седеше край леглото на едно момиче, което почина в болницата от раните си.“ Бащата процеди: „Струва ми се, че не те разбирам точно. Нима защитаваш тая диващина? Нима някой друг е виновен за смъртта на Сара, освен самия той! Само неговата проклета негърска гордост. Нищо на света не може да оневини избиването на хора и унищожението на имущество по такъв начин!“ Братът скочи рязко и столът му се преобърна. Бебето се стресна и започна да плаче. Беше пребледнял и целият трепереше. „Защо не изрече подобна тирада на погребението на Сара? — каза той. — Защо там не каза, че смъртта и унищожението на собствеността са нещо непроситимо?“

Всъщност Коулхаус Уокър сам бе предприел някои действия, за да разкрие самоличността си. Около час след експлозията той или някой друг чернокож оставил еднакви писма в редакциите на двата местни вестника. Редакторите след уговорка с полицията решиха да не ги публикуват. Писмата бяха написани с ясен, твърд почерк и разказваха събитията, довели до нападението над пожарната. „Искам безсрамният шеф на доброволната пожарна да ми бъде предаден аз да го съдя — се казваше в писмото. — Искам да ми се възвърне автомобилът в първоначалния му вид. Ако не се приемат условията ми, ще продължавам да убивам пожарникари и да подпалвам пожарни, докато ги залича всичките. Ако е нужно, ще унищожа целия град.“

Главните редактори на вестниците и началниците на полицията смятаха, че в интерес на общественото благо това писмо не бива да се помества. Един самотен ненормален престъпник е едно нещо. Един бунт — нещо съвсем друго. Полицейски отряди тихомълком се движеха из улиците на негърския квартал и разпитваха за Коулхаус Уокър. В това време полицията от съседните градове с негърско население вършеше същото. В управлението пристигаше отговорът: „Не е от нашите негри. Не е от нашите.“

На сутринта Бащата взе трамвая към градския център. Отиде до общината. Влезе като почитан и уважаван местен бизнесмен. Неговата кариера на изследовател бе обстойно отразена във вестниците. Знамето, което се вееше на купола на сградата, бе негов подарък за града.

ЧАСТ ТРЕТА

Роден и израснал в Уайт Плейнз, щата Ню Йорк, Бащата беше единствено дете. Спомняше си моменти на топлина и сърдечност в летните ваканции край минералните извори в Саратога. Там имаше градини с пътеки от чакълеста настилка. Заедно с майка си се разхождаше по просторните, боядисани в ярки цветове веранди на големите хотели. Всяка година в един и същи ден се прибираха у дома. Майка му бе крехка женица и почина, когато той беше на четиринадесет години. Бащата беше учил първо в Гроутън, а после немска философия в Харвардския университет. Но през зимата на втората година прекъсна следването си. Баща му бе натрупал състояние по време на Гражданската война и оттогава непрекъснато го прахосваше в неразумни сделки. Сега се бе разорил напълно. Старият бе от ония хора, които се закаляват в бедите и нещастията. Самочувствието му се повишаваше с всяка загуба. При фалита сияеше триумфално. Почина внезапно, пълен с надежди. Неговата разточителност и суетност направиха от самотния му син човек предпазлив, трезв, прилежен и хронически нещастен. Като навърши пълнолетие, Бащата инвестира малкото долари, които му бяха оставени, в дребно предприятие за производство на фойерверки, собственост на един италианец. Накрая предприятието премина в негови ръце, той разшири сделките, купи една фирма за производство на знамена и стана доста заможен. Успя да се сдобие и с военен чин по време на филипинската кампания. Беше доволен от живота си, но никога не забравяше, че преди да се отдаде на бизнеса, бе следвал в Харвард. Беше слушал лекциите на Уилям Джеймз за основите на модерната психология. Изследователската работа стана негова страст; стремеше се да избяга от това, което великият доктор Джеймз наричаше склонност към чувство за малоценност.

Сега, като ставаше сутрин, Бащата констатираше тленността на своето съществуване. Питаше се дали неговата неприязън към Коулхаус Уокър, пламнала спонтанно още от първия миг, се дължеше на цвета на кожата му, или на това, че той умееше да обича, че се бе

отдал на нещо вълнуващо, на нещо, което подсказваше, че най-хубавото от живота тепърва му предстои. Бащата забеляза, че по кожата на ръцете му бяха започнали да се появяват тъмни петънца. Осъзна, че от време на време кара хората да му повтарят това, което току-що са му казали. Мехурът му като че ли вечно беше препълнен. Тялото на Майката вече не възбуждаше у него страст, а само безмълвно одобрение. Възхищаваше се от нейните форми и мекота, но не се възпламеняваше. Свикнали да бъдат заедно след завръщането му от Арктика, те потънаха в безстрастно общуване, в което той се чувстваше изпреварен и надминат от живота, подобно на безучастен зрител в някакво събитие. Не му се нравеха нейните опити да покровителства и насърчава женитбата на онова черно момиче. А сега, след смъртта на Сара, той се почувства напълно пренебрегнат, тъй като в своята скръб Майката насочи грижите и вниманието си изцяло към черното момченце.

Изпита задоволство от посещението си в полицията. Даде си сметка, че зад това се крие известна непочтеност. Може би за компенсация представи Коулхаус като миролюбив човек, обезумял от създадите се не по негова вина обстоятелства. Точно такъв бе аргументът на Малкия брат. Потвърди достоверността на събитията, разказани в писмото на Коулхаус. „Той беше пианист — каза Бащата, използвайки минало време. — Беше винаги учтив и коректен в отношенията си.“ Полицаяте важно кимаха. Те искаха да знаят дали негърът отново ще пали. Това бе думата, която началникът на полицията употреби: пали. Бащата каза, че ако Коулхаус си постави веднъж задача пред себе си, нищо не е в състояние да го спре. Предпазните мерки се организираха до голяма степен въз основа на този съвет. Прикрепиха полицейска охрана към всички пожарни в града. Поставиха главните пътища под наблюдение. Закачиха в управлението стенна карта с разположението на силите. Въз основа на информацията от Бащата убедиха управлението на полицията в Ню Йорк да ангажира детективи, които да търсят Коулхаус в Харлем.

Бащата бе очаквал упреци от страна на полицията. Но подобно нещо не стана. Цениях го като човек, който познава характера на престъпника. Насърчавах го да стои колкото му е възможно повече в управлението. Искане да бъде подръка при разискванията им. Стените на помещенията в полицията бяха боядисани донякъде в резеда, а

надолу — в тъмнозелено. Във всяко къоше имаше плювалник. Бащата се съгласи да се мярка често. По това време на годината имаше най-много работа. Всички поръчки за ракети, фойерверки, римски срещи, гърмящи бомби, бенгалски огньове, сигнални ракети и бомбички трябваше да бъдат експедирани навреме за предстоящите тържества на Четвърти юли^[1]. Той сновеше между кантората си и полицията. Противно му стана, когато веднъж попадна там заедно с шефа на „Емерълд Айл“ Уил Конклин. Конклин вонеше на уиски и от ужаса, че е преследван, червендалестото му лице бе добило цвета на телешко месо. Държеше се ту арогантно, ту малодушно. Предлагаше съвети на същото равнище като глупавата му постъпка, от която бе почнала цялата история. Искаше да отиде в негърския квартал и да очисти всички чернокожи веднъж завинаги. Полицаяте слушаха с безразличие. Дразнеха го. „Май че ще трябва да те предадем на негъра, Уили — казваха те. — За да мирясат всички наоколо.“ Но Конклин не ги разбираше. „Как, не сме ли всички единни тука?“ — питаше той. „Господ да те пази, бил си жесток и сега си още по-жесток — каза шефът на полицията. — Трябваше да чуем от устата на чернокожия, че една от твоите щуротии е предизвикала цялата тая бъркотия, и ти, дръвник такъв, ни питаш не сме ли всички единни!“

Характерът и поведението на шефа на пожарната бяха напълно подходящи за място като полицията. През остъклените врати там непрекъснато се нижеха углавни престъпници, адвокати, поръчители, полицаи, безутешни роднини. Пияниците ги тътреха за яката, а крадците пристигаха с белезници. Говореше се гръмогласно, разнасяха се ругатни. Конклин се занимаваше с търговия на въглища и лед и живееше с жена си и децата си в апартамент над своите складове. Бащата се сети, че Конклин прекарва повечето време в полицията, защото там се чувства по-сигурен. Разбира се, той нямаше да го признае. Хвалеше се с предохранителните мерки, които бе взел в складовете си. Не му се струваше достатъчно сигурно да разчита на двамата полицаи на пост пред вратите му, ами беше наел останалите живи пожарникари от „Емерълд Айл“ и ги бе настанил у дома си. Всички носеха оръжие. „Все едно че негърът ще нападне «Уест Пойнт»^[2]!“ — казваше той.

Бащата се чувстваше унижен от тоя човек. Конклин разговаряше с него по-различно, отколкото с полицаите. Стараеше се да оправи

речника си. Самочувствието му, че има пред себе си социално равен, беше вбесяващо. „Трагична история, капитане — казваше той. — Трагична наистина.“ Веднъж дори постави ръка върху рамото му — жест на фамилиарност, който разтърси тялото на Бащата като електрически ток.

И въпреки всичко Бащата прекарваше все повече и повече време там. Беше му трудно да се прибере вкъщи. В деня на общото погребение на жертвите от пожара в „Емерълд Айл“ той отиде да чуе надгробните речи. Беше се изсипал половината град. Грамаден меден кръст се люлееше над главите на тълпата. Уил Конклин не напусна полицейското управление. „Там ще бъда отлична мишена за пушечна стрелба“ — каза той. Из града започнаха да се питат за причините на неговото поведение. Тогава чрез нюйоркските вестници, чиито редактори не се съобразяваха с местните интереси, достигна новината, че убийствата в нощта на пожара са били причинени от неправда. „Уърлд“ и „Сън“ дори отпечатаха писмото на Коулхаус. Уил Конклин стана най-презряното същество. Ненавиждаха го като главен виновник за събитията, отнели живота на хората, които той уж командваше. Други го презираха, защото само се бе подиграл с негъра, без да всели в него страх от бога.

Сега някакъв човек с бомбе седеше в една кола близо до къщата на Бродвю авеню всеки ден. На Бащата не му бяха съобцили официално за това, но той предупреди Майката, че е помолил за полицейска охрана: смяташе за неразумно да сподели с нея предположенията си, че полицията не се отказва да го държи под око въпреки всичката си благодарност, задето им откри толкова неща. Чудеше се в какво ли го подозират.

Точно седмица след нападението на Коулхаус над пожарната „Емерълд Айл“, в шест часа сутринта една бяла кола бавно се движеше по Рейлроуд плейс, тясна уличка с калдъръмена настилка в западната част на града. По средата ѝ се намираше Общинската пожарна команда № 2. Колата се изравни със сградата и спря; двамата полицаи, които дремеха на пост, с изумление видяха да слизат неколцина черни мъже, въоръжени с пушки. Единият от полицаите не изгуби присъствие на духа и се просна на земята. Другият стоеше със зяпнала уста срещу нападателите, които ловко се строиха в редица и подобно на стрелкови взвод при даден знак изпразниха оръжието си. Куршумите убиха

стоящия полицай и разбиха стъклата на входната врата. Единият от негрите изтича и хвърли няколко малки пакета през строшените прозорци.

Човекът, който бе дал командата за огън, се приближи до оцелелия полицай, който лежеше като вцепенен на паважа, пъкна в ръката му писмо и спокойно каза: „Това трябва да се публикува във вестника!“ После се присъедини към останалите чернокожи в колата. След като отминаха, две или три последователни експлозии разтърсиха сградата, вратите ѝ изхвърчаха и след миг пожарната се превърна в истински ад. Пламъците бързо погълнаха съседната пивница и заведението на един търговец на кафе, който печеше разни сортове и ги продаваше. От чувалите му се вдигна плътна завеса от жълтеникав прах и ароматът на печено кафе се носеше из въздуха седмици наред. Най-накрая бяха изровени труповете на четири жертви, всички градски пожарникари. Една възрастна жена бе намерена мъртва в жилището си на отсрещната страна на улицата, вероятно починала от страх. Пожарна кола тип „Рео“ и една линейка бяха унищожени.

Сега градът изпадна в истинска паника. Децата не ходеха на училище. Гневни протести се изливаха по адрес на градската управа на Уили Конклин. Делегация от пожарникари се изправи пред общината с искане да бъдат приети като полицейски сътрудници и да им бъде зачислено оръжие за самоотбрана. Безпомощният и объркан кмет се обърна към губернатора на Ню Йорк с молба за помощ. Вестта за второто нападение на Коулхаус заемаше първите страници на всички вестници из страната. От Ню Йорк започнаха да се стичат репортери и журналисти на тълпи. Обвиняваха началника на полицията, задето е допуснал черният убиец отново да извърши кръвожадното си дело. Той даде изявления пред представители на пресата в своя кабинет. „Престъпникът се придвижва с автомобил — каза той. — Нанася удара си и изчезва бог знае в каква посока. Вече няколко години Асоциацията на полицейските началници от щата Ню Йорк предлага решение, което изисква всички автомобили и автомобилисти да бъдат регистрирани. Ако това се бе приело като закон, сега щяхме лесно да пипнем злодея.“ Докато говореше, началникът изсипа съдържанието на чекмеджето си. Пушеше пура. Излезе заедно с журналистите. На следния ден в държавния законодателен орган на щата бе внесен проектозакон за регистрация на автомобилите.

Бащата имаше двама негри на работа във фабриката си, единият пазач, другият монтажист на цевите за ракетите. Нито един от двамата не се яви на работа в деня на второто бедствие. Из целия град не се виждаше никакъв негр. Стояха скрити вкъщи. Патрулиращите през тази нощ полицаи арестуваха неколцина бели граждани, които носеха пистолети и пушки. Губернаторът се отзова на молбата на кмета и изпрати от Ню Йорк като подкрепление две бригади от Националната гвардия. Пристигнаха на следния ден и незабавно разпънаха палатките си на бейзболното игрище зад училището. Трупаха се деца да ги зяпат. Местните вестници излязоха с извънредно издание, като поместваха на видно място второто писмо на Коулхаус. То гласеше: „Първо — онова бяло изчадие на име Уили Конклин да ми бъде предадено аз да го съдя. Второ — фордът модел Т да ми се върне в първоначалния му вид. Докато тези мои искания не се удовлетворят, обявената война ще продължава. Коулхаус Уокър-младши, президент на Временното американско правителство.“

Оттук нататък най-важното бе да се установи как изглежда Коулхаус Уокър. Вестниците се втурнаха в бясна надпревара. Журналисти щурмуваха помещенията на „Клеф кльб“ в Харлем. Не намериха никакви снимки на пианиста с позорната слава. „Американ“, вестникът на концерна „Хърст“, триумфално помести портрета на композитора Скот Джоуплин. Приятели на Джоуплин заплашиха вестника със съд, тъй като композиторът лежеше тежко болен и нямаше възможност да защитава собствените си интереси. Извиниха им се. Най-сетне един вестник в Сент Луис помести снимката на Коулхаус, която бе препечатана навсякъде. Бащата потвърди, че това е той. Снимката показваше един сравнително по-млад Коулхаус, седнал пред пианото, с бяла връзка и фрак. Ръцете му бяха опрени на клавишите, а той усмихнато гледаше към камерата. Около пианото се бе разположил оркестърът — един изпълнител на банджо, един корнетист, тромбонист, цигулар и тимпанист, наведен над барабана си. Всички с бели връзки. Бяха застанали в поза, като че ли свиреха. Около главата на Коулхаус очертаха кръг. Тази снимка стана важен документ. Вестникарите използваша иронията на случая и поместваха образа на усмихващия се чернокож младеж с пригладени мустаци и с весела, открита и честна физиономия, а заглавията отдолу гласяха: „Усмивката

на убиеца“ или „Президентът на Временното американско правителство в по-щастливи дни от живота си“.

Вследствие на всестранните и неуморни издирвания на пресата ролята на семейството в цялата тази история не можа да остане в сянка. Репортери, отначало по един и по двама, а после на цели тълпи започнаха да хлопат на вратата и след като им отказваха да ги допуснат вътре, те се разполагаха като на бивак под норвежките кленове. Искаха да видят черното бебенце, искаха да получат каквито и да е сведения за Коулхаус и посещенията му при Сара. Надничаха през прозорците на хола, отиваха до кухнята и проверяваха дали е заключена вратата. Носеха сламени шапки и бележници по джобовете си. Дъвчеха тютюн, плюеха го по земята и размазваха с крак фасове в тревата. Снимки на къщата се появиха в нюйоркските вестници. Появиха се и неточни описания за изследователските експедиции на Бащата. Транспарантите стояха спуснати. Не позволяваха на момчето да излиза. В къщата беше душно, а нощно време Дядото хленчеше в съня си.

Майката би издържала всичко това, ако не се бе надигнала вълна от приказки защо семейството дава подслон на сина на Коулхаус Уокър. В дългите летни вечери непрекъсната върволица от коли прииждаше нагоре по хълма и хората като любопитни туристи извиваха врат, да зърнат нечие лице на прозорците. Някакъв чиновник от комисията по социалните грижи за децата в Ню Йорк изказа мнение, че все още некръстеното незаконородено дете трябва да бъде прехвърлено в един от чудесните приюти за сирачета, безпризорни и незаконородени деца. Майката пазеше бебето в своята стая. Вече не го сваляше на долния етаж. Караше сина си да го наглежда, когато ѝ се налагаше да свърши някоя работа. Не намираше време да вдигне косата си и я оставяше пусната до раменете по цял ден. Стана необичайно язвителна към Бащата. „Няма ли най-после да отключиш ковчежето със скъпоценностите си — казваше тя — и да ми осигуриш нужната помощ?“ Тази забележка бе по адрес на неговата пестеливост, нещо, за което никога преди не бе отронвала дума. Винаги бяха живели далеч под стандарта, който той бе в състояние да осигури. Бащата се почувства засегнат от думите ѝ, но отиде и намери жена, която да поеме готвенето, друга — прането и почистването; и двете щяха да живеят в къщата. Нае за постоянно човека, който им помагаше от време на време като градинар, и го настани в помещението над гаража.

За Дядото вече по цял ден се грижеше медицинска сестра. В обсадената къща сега настана оживление и бъркотия като във военен лагер. Непрекъснато гълчаха момчето да не се пречка в краката им. То наблюдаваше как майка му крачи напред-назад из стаята със скръстени ръце, а разпуснатите ѝ коси висяха надолу. Беше отслабнала и брадичката ѝ, винаги склонна към заобляне, сега изглеждаше изтъняла, дори заострена.

Ясно бе, че нещастията прогониха пламъка от живота им. Досега Бащата тайно вярваше, че тяхното семейство се озарява от някаква светлина. Сега тази светлина бе угаснала. Чувстваше се скучен и оглупял, годен само да се подчинява на това, което диктуваха обстоятелствата. Коулхаус господстваше. А все пак той бе стигнал до Арктика, ходил бе до Африка, до Филипините. Пътувал бе и на Запад. Означаваше ли това, че вече не му достигаше интелигентност, за да възприема света? Седеше в кабинета си. Даваше си сметка, че за никого от близките си, дори и за Дядото, не бе проявявал загриженост. Беше се отнасял към него с високомерна вежливост, с която се отнасяме към старците, преди той истински да бе остарял. От Малкия брат се отчужди напълно. Усещаше се страшно паднал в очите на жена си, чувстваше се изследовател само на думи, а духът му бе окован от предразсъдъците на неговия собствен баща. Постепенно заприличваше на него, сух и скучен, с безумен блясък в очите. Защо трябваше да стане така?

Най-много се упрекваше, задето бе пренебрегнал детето си. Никога не разговаряше с него, никога не му предлагаше приятелството си. Разчитал бе винаги на присъствието си в живота му като пример на подражание. Колко самодоволно, колко глупаво от страна на човек, който през целия си живот се е стремил да не подражава на собствения си баща. Потърси момчето и го намери на пода в стаята му — четеше във вечерния вестник за успешното представяне на бейзболната деветорка на Ню Йорк под майсторското ръководство на треньора Джон Дж. Макгроу. „Би ли искал да видиш този отбор?“ — попита той. Момчето го погледна изненадано. „Тъкмо за това си мислех“ — отвърна то. Бащата отиде в стаята на Майката. „Утре — обяви той — завеждам момчето на бейзболен мач.“ Каза го с такава непоколебимост, че отговорът ѝ остана неизречен — а щеше да му

каже, че е глупак; когато излезе от стаята ѝ, тя се зачуди как можа в първия миг да ѝ хрумне тази дума, толкова чужда на чувството любов.

---

[1] Ден на независимостта в САЩ. — Б.пр. ↑

[2] Уест Пойнт — военната академия на САЩ. — Б.пр. ↑

Следобеда на другия ден, когато баща и син излязоха от къщи и с бърза крачка се запътиха към железопътната гара на Куейкър Ридж роуд, двама репортери ги следяха по петите поне до половината път. „Отиваме на бейзболния мач на «Джайънтс» — предупреди ги Бащата. — Това е всичко.“ „Кой ще забива?“ — попита един от репортерите. „Руб Маркърд — отговори момчето. — Той беше най-добър в последните три мача.“

Едва-що бяха стигнали Куейкър Ридж и влакът пристигна. Пътуваше по линията Ню Йорк-Уестър и Бостън. Не стигаше до Бостън, нито пък обслужваше целия път до Ню Йорк. Но удобно ги закара до Бронкс, а там, от разклона на 155-а улица имаше трамвайна връзка, която минаваше над Харлемската река и стигаше чак до игрищата за поло при Кугън Блъф.

Беше великолепен ден. Пухкави бели облаци се гонеха по ясното синьо небе. Когато трамваят прекосяваше моста, видяха върху голямата скала срещу дървените пейки няколко огромни дървета, оголени от зеленина дори в тоя сезон, по които висяха мъже с шапки; бяха предпочели да не плащат за вход, а да наблюдават мача от високо, нависнали по клоните като черни цветя, поклащани от вятъра. Бащата се зарази от вълнението на момчето. Беше безкрайно доволен, че е вън от Ню Рошел. Тълпи се стичаха по стълбите откъм електрическия влак, таксите спираха и изсипваха своя товар от пътници, вестникарчетата разносяха програми за мача, улицата кипеше от оживление. Свиреха клаксони. Релсите от електричката, които минаваха високо горе, изпъстряха улицата със слънчеви петна. Бащата купи скъпите петдесетцентови входни билети, после плати допълнително за ложа, влязоха на игрището и заеха местата си зад първата врата, където само след едно-две забивания, слънцето щеше да се измести така, че да ги кара да засенчват очите си.

„Джайънтс“ бяха облечени в торбестите си бели униформи на тънки черни райета. Над издутите си като бъчва панталони капитанът Макгроу носеше плътен черен пуловер с инициалите Н. Й., извезани

на левия ръкав. Беше нисък и свадлив. Както всички от отбора, носеше чорапи на широки хоризонтални черти, малка шапка с козирка и копче на върха. Противници в двубоя този следобед бяха „Бостън Брейвз“, чиито тъмносини фланелки завършваха на врата с висока яка. Свез ветрец вдигаше прахоляка от игрището. Играта започна и почти незабавно Бащата съжали, че бе избрал точно тези места. Всяка ругатня на играчите достигаше до ушите на сина му. Отбраняващият се отбор подхвърляше неприлични подигравки към атакуващия играч от противниковата страна. Самият Макгроу, най-старшият от всички, стоеше на третата врата и лееше безспирен поток от цинични епитети. Острият му грак ехтеше из целия парк. Тълпата запалняковци му пригласяше. Играта беше много оспорвана, с почти равни шансове за успех, като ту единият, ту другият отбор водеха в резултата. Един от играчите се шумгна към втората врата, вдигна втория вратар на „Джайънтс“; той се изправи с рев, закуцука в кръг, а през чорапа кракът му обилно кървеше. И двата отбора се втурнаха от скривалищата си, играта бе преустановена за няколко минути, през които всички се биеха и търкаляха из прахта, а тълпата ревеше насърчително. След сбиването нападателят на „Джайънтс“ Маркърд изпълни едно-две забивания, но, изглежда, изгуби контрол над себе си и метна топката така, че удари вратаря на бостънци. Онзи скочи от земята и се нахвърли към Маркърд, размахвайки бухалката си. Отново скривалищата се изпразниха, отново играчите се вкопчиха един в друг, ръгаха се с юмруци и вдигаха облаци прах. Този път и публиката участваше, като ги замеряше с шишета от газирана вода. Бащата се зачете в програмата. В „Джайънтс“ играеха още Мъркъл Дойл, Майерс, Снодграс и други. Бостънският отбор се гордееше с играча си Рабит Маранвил, който обикаляше позицията си, наведен ниско надолу, а дългите му ръце бръснеха тревата, сякаш беше човекоподобна маймуна. Първият им вратар се наричаше Буч Шмит, а другите имена като Конкрехан, Моран, Хес, Рудолф неизбежно водеха до заключението, че професионалният бейзбол се играеше от емигранти. Когато играта започна отново, Бащата взе да изучава играчите: личеше си, че идват от фабрики и ферми, с груби черти и обгорели лица, те дъвчеха тютюн, който издуваше бузите им, а умът им бе напълно погълнат от усилията в играта. Тези на терена носеха огромни увиснали кожени ръкавици и приличаха на полуголи клоуни.

По сухия прахоляк във вътрешните очертания на игрището лъщяха храчките им. Горката Лига против храченето и плюенето на обществени места! Момчето от бостънския отбор, което събираше бухалките и ги нареждаше обратно в скривалището, беше джудже в игрален екип като останалите, само че миниатюрен. Неговите викове и подмятания излизаха в кресливо сопрано. Повечето от играчите, които трябваше да се целят, първо го докосваха по главата; той, изглежда, ги подканваше към този жест и Бащата реши, че го държат за талисман на отбора. „Джайънтс“ нямаха джудже, а един странен мършав човек с провиснал екип и разногледни очи; през цялото време той имитираше играта в някаква мудна пантомима, целейки се с въображаеми топки почти едновременно с истинската стрелба. Описваше с ръката си пълни кръгове като воденично колело. Бащата престана да следи играта, а наблюдаваше това жалко същество, явно галеник на отбора, нещо като бостънското джудже. По време на скучни моменти в играта тълпата ревеше към него и аплодираше щуротиите му. Фигурираше дори в програмата като талисман. Казваше се Чарлз Виктор Фауст. Явно беше малоумен, който си въобразяваше, че е играч, и го държаша в списъците си, за да се забавляват.

Бащата си припомни бейзболните мачове в Харвард преди двайсет години, когато играчите се обръщаха един към друг с „мистър“, играеха настървено, но спортменски, в прилични униформи, пред публика от колежани, която рядко надхвърляше стотина души. Смути се от това свое носталгично настроение. Винаги се бе смятал за напредничав. Вярваше във възможностите за усъвършенстване на републиката. Не виждаше защо например негрите, под правилно ръководство, да не могат да поемат върху плещите си всички тежести по пътя на човешкия възход. Не вярваше в аристокрацията, тъй като ѝ липсваха виждания и стремежи. Това, че баща му бе прахосал състоянието си, той оценяваше като факт в своя полза, който го бе спасил от безкритичното приемане на идеите и предразсъдъците на бащината си класа. Над откритото игрище смърдеше като в задните помещения на кръчма. Пушек от пури изпълваше стадиона; полегатите лъчи на следобедното слънце осветяваха широката пещера от въздух, в която Бащата седеше, сякаш притиснат от отвратителната атмосфера и от задъханото дишане на

десет хиляди гърла, чиито крясъци на възхвала и омерзение се изливаха в ушите му.

В централния сектор, точно зад откритите трибуни, грамадно табло показваше броя на попаденията, излезлите топки и резултатите. Един човек се покачи на някакво скеле и закачи табели, отразяващи точния развой на играта. Бащата се отпусна в седалката си. Колкото повече напредваше денят, той потъваше в илюзията, че това, което гледа, не е бейзбол, а детайлно представяне на собствените му проблеми, лично за него закодирани в яснотата на цифрите, които можеха да се видят от разстояние.

Той се обърна към сина си. „Какво ти харесва в тая игра?“ — попита той. Момчето не откъсваше поглед от вътрешното игрище. „Все едно и също нещо се повтаря“ — продължи той. „Атакуващият хвърля топката така, че да измами вратаря, който си мисли, че може да я отбие с бухалката. Но понякога я удря — и тогава атакуващият остава излъган“ — отвърна момчето. В този момент атакуващият от Бостън се прицели и бухалката на нюйоркчанина Ред Джек Мърей запрати топката надалеч. Тя се извиси във въздуха, описа висока дъга, сякаш се готвеше да се закове в своята траектория. С ужас Бащата видя, че лети право срещу тях. Момчето скочи и протегна ръце; зад тях се разнесоха одобрителни възгласи, когато то прегърна кожения сфероид до себе си. За миг всички на стадиона впериха поглед в тях. После идиотът с повреденото зрение, който се мислеше за играч, се приближи до оградата, загледа момчето, а ръцете му потрепераха в торбестите ръкави на фланелката му. Шапката му бе абсурдно малка за ненормално грамадната му глава. Момчето му подаде топката и онзи с почти нормална усмивка я пое внимателно.

Една интересна подробност за същото това нещастно същество, Чарлз Виктор Фауст — наистина го изкарали на терена да бие една топка в края на някакъв мач, когато „Джайънтс“ вече били спечелили знамето на първенството и играели безгрижно. За миг неговата заблуда, че е голям играч, се сляла с реалността. Скоро след това започнал да досажда на отбора и Макгроу престанал да го взима за талисман. Отнели му екипа и най-безцеремонно му дали пътя. Бил върнат в приюта за душевноболни, където след няколко месеца починал.

Към края на мача силно безпокойство обхвана Бащата. Разбра колко глупаво бе постъпил, като остави жена си сама. На излизане от игрището потокът на тълпите ги повлече и Бащата усети, че синът му го хвана за ръка. Почувства прилив на сили. В трамвая обгърна раменете на момчето. Щом пристигнаха в Ню Рошел, забързаха веднага към къщи и още от входната врата се провикнаха силно: „Здравей!“ За първи път от много време насам Бащата се почувства самоуверен като преди. Майката се появи отвътре. Беше с вдигнати коси, спретната, усмихната и приятна. Тя го прегърна и каза: „Имам нещо да ти покажа.“ Лицето ѝ сияеше. Отдръпна се встрани; хванало за ръка прислужницата, детенцето на Сара по нощничка пристъпваше в хола. То със залитане се спусна към полата ѝ, задържа се и погледна победоносно към Бащата. Всички се засмяха. „Не можем да го спрем — каза Майката. — Иска навсякъде да ходи.“

Момчето коленичи, протегна ръце, а детето освободи ръчичката си от прислужницата и се запъти към него; като набираше скорост и изпреварваше собствената си нестабилност, то щастливо се отпусна в прегръдката на момчето.

Някакво спокойствие бе обзело всички тази вечер. В тишината на мамината стая до среднощ двамата с Бащата разговаряха за всичко онова, което се таеше в съзнанието им. Коулхаус имаше шансове още известно време да избегне залавянето. При тези обстоятелства те предугаждаха, че все повече ще се отчуждават от хората. Няколко познати на Майката от лигата, в която членуваше, вече бяха реагирали срещу известността, която бе получило напоследък семейството. Тя се боеше да не би от злоба и жестокост да ѝ отнемат бебето на Сара и да го предадат на отмъстителните власти. Бащата не отрече, че това е възможно. В този момент бяха спокойни и овладени, така че нямаше нужда от фалшиви уверения или от игра на оптимизъм, какъвто всъщност не изпитваха. Бащата каза, че няма да споменава пред властите за възможностите да използват детето по някакъв начин, за да насилят Коулхаус да се предаде. „Трябва да предприемем нещо — каза

Бащата, — и най-добре ще е да се измъкнем оттук.“ „Но как ще стане това? — попита Майката. — Баща ми е инвалид, учебната година още не е завършила, току-що поехме ангажименти с новата прислуга.“ Всичко това тя изброяваше на пръсти. Значи и тя беше мислила за същото. Бащата усети, че с упование и вяра чака неговото решение. Каза ѝ да остави всичко на него. Тя изпита силно чувство на благодарност, когато той пое цялата отговорност. Този разговор им припомни, че преди всичко те бяха стари приятели; легнаха си и прекараха нощта заедно. Тя склони да се любят и отвърщаше на ласките му с ласки, потръпвания на бедрата си и с окуражителни милувки, за да му докаже своето предразположение и да подбуди желанието му; за първи път от толкова месеци той усети, че тя е доволна от мъжа, когото държи в прегръдките си.

Отговорът на всичките им въпроси бе Атлантик Сити. Бащата откри там прекрасен хотел, „Брейкърз“, нае апартамент с изглед към океана, и то на по-ниска цена, отколкото очакваха, тъй като сезонът едва-що започваше. Лесно се стигаше до южните брегове на Джърси, няколко часа с влак; не беше съвсем близко, но не беше и толкова далеч, че да не може да се връща в неделя вечер, ако работата му изискваше. Промяната на въздуха щеше да бъде полезна за всички. Лекарят на Дядото, който му бе приложил едно от най-новите средства за лечение на счупени тазови кости — металическа игла, закрепена като вътрешна шина, ги съветваше Дядото да стои колкото се може повече на патериците си или в количка, тъй като залежаването е много опасно за хора на неговите години. Момчето трябваше да напусне училище няколко седмици по-рано, но учението му вървеше и нямаше сериозно да загуби. Решиха да не покриват мебелите и да не заключват всички стаи, както обикновено в такива случаи; прислугата щеше да поддържа къщата в ония дни, когато се налагаше Бащата да остане в Ню Рошел. Икономката щеше да дойде с Майката на морския бряг. Тя бе сериозна и съвестна негърка и с нея присъствието на черното дете сред тях не би било впечатление.

Въоръжено с план за действие, семейството се приготвяше за отпътуването си. Те поддържаха бодрото настроение и едва не изпаднаха в истерия, когато положението взе лош обрат. Новият началник на полицията, пенсиониран инспектор от отдел „Убийства“ на нийоркското управление, даде нови насоки на разследването, които

бяха застрашителни. Още първия ден, в който встъпи в длъжност, той заяви пред журналисти, че експлозивът, използван при взривяването на Общинската пожарна № 2, е твърде изкусно и сложно изработена комбинация от пироксилин и живачен фулминат, която може да бъде измислена само от добър познавач, а пианистът Коулхаус не бе такъв. Запита откъде негърът взема парите за колата, която ползва, или за издръжката на бандата въоръжени цветнокожи, които по всяка вероятност възнаграждаваше в брой. Той трябваше да плаща на кохортата си. Имаше големи разноси. „Откъде взима тия пари? Къде се укрива във времето между своите безумни набези над това кротко градче? Познавам половин дузина червени, които с удоволствие бих задържал тук. Обзалагам се, че ще получа отговор на част от моите въпроси.“

Тези реплики, които плъзнаха бързо навсякъде и намекваха за заговор срещу радикалите, внесоха допълнителен смут у вече и без това изнервените жители на града. По улиците патрулираха военни отряди. Имаше няколко случая на насилие върху негри, срещнати извън квартала им. На няколко пъти се даваха прибързани фалшиви тревоги от огневи пещи из целия град, които вдигаха накрак пожарникарските коли с полицейска охрана и конвой от журналисти. Журналистите бяха навсякъде и заедно с войската и полицаите създаваха мъчително напрежение в града. Църквите в неделните утрини не помнеха толкова много посетители. Отделението за спешна медицинска помощ към болницата констатира необичайно завишен брой на пострадали от разни дребни произшествия. Хората се изгаряха, порязваха, препъваха се в килимите си или се изтъркулваха по стълбища. Докараха и няколко мъже с рани, причинени от изстрели по невнимание при почистване на стари оръжия.

А междувременно пресата действаше по-енергично от властта по отношение исканията на Коулхаус, поставени в писмата му. Вероятно за да направят снимки, те в няколко поредни броя настояваха за изваждането на форда от езерото. Най-накрая го изтеглиха. Закараха на мястото един кран и автомобилът, подобно на чудовищна останка от древна човешка култура, изплува от водата; кал се процеждаше от гумите му, вода и тиня се стичаха от покрива му. Преместиха го на брега и го поставиха така, че всеки да може да го вижда.

Сега обаче властите се почувстваха неудобно. Фордът стоеше като реално веществен доказателство за основателните оплаквания на чернокожи. Подгизнал от вода и мръсотия, изпотрошен, той будеше възмущението на всеки, който ценеше машините и знаеше стойността им. След като снимките му се появиха в пресата, невъобразими потоци от хора се втурнаха да го гледат и се наложи полицията да го ограда с кордон. Явно усетили, че се компрометират, кметът и градските съветници скалпиха нова серия от обвинения срещу умопобъркания негър; те твърдяха, че ако почнат да преговарят с него по какъвто и да е начин — тяхното единствено и непреклонно изискване бе той сам да се предаде, — биха поощрили всеки ренегат, радикал или чернокож в страната да пренебрегне закона и да плюе на американското знаме.

Но дори ако в този момент обществеността бе настояла да се премине към политика на преговори, нещо, което не се случи, даже и пресата не подсказваше подобен вариант, то никой нямаше представа как да се свърже с убиеца. Коулхаус не бе оповестил колко време им дава до следващия си атентат. Според мнението на психиатър, ангажиран от нюйоркския вестник „Уърлд“, второто писмо, подписано „Коулхаус Уокър, президент на Временното американско правителство“, разкриваше много по-напреднала степен на душевно разстройство; а да си имаш работа с човек в лапите на прогресивна лудост и да го третираш за нормален, би довело до трагични последици.

И така, стигна се дотам обикновеното население на Ню Рошел само да даде най-рационалното предложение как да се справят с проблема. От всички краища на града, от всички прослойки се понесе вик: „Уили Конклин да напусне града.“ Дори някои разярени граждани сами се опитаха да убедят Конклин. Той представи в управлението на полицията няколко анонимни писма, пуснати в пощенската му кутия, които наемкваха, че ако не си стегне багажа и не се изпари от Ню Рошел, те, авторите на писмата, сами ще свършат работата на Коулхаус. И както всички досегашни действия на Конклин, това, че сподели с властта личната си кореспонденция, бе неблагоприятно. Той не събуди съчувствие, както се бе надявал, а напротив, настрои ги да подкрепят подхвърлената идея. Отначало Конклин не можеше да проумее защо всеки с бял цвят на кожата не изпитва към него само възхищение. Колкото по-ненавистен ставаше, толкова повече се

чудеше. Този жалък човек не разбираше, не проумяваше нито голямата цел на общественото недоволство, а именно — да разведрят ситуацията, нито пък по-малката — евентуално да спасят живота му. Чувстваше се жертва на покровителите на негрите, както ги наричаше, макар че тия покровители сега включваха почти цялото население на града. Той се напи до вцепеняване и безмълвно се подчини на жена си и близките си да се подготвят за бягството.

И така, без никой изцяло да е поел положението в ръцете си — при наличието на общинска власт, полиция, щатска войска и гражданство, всички еднакво изнервени и несигурни докога ще продължава опасността от атаките на черния разбойник — със съгласието на обществеността се случиха две неща, които в общи линии представляваха признание на исканията на Коулхаус. Фордът модел Т, бе изваден — това вероятно подсказваше опит за преговори. А ако местните вестници достигаха до Коулхаус, той би могъл да прочете новината — и двата вестника излязоха с най-едрите в историята си заглавия, — че семейството на Конклин е избягало да се скрие в Ню Йорк. Коулхаус не оповести никакви отстъпки и улиците гъмжаха от военни и полувоенни части. Но положението се промени. „Нека Коулхаус сега подпали целия Ню Йорк — казваше една уводна статия — или приеме принципа, че всеки човек, който търси незаконна саморазправа, изведнаж застава сам срещу цивилизования и решителен народ, като по този начин осквернява справедливостта, която е искал да наложи.“

За разлика от тоя шум пътуването на семейството стана негласно. Бащата се договори с товарните железници да транспортират багажа им — два плетени сандъка, които бе купил за случая, всеки с няколко чекмеджета и прегради, удобно отделение със закачалки за дрехи, обковано с гвоздеи сандъче за обувки, няколко кувара, кутии за шапки — и те напуснаха Ню Рошел с влака, който тръгваше призори. Късно сутринта пристигнаха в Ню Йорк и от гара Пенсилвания взеха влака за Атлантик Сити. Тази гара беше проектирана от фирмата на Станфърд Уайт и Чарлз Макким. Нейните каменни колони, по образец на Римските бани в Каракала, се простираха от 31-а до 33-а улица и от 7-о до 8-о авеню. Носачи превозваха количката на Дядото. Майката бе облечена в бял костюм. Прислужницата носеше детето на Сара. Гарата беше толкова просторна вътре, че макар и претъпкана с хора, говорът

им се носеше като слаб шепот. Момчето зяпаше в покрива със сводове от гофрирано зелено стъкло и аркади, поддържани от стоманени ребра и подобни на обелиски стоманени колони. През този покрив светлината падаше като кристален прах. После то слезе до безкрайните влакови перони, огледа се наляво и надясно и навсякъде видя заредените локомотиви, които нетърпеливо пухтяха и свиреха в очакване да се впуснат по своя път.

А какво стана с Малкия брат? След страстната защита на Коулхаус отсъствието му от къщи у никого не предизвика излишна тревога. Бяха свикнали с мрачния му характер. От време на време се появяваше във фабриката за знамена и фойерверки. Изтегли заплатата си. Не се мярна преди заминаването на семейството, затова Майката му написа бележка, запечатана я и я остави на масата в хола. Така си остана неразпечатана.

Няколко дни след нападението на пожарната „Емерълд Айл“ Малкият брат отиде в погребалното бюро в Харлем, което бе уредило погребението на Сара. На вратата го посрещна собственикът. „Много бих искал да разговарям с Коулхаус Уокър — каза Малкият брат. — Ще чакам всяка вечер под аркадата на казино «Манхатън», докато той се убеди, че е безопасно да се срещне с мене.“ Собственикът го изслуша безучастно и с нищо не показва, че му е ясно за какво говори Малкият брат. Независимо от това всяка вечер младият човек висеше пред казиното, издържаше на вторачените погледи на постоянните чернокожи клиенти и засичаше времето между електрическите влакове от Осмо авеню, които боботеха на периоди покрай казиното. Времето беше топло и през стъклените врати на театъра, които понякога оставаха отворени, след като концертът започнеше, до него долитаха синкопираните звуци на мелодиите, изпълнявани от Джим Юръп, и аплодисментите на публиката. Естествено Коулхаус бе напуснал оркестъра, в който свиреше, бе напуснал и жилището си седмици преди нападението над пожарната. За полицията, която се мъчеше да открие следите му, такъв човек сякаш не бе съществувал.

На четвъртата вечер от бдението на Малкия брат един добре облечен чернокож младеж се приближи и му поиска десет цента. Той бръкна в джоба си и му подаде монетата, прикривайки удивлението си, че такъв изискан и елегантен мъж може да проси пари. Човекът се усмихна и попита дали му се намират повече дребни пари и дали би му услужил с още двацет и пет цента? Малкият брат го погледна в очите

и прочете в тях интелигентната преценка на човек, упълномощен да взима решения.

На следващата вечер очакваше отново цветнокожия младеж, но той не се появи. Вместо него забеляза един друг, който продължи да стои под аркадата, след като публиката влезе. Беше също млад човек, с костюм, с връзка и шапка на главата. Изведнъж той си тръгна и Малкият брат импулсивно го последва. Следваше го по улици с бедняшки къщурки, през павирани с тухли пресечки, спускаха се по нанадолница, завиваха зад къшета. Разбра, че по някои улици минава повече от веднъж. Най-накрая в една странична уличка той слезе подир чернокожия младеж към сутерена на някаква къща. Вратата зееше отворена. Влезе вътре, прекоси малко антре към друга врата и се намеря очи в очи с Коулхаус, който седеше до една маса със скръстени ръце. В стаята нямаше никакви мебели. Няколко млади негри стояха около Коулхаус като на стража, всички облечени като него самия спретнато и елегантно, с добре изгладен костюм, връзка и карфица на нея. Малкият брат разпозна сред тях този, когото бе проследил сега, и онзи, който му бе поискал десетте цента предната вечер. Вратата зад него се затвори. „Какво искате?“ — попита Коулхаус. Малкият брат очакваше такъв въпрос и бе подготвил страстна реч за справедливостта, цивилизацията и правото на всяко човешко същество на достоен живот. Но не можа нищо да си спомни. „Аз мога да правя бомби — каза той. — Умея да взривявам.“

Така Малкият брат започна кариерата си на човек вън от закона, на революционер. За известно време семейството не знаеше нищо за това. Само по едно нещо той можеше да бъде косвено свързан с негъра — а именно с изчезването на няколко бурета с барут и опаковки с различни сухи химикали от склада на фабриката на Бащата. Тази дребна кражба съответно беше докладвана в полицията и съответно бе забравено за нея. Бяха премного заети със случая „Коулхаус“. За няколко дни Малкият брат пренесе материалите в сутерена в Харлем. После се залови за работа и изобрети три мощни пакетирани бомби. Обръсна русите си мустаци и косата си. Начерни лицето и ръцете си с горена тапа, уголеми очертанията на устните си, сложи си бомбе и започна да пули очи. Като засвидетелства по този начин своите честни намерения пред младите последователи на Коулхаус, разчитайки на тяхното чувство за хумор, той се присъедини към тях и хвърли

бомбите в Общинската пожарна № 2, като по този начин издържа проверката пред другите и пред самия себе си.

Ние научаваме за тази тайна история от неговата собствена ръка. Малкият брат си бе водил дневник от деня на пристигането в Харлем до деня на своята смърт в Мексико, година и нещо след това. Коулхаус Уокър бе превърнал своята скръб в омраза. Подобно на някакъв древен воин мъката си по Сара и по съвместния живот, който биха могли да си създадат, той сега изливаше в серия от отмъщения. Малкият брат имаше впечатлението, че твърдият вторачен поглед на Коулхаус сега сякаш бе насочен направо към гроба. Предаността на младежите към него беше абсолютна, може би защото не я търсеше. Никой от тях не бе користен. Те бяха петима без Малкия брат, като най-големият бе на двайсет, а най-младият — на осемнайсет години. Уважението им към Коулхаус граничеше с благоговение. Живееха всички заедно в сутерена и събираха на едно заплатите си на борсови чиновници и пощаджии. Малкият брат прибави към общата каса няколко сравнително щедри суми от заплатите си във фабриката за знамена и фойерверки, преди окончателно да напусне Ню Рошел. Счетоводството на общото съкровище се водеше по най-педантичен начин. За всеки цент се даваше отчет. Подражаваха на Коулхаус в облеклото, затова костюмът и грижливо изчетканата черна шапка бяха нещо като униформа. Влизаха и излизаха от стаите си като войници.

Вечер седяха с часове и обсъждаха положението си и до какво то можеше да ги доведе. Следяха реакциите на пресата за извършеното от тях.

Коулхаус Уокър никога не се проявяваше като груб или самовластен водач. Отнасяше се към своите помощници вежливо, допитваше се до мнението им, изслушваше ги, като прикриваше постоянната си мъка. Овладеният му гняв ги привързваше към него с магнетична сила. Не искаше музика в сутерена. Никакви инструменти. Подчиняваха се безусловно на всички норми за дисциплина. Бяха домъкнали няколко сгъваеми легла и бяха направили истинска казарма. Поделяха си работата по домакинството и готвенето. Вярваха, че всички ще загинат по драматичен, вълнуващ начин. Това убеждение изостряше сетивата им и екзалтиреше духа им. Те безрезервно приеха Малкия брат. Той стана един от тях. Събуждаше се всяко утро с чувство на тържествена радост.

И в двете си нападения Коулхаус използваше автомобили, които младите му помощници задигаха от Манхатън. После ги връщаха без драскотина по тях в гаражите им, така че ако изчезването и връщането на тези коли бе докладвано на нийоркската полиция, тя никога не би могла да ги свърже със събитията в Уестър. След бомбардирането на Общинската пожарна № 2, когато снимката на Коулхаус се появи на първа страница във всички вестници на страната, той омота около раменете си един чаршаф и накара едно от момчетата да обръсне главата и тънките му мустачки. Промени се неузнаваемо. Бръснатата му глава изглеждаше огромна. Малкият брат съзнаваше, че макар да има своето практическо оправдание, това не бе друго освен ритуална подготовка за крайната битка. След ден-два един от бандата донесе сутрешни вестници със снимки на форда Т, изваден от езерото. Това реално, осезаемо доказателство за силата на волята на Коулхаус ги направи самомнителни. А когато до тях стигна вестта за бягството на Уили Конклин и се събраха да обмислят достоен отговор, те се бяха трансформирали така, че говореха за себе си като за едно колективно понятие Коулхаус. „Ако Коулхаус се беше вмъкнал в неговите складове за въглища — каза един от тях, — сега Уили да е мъртъв. Изпуснахме случая.“ „Сега, братле — поде друг, — за нас е по-добре Конклин да е жив. Той поддържа в съзнанието на хората мита за Коулхаус. Той е напад. Ще извършим такова страховито дело в този град, та никой няма да смее да препречи пътя на който и да е чернокож от страх, че може да е от хората на Коулхаус.“

А какво лято беше! Всяка сутрин Майката дръпваше белите завеси, отваряше остъклените врати на своята стая и гледаше как слънцето бавно изгрява от морето. Чайките докосваха с криле гребените на вълните и важно се разхождаха по брега. Слънцето изглаждаше резките по пясъка, сякаш безбройните песъчинки сами се разместваха и изравняваха; когато в съседната стая Бащата се размърдваше, небето вече бе ясносиньо, плажът побеляваше и първите летовници се появяваха край бялата пяна на прибоя, опитвайки водата с върха на пръстите си.

Закусваха в хотела на маси, покрити с бели колосани покривки. Сервираха им с прибори от сребро. Обедът им се състоеше от половин грейпфрут, омлет и топли хлебчета, риба на скара, резенчета шунка, салам, най-разнообразни сладка, поднасяни с мънички лъжички, кафе и чай. През цялото време океанският бриз издуваше завесите, а солените им къдри трептяха край високите тавани. Момчето просто нямаше търпение час по-скоро да се нахрани и да изтича навън. След първите дни му позволиха да поиска извинение и да излезе, като го наблюдаваха от масата си как тича надолу по белите стъпала на верандата с обувки в ръка. С някои от гостите си кимваха за поздрав — това най-накрая водеше до разговори, в които невинното любопитство, породено от нечия външност или облекло, биваше задоволявано. Те бяха спокойни. Знаеха, че имат представителен и заможен вид. Майката си купи красиви летни тоалети от крайбрежните магазини. Предпочиташе белите и жълтите тонове, а в непринудената атмосфера на ранните следобеди се отказваше от шапката и носеше само слънчобран. Лицето ѝ се къпеше в мека златиста светлина.

Обикновено следобед, когато ветреецът стихваше, а жегата ставаше непоносима, отиваха да поплуват. Банският костюм на Майката бе скромнен, но трябваше да минат няколко дни, за да се почувства удобно в него. Беше черен, разбира се, с поличка и панталони, които се спускаха под коляното, и с плувни обувки. Но прасците ѝ бяха оголени, вратът ѝ също, почти до корсажа. Тя

настояваше да се отдалечават на неколкостотин метра от плуващите наоколо. Разполагаха се под чадър, върху който беше отпечатано с оранжево името на хотела. Чернокожата прислужница седеше на сламен стол няколко метра встрани. Момчето и черното детенце изучаваха мъничките рачета, които се заравяха в мокрия пясък, оставяйки след себе си диря от пяна. Банският костюм на Бащата беше цял, без ръкави, на сини и бели напречни райета, а бедрата му изглеждаха като цилиндри. На Майката ѝ беше противно да вижда изпъкналите очертания на неговата мъжественост, когато излизаше с този костюм от водата. Бащата обичаше да плува. Лягаше по гръб отвъд крайбрежните вълни и изхвърляше нагоре струйки вода като кит. Излизаше, олюлявайки се от вълните, усмихнат, косата му сплесната, от брадата му капеше вода, а костюмът му — неприлично прилепнал по тялото; изведнаж я полазваха тръпки на отвращение, толкова краткотрайни, че дори не успяваше да ги анализира. След къпането всеки се оттегляше да си почине. Тя с облекчение сваляше мокрия си костюм, който бе потопила само за няколко мига в пяната на прибой, и изтриваше с гъба солта от тялото си. Беше толкова бяла, че плажът бе опасен за нея. И все пак освежена от фрикцията, напудрена и наметната с лек пенъор, тя чувстваше слънцето в себе си, усещаше го как пълзи в кръвта ѝ и как запалва в нея, както палеше и в морето, милиони факли с диамантени отблясъци. Скоро Бащата превърна „след къпането“ във време за любов. Бе готов да излива своята сласт всеки ден, ако го допуснеше до себе си. Тя мълчаливо негодуваше срещу натрапването, не както преди години, но с някакво вътрешно отвращение, с някакви тръпки по кожата си. Често мислеше за Бащата. Събитията след завръщането му от Арктика, реакцията му към тях бяха разбили вярата ѝ в него. Спорът му с брат ѝ все още кънтеше в ушите ѝ. А понякога, дни наред, тя го обичаше както преди, убедена, че бракът им е сполучлив, устойчив, непоклатим като нещо, дадено от бога. Тя винаги интуитивно бе предусещала друго бъдеще за тях, сякаш животът, който водеха, бе подготвителна фаза, след което производителят на знамена и фойерверки и съпругата му ще се издигнат над сегашното си съществуване и ще започнат съвършен живот. Не знаеше в какво ще се изразява той, никога не бе знаела. Но сега престана да живее с това очакване. По време на отсъствието му, когато трябваше да взема известни решения във връзка с бизнеса,

цялата тайнствена сила на мечтите ѝ се разби и тя видя живота в мрачните му, невъзвишени страни. Без да се надява, че ще бъде все така красива и желана до края на живота си, тя взе да проумява, че преди, когато Бащата я ухажваше, той ѝ се струваше възплъщение на необятните възможности на любовта, а сега бе вече стар и скучен, оглупял — може би от пътуванията и от работата си — и все повече и повече показваше пределните граници, които бе достигнал и никога нямаше да надхвърли.

И все пак в Атлантик Сити беше щастлива. Тук детето на Сара бе на сигурно място. За първи път след смъртта ѝ можеше да мисли за нея, без да плаче. Чувстваше се приятно сред обществото, в ресторанта на хотела, вечер на верандата или на разходките по дъсчената алея към павилионите, кейовете или магазините. Понякога си наемаха стол, в който сядаха с Бащата, и един носач бавно ги буташе отзад. Те лениво разглеждаха другите хора, седящи в столове, бутани в противоположна посока, или крадешком хвърляха поглед към онези, които ги задминаваха. Бащата кривеше настрани сламената си шапка. Столовете бяха от тръстика с брезентов сенник, от който висяха ресни, и страшно ѝ напомняха на старите двуместни автомобили от нейното детство. Двете странични колела бяха големи като на велосипедите. Малкото предно колело се въртеше на всички страни и понякога скрибуцаше. Синът ѝ обожаваше тия столове. Можеше да се наемат и без човек, което най-много му харесваше, защото тогава той буташе стола с майка си и баща си и го направляваше накъдето си ще, с каквато скорост си ще, без те да го напътстват. Големите хотели се издигаха зад дъсчената плажна алея един до друг, брезентовите им навеси плющяха от морския ветреца, а по безупречно боядисаните им веранди се виждаха подредените люлеещи се столове и бели камъшитени кресла. Морски знамена се вееха по куполите им, а вечер се осветяваха от множество силни крушки, нанизани като перли по края на покривите.

Една вечер те спряха пред един павилион, където негърски духов оркестър свиреше раг. Майката не знаеше коя точно мелодия, но си спомни как музиката се лееше от пианото в нейния дом изпод ръцете на Коулхаус Уокър. Без да забравя трагедията, дни наред тя живееше с облекчение, сякаш непрестанният бриз в този крайморски курорт отвяваше надалеч всички мрачни мисли още щом като се появяха. Тя се предаде сега изцяло на музиката, която ѝ напомни също и за Малкия

брат. В миг любовта към него я заля като вълна от горещо възхищение. Даде си сметка, че го бе забравила. Неговият изпит, мрачен и непокорен образ се стрелна в съзнанието ѝ, този път с малко укорителен и недоволен израз. По същия начин, както я гледаше вечерта на масата, когато Бащата си почистваше пистолета. Главата ѝ се замая, тя се вторачи в светлините на павилиона, където музикантите, облечени в червено-сини униформи, надуваха невъзмутимо своите лъскави корнети и тромпети, туби и саксофони. Стори ѝ се, че под спретнатата фуражка на всеки съзира спокойното лице на Коулхаус.

След тая вечер радостта на Майката край морския бряг леко помръкна. Замисляше се за всеки идващ ден. Опита се да си наложи повече ведрост и спокойствие. Беше нежна и любяща към своя син, към мъжа си, към осакателя си баща, към чернокожата прислужница и най-вече към все още некръстеното красиво дете на Сара, което тук видимо заякваше и растеше. Започна да забелязва интереса, с който я наблюдаваха разни гости на хотела. Те витаеха в периферията на съзнанието ѝ в очакване на малко внимание от нейна страна. Бе готова да ги дари с това само за да ангажира мисълта си. В хотела живееха няколко високопоставени личности от Европа. Единият бе германски военен аташе, който носеше монокъл и винаги я поздравяваше с дискретна галантност. Беше висок, късо подстриган и пристигаше на обяд в парадната си бяла униформа и черна папийонка. Правеше цял спектакъл, като поръчваше разни видове вина и после ги отказваше. В компанията му нямаше жени, а само трима-четирима мъже с по-грубоват изглед и явно по-нискостоящи по ранг. Бащата каза, че това е някой си капитан Фон Папен, инженер. Виждаха го всеки ден, като се разхождаше по плажа, разгъваше карти, сочеше към морето и обясняваше нещо на своите придружители. Обикновено в тия моменти се случваше някакво малко корабче бавно да прекосява хоризонта. „Това ще да е някакво инженерно проучване — казваше Бащата, изтегнат на пясъка с лице към слънцето. — Не мога да си представя с какво южното крайбрежие на Джърси интересува германците.“ Но Бащата нямаше и понятие за начина, по който тоя човек гледаше жена му. На Майката това ѝ доставяше удоволствие. Още от първия бегъл поглед, който му хвърли, тя долови, че офицерът има към нея само

най-похотливи намерения, които личаха от дързостта, с която я наблюдаваше зад монокъла. Реши да не му обръща внимание.

Имаше и една възрастна двойка французи, с които тя свикна да си разменя любезности; със смях си припомняше своя училищен френски, а те щедро хвалеха произношението ѝ. Появяваха се на слънцето, увити като пашкули в разни ленени и прозрачни газени материи и с нахлупени широкополи панамени шапки. Понякога носеха и слънчобрани. Лицето на мъжа, който бе по-нисък от съпругата си и възпълен, бе покрито с морави жилички. Имаше очила с дебели стъкла. Месестата част на ушите му беше огромна и висеше надолу. Носеше винаги мрежа за пеперуди и буркан с коркова запушалка, а тя — кошница с храна, но толкова тежка, че чак я караше да се привежда. Всяка сутрин тя се мъкнеше с усилия след него по дюните и двамата изчезваха в далечната мараня, където нямаше хотели, ни дъсчена плажна алея, само чайки и тъмнокръстки и малко тревичка по дюните, където се криеха пърхащите крилца, за които той мечтаеше. Беше пенсиониран учител по история от Лион.

Майката се опита да събуди у Дядото интерес към френското семейство на базата на академичното им образование. Но старецът не искаше и да чуе. Бе напълно погълнат от собственото си страдание и страшно раздражителен, за да се впусне в културен разговор. Той отблъскваше всички развлечения, които тя му измисляше, освен едно-единствено — всекидневна разходка по плажната алея с подвижния стол, в който можеше да седи и да го бутат, без да личи, че е инвалид. Но на скута си винаги държеше бастун и ако потокът от минувачи не се движеше достатъчно бързо според него, той вдигаше бастуна, разбутваше като с остен мъже и жени, а те се обръщаха и с възмущение го изглеждаха, докато отминаваше край тях.

Разбира се, имаше и други гости в хотела, които не бяха европейци: гигантски борсов посредник от Ню Йорк с грамадна съпруга и три масивни деца, които не продумваха дума, докато се хранеха; няколко семейства от Филадельфия, които лесно се отличаваха по носовия си говор. Майката обаче откри, че хората, които ѝ правят впечатление, неизменно са чужденци. Макар и не чак толкова многобройни, те сякаш излъчваха повече жизненост от нейните сънародници. Най-очарователен от всички бе един дребен подвижен човек, който носеше дълъг брич за езда, бяла копринена риза,

разтворена на врата, и плоска ленена шапка отгоре с копче. Беше жив, енергичен човек, очите му се стрелкаха на всички страни като на дете, което се страхува да не пропусне нищо. На верижка около врата си носеше четвъртито стъкло в металическа рамка, което често вдигаше до лицето си, сякаш за да запечата в съзнанието си фотографията на това, което бе привлякло вниманието му. В едно облачно утро това стъкло се насочи към Майката, която се случи на верандата в хотела. Хванат намясто, той се приближи към нея и със силен чуждестранен акцент започна многословно да се извинява. Той бил, както каза, барон Ашкенази. Работел в киностудията и четвъртитото стъкло било професионален инструмент, от който той не бил в състояние да се отдели дори през ваканцията. Засмя се глуповато, а Майката остана очарована. Имаше лъскави черни коси, а ръцете му бяха фини и малки. После тя отново го видя, отдалече, като подскачаше и си играеше с едно дете на брега, вдигаше от земята разни неща, тичаше насам-натам и насочваше странното си четвъртито стъкло. Слънцето грееше в гърба му и тя виждаше само един силует, но дори от това разстояние веднага разпозна енергичната му фигура и се усмихна.

Барон Ашкенази бе първият, който седна на масата при Майката и Бащата. Дойде с едно красиво момиченце, което представи за своя дъщеря. Тя бе необикновено чаровна, почти на същата възраст като момчето. Майката веднага взе да се надява, че могат да станат приятели. Разбира се, те само седяха, не продумваха ни дума, дори не се поглеждаха. Малката бе забележително създание с много тъмни очи, гъста черна коса като на баща си и матов тен. Беше облечена в чудесна бяла дантелена рокличка с копринен корсаж, оформен по едва загатващата се извивка на гърдичките ѝ. Бащата не сваляше очи от момиченцето. По време на обяда тя не каза нищо, дори не се усмихна. Но скоро дойде и обяснението — всъщност след аперитива. Баронът протегна ръка, докосна дъщеря си и с понижен глас обясни, че майка ѝ починала преди няколко години, но не уточни от какво. Той не се оженил повторно. Миг след това отново стана предишният поривист и темпераментен човек. Говореше непрестанно на своя европейски акцент, неуместно употребяваше думи, сам се улавяше и се надсмиваше над себе си. Животът го възбуждаше. Живееше със собствените си чувства и вълнения и обичаше да ги споделя: говореше и за вкуса на виното, и за пламъка на многобройните свещи в

кристалните полилеи. Неговият прост, естествен възторг от всичко се оказа заразителен и скоро по лицата на Майката и Бащата грейнаха усмивки. Те се въодушевиха. Беше безкрайно приятно да възприемаш света, както го възприемаше баронът, готов да откликне на всеки миг. Издигаше високо своето четвъртито стъкло, насочваше го към Майката и Бащата, към двете деца, към келнера, към отдалечения тъгъл на столовата, към пианиста и цигуларя, които свиреха на малкия подиум, украсен със саксии с палми. „В киното — каза той — гледаме какво се появява тук. Животът блести на рамкирания екран, като че ли иде от дълбините на съзнанието ни. Велика работа е киното. Хората искат да знаят какво става с тях. Срещу няколко монети те сядат и гледат как самите те се движат, тичат, карат автомобили, бият се и, простете ми, как се прегръщат. То е особено важно за тази страна, където всички са още новаци. Нещата трябва да се правят с разбиране.“ Баронът вдигна чашата си. Огледа виното и отпи. „Вие, предполагам, сте гледали «Първата му грешка». Не? «Невинността на една дъщеря». Не?“ Той се засмя. „Не се притеснявайте! Това са първите ми два сценария. В една част. Направих ги за по-малко от петстотин долара, а всеки ми донесе печалба от десет хиляди долара. Да — каза той със смях, — истина е!“ Бащата се закашля и целият почервеня при споменаването на конкретни суми. Тълкувайки погрешно смущението му, баронът настоятелно взе да му обяснява, че печалбата е добра, без да е нещо изключително. По това време филмовата индустрия процъфтяваше и всеки можеше да направи пари в нея. „Сега вече — каза баронът — сключих договор с «Пате» за сценарий в петнайсет части! Всяка част ще се прожектира по една седмица в продължение на петнайсет седмици и публиката ще идва, за да разбере какво става по-нататък.“ С дяволит поглед той измъкна от джоба си лъскава монета и я подхвърли във въздуха. Тя стигна почти до тавана. Всички я наблюдаваха. Той я улови и със силен плясък я лепна на масата. Сребърните прибори подскочиха. Водата в чашите се разклати. Той вдигна длан и откри една от новите петцентови монети, наричана „Бъфалоу никъл“^[1]. Бащата не можеше да проумее защо върши всичко това. „Сега вече си имам и име — с въодушевление продължи баронът. — Аз съм компания за игрални филми «Бъфалоу никъл»!“

Докато баронът говореше, Майката погледна към двете деца, които седяха едно до друго на отсрещната страна на масата.

Заинтригува я идеята да види през обектив това, което виждаха очите ѝ в момента. Тя съедини двамата в съзнанието си, сякаш гледаше през онова необикновено стъкло. Косата на сина ѝ бе причесана назад специално за случая, носеше голяма бяла яка над костюмчето си и богато надиплена връзка. Сините му очи, изпъстрени с жълти и зелени точки, гледаха към нея. Красивото създание до него трябваше да прибави само един воал към своята рокличка от дантела и коприна. Момиченцето вдигна поглед и очите му удържаха на втренчения взор на Майката с една прямота, която граничеше с предизвикателство. Майката си ги представи като младоженци от някаква училищна пиеска, също като в сватбата на Том Палечко.

---

[1] Никелова монета от пет цента с изображение на бизон от опаката страна. — Б.пр. ↑

Така се срещнаха двете семейства. Всяка сутрин слънцето огряваше морето и децата се гонеха из просторните коридори на хотела. Втурваха се навън, морският въздух нахлуваше в дробовете им, а стъпалата им изстиваха по мокрия пясък. Навеси и знамена плющяха на вятъра.

Всяка сутрин Тате работеше над своя сценарий от петнайсет части, диктуваше мислите си на хотелския стенограф и изчиташе преписаните на машина страници от предния ден. Останеше ли сам, той размишляваше върху своята дързост. От време на време го обземаше безпокойство, седеше в стаята си, пушеше цигарите си без цигаре, обезсърчен и унил като Тате от едно време. Но новият му живот го изпълваше с трепетно въодушевление. Цялото му същество се бе преобразило, бе станал приказлив и енергичен, пълен с надежди. Знаеше, че заслужава щастieto си. Изградил си го без чужда помощ. Беше предал десетки книжки с филми в картинки на компанията „Франклин Новълти“. Беше измайсторил магически фенер, в който нарисуваните от него силуети, отпечатани върху книжни ленти, се превъртаха от колело. Дървена совалка шареше напред-назад пред светеща лампа. Това приспособление беше прието и разпространено от „Сиърз и Робък“, а собствениците на „Франклин Новълти“ предложиха на Тате да го направят съдружник. Междувременно той откри, че други правят анимации, подобни на неговите, само че за прожекции от целулоидна лента. Оттук се породи и интересът му към киното. Там картините не се рисуваха. Продаде дяловете си и влезе във филмовата индустрия. Всеки достатъчно самоуверен начинаещ можеше да получи подкрепа. Филмовите агенции в Ню Йорк бяха гладни за метраж. Филмови компании се създаваха за една нощ, реформираха се, сливаха се, съдеха се, опитваха се да монополизират разпространението, вадеха патенти за технически изобретения и по всички възможни начини илюстрираха анархическото зараждане и развитие на една нова индустрия.

По това време в Америка имаше обеднели благородници, европейски емигранти, пристигнали тук преди години с надеждата да оженят титлата си за дъщерите на американските новобогаташи. Така Тате си прикачи баронска титла. Тя му помогна да влезе в християнския свят. За да заличи силния си еврейски акцент, той трябваше само по-претенциозно да върти езика си. Боядиса косата и брадата си в първоначалния им черен цвят. Стана нов човек. Носеше камера. Облече дъщеря си като принцеса. Искаше да прогони от паметта ѝ спомена за вонящите бордеи и мръсните емигрантски улички. Беше готов да ѝ купи светлина, слънце и чист въздух от океана за остатъка от живота ѝ. Тя си играеше на плажа с добро, възпитано и приятно момче. Лежеше в меки бели чаршафи в стая, която гледаше към безбрежното небе.

Двете приятелчета всяка сутрин се отправяха към пустите места на плажа, където дюните и тревата скриваха хотела от техния поглед. Копаеха тунели и канали за морската вода, издигаха стени, кули и жилища на стъпала. Строяха градове, реки, мостове. Слънцето се катереше по приведените им гръбчета, докато дълбаеха с шепи мокрия пясък. Към обед те се охлаждаха в пяната на крайбрежните вълни и тичаха обратно към хотела. Следобедите играеха под чадърите на плажа и събираха съчки и мидички, вървяха покрай брега с малкото черно момченце, което пляскаше с крачета в оттеглящия се прилив. По-късно възрастните се прибираха в стаите си и ги оставяха сами. Бавно, заедно с първите синкави сенки по пясъка, те следваха линията на прилива отвъд дюните и се залавяха за най-голямото си удоволствие — игра на заравяне. Първо той изравяше дупка за тялото ѝ в мокрия пясък. Тя лягаше в нея по гръб. Той заставаше до стъпалата ѝ и покриваше с пясък краката, коремчето, малките ѝ гърдички, раменете, ръцете ѝ. С мокър пясък оформяше уголемена проекция на нейните форми. Стъпалата ѝ ставаха огромни. Коленете ѝ се подуваха. Бедрата ѝ се превръщаха в дюни, а отгоре ѝ извайваше едри гърди със зърна. Докато той работеше, тъмните ѝ очи не слизаха от лицето му. Той нежно повдигаше глава и я погалваше върху възглавничката от пясък. Дипли от пясък се спускаха от челото към раменете ѝ.

Едва-що сложната скулптура биваше завършена, тя започваше да я разрушава, като леко размърдваше пръстите на ръцете и краката си. Гравюрите от пясък бавно се разпадаха. Тя повдигаше първо едното си

коляно, после другото и изведнаж рипваше и хукваше към морето да измие коричката от мокри песъчинки, полепнали по гърба и краката ѝ. Той изтичваше след нея. Къпеха се в морето. Хващаха се за ръце, клякаха ниско и оставяха вълните да се разбиват над тях. Излизаха на брега и идваше неговият ред да бъде заровен. Тя изработваше същото сложно ложе за тялото му, после уголемяваше стъпалата, краката му. Над малката изпъкналост в банските му гащета тя струпваше шепи пясък. Покриваше тесните му гърди, разширяваше раменете му и изработваше същия ореол, какъвто ѝ правеше той. Когато пясъчната фигура биваше напълно готова, той бавно започваше да я разваля, пропукваше я внимателно, разтваряше черупката си като мида и накрая с отривист скок се втурваше към водата.

Понякога вечерно време родителите им ги водеха на различни развлечения по плажната алея. Слушаха концерта на духовия оркестър или гледаха представления на пътуващи трупи. Видяха „Пътешествие около света за 80 дни“. Облаци се носеха през театъра. Гледаха „Доктор Джекил и мистър Хайд“. Но най-голямо вълнение им доставяха атракциите, на които възрастните дори и не помисляха, че могат да ги заведат: палатките с уродливи същества, автоматичните машини. Бяха твърде хитри, за да изкажат желанията си. След няколко разходки до града, когато пътят до центъра вече не изглеждаше опасен, те убедиха родителите си, че могат да отидат и сами. И снабдени с петдесет цента, тръгнаха из здрача. Спряха се да позаяпат осветената стъклена витрина на механичния гадател на бъдещето. Пуснаха един цент. Странната фигура, чиято уста с тропане зина и разкри ред лъскави зъби, обърна обвитата си в тюрбан глава наляво и надясно и повдигна ръка с треперливо движение; показа се един билет и целият апарат се наклони и застана в полуусмивка. „Аз съм великият Той — Тя“ — пишеше на билета. Пуснаха монета и в машината лапа; направляваха я с помощта на колела, докато стоманената лапа сграбчи съкровището, което си бяха избрали, и го пусна пред тях. По този начин се сдобиха с огърлица от миди, малко огледалце от полиран метал и миниатюрно стъклено котенце. Видяха и уродите. Бавно минаха през палатките на Жената с дългата брада, на Сиамските близнаци, на Лудия от Борнео, на Гиганта от Кардиф, на Човека алигатор, Жената, тежаща 270 килограма. Когато децата се спряха край нея, тази огромна маса се размърда на столчето си и се разтрепера.

Обхвана я някакво неудържимо вълнение, изправи се на мъничките си крачка и като планина се понесе към тях. Обемистите дипли на нейната плът се сгъваха и разгъваха, изпъкваха и прибираха, прибираха и изпъкваха и накрая тя развълнувано протегна ръце. Те продължиха по-нататък. Иззад всяка преграда наблюдателните нормални очи на тия същества проследяваха тяхното странстване. От Гиганта купиха пръстена, който стоеше на кутрето му и който се надяваше на китките им като гривна; от Сиамските близнаци получиха снимка с автограф. Изхарчиха си парите.

Безкрайно беше желанието им да бъдат заедно. Възрастните установяваха това със задоволство. Бяха неразделни, докато настъпваше времето за лягане, но не роптаеха, когато им наредяха да се разделят. Всеки изтичваше към своята стая и не се обръщаше да погледне към другия. Спяха чудесно. На другата сутрин се търсеха. Той не я смяташе за красива. Тя не го смяташе за приятен. Бяха страшно чувствителни един към друг, от всеки от тях се излъчваше силна възбуда като електричество или като ореол от светлина, но докосванията им бяха естествени и земни. Възприемаха се така цялостно и пълно, без да се възхищават от своята външност. И независимо от всичко те бяха красиви: светлокосият със своята тържествена замисленост, а тя, по-дребничко, по-мургаво и по-гъвкаво създание с тъмни светкавици в очите си и почти войнствено държане. Когато тичаха, косите им се отдръпваха от челата. Стъпалата ѝ бяха малки, ръцете ѝ — също. Нейните отпечатащи по пясъка бяха на човек, който се е задъхвал по тесни улици, който се е катерил по тъмни стълби, следите ѝ говореха за бягство от ужаса на бордеи и от страхотния трясък на боклукчийски кофи. Преди тя бе ходила по нужда в дървени бараки зад бордеите. Опашките на разни гризачи се бяха увивали около глезените ѝ. Тя умееше да шие на машина, бе виждала как се чифтосват кучета, как проститутките приемат посетителите си в мрачни преддверия, как пияници пикаят върху дървените спици на амбулантните колички. Той не си бе лягал гладен. Никога не бе мръзнал през нощта. Той тичаше с мисълта си. Тичаше към нещо. Никакъв страх не го смущаваше и не знаеше, че на света има същества, по-малко любопитни към тоя живот от него. Той прозираше в нещата, преценяваше действията на хората и

съвпаденията никога не го учудваха. В очите му се въртеше планета в сини и зелени цветове.

Те си играеха един ден, когато слънцето се покри с облаци и от морето се изви вятър. По гръбчетата им полазиха студени тръпки. Изправиха се и видяха тежки черни облаци над океана. Тръгнаха към хотела. Заваляха. Дъждовните капки изравяха кратери в пясъка. Дъждът оставяше ивици по солените им рамене. Изливаше се в косите им. Скриха се под дъсчената плажна алея на половин миля от хотела. Клекнаха, сгущени в студения пясък, слушаха как дъждът плющи по дъските и се процежда на вадички между тях. Наоколо им беше пълно с боклуци. Счупени стъкла и облепени вмирисани рибешки глави, разкъсани на парчета раци, ръждясали гвоздеи, изхвърлени на брега дървени отломки, вкаменени морски звезди, мазни петна по пясъка, парцали със засъхнала по тях кръв. От своята пещера те наблюдаваха морето. Изви се буря и небето пламна в зелена светлина. Светкавица разчупи хоризонта, сякаш бе мидена черупка. Бурята измъчваше океана, изглаждаше го, укротяваше го. Сега по него нямаше вълни, а подутини, които нито се разбиваха, нито достигаха брега. Необикновената светлина ставаше все по-силна: небето пожълтя. Отекна гръмотевица, сякаш прибоят сега бе на небето, вятърът задуха дъжда към брега, зашиба го в пясъка, затъркаля го по дъсчената алея. Във вятъра, в дъжда и златната светлина крачеха две фигури с наведени глави, които прикриваха с ръце очите си. Обръщаха се с гръб към вятъра, оглеждаха плажа, събрали ръце на фуния пред устата си. Но никой не ги чуваше. Децата ги наблюдаваха, без да мръднат. Бяха Майката и Тате. Продължаваха напред. Препъваха се в мокрия пясък. Извърщаха се, вятърът залепваше дрехите по гърба им. Обръщаха се напред и вятърът залепваше дрехите им по гърдите и краката им. Отделиха се от водната ивица и се отправиха към дъсчената алея. Черната коса на Тате, прилепнала по челото му, блестеше от дъжда. Прическата на Майката се бе развалила и мокри кичури висяха около лицето и раменете ѝ. Те викаха. Крещяха. Тичаха, вървяха и търсеха децата като обезумели. Децата се втурнаха в дъжда. Майката ги видя и падна на колене. След миг и четиримата бяха заедно, прегръщаха се, смееха се. Майката плачеше и се смееше едновременно, а дъждът се стичаше по бузите ѝ. „Къде бяхте — попита ги тя, — къде бяхте? Не чухте ли, че викаме?“ Тате взе на ръце дъщеричката си. „Благодаря на

бога — каза Баронът, — благодаря на бога.“ Вървяха по плажа в тоя дъжд и светлина, прегърнати всички, щастливи, прогизнали до кости. Тате, разбира се, не пропусна да забележи как под прилепналата бяла рокля и белъто на Майката изпъкваха заоблените очертания на нейната плът. Изглеждаше толкова млада със сплесканата отгоре и спусната по раменете ѝ коса. Полата ѝ прилепваше към краката и на всеки няколко крачки трябваше да се навежда и да я оправя, но вятърът отново я прилепваше. Когато откриха, че децата ги няма, и хукнаха към брега, тя свали обувките си на края на дъсчената алея и хвана ръката му за опора. Сега бе прегърнала двете деца. Нейните мокри форми му напомняха за онази пълна жена от картината на Уинслоу Хоумър, която спасяват от морето с помощта на въже. Кой не би рискувал живота си за такава жена? Тя посочи към хоризонта — пролука от синьо небе се разтваряше над океана. Изведнъж Тате се втурна пред тях и направи салто. После циганско колело. Вдигна се на ръце и тръгна така по плажа. Децата се заливаха от смях.

По време на инцидента Бащата спеше. Напоследък не можеше да спи нощно време и започна да си подремва следобед. Беше неспокоен. Бе разбрал от вестника за разрастващата се кампания в Конгреса за облагане доходите с държавен данък. Това бе първият предвестник за края на почивката му. Взе редовно да разговаря по телефона с управителя на фабриката в Ню Рошел. Там нещата бяха спокойни. Нищо не се чуваше за черния убиец. Бизнесът му вървеше, това личеше от копията за поръчките, които всекидневно му изпращаха. Но нищо не го успокояваше. Морският бряг започваше да го отегчава, отказа се от баните. Вечер, преди да си легне, се отбиваше в игралната зала и играеше билиард. Как биха могли да се върнат към нормалния си живот, ако останеха в Атлантик Сити? Понякога се събуждаше с чувството, че времето и събитията отминават и го оставят по-уязвим от всякога. С техния нов приятел, Барона, временно се разсейваше. Майката го намираще за приятен, но Бащата не изпитваше особена симпатия към него. Искаше му се да си стегнат багажа и да си вървят, но се въздържаше заради Майката, която тук се чувстваше спокойна. Тя смяташе, че могат да изчакат, докато трагедията с Коулхаус приключи. Надяваше се всичко да се размине. За Бащата това бе илюзия. За ужас на собственика на хотела тя взе да слага чернокожото дете до себе си на масата в трапезарията. Бащата се

отнасяше към детето с мрачно благоприличие. По време на закуска в деня след бурята той разгърна вестника и видя на първа страница снимката на баща му. Бандата на Коулхаус бе нахлула в една от най-прочутите съкровищници на изкуството в града, библиотеката на Пиърпонт Морган на 36-а улица. Барикадирани се отвътре и заставили властите да преговарят с тях под заплахата, че ще унищожат богатствата на Морган. Хвърлили на улицата граната, за да покажат силата на своето въоръжение. Бащата смачка вестника. След един час го извикаха по телефона от прокуратурата в Манхатън. Същия следобед Майката, разтревожена, го изпрати с благопожелания и той се качи на влака за Ню Йорк.

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА

Дори на този, който е следил случая от самото начало, навярно отмъстителната стратегия на Коулхаус би се сторила крайно доказателство за неговата лудост. Иначе по силата на какъв критерий този мерзавец и страхливец Уили Конклин, този най-обикновен жалък фанатик, би могъл да стане равноценен на Пиърпонт Морган, най-важната фигура по онова време?

Вярно е, че агресивността на Коулхаус бе надхвърлила границите — неговата ръка бе отнела живота на осем души, убила коне и разрушила здания, а цялото градче продължаваше да трепери от ужас. Но дали изстраданата несправедливост не се превръща в огледален образ на света, обратен на логичните закони и разумните принципи на цивилизацията?

От дневниците на Малкия брат узнаваме, че първоначалният план бил да задържат Морган като заложник в собствения му дом. Бандата смятала, че Конклин, който се криел в ирландския квартал, е така неоткриваем, както и Коулхаус в Харлем, и трябвало да бъде изкаран оттам. За това им бе необходим заложник. След две денонощия изборът падна на Пиърпонт Морган. В представите на Коулхаус той бе символ на силата в света на белите — много по-могъща от тази на който и да е кмет или губернатор. Години наред по карикатурите го рисуваха с пура и цилиндър като възплъщение на властта. Огромният Ню Йорк можеше да заплати с цяла армия от пожарникари и цял парк от коли модел „Г“ в откуп за своя Морган.

Но Коулхаус възложи разузнаването на Моргановия дом на двама от своите младежи, които почти не познаваха града отгътък 100-тната улица, а още по-малко живота на богатите. Когато издириха сградите на Морган, едната — тухлена къща, а другата — палат от бял мрамор, решиха, че мраморната е резиденцията му. Малкият брат веднага би открил грешката. Но той отговаряше за артилерийското снабдяване и лежеше в един покрит фургон, натоварен с експлозиви и припаси. Вслушваше се в хода на атаката. Фургонът бе долепен със задната част до вратите на библиотеката и той получи сигнал да разтоварва. Когато

повдигна брезентното платнище и погледна навън, изкрещя от ужас, че са сбъркали сградата. Но връщане назад нямаше. Пазачът лежеше мъртъв, запищяха полицейски свирки. Изстрелите вдигнаха на крак целия квартал. Конспираторите разтовариха фургона, залостиха грамадните месингови порти и заеха определените си места. После Коулхаус направи бърз оглед на помещението. „Нищо не е загубено — увери ги той. — Трябваше ни човекът, но все едно че сме го пипнали, щом като държим в ръце неговата собственост.“

Оказа се обаче, че Пиърпонт Морган въобще не е в Ню Йорк. Вече втори ден се люшкаше на борда на „Кармания“ на път за Рим. Предстоеше му продължително поклонение в Египет. Коулхаус не знаеше дори и това. И така цялото им начинание, насочено грешно и в неподходящо време, като че ли се радваше на някакво особено благоволение.

Почти незабавно сътрудниците на компанията „Дж. П. Морган“ бяха уведомени за случая. Те телеграфираха на „Кармания“, за да получат инструкции от стареца. По някаква причина, вероятно повреда в телеграфния апарат на борда, те не разбраха дали съобщението им е било получено. След като Морган го нямаше да им каже какво да предприемат, полицията само обгради с кордон участъка от 36-а до 37-а улица и от Медисън до Парк авеню. Отклониха движението и полицаи на коне препускаха напред-назад, за да задържат тълпата отвъд кордона. Звучите на града, неговият трафик, клаксони, неговият живот сякаш останаха зад безплътните стени на тая сцена на мълчанието. Хилядите хора, които се трупаха наоколо, стояха тихо, както стоят само хора, дълбоко погълнати от нещо. Когато се стъмни, към сградата насочиха прожектори, захранвани от преносими генератори. Зяпачите усещаха под краката си грохота на генераторите като боботене при земетресение. Гъмжеше от полицаи — в коли, на коне, пеша, но и те самите бяха зрители като тълпата, която възпираха.

Гранатата, която хвърли Малкият брат, след като изкрещя своето предупреждение, беше разкъртила тротоара и изровила огромен кратер на сред улицата точно пред вратите на библиотеката. В дъното на кратера една пробита водопроводна тръба бълбукаше като минерален извор. Всички прозорци на околните сгради бяха изпотрошени. Точно отсреща се намираше една масивна частна къща от кафяв камък, която бе най-силно пострадала от взрива. Обитателите ѝ избягаха и

позволиха на полицията да разположи своя щаб на приземния етаж. Полицаяте видяха, че могат безопасно да слизат и да се качват по стъпалата пред къщата и да се движат по тротоара на 36-а улица, стига да не се опитват да слязат от него. Къщата се изпълни с полицейски началници и други градски управници и постепенно, когато естеството на стълкновението се изясни, те взеха да прехвърлят отговорността на по-висшестоящи началници. Докато най-накрая, след като се изредиха всички лейтенанти и капитани, инспектори и самият полицейски комисар Райнлендър Уолдо, ръководството на операцията пое градският прокурор на Ню Йорк Чарлз С. Уитман. Уитман си бе спечелил слава в процеса срещу един корумпиран лейтенант от полицията на име Бекър, на когото бе наложил дори смъртна присъда, задето бе наредил на четирима гангстери — Кървавия Джил, Даго Франк, Уайти Луис и Лефти Лун — да убият известния комарджия Хърман Розентал. Това прочуто дело направи Уитман естествен кандидат за поста губернатор на щата Ню Йорк. Дори се говореше, че евентуално би могъл да се кандидатира и за президент. В този момент той се готвеше да замине с жена си за Нюпорт на почивка в лятната вила от четиридесет стаи на мисис Стайвъзънт Фиш. Бе въведен съвсем наскоро в това общество от мисис О. Х. П. Белмонт. Той отдаваше голямо значение на тези връзки, но не можа да се сдържи да не се отбие на 36-а улица, когато вестта стигна до него. Смяташе го за свой дълг като бъдещ президент. Обичаше да го снимат на местопроизшествието. Още с пристигането му всички побързаха да се съгласят с неговото мнение, включително и един от враговете му — истеричният кмет Уилям Дж. Гейнър. Той прие това като признание на позициите му в политическия живот на страната. Погледна часовника си и реши, че му стигат няколко минути да се разправи със смахнатия негър.

Уитман изиска архитектурните планове на библиотеката от фирмата на Чарлз Макким и Станфърд Уайт. След като ги проучи внимателно, нареди един як полицай да направи разузнавателен оглед — да се добере до покрива на библиотеката, да надникне през остъкления свод над централната зала и да установи броя на негрите вътре. Намериха такъв полицай и го изпратиха откъм градината, която разделяше библиотеката от резиденцията на Морган. Уитман и другите отговорни лица чакаха в импровизирания щаб. Но едва-що полицаят

влезе в градината, небето проблясна, чу се силен взрив, последван от предсмъртен вик. Уитман побледня. „Те са минирали всичко наоколо, проклетниците!“ — каза той. Влезе един офицер. На всички беше ясно, че полицаят в градината е мъртъв, което бе единственият му късмет, разбира се, защото иначе никой не би се наел да го измъкне оттам. Полицейските началници помръкнаха. Гледаха към Уитман. Сега той знаеше, че числената сила на Коулхаус не е въпрос от решаваща важност. Но повика представители на печата и оповести, че престъпниците наброяват около дванадесетина, а може би и двайсетина души.

В следващите часове градският прокурор Уитман свика на съвет неколцина души. Полковникът, който командваше нюйоркската национална гвардия в Манхатън, настояваше за разгънати военни действия. Това хвърли в такава паника един от музейните уредници на Морган — висок нервен човек с пенсне, който държеше ръцете си скръстени на гърдите като примадона от метрополитънската опера, — че накрая взе да трепери. „Имате ли представа за стойността на всичко, което мистър Морган е събрал вътре? Четири фолиа на Шекспир! Гутенбергската библия на пергамент! Седемстотин старопечатни книги и едно писмо на Джордж Вашингтон от пет страници!“ Полковникът размаха пръст във въздуха. „Ако не се разправим веднага с тоя кучи син, ако не влезем и не му смъкнем кожата от гърба, всички негри в страната ще ни сграбчат за гушата. И тогава къде ще се денете с вашите библии?“ Уитман се разхождаше напред-назад. Един инженер му каза, че ако поправят разбитата тръба, ще могат да пробият тунел под основите на библиотеката. „Колко време ще ни е нужно за това?“ — попита Уитман. „Два дни“ — отговори инженерът. Някой друг предложи да използват отровен газ. „С газ сигурно ще ги уморим — съгласи се Уитман, — но и всички, които се намират в Ийст Сайд, ще измрат.“ Започваше да става раздражителен. Библиотеката беше построена от плътно прилепнали мраморни блокове. Дори острие на нож не можеше да се вмъкне между тях. Мястото бе минирано и чифт осторожни негърски очи наблюдаваха от всеки прозорец.

Тогава на Уитман му хрумна разумната идея да се допита до мнението на офицерите от полицията, които седяха в стаята. Един стар сержант с дългогодишен опит от улиците, ветеран от „Хелз китчън“ и „Тендърлойн“, каза: „Най-важното, сър, е да накараме тоя Коулхаус Уокър да почне разговор с нас. Когато един въоръжен маниак заговори, той се успокоява. Накарайте го да говори, нека да говори и тогава ще вбиете клин в ситуацията!“ Уитман, на когото не му липсваше кураж, грабна мегафона, излезе на улицата и изкрещя на Коулхаус, че иска да разговаря с него. Размаха сламената си шапка. „Ако съществува

някакъв проблем — изкрещя той, — ще го решим заедно.“ Продължи с тия излияния няколко минути. После малкото прозорче близо до главния вход се отвори за миг. Един цилиндричен предмет излетя на улицата. Уитман побягна назад, а хората в къщата зад него се проснаха на пода. За всеобщо учудване взрив не последва. Уитман се върна в къщата и едва след няколко минути един от полицаите с помощта на бинокъл определи предмета като голяма сребърна чаша с похлупак. Един офицер изтича на улицата, вдигна чашата и хукна обратно по стълбите. Това бе средновековна сребърна халба с гравирана ловна сцена, очукана при падането. Музейният уредник обясни, че датира от XVII век и принадлежи на Фридрих, княз на Саксония. „Драго ми е да чуя това“ — каза Уитман. После уредникът отхлупи капака и намери вътре листче с телефонен номер, който се оказа номерът на библиотеката.

Градският прокурор сам грабна телефона. Седна на края на една маса, взе апарата в дясната си ръка, а слушалката в лявата. „Здравейте, мистър Уокър — сърдечно заговори той, — тук е градският прокурор Уитман.“ Изуми го спокойният делови тон на чернокожия. „Моите условия са същите — каза гласът от другия край на жицата. — Искам да ми се върне колата такава, каквато беше, когато ми препречиха пътя. Вие не можете да ми възвърнете моята Сара, но в замяна на нейния живот искам живота на шефа на пожарната Конклин!“ „Коулхаус — каза Уитман, — вие разбирате, че аз, като представител на закона, не мога да ви предам да съдите въвн от законите човек, срещу когото не се е водил процес. Поставете ме в невъзможно положение. Мога обаче да обещавам, че ще разследвам случая и ще видя кой закон ще се приложи, ако въобще съществува такъв. Ще направя всичко за вас, след като излезете оттам.“ Коулхаус Уокър сякаш не беше чул. „Давам ви двадесет и четири часа — каза той, — след което ще взривя тази сграда и всичко в нея.“ И затвори телефона. „Ало — завика Уитман, — ало!“ Накара оператора отново да избере номера. Отговор не последва.

След това Уитман изпрати телеграма до мисис Стайвъзънт Фиш в Нюпорт. Надяваше се, че чете вестници. Очите му, които при напрегнатост изпъкваха, сега сякаш бяха готови да изскочат от орбитите си. Лицето му бе на червени петна. Свали сакото и разкопча жилетката си. Поиска един от полицаите да му намери уиски. Знаеше, че червената Ема Гоулдман, анархистката, се намира в Ню Йорк.

Нареди да я арестуват. Загледа се през прозореца. Денят бе облачен и необичайно мрачен. Беше задушно и улиците лъщяха от ситен дъждец. Светлините на града започваха да просветват. Огромният бял палат в гръцки стил блестеше насреща. Изглеждаше напълно спокоен. В този миг Уитман осъзна, че заради уважението, което му бяха засвидетелствали комисарят Райнлендър Уолдо и останалите полицейски началници, той се подмами и се оплете в една опасна политическа ситуация. От една страна, трябваше да пази интересите на Морган, чиито многобройни реформаторски комитети, съставени от заможни републиканци протестанти, бяха финансирани разследванията му върху корупцията в полицейските среди на демократите католици. От друга страна, трябваше да пази собствената си репутация на суров градски прокурор, който ловко се справя с престъпните слоеве. За това можеше да му помогне само незабавната разправа с чернокожия. Донесоха му чаша уиски. „Една-едничка — каза си той, — за да си поуспокоя нервите.“

Междувременно полицията потропа на вратата на Ема Гоулдман на 13-а улица в Западната част. Гоулдман не се изненада. Винаги си държеше готова една малка чанта с бельо и книга за четене. След убийството на президента Маккинли редовно я обвиняваха, че подстрекава с думи или с действия повечето прояви на насилие, стачки или бунтове в Америка. Представителите на закона из цялата страна бяха обхванати от манията да свързват името ѝ с всеки инцидент, просто по принцип, независимо дали я смятат за виновна или не. Тя си сложи шапката, взе чантата и тръгна. В полицейската кола я придружаваше млад полицай. „Няма да ми повярвате — му каза тя, — но аз наистина копнея за малък отдых в затвора. Там е единственото място, където мога да си почина.“

Гоулдман, естествено, не знаеше, че в бандата на Коулхаус е и младият човек, когото тя със съжаление бе нарекла буржоазен любовник на една безсрамна проститутка. В полицейското управление на Сентър Стрийт, в стаята на сержанта, тя даде изявления пред журналисти относно това дали е замесена в конспирацията: „Съжалявам за пожарникарите от Уестър. Не бих искала да ги убиват. Но доколкото разбирам, чернокожият е бил доведен до тези изстъпления от жестоката смърт на годеницата си, невинна млада жена. Като анархистка аз одобрявам това присвояване на

собствеността на Морган. Самият мистър Морган е присвоил доста чужди неща.“ Тук репортерите я прекъснаха с въпроси: „Той ваш последовател ли е, Ема? Познавате ли го? Имате ли нещо общо с целия случай?“ Гоулдман се усмихна и поклати глава: „Потисникът е богатството, драги приятели! Богатството е потисник. Коулхаус Уокър не е имал нужда от червената Ема, за да разбере това. Нужно му е било само да мине през страданието.“

След около час извънредните издания на вестниците с новините за ареста се разпродаваха по улиците. Думите на Ема бяха подробно цитирани. Уитман се питаше дали бе постъпил разумно, като ѝ бе дал трибуна. Но от този си ход той все пак извлече полза. Директорът на Професионалния институт в Тъскиджи Букър Т. Уошингтън бе в града, за да набира парични средства. Той произнесе реч в голямата зала на Купър Юниън на площад Сестър и се отклони от темата си, за да осъди изявленията на Гоулдман и да заклейми действията на Коулхаус Уокър. Един от журналистите се обади на Уитман да му съобщи това. Градският прокурор незабавно се свърза с прочутия просветител, като го покани да дойде на местопроизшествието и със своя морален авторитет да разреши кризисната ситуация. „Ще дойда“ — отговори Букър Уошингтън. Изпратиха му полицейска охрана и Уошингтън, като се извини на домакините, подготвили официален обед в негова чест, излезе от залата сред бурни овации.

По това време Букър Т. Уошингтън бе най-известният негър в страната. След основаването на института в Тъскиджи, щата Алабама, той стана главният пропагандатор на идеята за професионалното образование на цветнокожото население. Обявяваше се против борбата на негрите за политическо или социално равенство. Написа книга — бестселър за своя живот, за пътя на борбата си от робството до своето осъществяване, за идеите си, които зовяха към напредък на негрите с помощта на белите. Проповядваше приятелство между расите и говореше за перспективите на бъдещето. Възгледите му бяха официално одобрени от четирима президенти и от повечето губернатори на южните щати. Андрю Карнеги отпусна пари за института му, а Харвардският университет му даде почетна титла. Носеше черен костюм и мека шапка. Застана по средата на 36-а улица — красив и силен мъж, с осанка на човек, горд от себе си и от постиженията си — и извика към Коулхаус да го приеме в библиотеката. Презираше мегафона. Беше оратор и имаше силен глас. Всичко в поведението му говореше за неговата пълна увереност, че бандитите на всяка цена ще приемат искането му. „Идвам веднага“ — извика той. Заобиколи ямата на улицата и мина през железните порти. Изкачи се по стъпалата между каменните лъвици и застана в сянката на сводестия портал с двойните йонийски колони, очаквайки вратите да се разтворят. Наоколо настъпи такава тишина и покой, че тромбата на един файтон през няколко улици оттук се чу съвсем ясно. След малко вратите се отвориха. Букър Т. Уошингтън изчезна вътре. Вратите се затвориха. На отсрещната страна на улицата прокурорът Уитман попи потта от челото си и се отпусна в един стол.

Пред очите на Букър Уошингтън се разкри величествената позлатена библиотека с картини и редици редки книги, скулптури и мраморни подове, стени, облечени с копринени дамаски, и безценни флорентински мебели — и всичкото това застрашено от унищожение. Пояси от динамит бяха привързани към мраморните пиластри при входа на залата. Жици излизаха от източната и западната зала и се

плъзгаха по пода до дъното на хола, където имаше малка ниша. Там седеше човек, възседнал една мраморна пейка. Върху нея лежеше сандък с ръчка под формата на буква „Г“, която той държеше с две ръце. Беше с гръб към месинговите врати и силно наведен напред, така че ако го поразеше куршум, тежестта на падащото му тяло моментално щеше да натисне ръчката. Този човек се обърна и погледна през рамо към Уошингтън и великият просветител рязко пое дъх, като не видя пред себе си негър, а бял с начернено лице. Уошингтън бе дошъл, решен да се покаже строг и осъдителен, но с намерението да прояви дипломатичност. Сега се отказа от убеждението като средство. Надникна в западната зала, после прекоси хола и отиде към входа на източната. Очакваше да срещне десетки чернокожи, а видя само трима-четирима младежи, всеки застанал край някой прозорец с пушка в ръка. Коулхаус стоеше прав и го чакаше в своя безупречно изгладен костюм, с яка и връзка, въпреки че носеше пистолет на кръста си. Уошингтън го изгледа. Красивото му чело се смръщи, очите му заискриха. Призовавайки всичката си ораторска способност, той започна така: „През целия си живот съм работил търпеливо с надеждата да се създаде християнско братство. Трябваше да убеждавам белия човек да не се бои от нас и да не ни убива, защото единственото нещо, което искаме, е да се усъвършенстваме и заедно с него миролюбиво да се радваме на плодовете на американската демокрация. Всеки затворник негър, всеки мързелив цветнокож — комарджия или развратник — е мой враг и всеки случай на изкривяване на негърския характер ми струва част от живота. Знаете ли какво ще ми струва вашата безпътна престъпна безразсъдност? Какво ще струва тя на моите ученици, които усилено се трудят да изучат занаят, за да могат да се препитават и да заглушат недоволството на белите? Хиляди честни, усърдни чернокожи не могат да поправят злото, сторено от такъв като тебе. И което е още по-лошо, ти си добър, опитен музикант, както разбрах, и се хвърляш в това позорно дело направо от музикалната школа, където се благоговее пред хармонията и където божествените звуци на арфата и фанфарите са основа на всяка песен. Жесток човек си! Ако нищо не беше чувал за трагичната борба на нашия народ, бих изпитал жалост към тебе заради тази ти постъпка. Но ти си музикант! И като се оглеждам наоколо, долавям пламтящия гняв, сиромашкия бунт на лекомислени младежи!

На какво си ги научил! Каква неправда си изстрадал, каква загуба си преживял, кое може да оправдае участието, в която си въвлякъл тия безразсъдни млади хора? И бъди проклет за това, че към цялата тази сбирщина от нечестивци си прибавил и един бял, който така се е нацапал с боя, та още повече те опозорява!“

Всяка негова дума стигна до ушите на младите членове от групата. Те не бяха чак толкова непримирими революционери, та мислите на Букър Т. Уошингтън, за когото бяха слушали още от деца, да не им направят впечатление. Сигурно за тях е било решаващо да чуят отговора на Коулхаус. Коулхаус заговори меко: „За мен е голяма чест да се срещна с вас. Винаги най-дълбоко съм ви уважавал. — Той гледаше надолу към мраморния под. — Вярно е, че съм музикант и човек на години. Но надявам се, че именно това би ви подсказало колко трезво съм премислил и решил всичко. Може би и двамата сме роби на своя цвят и държим за правдата в годините на нашата зрелост и за уважението, което възрастта ни изисква.“ Уошингтън бе така смаян от думите му, че усети леко зашеметяване. Коулхаус го отведе от преддверието в западната зала и го сложи да седне на един от червените плюшени фотьойли. След като възвърна самообладанието си, Уошингтън избърса челото си с носната си кърпичка. Гледаше вторачено към мраморната камина, висока колкото човешки ръст. Вдигна очи към многоцветната резба на тавана, която някога се бе намирала в двореца на кардинал Джили в Лука. По червените копринени стени бяха окачени портрети на Мартин Лутер от Лукас Кранах-старши и няколко картини, изобразяващи поклонението на влъхвите. Просветителят притвори очи и скръсти ръце. „О, господи — каза той, — поведи моя народ към обетованата земя. Спаси го от камшика на фараона. Освободи мисълта му от окови, разбий веригите на греха, които го привързват към ада.“ Над камината бе окачен портрет на Пиърпонт Морган в разцвета на годините му. На Уошингтън му се понрави строгото лице. Междувременно Коулхаус бе седнал на съседния стол и двамата добре облечени чернокожи мъже представляваха олицетворение на пристойност и сериозно самовглъбяване. „Ела с мен сега — проговори Букър Уошингтън с тих глас — и аз ще се застъпя, в името на милосърдието, процесът ти да бъде кратък и екзекуцията ти — безболезнена. Развали тия машини на дявола — продължи той, посочвайки пакетите динамит, прикрепени по

ъглите на резбования таван и към всяка стена. — Поеми ръката ми и тръгни с мен! В името на твоя син и на всички деца от нашата раса, пред които стои труден и дълъг път!“

Коулхаус бе потънал в мислите си. „Мистър Уошингтън — каза той накрая, — нищо не желая така силно, както да видя края на тази история. — Той вдигна очи и Уошингтън видя в тях сълзи, породени от силното му вълнение. — Нека шефът на пожарната възстанови автомобила ми и го докара пред тази сграда. Тогава ще ме видите да излизам с вдигнати ръце и Коулхаус няма да стори повече никакво зло нито на тази сграда, нито на някой човек.“

С тези думи той направи първата отстъпка от първоначалните си искания в нощта на пожара в „Емерълд Айл“, но Уошингтън не го разбра. Чу само, че апелът му е отхвърлен. Без да каже и дума повече, той стана и си излезе. Прекоси обратно улицата, уверен, че посредничеството му не е довело до никакъв резултат. Коулхаус започна да се разхожда из стаята. Младежите стояха на постовете си и го следяха с очи. Един от тях лежеше на остъкления свод над портала. Лежеше на поста си в дъжда и усещаше, въпреки че не можеше да види, присъствието на хиляди нюйоркчани, които безмълвно наблюдаваха. През нощта му се стори, че чува звук, някакъв едва доловим скръбен звук, нещо като дихание, не по-забележимо от мъглявината на ситния дъжд.

След като разговаря с градския прокурор, Букър Т. Уошингтън направи изявления пред журналисти в помещението на временния щаб. „Библиотеката на мистър Морган представлява динамитна бомба, готова да избухне всеки миг — каза той. — Имаме работа с опасно луд човек. Мога само да се моля господ в своята мъдрост да ни помогне безопасно да се измъкнем от цялата тази тъжна история.“ После Уошингтън се обади по телефона на приятели и колеги от Харлем — пастори и местни обществени деятели — и ги покани да дойдат и изразят протеста на всички разумни и достопочтени негри срещу каузата на Коулхаус Уокър. Това стана под формата на тържествено бдение на улицата. Градският прокурор Уитман даде съгласието си, макар че отговорът, донесен му от библиотеката, бе толкова непреклонен, че го накара да предприеме евакуация на всички домове в радиус от две пресечки. Такова бе състоянието на нещата, когато пристигна Бащата. Преведоха го през полицейската охрана и покрай гологлавите негри, които безмълвно се молеха. Той хвърли поглед към библиотеката и после се изкачи по стълбите на насрещната къща. Вътре го оставиха съвсем сам. Никой не му заговори, нито поиска нещо от него. Той се озърташе насам-натам в очакване органите на властта да му обърнат внимание или да му дадат някакво нареждане. Но подобно нещо не последва.

Къщата беше пълна с униформени полицаи и хора с неопределени задължения. Всички се суетяха напред-назад. Бащата се насочи към кухнята. Там се бяха струпали репортерите. Бяха омели всичко от хладилника. Някои седяха с вдигнати върху масата крака, други се бяха подпрели на шкафове. Не бяха си свалили шапките от главите. Използваха умивалника за плювалник. Бащата даде ухо на разговорите им и дочу някои подробности от срещата на Букър Т. Уошингтън с Коулхаус. Изненада се, че този човек, който някога свиреше на пиано в неговата гостна, си бе спечелил такава известност. Доколкото подразбираше, Коулхаус бе посмекчил исканията си. Дали беше наистина така? Изглежда, никой не го забелязваше. Все пак, ако

имаше някаква надежда животът на шефа на пожарната Уили Конклин да бъде помилван или поне да се преговаря за него, то той трябваше незабавно да информира някого. Потърси някой от отговорните лица и попадна на градския прокурор, когото позна от снимките му по вестниците. Уитман стоеше до еркерния прозорец в гостната с бинокъл в ръце. „Извинете!“ — поде Бащата, представи се и обясни на Уитман какво мисли. Градският прокурор го изгледа учудено. Бащата забеляза, че лицето му е покрито с червени жилчици. Уитман се обърна към прозореца, вдигна бинокъла до очите си и се загледа навън като адмирал в открито море. Без да знае какво да предприеме по-нататък, Бащата остана до него.

Уитман чакаше отговора на мистър Морган. Непрестанно поглеждаше към часовника си. Някой изтича по улицата. В преддверието настъпи оживление. В гостната нахълта едно момче, последвано от музейните уредници и неколцина полицаи. Носеше телеграма от борда на „Кармания“. Градският прокурор разкъса плика. Прочете телеграмата и поклати с недоумение глава. „По дяволите — промърмори той. — По дяволите!“ Изведнъж изкрещя на всички присъстващи в стаята: „Махайте се! Вън!“ И ги подгони през вратата. Но хвана Бащата за ръка и го задържа. Вратата се затвори. Уитман пхна телеграмата в ръцете на Бащата. **ВЪРНЕТЕ МУ АВТОМОБИЛА И ГО ОБЕСЕТЕ** — гласеше текстът.

Бащата вдигна очи и срещна гневния поглед на прокурора. „Това е последното нещо, което бих направил — каза Уитман, — не мога да изпълня желанието на този негър. Даже за да го обеса. Просто не мога да си го позволя. Това ще ме провали. Дявол да го вземе, та аз се справих с оня кучи син Бекър. Престъплението на века! Така го нарекоха вестниците. А сега градският прокурор капитулира пред един негър! Не, сър! Тая няма да я бъде!“

Уитман закри из стаята. Бащата усети прилив на смелост. В ръцете си държеше личното послание на Дж. Пиърпонт Морган. То му даваше възможност незабавно и без колебание да поеме ролята на доверен съветник на градския прокурор в Ню Йорк.

Бащата виждаше ясно, че положението е назряло за преговори. Даже от другия край на света Морган бе разбрал това. Очевидно Коулхаус бе смекчил едно от исканията си — да му бъде предаден Конклин жив. Според бащата най-силното желание на Коулхаус след

смъртта на неговата Сара бе той самият да умре. Сподели това с градския прокурор. „Цялата работа може бързо да се разреши — каза той. — Автомобилът не струва кой знае колко. Още повече, сам мистър Морган е на това мнение.“ „Е, да — отвърна Уитман. — Само Пиърпонт Морган може да измисли подобно нещо. Кой друг би си го позволил?“ Бащата каза: „Важното е, че идеята е негова. Аз, естествено, нищо не разбирам от политика, но нима това не ви освобождава от всякаква отговорност?“ Уитман се спря насред стаята и загледа втренчено Бащата. „А точно в тоя момент трябваше да съм в Нюпорт със семейство Стайвъзънт Фиш“ — каза той.

И така малко след полунощ един впряг от товарни коне се приближи до изпотрошения форд модел „Г“ на Коулхаус Уокър, който се намираще край езерцето срещу пожарната станция в Ню Рошел. Дъждът бе престанал и звездите се показаха на небето. Завързаха конете за бронята и те изтеглиха колата на шосето. После поеха дългия път към града; каруцарят, седнал на предната седалка на форда, държеше кормилото с една ръка, а юздите с друга. Всички гуми бяха спукани, автомобилът подскачаше и се люлееше, а колелата при всяко завъртане стържеха неприятно в ушите.

Макар че фордът вече напредваше към Манхатън, Уитман пак се свърза с Коулхаус по телефона. Каза му, че желае да разговарят за неговите искания. Предложи Бащата да служи като посредник между двете страни. Така щяло да бъде по-поверително, отколкото по телефона. „Вие можете да му се доверите и аз мога да му се доверя — каза Уитман. — Още повече че той е бившият ви работодател.“ „Не! — пошепна Бащата в другото ухо на Уитман. — Никога не е работил при мен!“ Сега вече го обзеха мрачни предчувствия. Само след няколко минути се намери във в студената ранна утрин, пресече осветената от прожектори улица, заобиколи ямата и изкачи стъпалата между каменните лъвове. Припомни си, че е запасен офицер от армията на Съединените щати. Че бе изследвал Северния полюс. Металните врати се открянаха и той се пъкна вътре. Чу собствените си стъпки, които отекваха по лъскавия мраморен под. В първия момент очите му не можеха да свикнат с мъждивата светлина. Потърси с поглед чернокожия, но вместо него видя своя шурей, гол до кръста, с начернено лице и кобур с пистолет. „Ти!“ — изкрещя Бащата. Малкият брат извади пистолета и опря дулото в слепоочието си за поздрав.

Бащата усети, че краката му се подкосяват. Подадоха му стол. Коулхаус му поднесе манерка с вода.

Първото споразумение между двете страни бе да се продължи двадесет и четири часовият краен срок. Второто — над ямата на улицата да се поставят дъски. Бащата ходеше напред-назад, изпълняваше нещо работата си, но беше в едно необичайно състояние на вцепененост, сякаш всичко вършеше насън. Не погледна повече към своя роднина. Сякаш усещаше някакви странни вълни на злостно ликуване да се разбиват в гърба му.

Когато тези пунктове бяха уточнени, Уитман седна пред телефона и прибягна до всички възможни средства, за да изнамери Уили Конклин. Накара полицията да го търси във всеки квартал. После се сети да се обади на Големия Тим Съливан, ръководител на четвърти градски избирателен район и важна личност от апарата на Тамъни хол. Вдигна го от сън. „Тим — каза му той, — в града е пристигнал някакъв човек на име Уили Конклин от областта Уестър“. „Не го познавам — отвърна Големия Тим, — но ще видя какво мога да направя.“ „Разчитам на тебе“ — каза Уитман. След по-малко от час Конклин бе доведен за врата. Беше потен, раздърпан и уплашен. Долните копчета на униформената му риза бяха изпопадали и коремът му се подаваше над колана. Бутнаха го на един стол в коридора и му казаха да мълчи. Един полицай остана да го пази. Зъбите му тракаха, а ръцете му трепереха. Посегна към задния си джоб, където носеше плоско шише в хартиен плик. Още преди да го изтегли, полицаят го сграбчи за ръката и размаха като камшик пред очите му чифт белезници.

Тълпите зад преградите, доста пооредели през нощта, призори многократно набъбнаха. Ръждясалият форд модел „Т“ стоеше на 36-а улица до бордюра пред библиотеката. В един определен момент вратата на насрещната къща се отвори и се появиха двама полицаи, които измъкнаха жалката фигура на Уили Конклин. Поддържаха го там на показ. После отново го прибраха вътре и Уитман, който добросъвестно бе докарал и двата обекта — форда и шефа на пожарната, сега постави своите условия. Щеше да накара своя колега в Уестър да подведе под отговорност Уили Конклин за предумишлено злодеяние, вандалщина и незаконно задържане на един гражданин. Отгоре на това шефът на пожарната трябваше там, пред очите на всички, наред улицата да възстанови форда модел „Т“. Тоя позор

щеше да му остане за цял живот. А автомобилът, разбира се, трябваше изцяло да се поднови. В замяна на всичко това Уитман искаше Коулхаус и неговите хора да се предадат. „След което ви гарантирам пълни права и привилегии съгласно закона“ — каза той.

Когато Бащата занесе тези условия в библиотеката, младежите взеха да се смеят и дюдюкат. „Пипнахме го, а! — викаха си те един на друг. — Той се предаде. Ще спечелим играта!“ Бяха се обнадеждали от докарването на колата и появата на Конклин. Но Коулхаус мълчеше. Стоеше сам в западната зала. Бащата се навърташе около него. Постепенно мрачното настроение на Коулхаус завладя и останалите. Станаха неспокойни. Накрая Коулхаус каза на Бащата: „Аз ще се предам, но не и моите момчета. За тях настоявам да им се осигури безпрепятствено измъкване оттук и пълна, безусловна амнистия. А вие останете тук, моля ви, докато им го съобщя.“

Коулхаус стана от стола си и отиде да говори с младежите в хола. Те се събраха около сандъка с експлозивите. Бяха като попарени. „Нищо няма да му отстъпваш! — говореха те. — Ние държим здраво Морган. Няма какво да преговаряш. Да ни дадат Конклин и колата и да се чупим оттук, а те да си вземат библиотеката. Така трябва да преговаряш, човече, това да са условията ти!“

Коулхаус стоеше спокоен. Заговори кротко. „Властите не знаят никого от вас по име — каза той. — Вие ще изчезнете в града и ще започнете живота си отново.“ „Също и ти“ — беше отговорът. „Не — отвърна Коулхаус. — Оттук те никога няма да ме пуснат. Вие добре знаете това. А даже и да ме пуснат, няма да пожелаят сили да ме спипат отново. Тогава ще заловят и всички, които са с мен. Така и вие ще загинете. В името на какво? За каква цел?“

„Преди всички говорехме — каза един от тях, — а сега само ти. Не бива така, човече! Всички ние сме Коулхаус!“ „Оттук няма да излезем. Ще взривим къщата!“ — додаде друг. А Малкият брат каза: „Всъщност ти сега ни предаваш. Или всички ще излезем на свобода, или всички заедно ще загинем! Ти подписа писмото си като президент на Временното правителство на Съединените щати.“ Коулхаус кимна. „Да, подобно увлечение ни беше нужно, за да повдигнем духа си“ — каза той. „Но тогава ние вярвахме в това — изкрещя Малкият брат. — Ние вярвахме, то бе истината! По улиците има достатъчно хора, за да образуваме цяла армия!“

Никой теоретик на революцията не би отрекъл, че когато противникът ти е толкова многочислен, колкото цяла една нация от бялата раса, то поправката на един автомобил модел „Т“ е все пак добро начало. Малкият брат изкрещя: „Ти не можеш така да си променяш исканията. Не можеш да ги смекчаваш! Не можеш да се предаваш за една кола!“ „Аз не съм изменил исканията си“ — рече Коулхаус. „Нима в този проклет форт е цялата ти справедливост? — викаше Малкият брат. — Нима в твоята екзекуция е правдата ти?“ Коулхаус го погледна в очите. „Ако ме питаш за моята екзекуция — отвърна Коулхаус, — смъртта ми се реши още в часа, когато Сара почина. Колкото до моя проклет форт, той ще ми се възвърне такъв, какъвто беше в деня, когато минах покрай противопожарната станция. Не аз съм смекчил исканията си, а те ги увеличиха, колкото повече им се противопоставяха. Ще заменя вашия ценен живот за този на Уили Конклин и ще благодаря на бога.“

След няколко минути Бащата прекоси обратно улицата. „Коулхаус е готов да се предаде на правосъдието. Но хората му не са съгласни. Те са от друго поколение. Сякаш не са хора. — Бащата потрепера. — Сякаш са чудовища! Тая тяхна кауза им е замъглила разсъдъка. Бунтуват се срещу устоите на този свят. Искат да основат армия! Всичките са мръсни революционери!“

Прочутата упоритост на Коулхаус сега се бе превърнала в крепост срещу доводите на неговите хора. Сега той стоеше между Морган и катастрофата. Бащата не издаде нищо от това на градския прокурор. Усещаше, че Уитман ще си има достатъчно неприятности с изпълнението на официалните условия. Така и излезе. Уитман изпи няколко чаши уиски. Брадата бе набола по лицето му. Изпъкналите му очи бяха червени, яката му — измачкана. Крачеше из стаята. Заставаше до прозореца. С десния си юмрук удряше дланта на лявата си ръка. Отново прочете телеграмата на Морган. Бащата се изкашля. „В нея не се казва, че трябва да обесите съучастниците му“ — каза той. „Какво? — попита Уитман. — А? Добре, добре.“ Потърси стол да се отпусне на него. „Колко, казвате, че са те?“ „Петима“ — отговори Бащата, като несъзнателно изключи Малкия брат. Уитман кимна. „Мисля — каза Бащата, — че това е най-доброто, което може да направите.“ „Да, разбира се — отговори градският прокурор. — А какво ще кажа на вестниците?“ — попита той. „Ще им кажете първо, че Коулхаус е

заловен, второ, че съкровищата на мистър Морган са спасени, трето, че градът е в безопасност, четвърто, че прокуратурата и полицията ще използват всички средства, за да заловят последователите му, докато и последният от тях застане зад решетките, където всъщност им е мястото.“ Уитман размисли над тия думи. „Ние ще ги проследим — промърмори той — чак до дупката им.“ „Е — рече Бащата, — това едва ли ще се осъществи. Те ще вземат заложник и няма да го освободят, докато не се уверят, че са в пълна безопасност.“ „Кой ще е тоя заложник?“ — попита Уитман. „Аз“ — отговори Бащата. „Ясно — рече Уитман. — А кое кара негъра да мисли, че ще удържи зданието сам?“ „Той ще стои далеч от светлината на прозорците и на стъкления купол и ще държи ръката си върху сандъчето с динамита. А това, струва ми се, е достатъчно“ — отговори Бащата.

Може би в тоя момент той е хранил надеждата, че след като го освободят, ще може да заведе органите на властта до леговището на престъпниците. Смяташе, че без Коулхаус ще им липсват нужният дух и интелигентност, за да продължат да се възправят срещу закона. Те бяха анархистично настроени убийци и подпалвачи, но той лично не се боеше. Познаваше стила им и се чувстваше по-добър от всички тях. Така чужд му бе станал Малкият брат, та дори изпитваше радост при мисълта, че ще допринесе за неговото залавяне.

Уитман се вираше в пространството. „Добре — рече той. — Добре! Можем да почакаме, докато се стъмни, та никой да не ни види какво правим. Заради мистър Морган, заради неговата проклета Гутенбергска библия и заради онова проклето писмо от пет страници на Джордж Вашингтон.“

С това преговорите приключиха.

След няколко телефонни разговора с автомобилната компания на Форд към осем часа сутринта пристигна един камион с всички резервни части за модел „Г“. От компанията „Пантасоут“ доставиха гюрука. Помощниците на Морган се съгласиха разноските да бъдат за негова сметка. Тълпата зяпаше от ъгъла как шефът на пожарната Конклин под ръководството на двама монтьори разглоби форда част по част и направи нов автомобил от шасито нагоре. Използваха скрипец, за да повдигнат мотора. Конклин се потеше, пуфтеше, вайкаше се, от време на време проплакваше, но свърши всичката работа. Постави нови гуми, нови брони, нов радиатор, динамо, нови врати, нови стъпала, стъкла, фарове и тапицирани седалки. Около пет часа следобед, когато слънцето все още блестеше в небето над Ню Йорк, един лъскав черен форд модел „Г“ с гюрук стоеше до тротоара.

През целия ден момчетата молеха Коулхаус да промени решението си. Доводите им ставаха от безумни по-безумни. Говореха, че те са нация. Той търпеливо ги изслушваше. Стана ясно, че без него те не знаеха какво да правят. Окачествяваха решението му като самоубийство. Бяха отчаяни, задето ги изоставя. Късно следобед в библиотеката настъпи униение. Младежите наблюдаваха равнодушно от прозорците как фордът, с който Коулхаус бе ухажвал своята любима, се появи до тротоара.

Коулхаус нито веднъж не се приближи до прозореца да го погледне. Седеше зад бюрото на Пиърпонт Морган в западната зала и пишеше завещанието си.

Малкият брат се бе оттеглил настрана в мрачно мълчание. Бащата, който сега стоеше затворен в библиотеката като официален заложник, пожела да разговаря с него. Мислеше си какво ще трябва да разкаже на Майката. Едва когато стана съвсем тъмно и часът на отпътуването наближи, той събра сили да се изправи очи в очи с него. Може би това щеше да бъде последният им разговор насаме.

Малкият брат беше в тоалетната зад входното антре. Изтриваше горения корк от лицето си. Погледна Бащата в огледалото. Бащата каза,

че той самият не иска нищо от него, но не смята ли, че сестра му заслужава някакво обяснение? „Ако тя мисли за мен — отговори Малкият брат, — сама ще си обясни всичко. Не мога да ѝ предам нищо чрез тебе. Ти си самодоволен човек без отношение към историята. Плащаш нищожни надници на работниците си и си безчувствен към нуждите им. Това, че се мислиш за джентълмен в сделките си — продължи Малкият брат, — е простата самоизмама на всички, които потискат човечеството!“ „Ти си живял под моя покрив, работил си в моята фабрика“ — поде Бащата. „Да — каза братът, — ти реши, че можеш да си позволиш това великодушие. Но — добави той — ще разбереш, че съм си изплатил своя дълг.“ Той изми лицето си с топла вода и сапун. Енергично се триеше, навел глава над умивалника. Изсуши се с хавлиена кърпа, на която бяха извезани инициалите Дж. П. М., хвърли я на пода, облече ризата си, бръкна в джобовете за копчетата си за ръкавели, прикачи яката на ризата си, върза връзката си и си вдигна тирантите. „Пътувал си навсякъде, а нищо не си научил — каза той. — За теб е престъпление да се влезе в чужда сграда и да се застрашава собствеността на друг човек. А това всъщност е гнездото на лешояд. Бърлогата на чакал. — Облече палтото си, прокара ръка по обръснатата си глава, нахлупи бомбето си и се огледа в огледалото. — Довиждане — каза той. — Повече няма да ме видите. Можеш да кажеш на сестра ми, че ще е винаги с мен в мислите ми. — За миг прикова поглед в пода. Изкашля се. — Можеш да ѝ кажеш, че винаги съм я обичал и съм се възхищавал от нея.“

Групата се събра в преддверието. Сега всички бяха облечени като Коулхаус — с костюм, връзка и мека шапка. Той им каза да спуснат надолу перифериите на шапките си и да вдигнат яките на палтата си, за да не ги разпознаят. Тяхното средство за безопасно отстъпление щеше да бъде фордът модел „Г“. Обясни им как да получат искра, как да задействат лоста и да завъртят манивелата. „Ще позвъните по телефона, когато сте вече свободни“ — каза той. Бащата попита: „Аз няма ли да тръгвам?“ „Ето го заложника — каза Коулхаус, като посочи към Малкия брат. — Белите лица си приличат.“ Те се засмяха. Коулхаус прегърна всеки един пред грамадните месингови порти. Прегърна и Малкия брат със същото топло чувство, както и другите. Погледна джобния си часовник. В този момент прожекторите на улицата изгаснаха. Той зае мястото си в нишата в дъното на хола,

възседна бялата мраморна пейка и сложи ръце върху сандъчето с динамитния заряд. „Лостът има празен ход почти до средата“ — му каза Малкият брат. „Добре — отвърна Коулхаус. — А сега вървете!“ Един от младежите отвори вратите и без повече церемонии те се измъкнаха. После вратите се затвориха. „Залостете ги, моля ви“ — нареди Коулхаус. Бащата се подчини. Прилепи ухо до вратите. Чу само учестеното си от страх дишане. След един мъчително дълъг интервал, през който се изпари всичката надежда за собствения му живот, се разнесе съскащото хриптене и даване на форда модел „Т“. След още няколко мига моторът заработи и колата потегли. Чу се кухо думкане, когато премина по дъските над ямата от бомбата. Бащата изтича към дъното на хола. „Заминаха“ — каза той на Коулхаус Уокър. Чернокожият не отдели поглед от ръцете си върху ръчката. Бащата седна на пода и опря гръб в мраморната стена. Сви коленете си и положи глава върху тях. Останаха така, никой не помръдваше. След малко Коулхаус попита за сина си. Искаше да знае дали вече ходи, храни ли се добре, дали е проговорил някоя думичка и какво ли още не.

След около два часа Коулхаус Уокър слезе по стълбата на библиотеката с вдигнати ръце и се появи на 36-а улица. Всичко вървеше съгласно постигнатото споразумение. Улицата бе очистена от зяпачи. На отсрещния тротоар бе разположен цял взвод от нюйоркските стрелкови елитни войски, въоръжени с карабини. Между двата тротоара, на разстояние около трийсет метра един срещу друг, бяха разположени два отряда конна полиция; плътно наредени, конете образуваха нещо като коридор. Така Коулхаус не можеше изобщо да се види нито от пресечката на Медисън авеню, нито от по-отдалеченото Парк авеню. Генераторите на ъгъла бучаха застрашително. Както съобща полицията, на улицата, под светлината на прожекторите, чернокожият направил опит за бягство. По-вероятно той е знаел, че за да свърши с живота си, е трябвало само да извърне рязко назад глава, да отпусне ръцете си или да се усмихне. Вътре в библиотеката Бащата чу координирания залп на стрелковия взвод. Той изкрещя. Изтича до прозореца. Тялото се гърчеше наред улицата в странни пози, сякаш се мъчеше да попие собствената си кръв. Полицаяте бяха стреляли напосоки. Конете пръхтяха и уплашено се дърпаха.

В своето скривалище в Харлем бандата на Коулхаус предусещаше какъв ще бъде краят. Бяха всички, нямаше го само вожда, когото бяха следвали. Стаите изглеждаха празни. Всичко им беше безразлично. Нямаха желание да говорят. С изключение на Малкия брат останалите бяха на мнение, че трябва да останат в Ню Йорк. Фордът стоеше скрит в една съседна уличка. Допускаха, че може да е белязан. Понеже Малкият брат искаше да напусне града, дадоха му колата. Същата нощ на крайбрежната 125-а улица той взе ферибота за Ню Джърси. Движеше се в южна посока. Явно е имал някакви пари, въпреки че не се знае как и откъде се е сдобил с тях. Мина през Филадельфия. Мина през Балтимор. Навлезе дълбоко във вътрешността на страната, където негрите се изправяха по полето и го зяпаха, като префучава край тях. Колата му оставяше диря от прах чак до небето. Мина през малки градчета из Джорджия, където по площадите, в

оскъдната сянка на дърветата, хората говореха, че ще обесят евреина Лео Франк, задето направил нещо на четиринайсетгодишната християнка Мери Фейгън. Те плюеха в прахта. Малкият брат се надбягваше с товарни влакове и трополеше с колата си в хладната тъмнина по покритите мостове. Карти не използваше. Спеше на полето. Пътуваше от бензиностанция до бензиностанция. Беше събрал на задната седалка колекция от инструменти, вътрешни гуми, бидони за бензин, бидони за масло, клеми, жици и части за мотора. Продължаваше напред. Дърветата се срещаха все по-нарядко. Накрая съвсем изчезнаха. Имаше само скали и пелин. Приказни залези го мамеха през долини от вкоравена, напукана от слънцето глина. Веднаж фордът се повреди, той не успя да го поправи и го теглиха деца с една каруца, впрегната в мулета.

В Таос, щата Ню Мексико, той попадна сред една компания художници, които рисуваха пустинни пейзажи и носеха вълнени мексикански наметала. Бяха от Гринич Вилидж, Ню Йорк. Привлече вниманието им с пълното си изтощение. Непрекъснато беше мрачен, дори когато пиеше. Възстанови силите си за няколко дни. Дори изкара една кратка любовна авантюра с по-възрастна жена.

Оредяващата коса на Малкия брат вече бе пораснала достатъчно, за да покрие темето му. Пусна си руса брада. Бялата му кожа непрестанно се лющеше и той присвиваше очи от слънцето. Пристигна в Тексас. Дрехите му се бяха окъсали. Носеше работен комбинезон, мокасини и едно индианско одеяло. В граничния град Пресидио продаде форда на един търговец и като взе със себе си само манерката, която бе откачил от радиатора, прегази през Рио Гранде към Охинага, Мексико. Този град последователно бе изпадал под окупацията на федералните войски и на бунтовниците. Жилищата в Охинага бяха останали без покриви. По стените на черквата зееха дупки от леки оръдия. Селяните се криеха зад зидовете на дворовете си. Улиците тънеха в бял прах. Тук бяха настанени части от Северната дивизия на Франсиско Виля. Малкият брат се присъедини към тях и го приеха като компаниеро.

Когато Виля предприе своя поход на юг към Торехон — двеста мили път по разрушената централна железопътна линия, Малкият брат беше сред неговите хора. Прекосиха голямата мексиканска пустиня, обрасла с кактуси, едни тумбести, други източени като испански

байонети. Лагеруваха по овчарски колиби и в прохладата на манастирите с назъбени зидове пушеха „макуче“, завито в царевична шума. Храната не достигаше. Жени с тъмни забрадки носеха на главите си глинени съдове с вода.

След победата при Торехон Малкият брат кръстоса патронташите си през гърдите. Беше „вилеста“, но копнееше да попадне при Сапата. Армията се придвижваше върху покривите на товарни вагони. Войниците пътуваха със семействата си. Живееха върху покривите на влаковете с картечниците си, със спалните си завивки и кошниците с храната. Следваха ги жени с деца на гърди. Пътуваха през пустинята, саждите и пушекът от локомотива се връщаха назад, смъдяха в очите им и горяха в гърлата им. Разпъваха чадъри да се предпазят от слънцето.

В град Мексико си бяха дали среща въстаническите водачи от всички части на страната. Бе настъпил нов момент, когато трябваше да се определи пътят на революцията. След като омразният диктатор Диас бе свален, властта взе реформистът Мадеро. Мадеро отстъпи пред генерал Уерта, ацтек. Сега и Уерта бе паднал и умереният Гаранса се опитваше да вземе властта. Столицата гъмжеше от непрестанно умножаващи се фракции и групировки, от процъфтяващи бюрократи, чуждестранни бизнесмени и шпиони. В целия този хаос Сапата настъпи със своята селска южняшка армия. Градът притихна при тяхната поява. Славеха се със своята жестокост и столичани се бояха от тях. Малкият брат спокойно стоеше при вилистите и наблюдаваше как хората на Сапата влязоха в града. Тогава жителите на Мексико избухнаха в смях. Страшните воители от Юга не можеха да говорят правилно. Повечето от тях бяха деца. Очите им се ококориха, като видяха замъка на Чапултепек. Бяха облечени в дрипи. Не стъпваха на тротоарите на Пасео де ла Реформа, булевард с големи богатски къщи, дървета и ресторанти на открито, а ходеха само по платното сред конските фъшкии. Електрическите трамваи ги плашеха. Изпразваха пушките си по пожарникарските коли. А великият Сапата, докато позираше пред фотографите в двореца, остави Виля да заеме президентското място.

На селяните от Юга не им хареса нито град Мексико, нито революцията на умерените. Когато се изтеглиха, Малкият брат тръгна с тях. Пред офицерите на Виля той не бе открил своите специални

познания. Но на Емилиано Сапата каза: „Аз мога да правя бомби и да поправам картечници и пушки. Знам как да взривявам.“ Направи демонстрация в пустинята. Напълни четири сухи кратунки с пясъка под краката си. Прибави щипки черен барут. Нави свила от царевица за фитили. Подпали фитилите и последователно хвърли по една кратунка към четирите посоки на света. Експлозиите изровиха сред пустинята дупки, десет фута широки. Цялата следваща година Малкият брат участваше в партизански акции над петролни залежи, леярни и федерални гарнизони. Сапатистите го уважаваха, но в същото време го мислеха за безумец. При една от бомбените експлозии пострада слухът му. Накрая оглуша напълно. Наблюдаваше взривовете, но не можеше да чуе шума от детонацията. Дълги виещи се високопланински железопътни линии безшумно се свличаха в дълбоки пропасти. Фабрики с блестящи ламаринени покриви се сгромолясваха сред облаци бял прах. Нямаше данни за точните обстоятелства на неговата смърт, но най-вероятно е загинал по време на битка с правителствени войски близо до плантацията Чинамеса в Морелос, на същото място, където след няколко години самият Сапата бе застрелян от засада.

По това време президент на Съединените щати бе Удроу Уилсън. Народът го бе избрал заради качествата му на борец. Хората по инстинкт се отказаха от Теди Рузвелт. Рузвелт обвиняваше Уилсън, че смятал войната за отвратително дело. Мислеше, че той отрича всичко с фанатизма на човек, който е ял риба с костите. Но новият президент не остави флотата да бездейства, а я изпрати да дебаркира във Вера Крус. Намери работа и на армията, като изпрати войски отвъд границата да преследват Виля. Носеше очила без рамки и проповядваше нравствени принципи. Когато избухна световната война, той бе готов да се впусне в нея с яростта на обиден. Нито синът на Теодор Рузвелт, Куентин, който загина в ожесточен бой над Франция, нито старият Рузвелт, който скоро почина от мъка, не успяха да надживеят отвращението на Уилсън от войната.

Симптомите на приближаващия пожар се усещаха навсякъде. В Европа се откри Дворецът на мира в Хага и четиридесет и две нации изпратиха свои представители на тържествените церемонии. Конференция на социалистите във Виена реши, че международното работническо движение никога повече няма да воюва за интересите на империалистическите сили. Художниците в Париж рисуваха портрети

с двете очи от едната страна на главата. Един професор евреин от Цюрих публикува труд, в който доказваше, че вселената не е кръгла по форма. Нищо от това не убягна на Пиърпонт Морган. Той слезе от кораба в Шербур, напълно забравил за инцидента с чернокожия в библиотеката му, и тръгна с частния си влак по обичайния маршрут през континента, от страна в страна, като обядваше с банкери, премиери и крале. Последните му се сториха ужасно паднали духом. Кралските семейства биваха или меланхолични, или истерични. Преобръщаха чашите с виното, пелтечеха или крещяха на прислугата. Той само гледаше. Постепенно се убеди, че те са вече отживели времето си. Всички бяха роднински свързани. От векове наред се женеха помежду си, така че бяха култивирали у себе си невежеството и идиотщината, качества, които най-малко би трябвало да притежават. На погребението на Едуард VII в Лондон, за да си осигурят място в кортежа, те се бутаха и блъскаха с лакти като деца.

Морган пристигна в Рим и нае обичайния си апартамент в „Грандхотел“. Твърде скоро сребърният поднос на прислужника му се изпълни с визитни картички. В продължение на няколко седмици Морган приемаше графове, херцози и други аристократи. Те пристигаха и мъкнеха разни неща, които са били собственост на фамилиите им векове наред. Някои бяха обеднели, други просто искаха да обърнат в пари имуществото си. Но, изглежда, всички мечтаеха час по-скоро да напуснат Европа. Морган седеше на стол с високо облегало, подпрял ръце върху бастуна между коленете си, и разглеждаше картини, майолики, порцелан, фаянс, медни изделия, барелефи, католически требници. Или кимаше, или поклащаше неодобрително глава. Постепенно стаите му се изпълниха с предмети. Предложиха му красиво златно разпятие, което се разгъваше и ставаше на кама. Той кимна. Във фойето на хотела и на улицата пред него се нижеше върволица от аристократи с рединготи, цилиндри и гети. Държаха бастуни. Носеха пакети, увити в кафява хартия. Някои от по-невъздържаните предлагаха дори съпругите и децата си. Красиви млади жени с нежна кожа и тъжни очи. Крехки млади мъже. Един дори доведе близнаците си, момче и момиче, облечени в дантели и сиво кадифе. Съблече ги и ги обърна за оглед от всички страни.

Морган остана в Европа, докато неговите помощници му съобщиха, че специалният му параход за Нил го чака в Александрия,

оборудван и готов да отплава. Преди да потегли, се опита за последен път да убеди Хенри Форд да дойде в Египет. Съчини дълга телеграма. Отговорът на Форд беше, че не може да напусне Мичиган, защото навлиза в най-тънката част от преговорите си с някакъв изобретател, който можел да захранва двигателя на автомобила със зелено хапче. Морган нареди да му стегнат багажа. Замина, след като даде инструкции за опаковането и транспортирането на новите си придобивки. Беше вече есен. Пристигна в Александрия, приближи се до своя стоманен витлов параход, хвърли му един-единствен поглед от кея, качи се и заповяда на капитана да вдигне котва.

В Египет Морган възнамеряваше да се разходи надолу по Нил и да избере място за своята пирамида. Плановете за строежа ѝ, тайно проектирани от фирмата на Макким и Уайт, държеше в сейфа на кабината си. Той се надяваше, че с помощта на модерната строителна техника, готови каменни плоскости, парни ескаватори, кранове и т.н. така необходимата му пирамида ще може да се издигне за по-малко от три години. Тази мисъл го възбуждаше повече от всичко. В нея щеше да има зала на Лъжевладетеля, зала на Истинския владетел, непристъпна Съкровищница, Велика галерия, коридор, водещ надолу, коридор, водещ нагоре. Щеше също да има и павиран път към бреговете на Нил.

Първото място, където спря, бе Гиза. Искаше му се предварително да влезе в допир с върховните сили, които след неговата смърт щяха да го въздигнат връз лъчите на слънцето, за да се прероди. Беше вече нощ, когато параходът пусна котва; от щирборда той видя силуетите на пирамидите, които се очертаваха на синьото звездно небе. Слезе по рампата и долу го посрещнаха неколцина мъже в арабски бурнуси. Настаниха го на гърба на една камила и той потегли по древния път към главния вход на Голямата пирамида. Въпреки всички съвети той бе твърдо решил да прекара нощта в нея. Надяваше се, ако може, да разбере от Озирис какво е състоянието на неговата Ка, или душа, и на неговата Ба, или физическа виталност. Последва водачите си през входния коридор. Светлината на факлата хвърляше огромни подскачащи сенки по каменните блокове на стените и таваните. След много лъкатушения и завой, след трудни изкачвания през стръмни и тесни проходчета, където на няколко пъти се налагаше да лази на четири крака, за да се промъкне, той достигна до сърцето на

пирамидата. Плати на водачите си половината от договорената цена, за да ги накара да се върнат за остатъка и да го изведат; след благопожеланията им за спокойна нощ той остана сам в тъмната зала; единствено бледата светлинка на една-две мъгляво блещукащи звезди се процеждаше през тесния въздушен процеп.

Морган бе решил тази нощ да не заспива. Намираще се в Залата на царете, отдавна лишена от всичката си украса. Подът беше толкова влажен, че хладината се просмукваше през дебелото вълнено одеяло, което си бе донесъл, за да седне. Носеше и златна кутийка с кибрит с неговия монограм, но поначало бе решил да не драска клечка. Нито веднъж не отпи от шишето с бренди. Вслушваше се в мрака, вираше се в мрака, очаквайки благоволенieto на Озирис да му даде някакви знаци. След няколко часа задряма. Сънува се като дребен търговец в дълбока древност, клекнал сред един пазар да разменя добродушни псувни с драгоманите. Този сън така го разстрои, че се събуди. Усети, че нещо го лази. Изправи се. Цялото тяло го сърбеше. Реши да запали една клечка. На слабата светлина зърна върху одеялото цял рояк дървеници. Клечката догоря, но той продължи да стои прав. Закрачи из залата с протегнатата напред ръка, за да не се блъсне в каменните стени. Крачеше от изток на запад и от север на юг, въпреки че не знаеше коя посока накъде е. Реши, че в подобна ситуация човек трябва да умее да различи истинските знаци от лъжливите. Сънят, че е продавач, беше лъжлив знак. Дървениците също. Добър знак биха могли да бъдат малките червени птички с човешки глави, които бавно да прелитат из залата и да го осветяват със собствената си светлина. Птиците Ба, които бе виждал по египетските стенописи. Нощта напредваше, а птиците Ба не се появяваха. Най-накрая съзря през високия тесен въздушен процеп, че звездите избледняват и ромбоидът от нощно небе над главата му става сивкав. Позволи си глътка бренди. Крайниците му се бяха вдървили, гръбнакът го болеше, беше се вкочанил от студ.

Помощниците на Морган пристигнаха с водачите араби и му помогнаха да излезе на белия свят. За негово учудване денят бе доста напреднал. Качиха го на камилата и бавно се отдалечиха от пирамидата. Небето бе яркосиньо, а каменната грамада на пирамидата — розова. Когато премина покрай големия сфинкс, видя, че по него пъпли цяла сган от хора като насекоми. Висяха по ноктите му, сядаха в дупките по лицето му, кацаха по раменете му и махаха от върха на

главата му. Морган се стресна. Светотатстващите бяха в бейзболни униформи. Долу фотографите стояха край триножниците си, пъхнали глави под черните си наметала. „Какво става там, за бога?“ — попита Морган. Водачите му спряха и завикаха към други араби и водачи на камили. Настъпи голяма суматоха. След малко един от помощниците на Морган се върна с обяснението, че това са играчите от нийоркския бейзболен отбор „Джайънтс“, които спечелили купата и сега са на околосветско пътешествие. „Каква купа?“ — попита Морган. Към него тичаше грозен трътлест човек с раирани панталони до коленете и фланелка също на райета. Тичаше с протегната напред ръка. На главата му стърчеше смешна шапчица. От устата му се подаваше пура. Шпайковете му звънтяха по древната каменна настилка. „Това е капитанът на отбора мистър Макгроу, който иска да ви приветства“ — поясни помощникът на Морган. Без да каже дума, старецът сръга в хълбоците камилата си и прекатурвайки арабския водач, препусна към кораба си.

Не дълго след тези преживелици здравето на Пиърпонт Морган рязко се влоши. Той пожела да се върне обратно в Рим. Но съвсем не беше нещастен, защото разбра, че внезапното му заболяване е именно знакът, който очакваше. Така неотложно трябваше да стъпи отново на суша, че не успя да изучи обичайните погребални ритуали. Срецна се със семейството си в Рим. „Не тъгувайте — каза им той. — Войната ускорява събитията.“ Те не разбраха за какво им говори. Бяха край леглото му, когато почина, съвсем не така неочаквано, на седемдесет и шест годишна възраст.

Малко след смъртта на Морган ерцхерцогът Франц Фердинанд пристигна в Сараево, столицата на Босна, да инспектира войските си. Беше заедно с жена си графиня Софи. Ерцхерцогът държеше в ръка украсения си с пера шлем. Изведнъж се чу страшен гръм, понесоха се писъци и облаци дим. Ерцхерцогът Франц Фердинанд и графиня Софи потънаха в прах. Прахът лепнеше по лицата им, по устата им, по дрехите им. Някой бе хвърлил бомба. Кметът изпадна в ужас. Ерцхерцогът — в бяс. „Денят се провали“ — каза той и като прекрати церемониите, нареди на шофьора си да напуснат Сараево. Пътуваха с открит даймлер. Шофьорът подкара из града, но на един завой сбърка пътя. Спря, премести лоста за заден ход, обърна се, готов да потегли. Случи се така, че колата бе спряла точно пред един млад сръбски

патриот от същата банда, която бе организирала бомбения атентат на ерцхерцога. Отчаян от пропуснатата преди малко възможност, сега патриотът скочи на стъпалото на колата, прицели се в ерцхерцога и натисна спусъка на пистолета си. Проехтяха изстрели. Графинята падна в коленете на съпруга си. Струйка кръв бликна от гърлото на ерцхерцога. Чуха се викове. Зелените пера на шлема му почервенияха от кръв. Войници сграбчиха убиеца. Повалиха го на земята. Затътриха го към затвора.

Нюйоркските вестници отбелязаха събитието като обикновена проява на насилие, нещо обичайно за балканските държави. Сигурно малко американци са изпитали състрадание към убития наследник на австро-унгарския престол. Но вълшебникът Хари Худини, който четеше вестника си на закуска, остана потресен като при загубата на близък. Как е възможно, говореше той сам на себе си, как е възможно! Видя пред очите си намръщения и флегматичен ерцхерцог, който го гледаше изпод прилепналата си ниско подстригана коса. Струваше му се чудовищно, че може така лесно да се унищожи човек, който възплъщава силата и блясъка на цяла една империя.

Същия този ден Худини трябваше да представи на открито един от най-грандиозните си номера. Затова не беше в състояние да посвети мислите си изцяло на смъртта на ерцхерцога, както би постъпил при друг случай. Излезе от къщи, спря едно такси и пристигна на Таймс Скуеър. Там, час и половина по-късно, пред очите на хилядна публика Худини бе пъхнат в усмирителна риза, вързан със стоманена тел за глезените и издигнат нагоре с краката чак до половината на небостъргача наред площада. При всяко завъртане на макарата от покрива той се извисяваше с няколко стъпки, като застрашително се поклащаше от вятъра. Тълпата ревеше от възторг. Денят беше приятен и топъл, небето се синееше. Колкото по-високо се издигаше Худини, толкова по-неясно долавяше шума от улицата. Виждаше наопаки собственото си име, изписано върху брезентовия купол на театър „Палас“, пет пресечки в северна посока. Автомобили нервно писукаха с клаксоните си, трамваи се трупаха един след друг на площада, техните ватмани — заляпани в зрелището. Конни полицаи надуваха свирките си. Всичко беше обърнато наопаки — автомобили, хора, тротоари, конна полиция, сгради. В краката му бе небето. Худини се издигна покрай бейзболното табло, окачено на калкана на

небостъргача. Пое дълбоко дъх и намери успокоение в опасността, което след дълги години физическа тренировка за него не бе невъзможно. Беше наредил на асистентите си да го вдигнат на височина поне дванайсет етажа от нивото на улицата, наистина немалка височина, но не чак толкова голяма, че да не вижда ясно какво става долу. Планът му беше да се измъкне от усмирителната риза, да я хвърли встрани, да направи салто като въздушен акробат и да сграбчи металното въже, закачено за веригата около глезените му. После да се изправи, да стъпи върху извивката на голямата кука и спускайки се надолу, да размаха ръце към ликуващата тълпа. Напоследък Худини се чувстваше по-уверен в себе си. Скръбта по майка му, страхът, че може да изгуби почитателите на изкуството си, подозрението, че животът му е безсмислен, а постиженията му — смешни, тези всекидневни грижи, изглежда, сега по-лесно понасяше. Вероятно за това му помагаше новото му занимание — да изобличава навсякъде спиритическото шарлатанство. Воден от своята любов към свещената си майка, той прекъсваше сеанси, разкриваше измамните действия на медиумите, излагаше на презрението на тълпата уловките и примамките на шарлатаните, които заблуждаваха невинните и лековерни хорица. При всеки сеанс предлагаше по десет хиляди долара на медиума, за да демонстрира нещо, което той, Худини, не би могъл да повтори с помощта на механични средства. На печата и на публиката им допаднаше този нов елемент от неговата дейност, но това не беше съществено. Сякаш сега, след смъртта на майка му, небето трябваше да се защитава. След цялата тази подготовка той усещаше, че скоро ще започне да различава очертанията на мястото, където тя сега живее. Частните му детективи посещаваха салоните за окултизъм във всеки град, където изнасяше представления. Самият той се появяваше на сеансите, предрешен като вдовица с посребрени коси и воалетка. Насочваше електрическото си фенерче към тънката жица, която караше масичката да се повдига. Разкъсваше покривалото, под което се криеше грамофонът, сграбчваше за врата притаилите се зад паравана асистенти. После с драматичен жест отхвърляше перуката с къдрава сива коса и съобщаваше кой е. Увеличи броя на съдебните дела с няколко десетки.

Худини усети, че е издигнат на определената от него височина. Вятърът тук бе по-силен. Усети, че почва да се върти. Погледна към

небостъргача на Таймс Скуеър, после към Бродуей и Седмо авеню. „Ей, Худини — извика един глас, — ще те вземат дяволите!“ Вятърът го извърна към сградата. От дванайсетия етаж му се хилеше един човек. „Да те вземат тебе!“ — отговори фокусникът. Можеше да се освободи от усмирителната риза за по-малко от минута. Но направеше ли го твърде бързо, хората нямаше да повярват, че всичко е законно и справедливо. Затова отдели повече време. Даваше вид, че се мъчи. Чу ахканията от улицата, когато желязното въже рязко се дръпна и завъртя. В следния миг цялата му горна половина заедно с главата се омота в ризата. Плътната ѝ материя не пропускаше светлина. Спря за един миг. Висеше надолу с главата над Бродуей, годината бе 1914, убийството на ерцхерцога Франц Фердинанд бе оповестено. Точно в този момент един образ изплува в съзнанието му. Образът на едно малко момче, което се оглеждаше в лъщящата гривна на фара на един автомобил.

За това странно събитие научаваме от личните непубликувани дневници на фокусника. Кариерата на Хари Худини в „шоубизнеса“ го предразполагаше към преувеличение, така че не бива да отстъпваме от собственото си мнение, когато преценяваме твърдението му, че тази била единствената истински мистическа случка в живота му. Така или иначе в семейните архиви се пази визитната картичка на мистър Худини, изпратена само седмица след тоя ден, с която известява, че се готви да ги посети. Но в къщи нямаше никого, за да го посрещне. По това време семейството бе започнало да се разпада. Майката, момчето и черното дете, което бе кръстено Коулхаус Уокър, пътуваха из щата с един пакард. Шофираше Майката. Минаха през Хау Кевърнз и крайната цел на лятната им обиколка бе Праутс Нек по крайбрежието на щата Мейн, където художникът Уинслоу Хоумър прекара последните години от живота си. Майката и Бащата вече бяха в много хладни отношения, а смъртта на Малкия брат в Мексико допринесе още повече за почти пълната им раздяла. Дядото не дочака зимата и сега почиваше в гробището на Първа независима църква в Ню Рошел. Бащата бе във Вашингтон, Колумбия. След като се завърна във фабриката си, той откри едно чекмедже, пълно догоре с техническа документация — отплатата на Малкия брат, за която той тайнствено бе намекнал при последния им разговор в библиотеката на Морган. За година и половина, преди да емигрира, Малкият брат бе изобретил

седемнайсет вида артилерийско снаряжение, някои от тях толкова модерни, че Съединените щати ги приложиха чак във Втората световна война. Между тях бяха безоткатен гранатомет, пехотни мини, възпламеняващи се при най-малък натиск, дълбочинни заряди, направлявани от звук, уред за нощно мерене, чувствителен към инфрачервена светлина, трасиращи снаряди, автоматични пушки, лека картечница, осколочни гранати, нитроглицерин в пластична маса и преносими огнепръскачки. Бащата замина за Вашингтон, за да уреди приемането на някои от тези оръжия, и там се запозна с висши офицери от армията и флотата на САЩ. Дали заради изпробването на моделите, за търговски преговори и договори, за срещи в Конгреса и за най-различни други скъпо струващи контакти като обеда, вечери и забавления, но Бащата трябваше да си наеме апартамент в хотел „Хей Адамз“. За да не мисли за личното си нещастие, той страстно се нахвърли на работата, както никога досега. Когато избухна европейската война, той бе един от тия, които се бояха от липсата на боен дух у президента Удроу Уилсън — започна да настоява открито за привеждане на силите в пълна бойна готовност още преди това да стане официално становище на правителството. Правителствата на други страни проявиха огромен интерес към чудовищните творения на гения на Малкия брат и съблюдавайки съвета на сътрудници от Държавния департамент, Бащата склони да разкрие и размени някои за сметка на други. Към германците беше доста суров, към англичаните дружески настроен и отстъпчив. Вероятно е предугаждал окончателното присъединяване на американските симпатии към силите на съюзниците, станало официално през 1917 година, но чиято неизбежност беше ясна още през 1915, когато британският пътнически лайнер „Лузитания“ бе торпилиран от една подводница край южните брегове на Ирландия. „Лузитания“, регистриран като въоръжен търговски кораб, тайно пренасяше летливи военни материали в трюмовете си. Двеста души — мъже, жени и деца, повечето от тях американци, загинаха; сред тях беше и Бащата, който пътуваше за Лондон с първите пратки за британското военно министерство и адмиралтейството от гранати, дълбочинни заряди и нитроглицерин в пластична маса, които несъмнено бяха допринесли за чудовищната детонация на кораба, предшестваща бързото му потъване.

Горкият, това беше последното му пътешествие на изследовател. Пристига на новото място, косата му щръкнала от учудване, устните и очите му онемели. Загребва с крак пясък, коленичва и протяга ръце в пантомимично ликуване; емигрантът, пристигнал завинаги край бреговете на своето Аз.

Майката носи траур цяла година. Към края на траура ѝ Тате, който окончателно се увери, че жена му е починала, поиска ръката ѝ. Каза ѝ, разбира се, че не е барон, а евреин социалист от Латвия. Майката прие предложението му без колебание. Тя го обожаваше, бе щастлива, когато са заедно. Взаимно се възхищаваха от характерите си. Сключиха тържествено граждански брак в Ню Йорк. Чувстваха се щастливи. Техният съюз бе благословен, макар и без потомство. Тате спечели добри пари от серийните филми с военна тематика: „Площадката на тайната полиция“ и „Сянката на подводницата“. Но големият му успех тепърва предстоеше. Намериха наематели за къщата в Ню Рошел и се преселиха в Калифорния. Живееха в просторна бяла къща с гипсова мазилка, със сводести прозорци и оранжев керемиден покрив. По тротоара се издигаха палмови дървета, а пред къщата имаше лехи с яркочервени цветя. Едно утро Тате надникна от прозореца на кабинета си и видя трите дечица на поляната. На тротоара зад тях имаше детско велосипедче на три колела. Те си приказваха и се грееха на слънцето. Дъщеря му с черните коси, доведеният му син с русокосата главица и черното дете, за което бе поел законна отговорност. Група деца, приятелчета помежду си — бяло и черно, слабо и пълно, бедно и богато, всякакви видове малки пакостници с весели приключения из квартала, тайфа дрипльовци като всички нас, банда, която изпада в беда и се измъква успешно. Не един, а няколко филма се родиха от идеята, която му хрумна оная сутрин.

А ерата на рагтайма бе вече отминала със задъхания пулс на мотор, сякаш бе само една музикална фраза под пръстите на пианист. Ние се бихме и спечелихме във войната. Анархистката Ема Гоулдман бе депортирана. Красивата и страстна Ивлин Незбит загуби чара си и потъна в неизвестност. Хари К. Тоу, издействал освобождението си от приюта за душевноболни, всяка година отиваше в Нюпорт да наблюдава парада в Деня на примирието^[1].

---

[1] 11 ноември, годишнина от Първата Световна война. — Б.пр. ↑

Издание:

Едгар Лорънс Доктороу. Рагтайм

Златна колекция XX век, Дневен труд и 24 часа

Превела от английски: Людмила Колечкова

© E. L. Doctorow, 1974, 1975

© Ludmilla Kolehkova. All rights reserved.

© 2005 Mediasat Rights Kft./Mediasat Group, S.A.

Книгата е отпечатана в Германия

ISBN: 84-9819-406-7

Фотография: © Brand X Pictures/Burke/Triolo Productions

Дизайн: La Repubblica — Italia

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.